आवधिक योजना

(आर्थिक वर्ष २०७८/७९-२०८०/८१)

चापाकोट नगरपालिका
स्याङ्जा जिल्ला, गण्डकी प्रदेश
नेपाल

(२ जेठ, २०७८)

चापाकोट नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

सुन्तलीटार, स्याङ्जा

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

२०७३

मन्तव्य

सार्वभौम नेपाली जनताको लामो संघर्ष, त्याग र वलिदान पश्चातसंविधानसभावाट जारी भएको नेपालको संविधानले सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्धारा दिगो शान्ति, विकास, सुशासन र सम्वृद्धिको आकाङ्क्षा पूरा गर्ने संकल्प गरेको छ। यहि संकल्पलाई आत्मसात गर्दै स्वाधीन, समुन्नत तथा समाजवाद उन्मुख राष्ट्रिय अर्थतन्त्र निर्माणगरी सम्वृद्धि हाँसिल गर्ने सोच राख्नु जरुरी छ। यस सोचलाई उपलव्धिमा रुपान्तरण गर्न, रोजगारीको सिर्जनागर्न र न्यायपूर्ण वितरण सहितको उच्च आर्थिक वृद्धिद्वारा द्रुतगतिमा गरिवी न्यूनीकरण गर्दै मुलुकमा आर्थिक-सामाजिक रुपान्तरण गर्न आवश्यक छ। बि सं २०७२ को संविधान अनुसार देश संघीयतामा गईसकेको सन्दर्भमा विकास निर्माणका सबै चरणहरूमा स्थानीय सरकार जिम्मेवार छ। स्थानीय स्तरमा स्रोत साधनको पहिचान गर्दै जनचाहना अनुसारका योजना छनोट गर्ने, कार्यान्वयन गर्ने, अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हुन आएको छ। संघीय तथा प्रादेशिक संरचनाहरूबाट विभिन्न नीति निर्देशिका र कार्यविधीहरू समेत तयार पारी स्थानीय सरकारलाई सशक्त बनाउनमा सहयोग भैरहेका छन् । यसै व्यवस्थाअनुरूप चापाकोट नगरपालिकाले प्रथम त्रिबर्षीय आवधिक योजना तयार पारी सबै सचेत जन समुदायसामु पुऱ्याउने प्रयास गरेको छ। यस योजनाले नीतिगत रुपमा पर्यटन, कृषि, उर्जा, उद्योग, भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति विकास र सुशासनलाई स्थानीय तहको समृद्धिका मुख्य सम्बाहक तथा प्राकृतिक सौन्दर्य, जैविक विविधता, सामाजिक विविधताबीच एकता, सांस्कृतिक सम्पन्नता र पहिचान तथा जनसांख्यिक लाभलाई समृद्धिका मुख्य पाँच सहयोगीका रुपमा पहिचान गरेकोछ। यी क्षेत्रहरूको विकास र विस्तार गरी समृद्ध नगरपालिका निर्माणको जनचाहना पुरागर्न हामीले कडा मेहनत र इमान्दार प्रयास गर्नेछौं।

समावेशी आर्थिक वृद्धि, गरिबी निवारण, स्थानीय उत्पादनसँग सघन सम्बन्ध भएको पर्यटन क्षेत्रको विस्तार, कृषिको आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण र यान्त्रिकीकरण, जल, वायु र सौर्य उर्जाको उत्पादन, प्रयोग र निकासी, औद्योगिकीकरण, गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको निर्माण, गुणस्तर शिक्षाको विस्तार, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको सुदृढीकरण, जलवायु अनुकूलन क्रियाकलाप संञ्चालन र सुशासनको माध्यमबाट सामाजिक न्याय सहितको "सम्वृद्ध नगरपालिका" को लक्ष्य प्राप्त गर्न उपलब्ध स्रोत र साधनको अधिकतम र दक्षतापूर्वक प्रयोगगर्न केन्द्रित

गर्नेछौं । दिगो विकास लक्ष्य र दीर्घकालीन सोच सहितको यस प्रथम त्रिवर्षीय आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न नगरपालिकालाई प्रदेश तथा नेपाल सरकार, निजी र सहकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, विकास साझेदार संस्था र गैह्र-सरकारी संस्थावाट महत्वपूर्ण सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा राख्दछु। प्रस्तुत त्रिबर्षीय आवधिक योजना तयार गर्ने क्रममा सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने, आ-आफ्ना धारणा राख्ने, योजनाका प्राथमिकता तोक्ने तथा योजना तर्जुमा प्रकृयामा सहभागि हुनुहुने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिहरू, नगरबासी, जानिफकार व्यक्तिहरू, सम्पूर्ण नपाका कर्मचारीहरू, विभिन्न संघ संस्थाहरू, नगरका सम्पूर्ण विद्वत वर्गहरू र परामर्शदाता संस्थाका विज्ञ समूहप्रति नगर कार्यपालिकाको कार्यालय हार्दिक आभार तथा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ ।

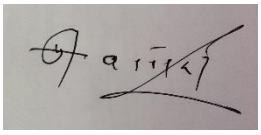

.....

शिव कुमार गिरी

(नगर प्रमुख)

चापाकोट नगरपालिका, स्याङ्जा

चापाकोट नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

सुन्तलीटार, स्याङ्जा

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

२०७३

प.सं.:

च.नं.:

प्राक्कथन

नेपालको संविधान २०७२ को अनुसार देश संघीयतामा गइसकेको सन्दर्भमा विकास निर्माणका सबै चरणहरूमा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी रहन आएको छ । स्थानीय स्तरको स्रोत साधनको पहिचान गर्दै जनचाहना अनुसारका योजना छनोट गर्ने, कार्यान्वयन गर्ने, अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हुन आएको छ । संघीय तथा प्रादेशिक संरचनाहरूबाट विभिन्न नीति निर्देशिका र कार्यविधिहरू समेत तयार पारी स्थानीय सरकारलाई सशक्त बनाउनमा सहयोग भै रहेका छन् । यसै व्यवस्था अनुरूप चापाकोट नगरपालिकाले नगरपालिकाको त्रिबर्षिय आवधिक योजना तयार पारी सबै सचेत जनसमुदाय सामु पुऱ्याउने प्रयास गरेको छ । उक्त त्रिबर्षिय योजना तयार गर्न एम्ब्रोजिया रिसर्च एण्ड डेभलपमेण्ट कन्सल्टेन्सी प्रा. लि., काठमाण्डौंलाई परामर्शदाता संस्थाको रुपमा नियुक्त गरिएकोमा उक्त संस्थाले त्रिबर्षिय योजना तर्जुमाका सबै प्रक्रियाहरु तथा कामहरु पुरा गरी यस नगरपालिकाको त्रिबर्षिय आवधिक योजना तयार पार्ने काम सम्पन्न गरेको छ । परामर्शदाता संस्थाले यो योजना निर्माण गर्ने क्रममा बिभिन्न कार्यक्रमहरु गरी यस नगरपालिका भित्रका विकासका सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, भौगोलिक, शैक्षिक, प्राकृतिक लगायत विभिन्न पक्षहरू र नगरपालिकाको प्राथमिकतालाई समेट्ने प्रयास गरेको छ । प्रस्तुत त्रिबर्षिय योजना तयार गर्ने क्रममा सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने, आ-आफ्ना धारणा राख्ने, योजनाका प्राथमिकता तोक्ने तथा योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सहभागी हुनुहुने सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिहरू, नगरबासीहरु, चापाकोट नगरपालिकामा कार्यरत कर्मचारीहरू, चापाकोट नगरपालिकामा सक्रिय रहेका विभिन्न संघ संस्थाहरू, नगरका सम्पूर्ण विद्धत वर्गहरू र परामर्शदाता संस्थाका विज्ञ समूहप्रति चापाकोट नगर कार्यपालिकाको कार्यालय हार्दिक आभार तथा धन्यवाद ज्ञापन गर्दछ ।

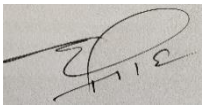

ध्रुव खनाल

(प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

चापाकोट नगरपालिका, स्याङ्जा

विषय सूची

मन्तव्य ..... **क**

प्राक्कथन ..... **ग**

सारांश ..... **झ**

१. परिचय **१**

१.१ पृष्ठभूमि १

१.१.१ आवधिक योजनाको औचित्य २

१.१.२ आवधिक योजना निर्माणको उद्देश्य २

१.१.३ कानुनी तथा नीतिगत ब्यवस्था ३

१.१.४ आवधिक योजना तर्जुमा विधी तथा प्रक्रिया ४

१.२ चापाकोट नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण ६

१.२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय ६

१.२.२ भौगोलिक अवस्थिति र सिमाना ६

१.२.३ सामाजिक, सांस्कृतिक तथा धार्मिक स्थिति ६

१.२.४ जनसांख्यिक स्थिति ७

१.२.५ आर्थिक स्थिति ७

१.२.६ सामाजिक स्थिति ९

१.२.७ वातावरण संरक्षणको स्थिति ९

१.२.८ भौतिक पूर्वाधारको स्थिति १०

१.२.९ प्राकृतिक सम्पदाको स्थिति १०

१.२.१० शान्ति सुरक्षाको स्थिति १०

१.३ चापाकोट नगरपालिकाको विकासको समीक्षा 11

२. स्थानीय तहको योजना **१७**

२.१ पृष्ठभूमि १७

२.२ चुनौती र अवसर १७

२.२.१ नगरपालिकाका समस्या र चुनौतीहरु १८

२.३ नगरपालिका समृद्धिका मुख्य सम्बाहकहरू (Key Drivers of Prosperity) २०

२.४ नगरपालिकाको समृद्धिका पाँच मुख्य सहयोगी क्षेत्रहरू (Five Key Enablers of Prosperity) २१

२.५ योजना खाका २१

२.५.१ नगरपालिकाको सोच २१

२.५.२ नगरपालिकाको लक्ष्य २१

२.५.३ नगरपालिकाको उद्देश्य २१

२.५.४ परिणात्मक लक्ष्य २१

२.३.५ रणनीति २४
२.६ समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य र खाका २५
२.६.१ आर्थिक वृद्धिदर २५
२.६.२ लगानीको आवस्यकता र स्रोत २५
२.४.३ सार्वजनिक श्रोत व्यवस्था २९
३. समष्टिगत आर्थिक नीति ३०
३.१ सार्वजनिक वित्त ३०
३.१.१ सार्वजनिक खर्च ३०
३.१.२ राजश्व ३१
३.१.३ वैदेशिक सहायता परिचालन ३२
३.२ सार्वजनिक, नीजि र सहकारी साझेदारी ३३
४. आर्थिक क्षेत्र ३५
४.१ कृषि र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन ३५
४.१.१ कृषि ३५
४.१.२ पशुपन्छी ३७
४.१.३ खाद्य सुरक्षा तथा पोषण ४०
४.१.४ सिंचाई ४१
४.१.५ जलस्रोत ४३
४.१.६ वन संरक्षण ४५
४.२ उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन ४७
४.२.१ उद्योग तथा उद्यमशीलताको विकास ४७
४.२.२ वाणिज्य तथा आपूर्ति ५०
४.२.३ पर्यटन ५२
५. सामाजिक क्षेत्र ५५
५.१ शिक्षा ५५
५.२ स्वास्थ्य तथा पोषण ५७
५.३ खानेपानी तथा सरसफाई ५९
५.४ युवा तथा खेलकुद ६१
५.५ महिला, वालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु ६३
६. पूर्वाधार क्षेत्र ६७
६.१ उर्जा ६७
६.१.१ जल विद्युत, वैकल्पिक तथा अन्य उर्जा ६७
६.२ सडक तथा यातायात व्यवस्थापन ६९

६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार ७१
६.४ स्थानीय पूर्वाधार, शहरी विकास, ग्रामीण विकास र आवास तथा वस्ती विकास.....७३
६.५ विज्ञान तथा प्रविधि ७६
७. स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन.....७८
७.१ शान्ति, सुव्यवस्था र सुरक्षा.....७८
७.२ नेतृत्व विकास र मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय.....८०
७.३ संघीय शासन प्रणाली.....८३
७.४ शासकीय, प्रशासकिय तथा वित्तीय सुधार र भ्रष्टाचार निवारण ८४
८. अन्तर सम्बन्धित विषय.....८९
८.१ गरिवी निवारण.....८९
८.२ श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास ९०
८.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधता ९३
८.४ विपद् व्यवस्थापन ९४
८.५ वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन ९६
८.६ सामुदायिक साझेदारी र गैर सरकारी संस्थाहरु.....९९
९. योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन १४५
९.१ तथ्यांक प्रणाली.....१४५
९.२ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन १४६
९.३ आयोजना बैंक १४८
९.४ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय.....१५०
९.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन.....१५१
९.६ जोखिम व्यवस्थापन.....१५३

तालिका

तालिका १: चापाकोट नगरपालिकाको विकासको समीक्षा ११
तालिका २: चापाकोट न.पा. का प्रमुख समस्या र चुनौतीहरु.....१८
तालिका ३: समृद्धि र सुखका परिमाणात्मक लक्ष्यहरू.....२२
तालिका ४: विषय क्षेत्रगत लगानी प्रक्षेपण..... २५
तालिका ५: पूँजीगत लगानी प्रक्षेपण २७
तालिका ६: सार्वजनिक श्रोत व्यवस्था २९

अनुसूची

अनुसुचि १: आर्थिक क्षेत्रको नतिजा खाका १५६
अनुसुचि २: सामाजिक क्षेत्रको नतिजा खाका.....१६९
अनुसुचि ३: पूर्वाधार क्षेत्रको नतिजा खाका.....१७९
अनुसुचि ४: स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन क्षेत्रको नतिजा खाका १८६
अनुसुचि ५:अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको नतिजा खाका १९३
अनुसुचि ६: योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन क्षेत्रको नतिजा खाका.....२०२
अनुसुचि ७: आवधिक आयोजना कार्यान्वयनको लागि आवस्यक अनुमानित बजेट २०९
अनुसुचि ८: वडा नं. १ मा भएको छलफल र निर्णयहरु..... २४०
अनुसुचि ९: वडा नं. ३ मा भएको छलफल र निर्णयहरु २४७
अनुसुचि १०: वडा नं. ४ मा भएको छलफल र निर्णयहरु..... २५१
अनुसुचि ११: आवस्यक जानकारी संकलन गर्ने चेक लिष्ट.....२५५

सारांश

समावेशी र सन्तुलित तथा दिगो सामाजिक-आर्थिक विकासको गतिलाई तीव्रता दिई समृद्धि हासिल गर्न योजनाबद्ध विकास गर्नु आवश्यक हुन्छ । यसका लागि तथ्यगत अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गर्दै विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गर्ने र त्यसका आधारमा विषय केन्द्रित रणनीति र ब्यावहारिक कार्यनीति सहितको योजना आवश्यक पर्दछ । राष्ट्रिय योजना आयोगले नेपाल सरकारको १५ औं पञ्चवर्षीय योजनाको आधार-पत्र, २०७६ र गण्डकी प्रदेश सरकारले पञ्चवर्षीय योजनाको आधार-पत्र, २०७६ तयार पारेका छन् । आगामी तीन वर्षपछि नेपाल सरकारले १६ औं पञ्चवर्षीय योजना र प्रदेशले दोस्रो पञ्च वर्षिय योजना निर्माण गर्ने हुँदा चापाकोट नगरपालिकाको यस प्रथम आवधिक विकास योजना तीन वर्षको बनाउन उपयुक्त हुने प्रदेश नीति तथा योजना आयोगबाट प्राप्त सुझाव र चापाकोट नगरपालिकाको दोस्रो पञ्च वर्षिय योजना नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारका योजनासंग तादम्यता (Harmonization) कायम हुनेगरि आ.व. २०८१/८२ मा सँगै बनाउन सजिलो हुने हुनाले वर्तमान आवधिक योजना तीन वर्ष (आ.व. २०७८/७९, २०७९/८० र २०८०/८१ सम्म) को लागि मात्र निर्माण गरिएको छ । यसै सिलसिलामा १५ औं राष्ट्रिय योजना र गण्डकी प्रदेशको प्रथम प्रदेश नीति तथा योजनाका लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्त गर्न सहयोग पुऱ्याउने र स्थानीय तहको समृद्धिको आधारशीला तयार पार्ने उद्देश्यले चापाकोट नगरपालिकाले प्रथम त्रिवर्षीय आवधिक योजना तयार पारेको छ । यस आवधिक योजना तयार गर्नुपूर्व नगरपालिकाका सामाजिक, आर्थिक र भौतिक पूर्वाधारका सूचकहरूको सूक्ष्म विश्लेषण गरिएका थिए । यो योजना जन सहभागितामूलक योजना तर्जुमा पद्धति अपनाई तयार गरिएको छ । पहिलो चरणमा नपाको पार्श्वचित्र (Profile) को गहन अध्ययन गरी सामाजिक आर्थिक सूचकहरूको स्थिति र प्रथम त्रिवर्षीय योजनाले सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयका सम्बन्धमा योजनाको खाका कोरिएको थियो । नपाको वडा नं. १, ३ र ४ लाई नमुनाका रुपमा छनौट गरी भेला आयोजना गरेर सम्बन्धित वडाध्यक्ष ज्यूहरु लगायत अन्य पदाधिकारीहरु, जानकार व्यक्तिहरुबाट सम्बन्धित वडाहरुका हालको अवस्थाको वारेमा जानकारी लिई विभिन्न क्षेत्र तथा उपक्षेत्रहरुका माग समेत संकलन गर्ने काम गरिको थियो । त्यस्तै विषयगत समितिका पदाधिकारीहरुसंग पनि राय सुझाव लिने काम गरिएको थियो । त्यति मात्र नभएर योजनासंग सम्बन्धित विभिन्न विज्ञहरुसंग समेत छलफल र परामर्श गर्ने कार्य भएका थिए । यसरी नपाका पदाधिकारी, कर्मचारी र विषयगत विज्ञहरुले सुझाएका विषय समेत समेटेर नपाको यो त्रिवर्षीय आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

चापाकोट नगरपालिकाको समृद्धिको लागि नीतिगत रुपमा मुख्य सात वटा खम्बाहकहरू पहिचान गरिएका छन् । ती सम्बाहकहरु पर्यटन, कृषि, उर्जा, उद्योग, पूर्वाधार, मानव संशाधन विकास (शिक्षा र स्वास्थ्य) र सुशासन हुन् । पर्यटन, धार्मिक एवम् साँस्कृतिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय उत्पादनसँग अग्र र पृष्ठ सम्बन्ध भएको गुणस्तरीय पर्यटन सेवाको सुदृढीकरण र विस्तार गरी रोजगारी सृजना, गरिबी निवारण, र स्थानीय अर्थतन्त्रको आधारशीला तयार गरिनेछ । उच्च उत्पादन दिने कृषि प्रणालीको प्रबर्द्धन, यान्त्रिकीकरण, व्यावसायीकरण र बजारीकरणमार्फत् उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि प्राप्त गरी आयतनको आर्थिक लाभ लिन सकिने अपेक्षा गरिएको छ । जलविद्युत् तथा नवीकरणीय उर्जाको (सौर्य, वायु र जैविक) उच्च उत्पादन र उपभोग गरी हरित अर्थतन्त्र निर्माण गरिनेछ । उद्यमशीलताको विकास, लघु तथा मझौला उद्योगहरूको स्थापना गरी रोजगारीको विस्तार, आयात प्रतिस्थापन, राजस्वको बृद्धि र समग्रमा नपाको अर्थतन्त्रको आकार र आयतन बढाइनेछ । उत्पादनमुखी अन्तरनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणमा सघाउने गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको विस्तार र संञ्जालीकरण गरी स्थानीय अर्थतन्त्रमा उत्पादन क्षेत्रको लागत घटाउने र प्रतिस्पर्धी क्षमता बढाई बजार अर्थतन्त्रको विस्तार गरिनेछ । उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व प्राप्त गर्न चाहिने प्राविधिक सीप र ज्ञान भएको मानव संसाधन विकास मार्फत् नयाँ प्रविधिको अनुशरण र प्रवर्द्धन गरी उत्पादन प्रकृयालाई सरलीकरण गर्दै प्रभावकारी रुपमा उच्च उत्पादन प्राप्त गर्न सघाईनेछ । स्थानिय संयन्त्रका सबै अङ्गमा विद्युतीय सुशासनको अभ्यासले कार्य क्षमता बृद्धि र भ्रष्टाचार निवारणमा सहयोग पुऱ्याई उच्च प्रतिफल प्राप्त गर्न सघाइनेछ ।

यसैगरी, आवधिक योजनाले समृद्धिका सहयोगी क्षेत्रहरू जस्तैः प्राकृतिक सौन्दर्यता, जैविक विविधता, सामाजिक विविधता बीच एकता, सांस्कृतिक सम्पन्नता र पहिचान र जनसांख्यिक लाभ आदि पनि पहिचान गरेको छ । नगरपालिकाका मनोरम भू-धरातल, ताल-तलैया, पदमार्ग, नदीनाला आदि जस्ता प्राकृतिक सौन्दर्य पर्यटक आकर्षणको स्रोत तथा नपा समृद्धिको एक महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्र हो । प्राकृतिक सौन्दर्यको संरक्षण र बजारीकरण नपा समृद्धिको सहयोगी हुने अपेक्षा गरिएको छ । जैविक विविधताको संरक्षणले नपामा पर्यावरणीय सन्तुलन कायम राख्न र विदेशी पर्यटकहरू आकर्षण गर्दै सामाजिक आर्थिक विकासमा सघाउन सक्ने हुँदा समृद्धिको एक महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्र मान्न सकिन्छ । जातियताको आधारमा नगरपालिका विविधतापूर्ण रहेकोछ । यी विभिन्न सामाजिक समूह बीच रहनसहनमा विविधता भए तापनि आर्थिक विकास र पूर्वाधार निर्माणमा विविधता बीच अनुपम एकता छ, जुन नपा समृद्धिको महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्र हो । चापाकोट नगरपालिका कला र संस्कृति, खासगरी लोकभाका तथा दोहोरी गीतको उदगम् स्थल र सांस्कृतिक सम्पन्नताले भरिपूर्ण छ । त्यस्तैगरी यस नपामा विकास भएको अनुपम संस्कृति सामाजिक पहिचानको आदर्श नमुना हो । यी सामाजिक एवम् सांस्कृतिक सम्पन्नता र पहिचान पर्यटक आकर्षणका स्रोत र स्थानीय समृद्धिका महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्र हुन् ।

विशेष योजनाका साथ विदेश जान वा पलायन हुनबाट रोक्दै उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्न सके सामाजिक-आर्थिक विकासमा फड्को मार्ने सक्ने सुवर्ण अवसर रहेको हुँदा नपाको समृद्धिको एक महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्रको रुपमा लिइएको छ । नगरपालिकाले पहिचान गरेका समृद्धिका सात मुख्य सम्बाहक र पाँच सहयोगीको पूर्ण विकास गर्दै नगरपालिकाको सन्तुलित र समावेशी विकास गर्ने र समृद्धि प्राप्त गर्ने यो आवधिक योजनाको अर्को विशेषता रहेको छ । चापाकोट नगरपालिकाको यस प्रथम त्रिवर्षीय योजनाको दीर्घकालीन सोच "सुन्दर र समृद्ध चापाकोटको आधार, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार" र लक्ष्य "उच्च उत्पादन, मर्यादित जीवन, समावेशी, सभ्य, न्यायपूर्ण र सुशासनयुक्त आधुनिक समाज भएको समृद्ध नगरपालिका'' बनाउनु रहेको छ । योजनाको लक्ष्य प्राप्ति गर्न समष्टिगत रुपमा तीनवटा उद्देश्य राखिएका छन् । पहिलो उद्देश्यले उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै आत्मनिर्भर उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माण गर्न जोड दिएको छ । दोस्रो उद्देश्यले पर्यटन, कृषि, ऊर्जा, उद्योग, पूर्वाधार र मानव संशाधन विकासको माध्यमबाट समतामूलक तथा फराकिलो उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गरी समृद्ध नपाको आधारशीला निर्माण गर्न जोड दिएको छ । त्यसैगरी, तेस्रो उद्देश्यले गुणस्तरीय स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी, सरसफाई, वातावरण, सामाजिक समता र सुरक्षामा पहुँच र सुशासनको अनुभूति सबै नागरिकलाई गराउनमा जोड दिएको छ ।

१. परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

विकास योजना भनेको उपलव्ध स्रोत साधनलाई परिचालन गरी निश्चित योजना अवधिभित्र तोकिएका लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्त गर्ने दस्तावेज हो । अर्को अर्थमा समग्र आर्थिक सामाजिक विकासको उद्देश्य पूरागर्न निश्चित अवधिभित्र हाँसिल गर्न लिइने लक्ष्य, नीति, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रम र त्यस्ता कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्नका लागि चाहिने स्रोत साधनको व्यवस्था र सोबाट प्राप्त हुने नतिजा सहितको दस्तावेज नै विकास योजना हो । स्थानिय तहको आवधिक योजना (Periodic Plan) भन्नाले भौतिक, सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय, वित्तीय एवं संस्थागत विकासका लागि दिर्घकालिन सोच (Vision) ले निर्देशित गरेका विषयगत लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यक्रम तथा लगानी रणनीतिहरु समाविष्ट अल्पकालिन योजनाको दस्तावेजलाई बुझाउँदछ । विकास निर्माणका कार्यहरुका निर्दिष्ट लक्ष्य, उद्देश्य र अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्नका लागि योजनावद्ध तरिकाले अगाडि बढ्नु पर्ने कुरामा कसैको पनि दुई मत नहोला । अझ स्थानीय जनताको वास्तविक आवश्यकता प्रतिविम्बित गराउन समुदायबाट योजना तर्जुमा हुनुपर्ने र योजना तर्जुमाको हरेक चरणमा स्थानीय समुदायको स्व-परिचालन तथा अर्थपूर्ण सहभागिता हुनुपर्ने आवश्यकता विगतका माथि देखि तल (Top to bottom) तर्जुमा गरिएको योजनाको असफलताहरुले देखाई सकेका छन् ।

सार्वभौम नेपाली जनताको लामो संघर्ष, त्याग र वलिदान पश्चात दोस्रो संविधान सभावाट जारी भएको नेपालको संविधान, २०७२ ले सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्धारा दिगो शान्ति, विकास, सुशासन र सम्वृद्धिको आकाङ्क्षा पूरागर्ने संकल्प राख्नुका साथै यसले स्वाधिन, समुन्नत तथा समाजवाद उन्मुख अर्थव्यवस्था मार्फत सम्वृद्ध नेपालको निर्माण गर्ने परिकल्पना गरेको छ । यस दौरान, हरेक स्थानिय तहले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्र रहेको बिषय र क्षेत्रलाई समेट्ने गरी तिनको आर्थिक सामाजिक विकासको लागि स्थानिय तहका आर्थिक सामाजिक नीति, स्थानिय स्तरका आयोजना लगायतका बिषयबस्तु समेटेर आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु जरुरी छ । यसरी तयार पारिएको आवधिक योजनाले स्थानिय तहमा गरिने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरुमा आपसी अन्तरसम्बन्ध कायम गरी पारदर्शी र जवाफदेही तवरबाट विभिन्न विकास साझेदार निकायहरु समेतको समन्वय र सहयोगमा कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुऱ्याई स्थानीय तहका जनताहरुका मागहरुलाई प्रभावकारी र योजनावद्ध रुपमा सम्बोधन गर्ने परिपाटीको विकासमा सहयोग पुऱ्याउन सक्दछ । यसै संदर्भमा चापाकोट नगरपालिकाको आवधिक योजना तयार पारी तिनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने अभिष्टका साथ यस आवधिक योजना तयार पारिएको छ । संघीय शासन प्रणाली अनुरुप नपाले आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्दछ । योजनाको कार्यान्वयनको लागि तीनै तहकाबीच समन्वय समेत अपरिहार्य छ ।

राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक संकल्प, समृद्धि र समुन्नतिका लागि सार्वजनिक क्षेत्रका अतिरिक्त सहकारी क्षेत्र र निजी क्षेत्रसँग समेत सहकार्य गरी साझेदारीका कार्यहरूहरूलाई सँगसँगै लिएर जानुपर्ने अवस्था रहेको छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारका नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गर्न तीनै तहले तर्जूमा गर्ने नीति, योजना, बजेट तथा कार्यक्रममा सामञ्जस्यता हुनु आवश्यक हुन्छ । यो त्रिवर्षिय आवधिक विकास योजना नगरपालिकाको समग्र विकासका लागि तयार गरिएको आयोजना दस्तावेज हो, जस्ले निर्दिष्ट लक्ष्य हासिल गर्नका लागि निश्चित अवधिभित्र गर्नुपर्ने कार्य तथा रणनीतिहरुको वारेमा विश्लेषण गरेको छ । यसमा स्थानीय समुदायका जन गुनासो, आवश्यकता र ती आवश्यकता पूर्ति गर्न आवश्यक स्रोतको विश्लेषण गर्नुका साथै चुनौती समाधानका क्षेत्रमा के कस्ता जोखिमहरु आउन सक्छन भन्ने वारेमा समेत विश्लेषण गरिएको छ । नगरपालिका भित्र आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वातावरणीय तथा सुशासनको क्षेत्रमा समावेशी विकास गर्नका लागि आवधिक योजनाले अल्पकालिन तथा दीर्घकालिन महत्वका आयोजना बनाउने गर्दछ जस्को परिणाम स्वरुप उपेक्षित वर्गले समेत विकासमा अपनत्व लिने वातावरण तयार हुन्छ । यसका लागि पनि योजना निर्माणका क्रममा सवै वर्गको साझा संलग्नतालाई मध्यनजर राख्दै नगर टोलस्तरबाट योजना संकलन गरी यस आवधिक योजनामा समावेश गरिएका छन् । यस अर्थमा यो स्थानीय योजना आफैमा सहभागितामूलक तरिकाले तयार पारिएको योजना हो ।

नेपालको संविधान, २०७२ ले नेपालमा संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय गरी तीनतहका सरकारको व्यवस्था गरेकोछ । जसअनुसार ७५३ स्थानीय तहहरु (महानगरपालिका, उप-महानगरपालिका, नगरपालिका र नगरपालिकाहरु) निर्वाचन प्रक्रियाबाट गठन भै संविधानले व्यवस्था गरे वमोजिम अनुसूची-८ मा निर्दिष्ट गरेका काम, कर्तव्य, अधिकार तथा जिम्मेवारीहरु निर्वाह गर्दै आइरहेको छ। नेपालको वर्तमान संविधानले यी तीन तहका सरकारका वीच समन्वय, सहकार्य र सह-अस्तित्वको सम्बन्धको परिकल्पना गरेको छ। अनेकौं चुनौतीको बाबजुद आफ्नो क्षमता, उपलव्ध स्रोत साधन र अवसरहरुलाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकारले परिकल्पना गरेको "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" र प्रदेश सरकारले परिकल्पना गरेको "समृद्ध प्रदेश, खुशी जनता" मा टेवा पुऱ्याउने तवरले स्थानीय तहको विशिष्टता र परिवेश अनुसारको योजनावद्ध विकास योजना तर्जूमा गरी कार्यान्वयन गर्न आवस्यक छ । जसका निमित्त स्पष्ट परिकल्पना, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिहरु सहितको आवधिक योजना तयारगर्नु अनिवार्य हुन्छ। यसै परिप्रेक्ष्यमा चापाकोट नगरपालिकाको आवधिक योजना तयार पारिएको छ।

१.१.१ आवधिक योजनाको औचित्य

वर्तमान ऐन तथा नियमावलीहरूले नगरपालिकाका बिषयगत समितिहरूलाई स्थानीय स्तरमा योजनाहरू सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नको लागि एक केन्द्र विन्दुका रूपमा स्थापित गरेको छ। तीनै बिषयगत समितिका सदस्यहरूको अगुवाईमा तयार हुने नगरपालिकाको आवधिक योजना यस्तो दस्तावेज हो जसले नगरपालिकाको विकास प्रयासलाई एउटा निश्चित दिशाबोध गर्दछ। नगरपालिकाको समग्र वस्तुस्थितिलाई विश्लेषण गरी तयार पारेको आवधिक योजनाले बार्षिक योजनाको छनौट तथा प्राथमिकिकरण गर्न सजिलो बनाउँदछ। चापाकोट नगरपालिका जस्तो दुर्गम नगरपालिकामा केन्द्र तथा प्रादेसिक सरकारबाट आउने नियमित अनुदान र आफ्नो आम्दानीबाट मात्र स्थानीय जनताले चाहना गरे अनुसारका विकासका योजनाहरु सम्पन्न गर्न कठिनाई हुन्छ। बस्तुपरक ढंगले तयार पारेको आवधिक योजना छ भने आफ्नो नियमित स्रोत बाहेक प्रदेश वा केन्द्र सरकारबाट आशा गरिएका योजनाहरू माग गर्न र आफ्नो मागलाई पुष्टिगर्न यस दस्तावेजले एउटा बलियो आधार प्रदान गर्दछ । त्यसैगरी नगर वा जिल्लामा कामगर्ने स्वदेसी तथा बिदेसी गैरसरकारी निकायहरूलाई एक द्वार प्रणालीमा ल्याउने र नगरपालिकाले तोकेको प्राथमिकतामा कामगर्ने वातावरण मिलाउन पनि यस प्रकारको योजनाले सहयोग गर्दछ। त्यस्ता संघ संस्थाहरूलाई नगरपालिकाले निश्चित अवधिकालागि तोकेको कार्यक्रम र प्राथमिकतामा योगदान पुग्ने गरी काम गर्न यो दस्तावेजले निर्देशित गर्दछ।

समग्रमा नगरपालिकाको आवधिक योजना भनेको नगरपालिकाको विकासको मार्ग चित्र हो । यसले आगामी तीन बर्षको प्राथमिकता, मोटामोटी बजेट तथा आम्दानीका स्रोतहरू समेतको किटानगर्ने हुनाले हरेक बर्ष बार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने समयमा के गर्ने ? कहाँ गर्ने ? जस्ता विवादका बिषयहरू आउँन पाउँदैनन् । आवधिक योजनाले जनप्रतिनिधिहरू माथि हरेक बर्ष बार्षिक योजना बनाउने समयमा आँउने अनावश्यक दवावलाई कमगर्न पनि सहयोग गर्छ किनभने बार्षिक योजनाको छनौट र बजेट बाँडफाड आवधिक योजनाको आधारमा गरिन्छ। जसले गर्दा बार्षिक योजना प्रक्रिया पारदर्शि, व्यवस्थित र छिटो गर्न सकिने खालको हुन जान्छ। आवधिक योजनाले आफ्नै नगरपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई जे मनलाग्यो त्यही गर्नबाट रोक्दछ । यस प्रकारको योजनाले उपलब्ध भएको सिमित श्रोत साधनको अधिकतम उपयोगगर्ने गरी बार्षिक कार्यक्रमहरूलाई क्रमबद्ध र चरणबद्ध योजनाको ढांचामा ढाल्छ। जसले गर्दा नगरपालिकाको स्रोत संकलन र प्राप्त स्रोतको खर्चलाई व्यवस्थित र पारदर्शि बनाउन सहयोग गर्दछ । यसरी पारदर्शि भएर स्रोतको सदुपयोग गर्नु भनेको शासन प्रणालिलाई सुशासनतर्फ अगाडि बढाउनु पनि हो । त्यसैले भनिन्छ कि आवधिक योजना र सोही अनुरूपको बार्षिक योजना बनाउने परिपाटि बसाल्नु भनेको सुशासनको एउटा आधार स्तम्भ खडा गर्नु वा बलियो बनाउनु पनि हो । यस अर्थमा नगरपालिकाको आवधिक योजना निर्माणको औचित्य पुष्टि हुन्छ।

१.१.२ आवधिक योजना निर्माणको उद्देश्य

नगरपालिकाको समष्टीगत क्षेत्रका विकासको लागि लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू निर्धारण गरी निश्चित अवधिभित्र तोकिएको लक्ष्य प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक सिद्धान्त, नीति, रणनीति तथा प्राथमिकताहरू पहिचान गरी परिभाषित गर्ने मार्गचित्र सहितको दस्तावेज नै आवधिक योजना हो । यस्तो आवधिक योजनाले निश्चित

अवधिका लागि विकास र निर्माणको सन्दर्भमा नगरपालिकालाई आफूले चाहेको गन्तव्यतर्फ डोऱ्याउने काम गर्दछ । नगरपालिका वाहेक स्थानीय स्तरमा कार्यरत सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी, समुदायमा आधारित संस्था तथा नीजि क्षेत्रलाई समेत एउटै धारमा ल्याई नगरपालिकाकाको नेतृत्वमा योजनाबद्ध र एकीकृत विकास प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्नु नै आवधिक योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य हो । समग्र उद्देश्यहरू बुंदागत रूपमा तपशिलमा प्रस्तुत गरिएका छन् ।

- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ (नमूना) ले निर्देशित गरे बमोजिमको सहभागितामूलक विधि तथा प्रक्रियाहरु अवलम्बन गरी आवस्यक बिषयगत क्षेत्र तथा अन्तरसम्बन्धित (Cross cutting) विषयहरू समेटिएको नगरपालिकाको आवधिक विकास योजना (तीनवर्षे) तयार गर्ने ।
- नगरपालिकाले स्थापित गरेको नगर पार्श्वचित्रका आधारमा नगरपालिका क्षेत्रको विकास तथा परिवर्तनको दीर्घकालिन सोच, निर्धारित अवधिको लक्ष, निर्देशक सिद्धान्त, रणनीति र लगानिको प्राथमिकता निर्धारण गर्ने ।
- नपाभित्र रहेका र बाहिरबाट आँउन सम्भव देखिएका श्रोतको अवस्था विश्लेषण गरी नगरबासी तथा सरोकारवालाको चाहाना तथा सहभागितात्मक छलफलका आधारमा नगरपालिका विकासको तीन बर्षको खाका तयार गर्ने ।
- नपाको विकास प्रयासलाई मार्गदर्शन गर्ने सन्दर्भमा आशातित उपलब्धिहरू प्राप्त गर्नका लागि आवश्यक पर्ने कार्यनीति तथा आगामी तीन बर्षका लागि प्रमुख कार्यक्रमहरू निर्धारण गर्ने ।
- आवधिक योजना तयार गर्दा अपनाइएका प्रक्रियाहरु अभिलेखीकरण गर्ने जसमा यस प्रक्रियाबाट हाँसिल भएका सिकाई र अनुभवहरु पनि समावेश गर्ने ।
- नगरपालिकाको वार्षिक योजना र कार्यक्रमहरुको आवधिक योजनासंग संयोजन गर्न आवस्यक ढाँचाहरु बनाउन सहयोग गर्ने, जसमा आवधिक योजनाको कार्यान्वयन सुनिश्चित होस् ।

१.१.३ कानुनी तथा नीतिगत ब्यवस्था

संघीय व्यवस्थामा स्वभावैले स्पष्ट हुन्छ कि स्थानीय सरकारले आफ्नो दीर्घकालिन योजनाहरू बनाउन सक्तछ तर त्यस्ता योजना र नीतिहरू नेपालको संविधान, यस अन्तर्गतका मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, राज्यले अख्तियार गरेको विकास नीति, स्थानीय तहको अधिकार, संघीय एवं प्रदेशस्तरीय कानून तथा स्थानीय सरकार आफैले बनाएका कानून र नीतिले निर्धारण गरेको विकासको बृहद मार्गचित्र भित्र रही यस्ता कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था प्रतिकुल नहुने गरी बनाउनु पर्दछ । संघ र राज्यको नीति एकातिर र स्थानीय सरकारको योजना अर्कैतिर हुन सक्तैन । नेपालको संविधान २०७२ ले स्थानीय सरकारलाई अधिकार सम्पन्न र स्वायत्त सरकारका रूपमा स्थापित गरेको छ । यसले संघ, प्रदेश र स्थानीय तीन तहको सरकारको व्यवस्था गरी तिनका आ-आफ्ना अधिकार र कार्यक्षेत्र तोकेको छ । नेपालको संविधानले आत्मसात गरेको संघीय लोकतान्त्रिक गणतान्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको सफल कार्यान्वयन गर्न र नेपाल सरकारले लिएको ***"सम्वृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"*** को सोचलाई साकार पार्न र प्रभावकारी वित्तिय व्यवस्थापनको निमित्त तीनै तहका सरकारहरुले आवधिक योजना तयार पार्न जरुरी देखिन्छ । यसै संवैधानिक आधारमा निर्मित स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले थप स्पष्टता ल्याउने प्रयास गरेको छ । नेपालमा संघीय पद्धतिको पहिलो प्रयास भएको हुंदा यस्ता कानुनी व्यवस्थाहरू अझै पनि वन्दैजाने र व्यवस्थित हुंदै जाने क्रममा छन् । यसका साथै आवधिक योजना बनाउंदा राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरू, जस्तै - सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद्व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । यिनै नीतिगत व्यवस्था अनुसार नगरपालिकाले आवधिक योजना बनाउँदा ध्यान दिनु पर्ने पक्षहरूलाई बुंदागत रूपमा यस प्रकार राखिएका छन् :

- नगरपालिकाले आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय बुद्धीजिवि, विषयविज्ञ, समाजका अनुभवी व्यक्तित्वहरू, पेशाविद्, सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख समुदाय, महिला, बालबालिका, दलित, युवा,

अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक लगायतका सरोकारवालाहरूको अधिकतम सहभागिता गराउनु पर्ने हुन्छ ।

- नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा मध्यम तथा दीर्घकालिन प्रकृतिका आयोजनाहरूको सूची, प्राथमिकता, कार्यान्वयन गरिने बर्ष र सम्भाव्य स्रोतको समेत पहिचान गरी आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका प्राथमिकताका आधारमा बार्षिक योजना बनाउने परिपाटिलाई सुनिश्चित गर्नु पर्ने हुन्छ ।
- आवधिक योजनामा आयोजनाहरूको मोटामोटी संभाव्यता अध्ययनको आधारमा आवश्यकपर्ने स्रोत र साधनको पूर्वानूमान, केन्द्र तथा प्रादेशिक सरकारको समेत स्रोतको अपेक्षा हो भने त्यस्ता आयोजनाहरूमा साझेदारीको विश्वसनीय आधार खुलाउनु पर्ने हुन्छ ।
- केन्द्र वा प्रदेश सरकारले नगरपालिका क्षेत्रभित्र विशेष योजनाका लागि अनुदान प्रदान गरी कार्यान्वयन प्रक्रिया निर्धारण गरीसकेका आयोजनाहरू सोही प्रक्रिया बमोजिम कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । यसका लागि आवधिक योजनामा पार्नका लागि राखीरहनु पर्दैन तर त्यस्ता आयोजनाहरूमा नगरपालिकाले गर्नुपर्ने समन्वय र सहजिकरणको काम आवधिक योजनामा राख्नु पर्ने हुन्छ ।
- जुनसुकै स्तरको सरकारको लगानीमा स्थानीयस्तरमा कार्यान्वयन गरिएका विकास आयोजनाहरूको आवश्यक अध्ययन, अनुसन्धान तथा प्रभाव मूल्याङ्कनको काम स्थानीय सरकारको हुने हुंदा यो पक्ष र जिम्मेवारीलाई आवधिक योजनाले पथ प्रदर्शन गर्न सक्नु पर्दछ ।
- गैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था र सामुदायिक संस्थाले स्थानीय सरकारसँगको समन्वयमा रही कार्य गर्नुपर्ने र आफ्नो बार्षिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट स्थानीय सरकारको बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गराउनु पर्ने एवं स्थानीय तहले तोकेको संयुक्त अनुगमन तथा प्रगति प्रतिवेदन प्रणाली अपनाउनु पर्ने कानूनी व्यवस्थालाई आवधिक योजनाले आत्मसात गर्नु पर्ने हुन्छ ।
- नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर मात्र कुनै पनि अन्तरराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाले स्थानीय तहसँग समन्वयमा कार्य गर्नुपर्ने कुरालाई आवधिक योजनाले थप जोड दिनुपर्ने हुन्छ ।

यस चापाकोट नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा संवैधानिक व्यवस्था तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ का अतिरिक्त देहायअनुसार कानूनी तथा नीतिगत दस्तावेजहरूलाई कानुनी आधारका रूपमा लिइएको छ :

- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ ।
- दिगो विकासका लक्ष्यहरू (सन २०१५-२०३०) ।
- राष्ट्रिय भूउपयोग नीति, २०६९ ।
- विषयगत ऐन तथा नीतिहरू ।
- नेपाल पक्ष भएका सन्धी सम्झौताहरू ।
- राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन, २०७५ ।
- राष्ट्रिय, प्रादेशिक तथा जिल्लास्तरीय विषयगत गुरुयोजनाहरू ।
- गण्डकी प्रदेशको पञ्चवर्षीय योजना तर्जुमा सम्बन्धी प्रारम्भिक दस्तावेज, २०७५ ।

१.१.४ आवधिक योजना तर्जुमा विधी तथा प्रक्रिया

यस चापाकोट नगरपालिकाको विस्तृत स्वरुपको आवधिक योजना नगर कार्यपालिकाबाट तयार गराई नगरपालिका सभाबाट स्वीकृत गरी लागु गर्ने नगरपालिका कार्यकारी परिषदको सोच बमोजिम देहाय बमोजिमको विधि तथा प्रक्रिया अनुसार आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ :

क. आवधिक योजना तर्जुमा कार्यविधि तयारी तथा स्विकृती

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा २४ को व्यवस्था तथा चापाकोट नगरपालिकाको आर्थिक ऐन २०७४ अनुसार विषय विज्ञसहितको परामर्शदाता संस्थाको सहयोगमा विधायक समिति मार्फत स्विकृत कार्यविधि बमोजिम नगरपालिकाको तीनबर्षे आवधिक योजनातर्जुमागर्ने निर्णय नगरकार्यपालिकाले गरेकोछ ।

ख. योजना तयारी

विषयगत विज्ञहरुसंगका अन्तक्रिया र छलफलबाट दीर्घकालिन सोच, नपाको आगामि तीन बर्षको लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, प्राथमिकता, संभावना तथा समस्या विश्लेषण र नगरपालिकाको विकासका प्रमुख रणनीतिक सोचहरूको मस्यौदा तयार गरिएको छ ।

ग. आधार रेखा सुचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण

आवधिक योजनाको तयारी गर्नुभन्दा अगाडि यस चापाकोट नगरपालिकाले विषयगत स्थिति विवरण सहितको नगरपालिकाको पार्श्वचित्र तयार पारेको थियो । उक्त वस्तुगत विवरणमा नगरपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति, जनसांखिक, आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्था सहितको विषयगत वस्तुस्थिति विवरण समावेश गरिएको छ । गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणमा उल्लेखित सूचनालाई विस्तृत स्वरुपको आवधिक योजनाको आधार रेखा सूचनाको रूपमा उपयोग गरिएको छ । आवधिक योजना तर्जुमाको क्रममा वस्तुगत विवरणलाई प्रस्तुतिकरण तथा छलफल पश्चात थप परिस्कृत गरिएको छ। आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वस्तुगत विवरणको विश्लेषण एवं सहभागितामूलक छलफल गरी सरोकारवालाको नक्शाङ्कन, भूमिका तथा योगदानको लेखाजोखा समेत गरिएको थियो । त्यसै वस्तुगत विवरण तथा अन्य छलफलबाट आएका जानकारीहरूका आधारमा नगरपालिकाको विषयगत वस्तुस्थिति विश्लेषण गरिएको थियो ।

घ. नपा भित्रको नमूना (Sample) का रुपमा लिइएका वडा भेलामा छलफल

चापाकोट नगरपालिकाका वडा नं. १, ३ र ४ नं. वडाहरुलाई उद्देश्यीयमूलक रुपमा छनौट गरी आयोजना गरिएका भेलाहरुमा वडाका प्रतिनिधिहरुका बीच विभिन्न विषयगत क्षेत्रहरुका बारेमा समुहगत रुपमा वडाका विद्यमान अवस्था र भावी कार्यक्रमहरुका बारेमा परामर्श र छलफल गरी विषयगत रूपमा राय तथा सुझाबहरु संकलन गरिएको थियो ।

ङ. योजना दस्तावेज तयारी

आवधिक योजना परामर्श तथा छलफल कार्यक्रमको निचोड तथा विवरणका आधारमा योजना दस्तावेजको मस्यौदा तयार गरिएको थियो । योजना दस्तावेजलाई मुख्य रूपमा परिचय, स्थानीय तहको योजना, समष्टिगत आर्थिक नीति, आर्थिक क्षेत्र, सामाजिक क्षेत्र, पूर्वाधार क्षेत्र, लोकतन्त्र र सुशासन, अन्तर सम्बन्धित (Cross cutting) विषय र योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन गरी जम्मा ९ परिच्छेदमा विभाजन गरिएको छ। साथै योजनामा योजनाविद् तथा विषय विज्ञहरूको सुझाब लिई आवधिक योजना दस्तावेज लेखन तथा दस्तावेज मस्यौदा तयारी गर्ने कार्य सम्पन्न भएको थियो । नतिजामूलक योजनाको ढाँचामा स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रका सवै विषयहरू प्राविधिक पक्षहरूलाई तार्किक र वस्तुनिष्ठ रूपमा प्रस्तुत गरी आवधिक योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरिएको थियो । आवस्यक राय सुझाव र पृष्ठपोषणको लागि चापाकोट नगरपालिका र गण्डकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोगमा समेत उक्त मस्यौदा दस्तावेज पेश गरिएको थियो ।

च. योजना प्रमाणिकरण तथा अन्तिम दस्तावेज तयारी

तयार पारिएको आवधिक योजनाको प्रमाणिकरणको लागि विभिन्न तहहरुजस्तै राष्ट्रिय योजना आयोग र गण्डकी प्रदेश नीति तथा योजना आयोगका विषयगत विशेषज्ञहरु लगायत अन्य स्वतन्त्र विषयगत विशेषज्ञहरुलाई विभिन्न चरणगत रुपमा समीक्षा गर्न दिई उहाँहरुबाट प्राप्त राय, सुझाव र पृष्ठपोषणहरुलाई यथासक्य समाहित गरी यस आवधिक योजना दस्तावेजलाई अन्तिम रूप दिने प्रयास गरिएको थियो । यस योजनालाई चापाकोट नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको रूपमा मिति २०७८ सालको आगामी नगरसभामा पेश गरी दफाबार छलफल गरी नगरपालिका कार्यकारी परिषदले स्वीकृत गर्नेछ ।

१.२ चापाकोट नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण

१.२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नेपाललाई ७५३ स्थानीय तहहरु (महानगरपालिका, उप-महानगरपालिका, नगरपालिका तथा नगरपालिकाहरु) मा विभाजन गरिएको छ । ती स्थानीय तहहरु मध्ये स्याङ्जा जिल्लामा पर्ने चापाकोट पनि एक नगरपालिका हो । यो नगरपालिका साविकका गा.वि.स.हरु कुवाकोट, चापाकोट, रत्नपुर, मल्याङ्कोट, सेखाम, साँखर र पकवादीको वार्ड नं ८ मिलाएर बनाइएको नगरपालिका हो । हाल चापाकोट-९ मा रहेको सुन्तलीटारलाई नगरपालिकाको केन्द्र बनाइएको छ । जिल्लाको दक्षिण पुर्बि क्षेत्रमा पर्ने चापाकोट नेपालको अति नै रमणीय, सुन्दर, शान्त ठाँउहरु मध्येको एक हो । चारै तर्फबाट डाँडाले घेरिएको चापाकोटलाई नेपालको एक नमूना उपत्यकाको रुपमा लिन सकिन्छ । विशेष गरि दक्षिण भागमा बग्ने काली गण्डकी नदी जसलाई सालिकराम ढुंगाको खानीको रुपमा चिनिन्छ, त्यसले अझ चापाकोटको सुन्दरताको बयान गर्दछ । यो नगरपालिका विकासको दृष्टिकोणबाट द्रुतर गतिमा अघि बढिरहेको छ ।

१.२.२ भौगोलिक अवस्थिति र सिमाना

चापाकोट नगरपालिका गण्डकी प्रदेशको स्याङ्जा जिल्लाको दक्षिणी भागमा अवस्थित छ । यस नगरपालिकाको कुल भौगोलिक क्षेत्रफल १२०.५८ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । चापाकोटको भुबनावटलाई हेर्दा फेदिका केहि भाग वाहेक नगरपालिकाको अधिकांश क्षेत्रफल पहाडी एवं लेकाली भागमा पर्दछ । हालको वडा नं. ८ र ९ को सबै भाग र वार्ड नं १, १०, २, ६, ७ को केही भागमा समथर जमिन छ भने अन्यत्र पहाडी भिरालो जमिन रहेको छ । आँधिघाट, किसन, सुन्तलीटार, क्वामी, दामाचौर र दार्सिङ, काम्ती, साँखर र केलादी समथर क्षेत्रहरु हुन भने पैदी, चौघेरा, पोखरी छाप, छाप भन्ज्याङ, बारीकुना, धुर्कोट, नेपानेडाँडा, कमिरे, पिपलडाँडा, दिसिम्कोट, धुर्लिचौर, मल्याङ्कोट, खानीखोला, गंजर, घुर्पाल, सिमपीपल, छाप, पटसार, भुर्सिङ, मानेचौर, सामाकोट, खार्दी पाहाडी क्षेत्र हुन् । त्यसरी नै राम डाँडा, गड भन्ज्याङ, नगरपालिकाको उच्च पहाडी क्षेत्रहरु हुन् । चापाकोट न.पा. को पूर्वमा तनहूँ जिल्ला, पश्चिममा गल्याङ् न.पा., दक्षिणमा काली गण्डकीले चापाकोट न.पा.र पाल्पा जिल्लालाई छुट्टयाएको छ । यस न.पा.को उत्तरमा विरुवा र हरिनास नगरपालिकाहरु रहेका छन् । यस नगरपालिकालाई १० वडाहरुमा विभाजन गरिएको छ (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) ।

१.२.३ सामाजिक, सांस्कृतिक तथा धार्मिक स्थिति

चापाकोट नगरपालिका नगरपालिका सामाजिक, धार्मिक र सांस्कृतिक दृष्टिकोणबाट एक महत्वपूर्ण नगरपालिका हो । हिन्दु धर्मालम्बिहरुको एक सम्प्रदाय वैष्णवी धर्मको केन्द्रस्थल निमार्गी सत्संग पीठ चापाकोट ६ केलादिमा अवस्थित छ । खोरियाघाट मन्दिर तथा वृद्धाआश्रम पनि यस क्षेत्रको महत्वपूर्ण तिर्थ मानिन्छ । चौधौं शताब्दीमा तत्कालिन पाल्पाली राजा मुकुन्द सेनले उत्तर आयान भई बगेको कालिनदीमा स्नान गरे अनन्य पुण्य पाइन्छ भनि स्नान गरि त्यहि निर्माण गरेको मणी मुकुन्देश्वर महादेव एवंम उत्तरगङ्गा धाम पनि यो नगरपालिकाको गहँना हो । काली नदीको बीचमा रहेको शिला, शिवालय मन्दिर कुवाकोट, चापाकोट, बराजुस्थान, कालिकाकोट, पुर्कोट, शिवमन्दिर, राधाकृष्ण मन्दिर, बंगलाकाली आदि महत्वपूर्ण धार्मिक स्थलहरु रहेका छन् ।

यस नगरपालिकाको सबै भन्दा ठुलो गुफा चमारेगुफा वडा न. ७ स्थित खार्दीमा पर्छ । उक्त गुफामा झन्डै १५० जना मानिस एकसाथ पस्न सकिन्छ । वडा नं ९ को हांगे गुफा, वडा नं २ को बासु गुफा, वडा नं १० को बेबारी गुफा, सिता गुफा आदि गुफाहरुले प्रकृति प्रेमीहरुलाई लोभ्याउन सक्दछन् । प्राचीन कला एवं सिपको अध्ययन गर्दा बतरा कुलाको वडार, उटक कुलो, भर्ले कुलो, सेरा कुलो, करङ्खालाले सिंचाइ हुने, ज्यार्दीको पानी लाग्ने आदि निर्माणको अवलोकन गर्दा हाम्रा पूर्वजको सिप झल्किन्छ । उटक कुलाको झन्डै १०० मीटर लामो सुरुङ बनाई सिंचाई गर्न लागेको कुलो देख्दा अचम्मित परिन्छ । प्रविधिको कमी भएको समयमा बनाइएका संरचनाहरु आश्चर्य चकित बनाउने छन् । आधुनिक आर्किटेक्टहरुको ध्यान खिच्न सक्ने गरि बनाइएका संरचनाहरु क्षणीक नभइ पुस्तौँपुस्ता प्रयोगमा आइरहेका छन । मन्दिर तथा धार्मिक स्थलहरुका अलवा मल्याङ्कोट र रत्नपुरमा इसाईहरुका लागि चर्चहरु पनि रहेका छन् । यसरी नै नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरुमा अनगिन्ति रुपमा ऐतिहाँसिक पाटी पौवा र धाराहरु समेत रहेका छन् ।

१.२.४ जनसांख्यिक स्थिति

जनसंख्या राज्यको अनिवार्य शर्त हो । जनसंख्या र विकासको विच अन्योन्याश्रित सम्वन्ध रहेको हुन्छ । नगरको हरेक विकास जनताको लागि हो भने नगरको विकासको श्रोत पनि जनता नै हुन् । सार्वजनिक प्रशासनको मूल आधार पनि जनता नै हुन् । शासनको मूल केन्द्रमा नागरिक नै रहेका हुन्छन् । अतः जनसंख्या विवरणले राज्यका क्रियाकलापलाई दिशा निर्देशको आधार उपलव्ध गराउँछ । कुल जनसंख्या २८,१९१ रहेको यस चापाकोट नगरपालिकामा १४,४३० पुरुष र १३,७६१ महिला रहेका छन् । ४६४४ घरधुरीले भरिएको यस नगरपालिकाको औषत परिवार संख्या ६.०७ रहेको छ । जुन ४.८ को राष्ट्रिय आँकडा भन्दा बढी हो । जनसंख्याको हिसाबले महिलाको संख्या पुरुषको भन्दा कम रहेको देखिन्छ । वडागत हिसाबले वडा नं. ९ मा सबैभन्दा बढी कुल ४९८४ मानिसहरु बसोबास गर्दै आएका छन् (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) । जातिगत हिसाबले ब्राह्मण जातिको बाहुल्यता रहेको यस नगरपालिकाका अन्य जातिहरुमा मगर, दलित, ठकूरी, नेवार, गुरुङ्ग आदि रहेका छन् । यस न.पा. को अधिकांस जनसंख्या सक्रिय जनसंख्या रहेको छ भने निष्क्रिय जनसंख्या कम रहेको छ ।

जातिगत हिसाबले ब्राह्मण जातिको बाहुल्यता रहेको यस नगरपालिकामा ३३.२५ प्रतिशत घरधुरी ब्राह्मणहरुको रहेको छ । ब्राह्मण जातिपछि मगरहरुको बाहुल्यता (२३.३७%) रहेको छ । मगरपछि दलितहरु (२३.३७%) को बाहुल्यता रहेको छ । यस अलवा अन्य (नखुलेको), ठकुरी, नेवार र गुरुङ्गहरुको घरधुरी संख्या क्रमशः ९.४०%, ९.३८%, ८.९३% र १.७६ % रहेका छन् । मिश्रित जात जातिहरुको बसोबास रहेको यस नगरपालिका नेपालका अन्य क्षेत्रका तुलनामा धार्मिक तथा सांस्कृतिक हिसाबले केही भिन्न तथा धनी मान्न सकिन्छ । हिन्दु धर्म मान्ने मानिसको बाहुल्यता रहेको यस नगरपालिकामा अन्य धर्मालम्वीहरु जस्तै बौद्ध, क्रिष्चियन, मुस्लिम लगायत अन्य धार्मिक आस्था बोक्ने मानिसहरु बसोबास गर्दछन भने यहाँ धार्मिक साहिष्णु समाज नै रहेको देखिन्छ । कुल जनसंख्याको करिब ७ प्रतिशत अर्थात १७५४ जना जेष्ठ नागरिक रहेको यस नगरपालिकामा जम्मा २५० जना विभिन्न खालका अपाङ्गताभएका मानिसहरु रहेका रहेका छन् (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) ।

१.२.५ आर्थिक स्थिति

यस नगरपालिकाको आर्थिक अवस्थालाई हेर्दा यस क्षेत्र भित्रको कृषि, उद्योग धन्दा एवम् जनताहरुको रोजगारी र जीवन निर्वाहको अवस्थालाई केलाउनु अपरिहार्य हुन्छ । मुख्यत कृषि पेशा नै यहाँको आर्थोपार्जनको मुख्य आधार हो भने औद्योगिक क्षेत्र तर्फ हेर्दा सेरामिक्स उद्योग, ठेका भाँडा उद्योग, डोको डालो, नांग्ला, दाम्ला, भकारी, चाल्ने आदि बनाउने साना तथा घरेलु उद्योग मात्र भेटिन्छ । यी उद्योगहरुले पनि प्रोत्साहन पाउन सकेका छैनन् । यस क्षेत्रमा सुन, कोइला तथा फलाम खानी (वडा नं ५ खानी खोलामा), तामाखानी (वडा न. ३ पिपल डाँडामा) स्पष्ट भएको भेटिदा भेटिदै पनि त्यसलाई प्रयोगमा ल्याउन सकिरहेको अवस्था छैन । आसपासका मानिसहरुले फलाम र तामा निकालेरै देखाउने गरेका छन् भने केहि पुराना आरनहरुले त्यहिको फलामको औजार बनाएको वताउने गर्दछन । उच्च पहाडी इलाकाबाट बग्ने ज्याग्दी, भुइ्दी जस्ता खोलाबाट मल्टी प्रपोज सहित, तालको निर्माण, सिंचाई र विद्युत एकै आयोजनाबाट सम्पन्न गर्न सक्ने सम्भावना पनि यहाँ रहेको छ । यति हुँदाहुदै पनि वैदेशिक रोजगारी नै यहाँको पछिल्लो समयको आर्थिक स्रोत वन्नु दुःखद छ । कुल जनसंख्या (२८१९१ जना) को ६४.४१% जनसंख्या (१८१५८ जना) रोजगार छन् भने अझै ३५.५९% जनसंख्या (१००३३ जना) अझै बेरोजगार रहेका छन् । कुल रोजगार जनसंख्या मध्ये ४७.७९% (८६७८ जना) कृषिमा आवद्ध रहेका छन भने वैदेशिक रोजगारीमा २६.३२% (४७७९ जना), व्यापार व्यवसायमा १९.२३% (३४९१ जना) र सेवामा ६.६६% (१२१० जना) संलग्न रहेका देखिन्छन् (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) ।

उद्योग क्षेत्र आर्थिक विकासको इन्जिन हो । औद्योगिक विकासले रोजगारी सिर्जना, वस्तु र सेवाको मूल्य अभिवृद्धि, आवस्यक वस्तु र सेवाको उपलव्धता गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ । सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिताद्वारा दिगो एवं बृहत् आधारसहितको औद्योगिक विकासमार्फत रोजगारी सिर्जना गरी गरीवि न्यूनीकरण गर्नमा उद्योग क्षेत्रको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । औद्योगिक लगानीले उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय स्रोत साधन र प्रविधिको उपयोग, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनमा योगदान गर्दछ ।

यसले मुलुकको उच्च, दिगो र फराकिलो आर्थिक वृद्धिदर हाँसिल गर्न महत्वपूर्ण योगदान दिने गर्दछ । यस नगरपालिकामा उद्योग धन्दाको विकास हुन सकिरहेको अवस्था छैन । तथापी यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र पर्ने भुभागमा यस क्षेत्रकै बासिन्दाहरुले आफ्नो आर्थिक अवस्था सुधार ल्याई गाउँ क्षेत्रको विकासमा टेवा पुग्ने गरी साना र मझ्यौला उद्योगको रुपमा केही उद्योग धन्दाहरुको सुरुवात गरेका छन् । साना तथा मझ्यौला उद्योग अन्तर्गत कुखुरा पालन फार्म, मैनबत्ती निर्माण गर्ने घरेलू उद्योग, गलैचा कारखाना, वनस्पती घ्यू उद्योग, सिमेन्टको ब्लक, रिङ कारखाना सञ्चालित छन् भने ठुला उद्योग अन्तर्गत् अन्न बाली भण्डार गर्ने शीतभण्डार, औषधि निर्माण उद्योग, हिम पाइप निर्माण उद्योग आदि सञ्चालनमा रहेका एवम सञ्चालनमा आउने अवस्थामा रहेको देखिन्छ । यी उद्योग धन्दाहरुको सञ्चालनबाट ग्रामीण क्षेत्रका केही जनसङख्याले स्थानिय स्तरमा रोजगारी सृजना गराइ जीवन निर्वाहमा सहयोग गरेका छन भने उद्योग सञ्चालकहरुले पनि आफ्नो क्षेत्रको विकासमा सघाउ पूऱ्याउनुका साथै केही मूनाफा गरी आर्थिक उपलब्धि हासिल गरेका छन् । यस न.पा.भित्र दर्ता भएका कुल कम्पनीको संख्या ३० रहेको छ । जस मध्ये ३ वटा प्रा. लि., २३ वटा पब्लिक लिमिटेड र ४ वटा साझेदारी संस्था रहेका छन् ।

नेपालको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा २७ प्रतिशत योगदान रहेको र ६० प्रतिशत जनसंख्या आबद्ध भएको कृषि क्षेत्र आर्थिक सम्वृद्धि हाँसिल गर्ने मूलआधार हो । उच्च र समावेशी आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने क्षेत्र भएकोले यसको वैज्ञानिक ढंगले सुधार तथा रुपान्तरण गर्ने विगतका प्रयासलाई सघन बनाई उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपालको संविधानले खाद्यसम्बन्धी अधिकारलाई मौलिकहकका रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । कृषिजन्य वस्तुहरुमा हालसम्म देखापरेका पर निर्भरता हटाई उत्पादनमुलक कृषि प्रणालीको विषयलाई स्थानीय तहवाटै योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । अन्न उत्पादन गरी निकासी गर्न सक्ने अवस्थाको मुलक आयातमा निर्भर बन्न पुगेको छ । हरेक समाजले विकास र समृद्धिको लक्ष्य बोकेको हुन्छ । जसका लागि उत्पादन पहिलो शर्त र आधार हो । नेपालको उत्पादनको मुख्य आधार नै कृषि हो । कृषिजन्य उत्पादनमा जोड नदिइकन समृद्धि हासिल गर्न सकिदैन । कृषिजन्य उत्पादनमा आधारीत उद्योग मात्र हाम्रो विकास, समृद्धिका आधार बन्न सक्छन् । तर विडम्वना चापाकोट नगरपालिकामा कृषि पेशाले व्यवसायिकता हाँसिल गर्न सकिरहेको अवस्था छैन । यहाँ कृषि पेशा निर्वाहमूखी मात्र रहेको छ । आफ्नो खेतवारीको उत्पादनबाट धेरैजसो घर पीवारलाई बाह्रै महिना खान पुगि राखेको अवस्था छैन ।

यहाँका प्रमुख अन्नवालीमा धान, चैते धान, मकै, कोदो, जौ, फापर र गहूँ रहेका छन् । दलहन बालीमा मास, वोडी, सिमी, मस्याङ, गहत, चौमासे सिमी, सिमी बोडी आदि पर्दछन् भने तेलहन बालीमा तोरी पर्दछ । तरकारी बालीमा आलु, प्याज, काउली, भन्टा, वन्दा, गोलभेडा, रामतोरीया, साग आदी पर्दछन् भने मसला वालीमा अदुवा, वेसार, लसुन, प्याज र खुर्सानी आदि पर्दछन् । त्यसरी नै फलफूल बालीमा केरा, आँप, लिची, सुन्तला, कटहर, भुइँकटहर, कागती आदि पर्दछन् । नगरपालिकामा रहेको फलफूलको कुल बोट संख्या ३८६७७ रहेकोछ (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) । यस न.पा.मा उत्पादन हुने आलु, काउली र वन्दाको मात्रा क्रमशः २९७३६ के.जी., ५३७४ के.जी. र ५४३५ के.जी. रहेको छ (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) । नगरपालिकाभित्र वडा न. ४, दार्सिंगमा मल्यांकोट कृषि सेवा केन्द्र रहेकोछ भने वडा न. ९, चापाकोटमा संपर्क स्थल रहेको छ । कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिको लागि सिंचाई सुविधाले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्ने गर्दछ । सिंचाई सुविधाहरु प्रयाप्त रुपमा उपलव्ध भएता पनि तिनको सहि सदुपयोग भएको देखिँदैन । जस्को कारण कृषि पेशाले व्यवसायिकता हाँसिल गर्न र अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिरहेको अवस्था छैन ।

पशुपंक्षी क्षेत्रले देशको कुल ग्राहर्स्थ उत्पादनमा करिव ११ प्रतिशत र कुल कृषि क्षेत्रको उत्पादनमा २६.८ प्रतिशत योगदान गर्दै आएको संदर्भमा यस क्षेत्रको बिशेष आर्थिक महत्व रही आएको छ । यस नगरपालिकाको धेरैजसो मानिसहरु कृषि, पशूपालनमा संलग्न भएकाले पशुपंक्षीहरबाट प्राप्त हूने फाइदामा अधिकांश कृषकहरुले आफ्नो र परिवारको दैनिक जीवनयापन सजिलो तरिकाले निर्वाह गरेको देखिन्छ । हाल यातायातको सूविधा भएकाले दुध तथा दुग्धजन्य पदार्थ बिक्री गरी कृषकहरुले मनग्गे आय आर्जनगर्ने गरेका छन् । यसबाट विशेष गरी महिलाहरुलाई आंशिक रोजगारी प्राप्त भएको देखिन्छ । गाई, भैसी, बाख्रा, सूंगूर कूखूरा पालनमा आकर्षण

रहेको छ । धेरैजसो मानिसहरु (८६७८ जना) कृषिमा आश्रित यस नगरपालिकाका थोरै मात्र मानिसहरु निजामती कर्मचारी, शिक्षक, सेना, प्रहरीतिर आदि क्षेत्रमा रोजगारी गर्दछन् । जसको संख्या १२१० रहेकोछ । ३४९१ जना विभिन्न व्यवसायमा रहेका छन् । १००३३ जना बेरोजगार रहेको यस नगरपालिकाका ४७९१ जना मानिसहरु रोजगारको सिलसिलामा विदेश पूगेको तथ्यांक छ । कृषि तथा पशूपालनले पनि आंशिक रोजगारी उपलब्ध गराएका छन् । यस नगरपालिकामा विभिन्न बैंक, सहकारी तथा वित्तीय संस्थाहरुको पहूँच रहेकोछ । चापाकोट नगरपालिका सांस्कृतिक, प्राकृतिक, वन्यजन्तु, जल पर्यटन, साहसिक पर्यटन, कृषि पर्यटन र बनभोज पर्यटनको दृष्टिकोणबाट महत्वपूर्ण मानिन्छ ।

१.२.६ सामाजिक स्थिति

यस नगरपालिकाको साक्षरता प्रतिशत ८४.६५% रहेको छ (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) । शैक्षिक संस्थाहरुमा चापाकोट क्याम्पस तथा राधा दमोधर संस्कृत क्याम्पस गरि २ क्याम्पस स्नातक तहको लागि र जोड दुईको लागि भानु, जनज्योति, गंगालाल, जनहित, महेन्द्र, राममन्दिर, र राधा दमोधर गरि ७ वटा माद्यमिक विद्यालयहरु रहेका छन् । पाँच वटा निजि क्षेत्रमा संचालित संस्थागत विद्यालयहरु सञ्चालित छन् । क्याम्पसलाई आंगिक बनाउने सबै मा.बि.मा नियमानुसार बिषयगत दरबन्दी ल्याउन सकेमा शैक्षिक जगत अत्यन्तै राम्रो हुने देखिन्छ । यस नगरभित्र एउटा अस्पताल र पाँच वटा स्वास्थ्य चौकीहरु रहेका छन् । त्यस्तै यसमा दुई वटा आयूर्वेदिक औषधालय समेत रहेका छन । यि औषधालयको स्तर उन्नति गर्नसके यस क्षेत्रमा जडिबुटी खेतीगरी थप आयआर्जन तथा आयूर्वेदिक औषधी उत्पादन र प्रयोगमा आकर्षण गर्न सकिने अवस्था रहेकोछ । चापाकोट नगरपालिकाको १० वटै वडाका विभिन्न गाउवस्तीहरुमा पर्याप्त पिउने पानीको व्यवस्था अझै हुन सकेको छैन । नगरपालिकामा धाराको पानी, पाइपका पानी, खोलाको पानी, इनार/कुवाको पानी र मुलको पानी खाने घरधुरीको संख्या क्रमशः ५९%, २३%, ८%, ६% र ४% रहेका छन् । नगरपालिकाभित्र सत प्रतिसत घरमा शौचालयको सुविधा रहेकोछ । जसमध्ये ७९% घरमा आधुनिक शौचालय रहेकाछन् भने २१% घरमा साधारण प्रकारका शौचालयहरु रहेकाछन् । यद्यपी सार्वजनिक स्थानहरुमा शौचालयको भने व्यवस्था भएको पाँइदैन ।

१.२.७ वातावरण संरक्षणको स्थिति

वातावरण व्यवस्थापन मानव स्वास्थ्य र सुखसंग प्रत्यक्ष रुपमा जोडिएको विषय हो । संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गरी राज्यले उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ । वातावरण संरक्षण संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारको कार्य जिम्मेवारीभित्र पर्दछ । भौगोलिक अवस्था, भू-उपयोग र भू-क्षमता अनुसार भौतिक पूर्वाधार निर्माण र सञ्चालन गर्न सफा वातावरण, वातावरणमैत्री कलकारखाना र अस्पताल एवं व्यवस्थित शहरीकरणको आवस्यकता हुन्छ । वातावरण संरक्षणलाई टेवा पुऱ्याउन ध्वनि, जल, जमीन र वायुसंग सम्बन्धित प्रदुषण रोकथाम र नियन्त्रण गर्न आवस्यक हुने गर्दछ । यस नगरपालिकामा फोहोरमैलाको व्यवस्थापन उचित रुपले हुन सकिराखेको अवस्था छैन । घर आँगन तथा भान्साबाट निस्केका फोहोर मैलालाई पुर्ने, जलाउने तथा खोला खोल्सीमा लगेर पुर्ने गरेको पाइन्छ । फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापनको लागि फोहोरमैलाको संकलन र थुपार्ने स्थान (Dumping site) को अभाव रहेकोछ । अधिकांस जनसंख्यामा फोहोरमैला सम्बन्धि चेतनाको अभाव रहेकोछ । निश्चित मापदण्ड विना नै अवैज्ञानिक र जताभावी सडक निर्माण गर्ने प्रचलनले गर्दा वातावरणमा विनास आइरहेको अवस्था छ । बन जंगलको फडानी र भैरहेको बनजंगल र झाडी बुट्यानको संरक्षणको अभावमा समेत स्थानीय वातावरणमा प्रतिकूल असर परिरहेको अवस्था छ । एकीकृत र योजनावद्ध विकासको अभाव, शहरोन्मुख क्षेत्रमा जनसंख्याको बढ्दो चाप, अव्यवस्थित शहरीकरण, पूर्वाधार विकास र वातावरण बीचको सन्तुलन कायम हुन नसक्नु, कृषि पेशाको व्यवसायिकताको नाममा रासायनिक मल र विषादीको प्रयोगमा वृद्धिहुँदै जानु, यातायात र यातायात साधनले गर्दा ध्वनी प्रदुषणमा वृद्धि भैरहेको अवस्था छ । साथै विभिन्न कारणबस वायु, जल तथा जमनिमा प्रदुषणको मात्रा बढ्दै गैरहेको अवस्था छ ।

१.२.८ भौतिक पूर्वाधारको स्थिति

भौतिक पुर्वाधारको विकासले मानवीय विकास संगसंगै विकासका अन्य आयामहरुलाई प्रवर्द्धन गर्दछ । सामाजिक तथा आर्थिक विकासका लागि भौतिक पुर्वाधारको विकास अनिवार्य र पहिलो शर्त हो । किनकि सडक पुर्वाधारको पनि पुर्वाधार हो । त्यसैले, विकासको शुरुवाती दिनमा प्रायजसो सवै विकसित मुलुकले भौतिक पुर्वाधारलाई पहिलो र विशेष प्राथमिकता राखेर विकास निर्माणको कार्य अघि बढाउने गर्दछन् । गुणस्तरीय सडकको विकास सम्पन्नताको सुचक हो । सडक विस्तार भौतिक विकासको न्यूनतम आधार मात्रै नभएर नागरिक नागरिक विच एकता र भावनात्मक सम्वन्धको स्रोत पनि हो । चापाकोट नगरपालिकाका सवै वडाहरुमा सडक सञ्जालले छोएको अवस्था छ । तरैपनि कालो पत्रे सडकको लम्वाई २.७ कि.मी. मात्र रहेको छ भने ग्राभेल र अर्थन (Earthern) सडकहरुका लम्वाई क्रमशः ३६.५९ कि.मी. र १ कि.मी. रहेका छन् । त्यसरी नै गोरेटो बाटो र घोडे ट्रेलको लम्बाई क्रमशः ४.३९ कि.मी. र १ कि.मी. रहेका छन् (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) । यस नगरपालिकामा ९६२ वटा मोटरसाइकल, २८ वटा जीप, ३ वटा वस, ७ वटा ट्रक र ८० वटा ट्रयाक्टरहरु रहेकाछन् (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) । नगरपालिकामा कुल घरधुरीको संख्या ४६४४ रहेको छ । जसमध्ये ५०५ घरधुरी हाल बसोवास गर्दैनन् वा Absentee छन् । त्यसैले हाल घरको संख्या ४१३९ रहेको छ, जसमध्ये २३% घरहरु कंक्रिट र इटाले वनेका छन् । ६३% घरहरु ढुंगा र माटोले बनेका छन् । १०% घरहरु सिमेण्ट कंसक्रटले वनेका छन् भने ४% घरहरु ईटा र माटोले बनेका छन् (चापाकोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र, २०७५) ।

यस नगरपालिकामा ठूलो संख्यामा सार्वजजिक भवनहरु समेत रहेका छन् । ती सार्वजनिक भवनहरुमा कृषि भवन, सामुदायीक भवन, युवा क्लव भवन, स्वास्थ्य चौकी, आमा समूह भवन, सामुदायीक वनका भवन, वडा कार्यालयको भवन, पौवा, सिंचाई भवन, आयुर्वेद अस्पताल भवन, प्रहरी कार्यालय भवन, वृद्धाश्रम भवन, माझी तथा कुमाल संग्रालय भवन, कृषि थोक संकलन भवन, महिला सामुदायीक भवन, मगर समाज घर, गुप्त स्मृति प्रतिष्ठान भवन, नेवार सामुदायीक भवन आदि रहेका छन् । यस नगरपालिकामा कयौं संख्यामा झोलुङ्गे, फलामे तथा पक्की पुलहरु रहेका छन् । पक्की पुलहरुमा सरोवरेघाट, लुम्दी दोभान, दार्सिङ्ग, धक्रेघाट, काम्ती (निर्माणाधीन), केलादी, मैदी (निर्माणाधीन), तिलपुर र एक्ले (निर्माणाधीन), दामाचौर (निर्माणाधीन), निर्दिम (निर्माणाधीन), छितेघाट काली गण्डकी (निर्माणाधीन), जैकुटी काली गण्डकी (पक्की फलामको), जैकुटी काली गण्डकी मोटरेवल पुल (निर्माणाधीन) आदि रहेका छन् । यस अलवा ठूलोखोला, बत्रा र छिते खोलाहरुमा काठका कच्चा पुलहरु समेत रहेका छन् । बुटवल पावर कम्पनीको क्षेत्रभित्र पर्ने यस नगरपालिकाको ४१३९ घर मध्ये ३९५० घरधुरीका मानिसले त्यस कम्पनीको विद्युत सेवा उपयोग गर्दै आएका छन् भने १८९ घरधुरीले भने सोलार पावर प्रयोग गरी विद्युतिय सेवा उपयोग गर्दै आएको देखिन्छ । यस हिसावले नगरपालिकाका सवै घरपरिवारमा विद्युत सेवा पुगेको छ भन्न सकिन्छ । खाना पकाउने इन्धनको रुपमा यहाँ दाउरा, एल. पी. ग्याँस र बायोग्यास रहेका छन् । यस नगरपालिकाका बासिन्दाहरुको सुचना तथा सञ्चार प्रणालीमा इन्टरनेट, पत्रिका, रेडियो, टि.भी. र अन्य (ल्याण्ड लाइन र मोवाइल) रहेका छन् ।

१.२.९ प्राकृतिक सम्पदाको स्थिति

प्राकृतिक श्रोत-साधन तथा सम्पदा भन्नाले जैविक विविधता, वनजंगल, जीव तथा वन्यजन्तु, जमिन, हिमाल, नदीनाला, ताल तलैया, हावा, पानी र पानीको श्रोत, खनिज पदार्थ, सुर्यको प्रकाश, सांस्कृतिक सम्पदा तथा धरोहर, कला, धर्म, संस्कृति, धार्मिक तथा पुरातात्विक महत्वका स्थलहरु बुझाउँदछ । यस नगरपालिकाको हरेक वडामा सामुदायीक बनहरु रहेका छन् । यसका साथै हरेक वडाहरुमा नदी, खोला, पानीको मुहान, धारा, छाँगा र झर्नाहरु रहेका छन् ।

१.२.१० शान्ति सुरक्षाको स्थिति

नगरपालिकाभित्र शान्ति सुरक्षाको लागि क्वामीमा इलाका प्रहरी कार्यालय, चापाकोटमा प्रहरी चौकी, साखर प्रहरी चौकी, दार्सिङ्ग प्रहरी चौकी र दामाचौर अस्थायी प्रहरी विट रहेका छन् ।

१.३ चापाकोट नगरपालिकाको विकासको समीक्षा

चापाकोट नगरपालिकाको क्षेत्रगत विकासको समीक्षालाई तल संक्षिप्त रुपमा प्रस्तुत गरिको छ ।

तालिका १: चापाकोट नगरपालिकाको विकासको समीक्षा

विषयगत क्षेत्रहरु	वर्तमान अवस्था	समस्या तथा चुनौतीहरु	आगामी ५ वर्षमा गर्नु पर्ने कार्यहरु
१. आर्थिक विकास क्षेत्र	नगरपालिकामा कृषि निर्वाहमुखी र परम्परागत ढंगले संचालित छ तर नगरपालिकामा कृषि क्षेत्रको विकासको प्रचुरसम्भावना रहेकोछ ।	उपयुक्त प्रबिधी अनुशरणमा कमि, आवश्यक पुर्वाधारको अभाव, कृषिमा लगानीका कमि, बजारको अभाव, कृषि क्षेत्रमा कामगर्ने दक्ष जनशक्तिको कमी आदि ।	कृषि क्षेत्रमा उपयुक्त प्रबिधिको प्रवर्द्धन, लगानीमा वृद्धि, आवश्यक पुर्बाधारहरुका बिकास, दिगो रुपमा बजार सञ्जाल र जनशक्ति बिकास गरिनु पर्ने ।
	नगरपालिकामा पशुपालन व्यवसाय परम्परागत ढंगले संचालित, निर्वाहमुखी प्रणालीको रूपमा बाख्रा, वंगुर, गाई, भैंसी, र कुखुरा आदि सामान्य रुपमा पालन गरिँदै आएको छ ।	उपयुक्त प्रबिधिको अनुशरणमा कमी, लगानीको कमी, बजारको अभाव, आवश्यक पुर्बाधार विकासमा कमि, युवाहरुको विदेश पलायनका कारण स्थानीय स्तरमा श्रमिकहरुका अभाव आदि ।	पशुपालनमा आधारित उपयुक्त प्रबिधिको उच्चतम अनुशरण गरिनु पर्ने, पालनमा लगानी बढाउनु पर्ने, बजारको बिकास र पुर्बाधारहरुको निर्माण गरिनु पर्ने, कृपषकहरुको सीप र क्षमता विकास गरिनु पर्ने ।
	नगरपालिकामा उद्योगको आवश्यक बिकास हुन नसकि रहेको अवस्थामा छ ।	स्थानिय अवसरको पहिचान राम्रो संग हुन नसेको, आश्यक जनशक्ति नभएको, पुर्बाधारको बिकास हुन नसकि रहेको अवस्था छ ।	स्थानिय अवसरका अधारमा कृषि, पशु, बनजन्य र सेवामा अभारित उद्योग बिकासको लागि लगानी बढाउनु पर्ने ।
	नगरपालिकामा पर्यटन क्षेत्रको सम्भावना प्रयाप्त भए पनि हाल सम्म बिकास भएको छैन ।	बिभिन्न धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक र आर्थिक महत्वका ठाउंहरूको अध्ययन अनुसन्धान नभएको, भरपपर्दो यतायातको अभाव, होटेल तथा होम स्टेको बिकास हुन नसक्नु पर्यटन क्षेत्रको समस्या र चुनौती रहेकाछन् ।	पदमार्ग निर्माण गरिनुपर्ने, धार्मिक स्थल, मठ मन्दीर संरक्षण, निर्माण, तथा वाटो, पानीको व्यवस्था र पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि होमस्टेहरुका स्थापना र सञ्चालन गर्नुपर्ने र पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि व्यापक प्रचार प्रसार गरिनु पर्ने, रामडाँडालाई विशेष पर्यटन क्षेत्रको रुपमा पर्यटन गुरु योजना खाका बनाई बिकास गर्ने, राधाकृष्ण मन्दिर, शिव मन्दिर मणिमुकुन्देश्वर यी सवै धार्मिक स्थलहरुलाई समेटेर उत्तरगंगा धामको रुपमा विकासगर्न प्रवर्द्धनात्मक र प्रचरात्मक कार्य गर्ने, काली गण्डकीलाई जल यातायात (Rafting) र जल पर्यटनको प्रवर्द्धन गर्ने ।

	सहकारी र बैंकक्षेत्र भरखरै मात्र बिकासहुने क्रममा छन् । हाल बैकहरुले शाखा कार्यालय स्थापना गरेको छ, केही सहकारी संस्थाहरु काम गर्दैछन । बिमाक्षेत्रको कुनै बिकास हुन सकेको छैन ।	भौगोलिक बिकटता, समुदायमा जनचेतनाको कमी, बैक वा बित्तिय संस्थाको लगानी सुरक्षाको समस्या हुनसक्ने, मानिसहरू ऋण लिएर ब्यवसायगर्न डराउने आदि यस क्षेत्रका समस्या र चुनौतीहरु हुन् ।	सहकारी संस्थाको बारेमा स्थानीय समुदायमा चेतना जगाउने, सहकारी शिक्षा सम्बन्धि तालिम संचालन गर्ने र विमा सेवाको प्रवर्द्धन तथा दायरा बढाउनु पर्ने ।
२. सामाजिक विकास क्षेत्र	**शिक्षाः** शिक्षा पुर्णरुपमा अनिवार्य र निशुल्क हुन नसकेको अवस्था छ । अधिकांश बालबालिका सरकारी बिद्यालयमा पठनपाठन गर्दछन् । एउटा प्राविधिक शिक्षालय संचालित भएको छ । शिक्षालाई समय सापेक्षित गुणस्तरिय बनाउन आवश्यक पर्ने प्रयोगशाला, पुस्तकालय, अन्य पूर्वाधारहरुको ब्यवस्था नभएको अवस्था छ ।	बिद्यालयमा बिद्यार्थी अनुपातमा शिक्षक दरबन्दीको कमी, प्राय बिद्यालयमा बिषयगत तालिम प्राप्त शिक्षकको अभाव छ, बिद्यालयका कक्षाकोठाहरु साना, प्रकाश कम आउने, जिर्ण र चुहिने अवस्थाका भएको, फर्निचरको अभाव, अभिभावक शिक्षाको कमी आदि नगरपालिका भित्रका शैक्षिकसमस्या र चुनौतीहरु हुन् ।	विद्यालयको भौतिक सुधार कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्ने, लौंगिक मैत्री शौचालय वनाउनु पर्ने, पर्याप्त पानीको व्यवस्था, जनशक्ति र कोठाको व्यवस्था, वालमैत्री वसाई व्यवस्थापन गर्ने, अभिभावकलाई वाल शिक्षाको महत्व वुझाउनु पर्ने, शिक्षक दरवन्दी थप गर्नुपर्ने र महत्वपूर्ण विषयका शिक्षकहरुलाई तालिमको व्यवस्था गरिनुपर्ने ।
	स्वास्थ्यः नगरपालिकाको कतिपय वडाहरुमा स्वास्थ्य चौकीहरुको अभाव रहेको छ । वडा नं. ९ मा चापाकोट अस्पताल रहेकोछ भने वडानं. ६, ८ र १० मा आयुर्वेदिक औषधालय तथा औषधालयहरु रहेका छन् ।	मौजुदा स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल तथा औषधालयहरुमा जनसंख्याको अनुपातमा स्वास्थ्य सेवाको जनशक्ति पुगेको छैन, भवन, प्रयोगशालाको ब्यवस्था छैन, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई, खोपकेन्द्र र गाउँघर क्लिनिकको भवन नभएको कारण संचालनमा समस्या देखिन्छ । सुत्केरी केन्द्र (Birthing centers) को अभाव सवै वडाहरुमा देखिन्छ । स्वास्थ्य केन्द्रहरुमा आवस्यक मेशिन तथा औजारहरुका अभाव देखिन्छ । एम्वुलेन्स सेवाको अभाव प्राय सवै वडाहरुमा देखिन्छ ।	नगरपालिकाभित्र रहेका मौजुदा स्वास्थ्य चौकी तथा अस्पतालहरुमा सरकारी मापदण्ड अनुसारको औषधी उपलब्ध गराउने, सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईको पूर्वाधारको विकास गर्ने, सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्वस्थ र सुरक्षित खानेपानीको व्यवस्था गर्ने, स्वास्थ्य चौकीहरुमा कम्प्युटर सुविधा उपलव्ध गराउने, आधुनिक मेशिन तथा उपकरणहरु प्रदान गर्ने, प्रत्येक वडाहरुमा सुत्केरी केन्दहरु स्थापना र सञ्चालन गर्ने, प्रत्येक वडामा कम्तिमा पनि १/१ वटा एम्बुलेन्सको व्यवस्था गर्ने र हरेक वर्ष घुम्ति स्वास्थ्य शिविरहरु सञ्चालन गर्ने । स्वास्थ्य सम्बन्धि जनचेतना र सामुदायीक सरसफाई अभियान निरन्तर सञ्चालन गर्ने ।

	खानेपानी तथा सरसफाईः सवै घरपरिवारमा स्वच्छ पिउने पानीको सुविधा पुगि सकेको अवस्था छैन । सतप्रतिशत घरधुरीमा सौचालय भएता पनि पानीको अभावले अधिकांस शौचालयहरु प्रयोग विहिन अवस्थामा रहेका छन् । रणनीतिक स्थानहरुमा सार्वनिक शौचालयहरुको अभाव रहेको छ ।	खानेपानी सुरक्षित र व्यवस्थित छैन, पानी सुद्धिकरण गर्ने तरिका बारे जानकारी नहुनु, व्यवस्थित खानेपानीका धाराहरु नहुनु, सिधै मुहानबाट पाईप जोडी पानी ल्याउने प्रचलन, स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धि चेतनाको कमी, एक घर एक धारा को नारालाई साकार पार्न, सार्वननिक स्थलहरुमा सार्वजनिक शौचालयहरुका निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउन पानीको अभाव हुनु मुख्य समस्या र चुनौतीहरु रहेका छन् ।	एक घर एक धाराको व्यवस्था गर्ने, पानी सुद्धिकरण गर्ने तरिका बारे चेतनामुलक कार्यक्रम, खानेपानी आयोजना संचालन गर्ने संस्थाहरुको निगरानी बढाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने, खानेपानीको अभाव भएका स्थानहरुमा खानेपानी आयोजना निर्माण गर्ने, नमुना लिफ्टिङ्ग खानेपानी आयोजनाको निर्माण गर्ने, मौजुदा खानेपानी आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार गर्ने, पानीका मुल, कुवा, पोखरी तथा धाराहरु संरक्षण गर्ने, फोहोरमैलाको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने आदि ।
	लैससासः लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण, लैंगिक तथा जातिय विभेद कमै छ तर कानूनी जानकारी भने कम रहेको छ ।	महिलामाथि हुने व्यवहारगत विभेद समुल रुपमा हट्न नसक्नु, अशिक्षा, हानिकारक अभ्यास, लैंगिक विभेद तथा हिंसालाई बढवा दिने सामाजिक संरचना, सोच, मूल्य, मान्यता, प्रथा, परम्परा कायमै रहनु, महिला तथा बालिकाहरु माथि घरेलु, यौनजन्य तथा लैंगितामा आधारित हिंसा विद्यमान हुनु, जोखिम/सामाजिक र पारिवारिक बहिष्करणमा परेका तथा हिंसा पिडित महिलालाई पूर्ण रुपमा संरक्षण, पुनर्स्थापना, सशक्तिकरण र स्वावलम्बी बनाउन नसकिनु, अधिकांस महिला तथा बहिष्करणमा परेका समुदायलाई कानूनी प्रक्रियाबारे जानकारी नहुनु, सचेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन नहुनु, लैससास, महिला हिंसा, तथा जातिय विभेद विरुद्धका कार्यक्रमहरु सञ्चालन नहुनु लैससास क्षेत्रका समस्या र च्नौतीहरु ह्न् ।	लैंगिक हिंसा र जातीय विभेद् सम्बन्धि कानुनी सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने, विद्यमान कानूनी व्यवस्था बारे कार्यक्रम संचालन गर्ने, बालविवाह अन्त्यका लागि अभियान चलाउने, मदिरा तथा जुवातास निषेधित क्षेत्र घोषणा गर्ने, हिंसा पिडकलाई दण्डित गर्ने, हिंसा र विभेद पिडितहरुलाई सहयोग प्रदान गर्ने आदि ।
३. पूर्बाधार विकास	**सडकः** नगरपालिकाका सबै वडाहरुमा सडकले छोएको भएता पनि ती वडाहरुका सवै वस्तीहरुमा सडकको सुविधा पुगि सकेको अवस्था छैन । बनेका सडक मौसमी मात्र रहेका छन् । २.७ कि.मी. मात्र सडक कालो पत्रे भएको छ ।	प्रमुख वस्तीमा सडकको पहुँच सहज नहुनु, निर्माण भएका सडकहरू बाह्रै महिना संचालन गर्न नसक्नु, सडक निर्माण गर्दा जथाभावी खनिनु जसका कारण भू-क्षय बढ्नु, खनेका सडकमा बायो ईन्जिनियरिंग कार्य नहुनु नहुनु, अधिकांस सडकहरुमाकालो पत्रे र ग्राभेलिङ्ग नहुनु सडक क्षेत्रको समस्या र चुनौतीहरु नगरपालिकामा रहेकाछन् ।	निर्माण भएका सडकहरुको स्तरोन्ती गर्नुपर्ने, तिनको ग्राभेलिङ्ग तथा कालोपत्रे गर्नुपर्ने, वाताबरणीय प्रभाव मूल्यांकन गर्नुपर्ने, डिजाईन अनुसार बिस्तृत लागत अनुमान गर्ने, उपकरणको न्युनतम प्रयोग गर्नुपर्ने, सवै वस्तीहरुमा सडकको ट्रयाक खोल्नुपर्ने, ड्रेनेजहरु बनाउने, सडक फराकिलो बनाउने आदि ।

	पुलः अधिकांस पक्की पुलहरु निर्माणधीन अवस्थामा रहेका छन् ।	यातायातका साधन संचालनमा समस्या, स्कुल पढ्ने विद्यार्थीहरुका लागि खोलामा आवतजावत गर्न समस्या, गाउँलेहरुलाई बजार गर्न जान समस्या रहेका छन् ।	आवश्यकता अनुसार पक्की पुलहरू बनाउनु पर्ने, काठे तथा झोलुङ्गे पुलहरुका नव निर्माण गर्ने र मौजुदा पुलहरुको मर्मत संभार गर्ने ।
	सिंचाईः हाल सम्म सवै स्थानहरुमा सिंचाई सुविधा उपलब्ध हुन नसकेको ।	सम्भावित सिंचित योग्य जमीनमा सिंचाई गर्न नसकिएको, कृषि बालीको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन नसकिएको, मौजुदा सिंचाई आयोजनाहरुको उचित प्रयोग हुन नसकिएको आदि ।	विभिन्न वार्डहरूमा सम्भावनाका आधारमा सिंचाई आयोजना निर्माण गर्ने र ज्यार्दी नहर लगायत अन्य मौजुदा सिंचाई आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार गर्ने ।
	भवनः नगरपालिका मताहतका वार्ड कार्यालय, शाखा कार्यालयहरूको पक्की भवन नभएको अवस्था ।	वडा कार्यालयको भवन नहुँदा अन्य भवनहरूको प्रयोग गरी सेवा संचालन गरिएको, भवन अभावको कारण सेवा प्रभावकारी बनाउन नसकिएको, भवन संहिता सम्बन्धि जानकारी नभएको ।	घर तथा भवन निर्माणको लागि मापदण्ड र डिजाइन तोक्ने, भवन निर्माण गर्दा भवन संहिताको पालना गरी तालिम प्राप्त डकर्मी र सिकर्मीको प्रयोग गर्ने, वडा कार्यालय, माताहतका कार्यालयहरु, सहकारी संस्था तथा सामुदायिक भवनहरु निर्माण गर्ने र मौजुदा सामुदायिक भवनहरुको मर्मत सम्भार गर्ने, शहरोन्मुख वस्तीहरुमा ढल निकासलाई व्यवस्थित गर्नु पर्ने ।
	जलविद्युत र संचारः जलविद्युत आयोजना संचालनमा नरहेको र टेलिफोन टावरहरू नभएको तर हरेक वडाहरुमा इन्टरनेट, पत्रिका, रेडियो र टि.भी. को सुविधा सीमित रुपमै भएपनि उपलव्ध भएको ।	विद्युत सेवा नियमित नहुंदा आयआर्जनका कार्यक्रम गर्न कठिनाई, टेलिफोन टावरहरु प्रभावकारी नभएको	विद्युतको केन्द्रिय प्रसारण लाईन विस्तार गर्ने, विजुलीको काठेपोल विस्थापित गर्ने, मोवाईल नेटवर्क बढाउने, दुर सञ्चारसंग समन्वय गरेर टेलिफोनको टावर निर्माण गर्ने, पत्रिका प्रकाशनमा सहयोग गर्ने ।
	नगरपालिकाका हरेक वडाहरुमा सामुदायिक वनहरू भएको ।	वन क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन हुन नसक्नु, सा.व.उ.स.को संस्थागत एवं क्षमता विकास नहुनु, वनमा घेरावार नहुँदा समस्या देखिएको, खुल्ला चरिचरण, आगलागीको समस्या,	वनक्षेत्रको उचित व्यवस्थापनको लागि सा.व.उ.स.लाई संस्थागत तथा क्षमता विकास तालिम, बन नर्सरीको स्थापना गर्ने, बृक्षरोपणलाई प्राथमिकता दिने, खुल्ला
	जलवायु परिबर्तन सम्बन्धि जानकारी थोरै मात्र भएको ।	जलवायु परिवर्तनको प्रभाव वारे चेतनाको कमी	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि जनचेतना मुलक कार्यक्रम गर्ने जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना बनाउने र सोही बमोजिम कार्य गर्ने ।
	जलाधार संरक्षण कार्य गर्न नसकिएको	जलाधार संरक्षण एवं नियन्त्रण गर्न नसक्दा वर्षेनी वन जंगल तथा खेती योग्य जमिन कटान भएका	बिभिन्न खहरे खोला र नदिहरूमा जालाधार संरक्षण कार्यक्रमहरू संचालन गर्नुपर्ने ।

४. वातावरण तथा विपद	प्रकोप नियन्त्रण सम्बन्धि ठुलो समस्या नभएकोले यस बिषयमा काम नभएको ।	प्रकोप नियन्त्रणको लागि योजना बनाउन नसक्दा समस्या देखिएको ।	प्रकोप नियन्त्रण योजना निर्माण गर्ने, प्रकोपबाट बच्ने उपायका बारेमा सचेतनामुलक तथा प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम गर्ने ।
	बिपद ब्यवस्थापन	विपद ब्यवस्थापन सम्बन्धि चेतनाको कमी	वार्ड स्तरमा सुरक्षित घरहरू निर्माण गरी संचालनमा ल्याउने, सम्भावित विपदका वारेमा सचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रम गर्ने
५. संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह	वार्डहरूको संस्थागत क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम गर्न आवश्यक रहेको	बिभिन्न नियम कानून सम्बन्धि अल्प ज्ञानका कारणले कार्यक्रममा बाधा हुने गरेको	वडा कार्यालयको संस्थागत तथा क्षमता विकास कार्यक्रम संचालन ।
	वार्ड समितीका सदस्यहरूमा प्रचलित ऐन सम्बन्धि जानकारीको कमी ।	काम गर्न कठिनाई हुने गरेको	वडा स्तरमा गठन भएका विभिन्न समूह समितिहरुलाई प्रचलित ऐन कानूनको बारेमा जानकारी गराउने ।
	लक्षित समुदायका मानिसहरूले आफ्नो अधिकार सम्बन्धि जानकारी न्यून भएको अवस्था ।	लक्षित समुदाय सम्बन्धि कार्यक्रम संचालनमा कठिनाई भएको ।	महिला, दलित, जनजाति, अपांगलाई लक्षित गरी क्षमता विकास तथा सिप विकास तालिम संचालन गर्ने
	उपभोक्त समितीहरु र अन्य सरोकारवालाहरूमा उनीहरुको जिम्मेवारी सम्बन्धि थोरै जानकारी भएको ।	बिभिन्न काम गर्दा कठिनाई हुने गरेका, काममा ढिलाई हुने,	उपभोक्ता समितिलाई तालिम, कर्मचारी, जनप्रतिनिधि र अन्य समूहलाई सुशासन सम्बन्धि तालिम दिने ।
	सार्वजनिक सुनवाई सम्बन्धि जानकारी नभएको	कार्यक्रमलाई पारदर्शि बनाउन कठिनाई,	सार्वजनिक सुनुवाई र सामाजिक परिक्षण नियमित गर्ने ।

यस नगरपालिकाको ३ वटा वार्डहरू (१, ३ र ४) लाई नमुनाको रुपमा छानी गरिएका छलफल तथा बिमर्शमा आवधिक योजनाका पाँचै स्तम्भहरूको क्षेत्रगत हिसाबले हालको अवस्था के कस्तो छ ? यसले जन जीवनमा पारेका समस्याहरू के कस्ता छन ? र नगरपालिकाले आगामी तीन बर्षमा यी समस्याहरू समाधानार्थ के कस्ता कार्यक्रहरू गर्नुपर्दछ भनि जनप्रतिनिधीहरू र सरोकारवाला सबैसंग छलफल गरी उपयुक्त समाधानका उपायहरू पहिल्याउने काम भएको छ। आर्थिक बिकास, कृषि र गैरकृषि क्षेत्र, उद्योग क्षेत्र, बैक, सहकारी र बित्तिय क्षेत्रका बिभिन्न समस्याहरू र अवसरहरू पत्ता लागेका छन् । हालसम्म आधिकांश अवसरहरूको उपयोग गर्ने काम भएको छैन । बिशेषगरी आर्थिक बिकासका लागि जनतामा रहेको परम्परागत जीबिकामुखी सोंच, आवश्यक पूबार्धारहरूको अभाव, भौगोलिक बिकटता, स्थानीय क्षमता र सम्भावनाका आधारमा आर्थिक बिकासका योजना बनाउन नसक्नु प्रमुख बाधकको रूपमा देखिएका छन् । बिद्यमान अवसरहरूको यथोचित प्रयोग र उपभोग गर्न सकिएको खण्डमा बिभिन्न क्षेत्रमा रोजगारी सृजना हुने, जनताको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउन सकिने र समग्ररूपले जनताको जिवनस्तर उकास्न सहयोग पुग्ने अपेक्षागर्न सकिन्छ ।

सामाजिक विकास क्षेत्र, कानूनले प्रदत्त गरेका जनताका मौलिक हकहरूको उपभोगको सुनिश्चितताको लागि महत्वपूर्ण र आवश्यक छन् । वार्डहरूमा बिद्यालयहरू प्रयाप्त मात्रामा भए पनि बिद्यालयहरूमा भौतिक पूर्बाधार, दक्ष शिक्षक शिक्षिका, खेल मैदान, पुस्तकालय, प्रयोशाला, बालमैत्री वाताबरण नभएको कुराले बिद्यालय शिक्षा गुणस्तरीय नभएको प्रष्ट हुन्छ । त्यस्तैगरी अधिकांश स्वास्थ्य चौकीहरूको भवन नभएको, प्रयोगशाला नभएको, तालिम प्राप्त जनशक्तिको कमी आदिले यस क्षेत्रमा सुधार गर्नुपर्ने प्रयाप्त ठांउहरू देखिन्छन् । खानेपानीमा अझै एक घर एक धाराको अवधारणा बमोजिम खानेपानी ब्यवस्था सबै बस्तिहरूमा पुऱ्याउन सकिएको छैन । बिशेष गरी जनताको शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी सरसफाई आदिको क्षेत्रमा सबै वार्डहरूको अवस्था हेर्दा धेरै काम गर्नुपर्ने ठांउहरू छन् । जातीय समावेशिता, लैंगिक समानता आदि सम्बन्धि बिषयमा जनतामा राम्रो सुझबुझको वाताबरण बिकास भएको अवस्था छैन ।

आश्यकताको आधारमा जनस्तरबाट बिभिन्न पूर्बाधारहरू बिशेषगरी सडक निर्माणको माग ब्यापक रूपमा आएको छ । यी पूर्बाधारहरू निर्माण गर्दा प्रचलित मापदण्डहरूको पालना गरिनु एकदम आवश्यक छ । हालसम्म निर्माण भएका अधिकांस पूबार्धारहरूको निमार्ण गर्दा मापदण्डको पुर्ण रुपमा पालना भएको पाईएको छैन । जस्तै भवन निर्माणगर्दा सरकारी मापदण्ड अनुसार मान्यता प्राप्त, दक्ष डकर्मी र सिकर्मीको प्रयोगको साथै भुकम्प प्रतिरोधी प्रकारको संचना निर्माण गर्नु आवश्यक देखिन्छ । वन, वाताबरण तथा बिपत ब्यस्थापनका क्षेत्रमा कार्यक्रमहरू जनस्तर र सरकारी स्तरबाट केही संचालन गरिएका भए पनि बिपत ब्यवस्थापनको लागि पुर्ब तयारीको लागि ठोस रूपमा कामहरू हुनसकेका छैनन् । वन, वातावरण तथा बिपत ब्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यक्रमहरू अन्य कार्यक्रमहरूको हिस्साको रूपमा समाबेसी ढंगले योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ । अन्त्यमा यि सबै बिषयत कार्यक्रहरूलाई ब्यवस्थित, पारदर्शि र सहभागितामुलक ढंगले सम्पन्नगर्न वार्ड समितिहरू र नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता अभिबृद्धि हुन आवश्यक छ। यसका लागि प्रचलित ऐन कानून पालना हुनेगरि बिभिन्न कार्यक्रमहरू प्रस्ताव गरिएका छन् ।

२. स्थानीय तहको योजना

२.१ पृष्ठभूमि

आवधिक योजना भनेको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकासको सोच पुरागर्न एवं तदनुरुप उपलब्धी हाँसिल गर्न लक्ष्य, उद्देश्य, नीति तथा कार्यक्रम र त्यस्ता कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि सम्भावित स्रोतको व्यवस्था गरिएको परिभाषित दस्तावेज हो । आवधिक योजना आफूले लिएको सोच पुरागर्न र चाहेको विकास गन्तव्य तर्फ क्रमिक रुपले बढ्ने कामलाई निर्देशित गर्न तयार गरिन्छ। आवधिक विकास योजना सम्बद्ध आवस्यक विषयहरु समेटिएको एक संक्षिप्त संकेतात्मक खाका हो । नेपालको संविधान २०७२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई एकल अधिकार र साझा अधिकारहरु बमोजिम आवस्यक कानूनहरु निर्माण र लागु गर्ने, वार्षिकयोजना र बजेटहरु तयार गर्ने, आवस्यक नीतिहरु र योजनाहरु बनाउने र लागु गर्ने लगायतका महत्वपूर्ण जिम्मेवारीहरु प्रदान गरेको छ । संविधानको अनुसूची ८ मा एकल अधिकारहरु र अनुसूची ९ मा स्थानीयतहहरुलाई साझा अधिकारहरु प्रयोग गर्ने अधिकारहरु उल्लेख गरेको छ। यद्यपी, स्थानीय तहहरुले आफ्ना अधिकार र जिम्मेवारीको प्रयोग र अभ्यास गर्दा संघीय र प्रादेशिक नीति र कानून अनुरुप हुनुपर्ने प्रावधान पनि छ ।

स्थानीय तहहरुले संविधानमा उल्लेखित निर्देशक सिद्धान्तहरु तथा राज्यका नीतिहरु बमोजिम मानव अधिकार, सामाजिक न्याय, अधिकारमा आधारित समावेशीमूलक विकास सम्बन्धि प्रावधानहरुको पनि पूर्ण परिपालना गर्नुपर्दछ । यसको साथै आ-आफ्ना योजना र कार्यक्रमहरु मार्फत दिगो विकास लक्ष्यहरु हाँसिल गर्न योगदान पुऱ्याउने महत्वपूर्ण उत्तरदायित्व पनि सम्बन्धित स्थानीय तहहरुलाई सुम्पेको छ । यसै संदर्भमा, नेपाल सरकारले तत्कालीन ३९१५ वटा स्थानीय निकायहरुलाई नयाँ ७५३ वटा स्थानीय तहहरुमा पुनर्संरचना गरेको छ । विविध चरणमा सम्पन्न निर्वाचन पश्चात् नव निर्वाचित जन प्रतिनिधिहरु सहित औपचारिक रुपमा स्थानीय तहहरुमा सरकार स्थापना भई क्रियाशिल रहेका छन् र अहिले आ-आफ्ना क्षेत्रमा सेवाप्रवाह गर्ने उत्तरदायित्व निर्वाह गरिरहेका छन् । यसको अलवा, स्थानीय तहहरुका काम कारवाहीमा महत्वपूर्ण प्रभाव पार्ने चार महत्वपूर्ण ऐनहरु जस्तैः स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण ऐन २०७५, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत र वित्त आयोग ऐन २०७५ र कर्मचारी समायोजन ऐन व्यवस्थापिका संसद्बाट पारित भै लागू भैसकेका छन् ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय तहहरु (नगरपालिका र नगरपालिकाहरु) लाई आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रको स्थानीय स्तरको विकासको लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक, विषयगत, मध्यकालीन र दीर्घकालीन योजना बनाएर लागुगर्ने व्यवस्था गरेको छ । सोही ऐनले स्थानीय तहहरुले आफ्ना ऐन नियमावलीहरु बनाउँदा संवैधानिक प्रावधान अनुरुप हुनुपर्ने तथा संघ र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासंग अनुकूल हुनुपर्नेमा ध्यान आकृष्ट गरेको छ। आवधिक र रणनैतिक योजनाहरु बनाउँदा सुशासन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण तथा अन्तर सम्बन्धित विषयहरुलाई पनि सम्बोधन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय तहहरुले विकेन्द्रिकरण र अधिकार निक्षेपणको सिद्धान्तहरु वमोजिम स्थानीय नागरिकहरु विशेष गरी सुविधा वञ्चितहरुको पहूँच, सहभागिता र स्वामित्वको सुविधाको लागि उनीहरुलाई उत्तरदायी, जवाफदेही र पारदर्शी तरीकाले सेवा प्रवाहमा ध्यानदिनु पर्नेमा जोड दिएको छ । चापाकोट नगरपालिकाको यस आवधिक योजना राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७५ लाई आधार मानी तयार पारिएको छ ।

२.२ चुनौती र अवसर

संघीय शासन प्रणाली अनुरुप स्थानीय सरकारले संघीय र प्रदेश सरकारहरुले अवलम्बन गरेको समष्टिगत आर्थिक नीति र दीर्घकालीन सोचसँग तादम्म्यता हुने गरी योजना तर्जुमा गर्नु आवस्यक छ । साथै स्थानीय सरकारले संघीय सरकार र प्रदेश सरकारसंग समन्वय र सहकार्य गर्न समेत आवस्यक छ। कतिपय आर्थिक नीति कार्यान्वयन गर्न तीनै तहकाबीच एकीकृत् रुपमा जानुपर्ने अपरिहार्य रहेको छ । राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक संकल्प, समृद्धि र समुन्नतिका लागि स्थानीय सरकारले सार्वजनिक क्षेत्रका अतिरिक्त सहकारी क्षेत्र र निजी क्षेत्रसँग समेत सहकार्य र साझेदारीका कार्यहरूलाई सँगसँगै लिएर जानुपर्ने अवस्था रहेको छ ।

२.२.१ नगरपालिकाका समस्या र चुनौतीहरु

द्रुतर आर्थिक वृद्धिदर त्यसको न्यायपूर्ण वितरण मार्फत सीघ्र गरीवि निवारण गर्ने, मानव विकासका पक्षमा उल्लेख्य वृद्धिगर्ने र समग्र अर्थतन्त्रलाई समृद्धि र दिगो आर्थिक सामाजिक विकासको पथमा लैजाने कार्य निकै चुनौतीपूर्ण रहेको सन्दर्भमा चापाकोट नगरपालिकाका सामाजिक, आर्थिक र भौतिक पूर्वाधारका सूचकहरूको स्थिति विश्लेषण गर्दा निम्न अनुसारका समस्या र नयाँ गन्तब्य खोज्नुपर्ने चुनौती देखापरेका छन् ।

तालिका २: चापाकोट न.पा. का प्रमुख समस्या र चुनौतीहरु

क्षेत्र	समस्या	चुनौती
अर्थतन्त्र	शहरी क्षेत्रमा आयातमा निर्भर नाफामुखी र ग्रामीण क्षेत्रमा निर्बाहमुखी अर्थतन्त्र ।	उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको निर्माण गर्ने ।
वित्तीय क्षेत्र	नगरपालिका स्थित बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाको कमजोर लगानी क्षमता र उत्पादन क्षेत्रमा न्यून लगानी ।	वित्तीय संस्थाहरुको क्षमता विकास, पहूँच र लगानी विस्तार गर्ने ।
वाणिज्य	आयात गरिएका उपभोग्य वस्तु तथा निर्माण सामाग्रीको वाहुल्यता ।	स्थानीय स्तरमा तुलनात्मक लाभ भएका उपभोग्य वस्तु तथा निर्माण सामाग्रीको उत्पादन, बिक्री वितरण र प्रयोग गर्ने ।
विप्रेषण (Remittance)	विप्रेषणको प्रयोग उपभोग्य बस्तु र सेवा खरिदमा खर्च ।	स्थानीय अर्थतन्त्रमा बिप्रेषणको अंश घटाउंदै लाने र प्राप्त विप्रेषणको बचत परिचालन गरी उत्पादन क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।
पर्यटन	स्थानीय उत्पादनसँग कमजोर सम्बन्ध ।	स्थानीय उत्पादनसँग सघन सहकार्य गर्दै गुणस्तरीय पर्यटक आकर्षणका लागि पर्यटन पूर्वाधारमा लगानी विस्तार गर्ने ।
उद्योग	लघु उद्योग, तथा अनौपचारिक क्षेत्रका साना उद्योगहरूको बाहुल्यता ।	लघु तथा मझौला, कृषि तथा वनजन्य प्रशोधन र खनिजजन्य उद्योगहरूको स्थापना र संञ्चालन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
कृषि	मनसुनमा आधारित, निर्वाहमुखी र परम्परागत खेती प्रणाली, न्यून उत्पादन र उत्पादकत्व ।	कृषिको यान्त्रिकीकरण र व्यावसायीकरण गरी उच्च उत्पादकत्व र उत्पादन हांसिल गर्ने ।
सहकारी	सहकारीक्षेत्रको अधिकांश लगानी अनुत्पादक क्षेत्रमा जस्तै घर, जग्गा र ब्यापारमा लगानी	सहकारी क्षेत्रको लगानी उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगाउने ।
वन	आर्थिक उपार्जनसँग कमजोर सम्बन्ध रहेको संरक्षणमुखी वन व्यवस्थापन प्रणाली ।	संरक्षण र जनताको लागि आर्थिक उपार्जन सँगसँगै हुने वन व्यवस्थापन प्रणाली ।
उर्जा	उर्जाको लागि बगिरहेका खोलामा निर्मित साना जलविद्युत् आयोजनामा निर्भर ।	निजी क्षेत्रको सहकार्यमा ठूला जलाशययुक्त जलविद्युत्, सौर्य र वायु उर्जाको उत्पादनगर्ने
पूर्वाधार निर्माण	निर्धारित समय र लागतमा गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको निर्माण सम्पन्न नहुने निर्माण पद्धति ।	निर्धारित समय र लागतमा गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको निर्माण सम्पन्न हुने निर्माण पद्धतिको विकास गर्ने ।
अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार	विगतमा निर्माण भएका भौतिक पूर्वाधारहरू अपाङ्गमैत्री नभएका ।	नयाँ निर्माण गर्ने भौतिक पूर्वाधारहरू अपाङ्गमैत्री बनाउने ।
वातावरणमैत्री पूर्वाधार	पूर्वाधार निर्माणगर्दा वातावरणमा पर्याप्त ध्यान नदिइएको ।	पहाडी धरातलमा पूर्वाधार निर्माण गर्दा वातावरण संरक्षणमा पर्याप्त ध्यान दिने ।

शिक्षा तथा मानव संसाधन विकास	बजारको मागसँग प्रत्यक्ष नजोडिएको र साधारण विषयको वर्चश्व रहेको शिक्षाप्रणाली	बजारको माग, उत्पादन र उद्यमसँग जोडिएको प्राविधिक शिक्षामा रुपान्तरण गर्ने
सिंचाई	वर्तमान सिंचाई प्रणाली सतह कुलो र नहरमा आधारित भएको र टार तथा भिरालो पहाडी भूभागमा सिचाइ सुविधा पुग्न नसकेको ।	जमिन र पानीको स्रोतको उपलव्धता अनुसारको सिंचाई प्रणाली विकास गर्ने ।
खानेपानी	खानेपानीको दिगो स्रोत नभएका बस्तीहरूमा नियमित खानेपानीको आपूर्ति गर्ने समस्या ।	दिगो स्रोत नभई खानेपानीको अभाव रहेका पहाडी बस्तीमा पानीको आपूर्ति गर्ने ।
स्वास्थ्य	आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा समेत सवैको पहूँच पुग्न नसकेको ।	आधार भूत र विशिष्टीकृत सेवा प्रभावकारी रुपमा प्रदान गर्ने प्रणालीमा रुपान्तरण गर्ने ।
लैङ्गिक समानता	लैङ्गिक असमानताको स्थिति हालसम्म पनि कायमै रहेको ।	लैङ्गिक समानताका कानुनी प्राबधान र ब्यावहारिक अभ्यासमा सामञ्जस्यता विकास गर्ने ।
श्रम र रोजगार	श्रम बजारको माग अनुसार श्रमशक्ति उत्पादन नभएकोले सीप भएको मानव संसाधनको अभाब र साधारण शिक्षा आर्जन गरेका मानव संसाधन बेरोजगार ।	श्रमशक्तिको उत्पादन बजारको मागअनुसार गर्ने र हरेक तहमा रोजगार सृजनागर्ने ।
सूचना र सञ्चार	नगरपालिकाका दुर्गम भेगहरुमा सञ्चार प्रविधीको पर्याप्त र सहज पहूँच नभएको ।	सवै नागरिकमा गुणस्तरीय सञ्चार सुविधाको पहूँच पुऱ्याउने ।
योजना तर्जुमा	नगरपालिकाको कमजोर तथ्याङ्क प्रणाली र कार्यक्रममा आधारित योजना निर्माण पद्धतिको विकास हुन नसक्नु ।	प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा पद्धतिको विकास गर्ने ।
राजस्व संकलन	नगरपालिकाको कमजोर राजस्वका स्रोत र संकलन संरचना ।	राजस्वका स्रोतहरूको पहिचान, विस्तार र संगठन संरचना सुदृढ गर्ने ।
जलवायू परिवर्तन	जलवायू परिवर्तनले स्थानीय उत्पादनमा प्रतिकूल प्रभाव ।	जलवायू परिवर्तनको प्रभाव बहन गर्न सक्ने गरी सवै क्षेत्रमा जलवायू अनुकूलन प्रणाली विकास गर्ने ।
सुशासन	विद्युतीय शासनको पूर्णअभ्यास, सदाचारिता, पारदर्शीता आदिका अभाव रहनु ।	विद्युतीय शासन प्रणाली लागू गरी सार्वजनिक सेवाप्रवाह प्रभावकारी बनाउने, भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशिलताको नीति अवलम्वन गर्ने र नगरपालिकाबाट सम्पादन गरिने हरेक काम कारवाहीमा पारदर्शीता अपनाउने ।

स्रोतः फिल्ड सर्वेक्षण, २०७७

२.२.२ अवसर

राजनीतिक स्थायित्व कायम हुनु, स्थानीय तहमा रहेका सबै राजनीतिक दल स्थानीय समृद्धिको लागि एकताबद्ध हुनु, संघ र प्रदेश सरकारसँगको सम्बन्ध अत्यन्तै सौहार्दपूर्ण रहनु, नगरपालिकाभित्र लगानीमैत्री वातावरण निर्माणगर्न स्थानीय सरकार प्रतिबद्ध रहनु, स्थानीयतह अन्तर्गतका पूर्वाधार निर्माणमा लगानी वृद्धिहुँदै जानु, विदेशवाट आउने विप्रेषणको बचत गरी उत्पादनमूलक क्षेत्रको विस्तारमा केन्द्रित हुने नीतिगत व्यवस्था हुनु, चापाकोट नगरपालिका प्राकृतिक सौन्दर्यता, जैविक विविधता, विविधता बीच सामाजिक एकता, सांस्कृतिक सम्पन्नता र पहिचान भएको नगरपालिका हुनु, धार्मिक, सांस्कृतिक, र पर्यावरणीय पर्यटकका आकर्षकका केन्द्रहरु

यस नगरपालिकामा रहनु, जलस्रोतमा धनी नगरपालिका भएकाले उर्जा, सिंचाई र खानेपानी विकासको लागि प्राकृतिक स्रोतको उपलब्धता रहनु, र भविष्यमा शिक्षा र स्वास्थ्य क्षेत्रको विकास गरी उच्च सीप भएको जनशक्ति उत्पादन गर्ने र सेवा क्षेत्रविस्तार गरी आर्थिक लाभ लिने सम्भावनाहरू रहनु आदि यस नगरपालिकाका अवसरहरू हुन् ।

यस नगरपालिकामा प्रयाप्त खेतीयोग्य जमिन, वजारको विस्तार गर्न सकेको खण्डमा उत्पादित उपभोग्य वस्तुको सहज वजारीकरण हुने र समुदायको आयस्तरमा वृद्धिको अवसर रहेको छ । गाउँ गाउँमा महिला समुह, कृषक समूह, युवा क्लव, बाल क्लव, जस्ता सामुदायिक संरचनाहरु प्रशस्त रहेका छन् भने कृषि, वचत तथा ऋण र बहुउद्देश्यीय सहकारीहरुमा समुदायका आम मानिसहरु एकत्रित भई आर्थिक विकासका कार्यहरुमा प्रत्यक्षरुपमा सक्रिय सहभागी हुने अवसरहरु रहेका छन् । विकासका क्रियाकलाप विस्तार भइरहेको अवस्थामा मध्यम वर्गीय जनहिस्साबाट पर्यटन, नीजि क्षेत्रको लगानी, आयातमा न्यूनीकरण र निर्यातमा वृद्धि जस्ता क्षेत्रको विस्तार गर्ने अवसर रहेको छ । वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त सीप, पुँजी र उद्यमशीलताको उपयोग गर्न सकेको खण्डमा कोरा ज्ञान, सीप नभएका युवा वर्ग र वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका युवालाई समेत उत्पादन एवम् उद्यमशिलतामा जोड्न सकिने प्रयाप्त अवसरहरु रहेका छन् ।

२.३ नगरपालिका समृद्धिका मुख्य सम्बाहकहरू (Key Drivers of Prosperity)

चापाकोट नगरपालिकाको समृद्धिको लागि नीतिगत रुपमा मुख्य सात वटा सम्बाहकहरू पहिचान गरिएका छन् :

१. **पर्यटनः** साहसिक पर्यटन, धार्मिक एवम् साँस्कृतिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय उत्पादनसँग अग्र र पृष्ठ (Forward and Backward Linkage) सम्बन्ध भएको गुणस्तरीय पर्यटन सेवाको सुदृढीकरण र विस्तार गरी रोजगारी सिर्जना, गरिबी निवारण, र स्थानीय अर्थतन्त्रको आधारशीला तयार गरिनेछ ।

२. **उर्जाः** जलविद्युत् तथा नवीकरणीय उर्जाको (सौर्य, वायु र जैविक) उच्च उत्पादन, उपभोग र निकासी गरी औद्योगिकीकरणको विस्तार, र पेट्रोलियम पदार्थको आयातमा कमी ल्याउँदै आत्मनिर्भर र हरित अर्थतन्त्र निर्माण गरिनेछ ।

३. **कृषिः** उच्च उत्पादन दिने जैविक (अर्गानिक) कृषि प्रणालीको प्रवर्द्धन, यान्त्रीकीकरण, व्यावसायीकरण र बजारीकरणमार्फत् उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि प्राप्त गरी आयतनको आर्थिक लाभ (Economy of scale) लिइनेछ ।

४. **उद्योगः** उद्यमशीलताको विकास, साना र मझौला उद्योगहरूको स्थापना र औपचारिक क्षेत्रको विस्तार मार्फत् उपभोग्य वस्तु, निर्माण सामग्री, कृषि प्रशोधन र खनिजजन्य उद्योगहरूलाई चाहिने कच्चा पदार्थको आपूर्ति स्थानीय स्तरबाटै व्यवस्था गरी स्थानीय अर्थतन्त्रमा अग्र र पृष्ठ सम्बन्ध (Forward and Backward Linkage) विकास गरी रोजगारीको विस्तार, आयात प्रतिस्थापन, राजस्वको बृद्धि र समग्रमा स्थानीय अर्थतन्त्रको आकार र आयतन बढाइनेछ ।

५. **पूर्वाधारः** उत्पादनमुखी अन्तरनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणमा सघाउने गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधारको विस्तार र सञ्जालीकरण गरी स्थानीय अर्थतन्त्रमा उत्पादन क्षेत्रको लागत घटाउने र प्रतिस्पर्धी क्षमता बढाई बजार अर्थतन्त्रको विस्तार गरिनेछ ।

६. **मानव संसाधन विकास (शिक्षा र स्वास्थ्य)ः** उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व प्राप्त गर्न चाहिने प्राविधिक सीप र ज्ञान भएको मानव संसाधन विकास मार्फत् नयाँ प्रविधिको अन्वेषण गरी उत्पादन प्रकृयालाई सरलीकरण गर्दै प्रभावकारी रुपमा उच्च उत्पादन प्राप्त गर्न सघाईनेछ ।

७. **सुशासनः** राज्य संयन्त्रका सबै अङ्गमा विद्युतीय सुशासनको अभ्यासले कार्य क्षमता बृद्धि र भ्रष्टाचार निवारणमा सहयोग पुऱ्याई उच्च प्रतिफल प्राप्त गर्न सघाइनेछ ।

२.४ नगरपालिकाको समृद्धिका पाँच मुख्य सहयोगी क्षेत्रहरू (Five Key Enablers of Prosperity)

१. **प्राकृतिक सौन्दर्यः** चापाकोट नगरपालिकाको मनोरम भू-धरातल, ताल तलैया, पदमार्ग, नदीनाला तथा खोला आदि जस्ता प्राकृतिक सौन्दर्यताले पर्यटक आकर्षण बढ्ने र पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त हुने आय बृद्धि भई नगरपालिकाको समृद्धिमा सहयोग पुग्नेछ ।

२. **जैविक विविधताः** नगरपालिकाको जैविक विविधताको संरक्षण र प्रबर्द्धनगर्दै पर्यावरणीय सन्तुलन र स्वदेशी तथा विदेशी पर्यटकहरू आकर्षणगरि स्थानीयस्तरमा समृद्धि हासिलगर्न सहयोग पुऱ्याउने छ ।

३. **सामाजिक विविधता बीच एकताः** चापाकोट नगरपालिकाकामा विभिन्न जातजातिका मानिसहरू बसोबास गर्दछन् । यी विभिन्न सामाजिक समूह बीच रहन सहनमा विविधता भए तापनि आर्थिक विकास र पूर्वाधार निर्माणमा विविधता बीच अनुपम एकता छ जुन नगरपालिकाको समृद्धिको महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्र हुनेछ ।

४. **साँस्कृतिक सम्पन्नता, सहअस्तित्व र पहिचानः** चापाकोट नगरपालिका, संस्कृति र सामाजिक पहिचानको आदर्श नमुनाको रुपमा रहेकाले सामाजिक एवम् सांस्कृतिक सम्पन्नता, सहअस्तित्व र पहिचान समेत् पर्यटक आकर्षणका स्रोत र स्थानीय समृद्धिका महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्र हुनेछन् ।

५. **जनसांख्यिक लाभः** चापाकोट नगरपालिकाकामा आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्या अत्यधिक रहेको छ । यो उमेर समूहलाई विशेष योजनाका साथ विदेश जान वा पलायन हुनबाट रोक्दै उत्पादनमूलक क्षेत्रमा योजनाबद्ध रुपमा परिचालनगर्न सके आर्थिक सामाजिक विकासमा चाँडै फड्को मार्नसक्ने सुवर्ण अवसर रहेको हुँदा नगरपालिकाको समृद्धिको एक महत्वपूर्ण सहयोगी क्षेत्र हुनेछ ।

२.५ योजना खाका

२.५.१ नगरपालिकाको सोच

- सुन्दर र समृद्ध चापाकोटको आधार, कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार ।

२.५.२ नगरपालिकाको लक्ष्य

- उच्च उत्पादन, मर्यादित जीवन, समावेशी, सभ्य, न्यायपूर्ण र सुशासनयुक्त आधुनिक समाज भएको समृद्ध नगरपालिका ।

२.५.३ नगरपालिकाको उद्देश्य

- उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै समाजवाद उन्मुख आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु ।
- पर्यटन, कृषि, ऊर्जा, उद्योग, पूर्वाधार र मानव संशाधन विकासको माध्यमबाट समतामूलक तथा फराकिलो उच्च आर्थिक वृद्धि हाँसिल गरी समृद्ध नगरपालिकाको आधारशीला निर्माण गर्नु ।
- गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छ वातावरणमा पहुँच पुऱ्याई नगरपालिका भित्रका सबै नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षा र सुशासनको अनुभूति गराउनु ।

२.५.४ परिणात्मक लक्ष्य

यस चापाकोट नगरपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाको अवधि आ.व. २०७८/७९ देखि २०८०/८१ लाई अल्पकालीन (आवधिक योजनाको तीन वर्षको समय), आ.व. २०७८/७९ देखि २०८७/८८ (दिगो विकास लक्ष्यको बाँकी १० बर्षको समय) लाई मध्यकालीन र २०७८/७९ देखि २१०० (समृद्धि र सुख प्राप्त गर्ने २३ बर्षको समय) लाई दीर्घकालीन परिभाषित गरी समृद्धि र सुखका परिमाणात्मक लक्ष्यहरू निम्न अनुसार निर्धारण गरिएका छन् ।

तालिका ३: समृद्धि र सुखका परिमाणात्मक लक्ष्यहरू

अल्पकालीन अवधि (२०७८/७९ देखि २०८०/८१), मध्यकालीन अवधि (२०७८/७९ देखि २०८७/८८) र दीर्घकालीन अवधि (२०७८/७९ देखि २१००) सम्मका लागि समृद्धि र सुखका परिमाणात्मक लक्ष्यहरू

क्र.सं.	समृद्धि र सुखका सूचक	इकाई	गण्डकी प्रदेशका लक्ष्य				चापाकोट नगरपालिकाका लक्ष्य			
			आधार बर्ष	२०८०/८१	२०८७	२१००	आधार बर्ष	२०८०/८१	२०८७	२१००
समृद्धिका अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन लक्ष्य										
१.	आर्थिक वृद्धिदर (औसत)	प्रतिशत	७.१	१०.२	१०.५	११	७.१	१०.२	१०.३	१०.५
२.	प्रतिव्यक्ति कुल आय	अ.डलर	१,०४३	१,९५६	३,७२१	१५,७२९	१,०४३	१,९५५	३,७२१	१५,७००
३.	कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	२८.२	२३.७	१७.०	८.५	२८.२	२३.५	१७.०	८.३
४.	कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा उद्योग क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	१४.२	२२.४	३०.०	५२.९	१४.२	२२.३	३०.०	५२.५
५.	कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा सेवा क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	५७.६	५३.९	५३.०	३८.६	५७.५	५३.७	५३.०	३८.५
६.	आम्दानीमा माथिल्लो १० र तल्लो ४० प्रतिशत जनसंख्याको अनुपात (Palma Ratio)	अनुपात	१.४	१	१	१	१.४	१	१	१
७.	सम्पत्तिमा आधारित जिनी गुणक (Gini Coefficient)	गुणक	०.३७	०.२६	०.२३	०.२०	०.३७	०.२६	०.२३	०.२०
८.	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको)	वर्ष	७१.७	७७	८०	८२	७१.७	७७	८०	८२
९.	मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जीवित जन्ममा)	संख्या	२३९	९९	७०	१५	२३९	९९	७०	१५
१०.	पाँचवर्ष मुनिका वाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	संख्या	२७	२२	१५	६	२५	२०	१२	५
११.	साक्षरता दर (१५ वर्ष माथि)	प्रतिशत	५५.६	९५	९८	९९.५	५५.६	९५	९८	९९.५
१२.	युवा साक्षरता दर (१५ देखि २४ वर्ष)	प्रतिशत	८६	९९	९९	१००	८६	९९	९९	१००
१३.	आधारभूत तहमा (१ देखि ८ कक्षामा) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९४.८	९९.५	९९.८	१००	९४.८	९९.५	९९.८	१००
१४.	श्रमशक्ति सहभागिता दर	प्रतिशत	३५.७	५०	६०	७५	३५.५	५०	६०	७५
१५.	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	९	४	२	१	९	४	२	१
१६.	रोजगारीमा औपचारिक क्षेत्रको अंश	प्रतिशत	३९.९	५५	६५	७५	३९.९	५५	६५	७५
१७.	३० मिनेटको दूरीमा यातायातको पहुँच भएका घर परिवार	प्रतिशत	८०	९६	९८	९९	८०	९६	९८	९९

१८.	विद्युत्मा पहुँच पुगेका घरपरिवा	प्रतिशत	८२.५	१००	१००	१००	८२.५	१००	१००	१००
१९	आधारभुत खानेपानीको पहुँच पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	९१.१	१००	१००	१००	९१.१	१००	१००	१००
२०.	ईन्टरनेट प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	४८	८०	९०	१००	४८	८०	९०	१००
२१.	प्रतिव्यक्ति प्रति वर्ष विद्युत् उपभोग (किलो वाट घण्टा)	किलोवाट	१९०	७५०	१७००	३८००	१९०	७५०	१७००	३८००
२२	कृषि उत्पादकत्व (प्रमुख बाली: धान, मकै र गहुँ)	टन हेक्टर	२.८	४	५	६	२.८	४	४.५	५
सुखका अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालिन लक्ष्य										
१.	गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या (निरपेक्ष गरिबी)	प्रतिशत	१४.९१	७.४	२	०	१४.९१	७.२	१.५	०
२.	बहुआयमिक गरिबीमा रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	१४.२	७.२	२	०	१४.२	७.०	१.८	०
३.	५ वर्ष मुनिका कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	२९	१७.३	१	१	२९	१७.३	१	१
४.	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.५९	०.६५	०.७०	०.७८	०.५९	०.६५	०.७०	०.७८
५.	आफ्नै स्वामित्वको आवासमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	८१.७	८३	९५	९५	८१.७	८३	९५	९५
६.	जीवनकालमा शारीरिक वा मानसिक वा यौन हिंसा पीडित महिला	प्रतिशत	१६.९	१०	१	१	१६.९	१०	१	१
७.	दर्ता भएका लैङ्गिक हिंसा लगायतका अपराधका घटना र अनुसन्धानको अनुपात	प्रतिशत	८२.७	१००	१००	१००	८२.७	१००	१००	१००
८.	आधारभूत सामाजिक सुरक्षामा आबद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	१७	६०	८०	१००	१७	६०	८०	१००
९.	राष्ट्रिय परिचयपत्र प्राप्त गरेका नेपाली नागरिक	प्रतिशत	०	१००	१००	१००	०	१००	१००	१००
१०.	पाँच वर्षमुनिका बालबालीकको जन्म दर्ता	प्रतिशत	६०.१	१००	१००	१००	६०.१	१००	१००	१००
११.	आधारभूत खाद्य सुरक्षाको स्थितिमा रहेका घरपरिवार	प्रतिशत	५६	८०	९०	१००	५६	८०	९०	१००

स्रोत: गण्डकी प्रदेशको पञ्च वर्षीय योजना तर्जूमा सम्बन्धी प्रारम्भिक दस्तावेज, २०७५

२.३.५ रणनीति

माथि उल्लेखित नगरपालिकाको सोच, लक्ष्य, र उद्देश्यहरु परिपूर्ति गर्नका लागि चापाकोट नगरपालिकाले तपसिलमा उल्लेखित रणनीतिहरु अवलम्बन गर्नेछ :

उद्देश्य-१: नगरपालिकाको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्दै आत्मनिर्भर उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु ।

यस उद्देश्य प्राप्तिका लागि नगरपालिकाले अवलम्वन गर्ने रणनीतिहरु निम्नानुसारका रहेका छन् ।

- आवश्यक ज्ञान र प्रविधि प्राप्त गरी उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व हांसिल गर्ने ।
- सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको सहकार्यमा उत्पादन बढाई रोजगार सृजना गर्ने, लगानी बढाई दिगो, फराकिलो र समतामूलक उच्च आर्थिक बृद्धि दर हांसिल गरी सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य गर्ने ।
- पिछडिएका क्षेत्र, सामाजिक बहिस्करणमा पारिएका र आर्थिक रुपले सीमान्तकृत् वर्गलाई नगरपालिकाका विकास निर्माणमा सहभागी गराई सन्तुलित र समतामूलक आर्थिक बृद्धि गर्ने ।
- वन तथा वातावरणको वैज्ञानिक व्यवस्थापन मार्फत् संरक्षण, सम्बर्द्धन र बजारीकरण गरी स्थानीय जनताको आर्थिक उपार्जन वृद्धिगर्ने ।
- नगरपालिकाको उत्पादन प्रणाली जलवायु परिवर्तनको जोखिम वहनगर्न सक्ने बनाउन प्रयत्न गर्ने ।

उद्देश्य-२: पर्यटन, कृषि, ऊर्जा, उद्योग, पूर्वाधार र मानव संशाधन विकासको माध्यमबाट समतामूलक तथा फराकिलो उच्च आर्थिक वृद्धि हाँसिल गरी समृद्ध नगरपालिकाको आधारशीला निर्माण गर्नु ।

यस उद्देश्य प्राप्तिका लागि अवलम्वन गरिने रणनीतिहरु देहाय बमोजिमका रहेका छन् ।

- पर्यटन व्यवसायीको क्षमताबृद्धि र पर्यटन पूर्वाधारको विकासगरी गुणस्तरीय पर्यटनको विकासगर्ने ।
- हालको निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई उपलव्ध प्रविधिको उच्चतम प्रयोगगरी कृषि र पशुपालन क्षेत्रमा उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व हांसिल गर्ने ।
- संघ र प्रदेश तहको सहकार्य तथा निजी क्षेत्रको सहभागितामा ठूला र जलाशययुक्त जलविद्युत् आयोजना र सौर्य उर्जाको सँगसंगै अन्य वैकल्पिक उर्जाको उत्पादन र विकास गर्ने ।
- संगठित क्षेत्रमा साना तथा मझौला कृषि प्रशोधन र खनिजजन्य नयाँ उद्योगहरूको स्थापना र विस्तार गर्न लगानीकर्तालाई प्रोत्साहन गरी स्थानीय तहको औद्योगिकीकरण गर्ने ।
- पर्यटन, उर्जा, कृषि र उद्योग जस्ता क्षेत्रका लागि चाहिने भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माण निर्धारित समय र लागतमा उच्च गुणस्तरसहित सम्पन्न गरी दिगो र समावेशी आर्थिक बृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय उत्पादनलाई चाहिने प्राविधिक मानव संसाधन स्थानीयतह भित्रै उत्पादनगर्न सहयोगगर्ने ।

उद्देश्य-३: गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छ वातावरणमा पहुँच पुऱ्याई नगरपालिका भित्रका सबै नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षा र सुशासनको अनुभूति गराउनु ।

यस उद्देश्य प्राप्तिका लागि अवलम्वन गरिने रणनीतिहरु तल दिए बमोजिमका हुने छन् ।

- एकल महिला, अपाङ्ग, ज्येष्ठ नागरिक, जोखिममा रहेका वालवालिका र महिला, हिंसा पीडित व्यक्ति, सीमान्तकृत सामाजिक समूह, लोपोन्मुख जाति आदिको सामाजिक सुरक्षा सुदृढ गर्ने ।
- संघ तथा प्रदेश सरकार र विकास साझेदार संस्थाको सहकार्यमा आधारभूत शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी र सरसफाइमा नगरपालिकाका सबै नागरिकको समान पहुँच बृद्धिगर्ने ।
- प्रदेश सरकार र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी प्रदेशको शहरीकरणलाई व्यवस्थित अनुमान योग्य, सुरक्षित आवास भएको विकसित क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने ।
- निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी रोजगारीका नयाँ क्षेत्र पहिचान गर्ने र स्थानीय स्तरमा रोजगार सृजना गरी पूर्ण रोजगार र मर्यादित जीवनको विकास गर्ने ।

- स्थानीय शासन प्रणालीमा क्रमिक र समसामयिक सुधार गरी पारदर्शी र उत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।
- संघ र प्रदेशसंगको सहकार्यमा स्थानीय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना र विकास गर्ने ।
- नगरपालिकाको राजस्व परिचालन र आर्थिक प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ।

२.६ समष्टिगत आर्थिक लक्ष्य र खाका

२.६.१ आर्थिक वृद्धिदर

"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" को राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच तथा गण्डकी प्रदेश सरकारले परिकल्पना गरेको "समृद्ध प्रदेश खुशी जनता" को सोच पूरा गर्न चापाकोट नगरपालिकाको आर्थिक बृद्धि दरको सहयोगी भूमिका रहन्छ । विगतमा नेपालमा प्रादेशिक तथा स्थानीय स्तरको कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनको तथ्याङ्क निकाल्ने नगरिएकाले आर्थिक बृद्धि दरको लक्ष्यको प्रक्षेपण गर्नु कठिनाई एवम् चुनौतीपूर्ण देखिन्छ । केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले आ.व ०७५/७६ को प्रादेशिक कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनको तथ्याङ्क प्रकाशन गरिसकेकोले सोही आधारमा गण्डकी प्रदेशको कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनको बृद्धि दरको प्रक्षेपण गरिएकोमा त्यसैलाई आधार मानेर चापाकोट नगरपालिकाको पनि प्रक्षेपण गरिएको छ । नेपाल सरकार र गण्डकी प्रदेश सरकारले अपेक्षा गरेको उच्च आर्थिक बृद्धि हाँसिल गर्न क्षेत्रगत आधारमा मूल्य अभिबृद्धिको (उत्पादन) अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ । नेपाल सरकारको योजनाको लक्ष्य हाँसिल गर्न सहयोगका लागि पनि गण्डकी प्रदेशले उच्च आर्थिक वृद्धि हाँसिल गर्नु आवश्यक छ । विगत ५ वर्षका प्रचलित मूल्यमा क्षेत्रगत औसत वृद्धि दर हेर्दा कृषि क्षेत्रको सबैभन्दा कम ७.० प्रतिशत, उद्योग क्षेत्रको १७.५ प्रतिशत र सेवा क्षेत्रको १५.३ प्रतिशत रही समग्र अर्थतन्त्रको प्रचलित मूल्यमा मूल्य अभिवृद्धि दर १२.७ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ ।

२.६.२ लगानीको आवस्यकता र स्रोत

यस योजनाले लिएका समष्टिगत तथा विषयगत लक्ष्यहरु हाँसिल गर्न आर्थिक, सामाजिक र पूर्वाधार लगायतका क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने क्षेत्रगत लगानीका प्रक्षेपण निम्नानुसार रहेको छ । यो लगानी प्रक्षेपण गर्दा पूँजीगत खर्चको मात्र आँकलन गरिएको छ । साथै स्थानीय तहको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा प्रमुख पक्षहरुलाई विकासको यथार्थ आवस्यकता र स्थानीय तहको कार्यान्वयन क्षमतालाई समेत ध्यान दिइएको छ ।

तालिका ४: विषय क्षेत्रगत लगानी प्रक्षेपण

क.सं	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लगानी योजना (रु. लाखमा)			जम्मा बजेट	प्रतिशत
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
		प.वर्ष	दो.वर्ष	ते.वर्ष		
१	आर्थिक क्षेत्र	२४१६.६	३४३०.२	३५९५.१	९४४१.९	३७.७१
२	सामाजिक क्षेत्र	१०२७	९६७.५	९७२	२९६६.५	११.८५
३	पूर्वाधार क्षेत्र	१९४३	२६१८	२४४८	७००९	२७.९९
४	स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन	३३१	२२१.५	३१५	८६७.५	३.४६
५	अन्तर सम्बन्धित विषय	१२०९	१०३९	१०१४	३२६२	१३.०३
६	योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन	७११	४३४	३४६	१४९१	५.९५
	कुल जम्मा	**७६३७.६**	**८७१०.२**	**८६९०.१**	**२५०३८**	१००.००

आगामी तीन वर्षपछि नेपाल सरकारले १६ औं पञ्चवर्षीय योजना र प्रदेशले दोस्रो पञ्च वर्षिय योजना निर्माण गर्ने हुँदा चापाकोट नगरपालिकाको यस प्रथम आवधिक विकास योजना तीन वर्षको बनाउन उपयुक्त हुने प्रदेश नीति तथा योजना आयोगबाट प्राप्त सुझाव र चापाकोट नगरपालिकाको दोस्रो पञ्च वर्षिय योजना नेपाल

सरकार र प्रदेश सरकारका योजनासंग तादम्यता (Harmonization) कायम हुनेगरि आ.व. २०८१/८२ मा सँगै बनाउन सजिलो हुने हुनाले वर्तमान आवधिक योजना तीन वर्ष (आ.व. २०७८/७९, २०७९/८० र २०८०/८१ सम्म) को लागि मात्र निर्माण गरिएको छ। यस आवधिक योजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक कूल प्रक्षेपित लगानी दुई अर्ब पचास करोड अठ्तीस लाख मध्ये ३७.७१% आर्थिक क्षेत्र, २७.९९% पूर्वाधार क्षेत्र, १३.०३% अन्तर सम्बन्धित क्षेत्र, ११.८५% सामाजिक क्षेत्र, ५.९५% योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन क्षेत्रमा र ३.४६% स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन क्षेत्रमा लगानी गर्ने गरि प्रक्षेपण गरिएको छ।

तालिका ५: पूँजीगत लगानी प्रक्षेपण

क.सं	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लगानी योजना (रु. लाखमा)			जम्मा बजेट	प्रतिशत
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		
		प.वर्ष	दो.वर्ष	ते.वर्ष		
१	**आर्थिक क्षेत्र**					
१.१	**कृषि र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन**					
१.१.१	कृषि विकास	७७०.९	६८९.९	७५५.७	२२१६.५	८.८५
१.१.२	पशुपन्छी विकास	४१९.५	५४८.५	४२७.५	१३९५.५	५.५७
१.१.३	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	१५०	१२४	१४८.५	४२२.५	१.६९
१.१.४	सिंचाई	९०	७०	९५	२५५	१.०२
१.१.५	जलस्रोत	१०८	६५.५	१०९	२८२.५	१.१३
१.१.६	वन तथा वातावरण संरक्षण	१४५.२	१५१.३	१५७.४	४५३.९	१.८१
१.२	**उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन**					-
१.२.१	उद्योग तथा उद्यमशीलताको विकास	१४०	१४०.५	१७६	४५६.५	१.८२
१.२.२	वाणिज्य तथा आपूति	१३३	१०३.५	१०४	३४०.५	१.३६
१.२.३	पर्यटन	४६०	१५३७	१६२२	३६१९	१४.४५
२	**सामाजिक क्षेत्र**					-
२.१	शिक्षा	२१९	२१६.५	१७४	६०९.५	२.४३
२.२	स्वास्थ्य तथा पोषण	१९७	१९७	१९७	५९१	२.३६
२.३	खानेपानी तथा सरसफाई	२७४	२९९	२६९	८४२	३.३६
२.४	युवा तथा खेलकुद	१५४	८७	१४४	३८५	१.५४
२.५	महिला, वालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु	१८३	१६८	१८८	५३९	२.१५
३	**पूर्वाधार क्षेत्र**					-
३.१	उर्जा	२६७	२९७	७६७	१३३१	५.३२
३.२	सडक तथा यातायात व्यवस्थापन	५५५	७५५	६५५	१९६५	७.८५
३.३	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार	१६४	१५९	६९	३९२	१.५७
३.४	स्थानीय पूर्वाधार, शहरी विकास, ग्रामीण विकास र आवास तथा वस्ती विकास	८७०	१३२०	८७०	३०६०	१२.२२
३.५	विज्ञान तथा प्रविधि	८७	८७	८७	२६१	१.०४

४	**स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन**					-
४.१	शान्ति, सुव्यवस्था र सुरक्षा	१११.५	७८	१०५.५	२९५	१.१८
४.२	नेतृत्व विकास र मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय	५५.५	१७.५	५५.५	१२८.५	०.५१
४.३	संघीय शासन प्रणाली	४०	२३	३०	९३	०.३७
४.४	शासकीय सुधार, प्रशासकिय सुधार, वित्तीय सुशासन र भ्रष्टाचार निवारण	१२४	१०३	१२४	३५१	१.४०
५	**अन्तर सम्बन्धित विषय**					-
५.१	गरिवी निवारण	१९५	१६५	१९५	५५५	२.२२
५.२	श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास	७२	५२	५२	१७६	०.७०
५.३	सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधता	२३२	२२२	२०२	६५६	२.६२
५.४	विपद् व्यवस्थापन	२४०	१८५	१६०	५८५	२.३४
५.५	वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन	४०५	३४०	३४०	१०८५	४.३३
५.६	सामुदायिक साझेदारी र गैर सरकारी संस्थाहरु	६५	७५	६५	२०५	०.८२
६	**योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन**					-
६.१	तथ्यांक प्रणाली	५७	३५	४२	१३४	०.५४
६.२	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	१२२	१२२	१०२	३४६	१.३८
६.३	आयोजना बैंक	१६०	१६०	३०	३५०	१.४०
६.४	तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय	९०	८०	६०	२३०	०.९२
६.५	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	७२	३७	३७	१४६	०.५८
६.६	जोखिम व्यवस्थापन	२१०	०	७५	२८५	१.१४
	कुल जम्मा	**७६३७.६**	**८७१०.२**	**८६९०.१**	**२५०३७.९**	**१००.००**

२.४.३ सार्वजनिक श्रोत व्यवस्था

आधारभूत रुपमा योजनाले निर्देश गरेका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्नका लागि सार्वजनिक खर्चको व्यवस्थापन गर्नु जरुरी हुन्छ । यो योजना अवधिभर आवश्यक पर्ने सार्वजनिक खर्चको स्रोत व्यव्थापनका लागि नगरपालिकाले संघीय सरकार, प्रदेश र आफ्नै आयस्रोतका अलवा समपुरक र विशेष अनुदान योजनावद्ध तरीकाले पारदर्शी ढंगले परिचालन गर्ने छ ।

तालिका ६: सार्वजनिक श्रोत व्यवस्था

क.सं.	लगानीका स्रोतहरु	प्रतिशत	लगानी योजना रु. लाखमा			जम्मा
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	
१	सार्वजनिक					
१.१	संघीय सरकार	४०	३,०५५	३,४८४	३,४७६	१०,०१५
१.२	प्रदेश सरकार	१५	११४५.६४	१३०६.५३	१३०३.५२	३७५५.६९
१.३	स्थानिय सरकार	१०	७६३.७६	८७१.०२	८६९.०१	२५०३.७९
२	सहकारी तथा सामुदायिक	५	३८१.८८	४३५.५१	४३४.५०५	१२५१.९
३	नीजि क्षेत्र	३०	२२९१.२८	२६१३.०६	२६०७.०३	७५११.३७
जम्मा		**१००**	**७,६३८**	**८,७१०**	**८,६९०**	**२५०३८**

२.४.४ स्रोत साधनको बाँडफाँट तथा परिचालनका आधारहरु

नगरपालिकाले समग्र विकासका क्रियालापहरु सञ्चालन गर्नका लागि सार्वजनिक आय अर्थात संघीय र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वजेट र नगरपालिकाको आफ्नै आय तथा नीजि र सहकारी तथा समुदायको समेत लगानीलाई आधार बनाएर गर्दछ । नेपालको संविधानले दिएको अधिकारलाई प्रयोग गरी नगरपालिकाको विकासमा यिनै लगानीका क्षेत्रहरुबाट विकास निर्माणका क्रियाकलापहरु सञ्चालन हुनेछन् । यसैगरी निजी क्षेत्रको लगानीलाई आकर्षित गर्नका लागि व्यावसायिक वातावरण तयार गरी र लगानीलाई आर्थिक वृद्धि, औद्योगीकरण र रोजगारी सृजना गर्नेतर्फ केन्द्रितगर्ने गरिने छ । सहकारी क्षेत्रको लगानीलाई कृषि, पशु, विद्युत, उद्योग र सामाजिक विकासका क्षेत्रतर्फ लक्षित गरिएकोछ ।

३. समष्टिगत आर्थिक नीति

३.१ सार्वजनिक वित्त

३.१.१ सार्वजनिक खर्च

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले व्यवस्था गरेअनुसार स्थानीयतह स्थानीय विकास र सेवा प्रवाहका अग्रणी तह हुन् । सार्वजनिक खर्चलाई पारदर्शी, जवाफदेहीपूर्ण, विश्वसनीय र पूर्वानुमान योग्य बनाउँदै सीमित श्रोतको उपयोगबाट समृद्ध नेपाल र सुखी नेपालीको राष्ट्रिय आकांक्षालाई साकार पार्ने संविधानले परिकल्ना गरेको छ । यस संदर्भमा नगरपालिकाले पनि सार्वजनिक खर्चको उचित व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ । देश संघीय प्रणालीमा गइसकेको अवस्थामा समुदाय विकासको सवै भन्दा भरपर्दो माध्यम भनेको नै स्थानीय तह भएकाले सार्वजनिक वित्तको सही व्यवस्थापन हुन जरुरी छ ।

प्रमुख समस्या

सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनका लागि पर्याप्त मात्रामा जनशक्ति अभाव हुनु, सार्वजनिक खर्चमा प्रभावकारीताको कमी, र खर्च विनियोजनमा कार्य कुशलताको अभाव आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

सार्वजनिक खर्चलाई पारदर्शी तरिकाले खर्च गर्नु, बढ्दो चालु खर्चको नियन्त्रण गर्नु, पुँजीगत खर्चमा वृद्धि गर्नु, आन्तरिक साधनले बजेटको ठूलो अंश धान्न सक्ने तुल्याउनु र विकास प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउनु सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनका चुनौतीहरू हुन् । आन्तरिक राजश्वमा वृद्धि, युवाहरुको उद्यमशिलतामा संलग्नता, सार्वजनिक वित्तमा गरिएका सुधारहरु सार्वजनिक खर्चका अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- सार्वजनिक खर्चको पारदर्शी तरिकाले परिचालन गरी समृद्ध नगरपालिका निर्माण ।

लक्ष्य

- सार्वजनिक खर्च परिचालनका आधारहरु तयगरी समुदाय लक्षित विकास गर्ने ।

उद्देश्य

- सार्वजनिक खर्चको न्यायोचित र उत्पादनमूलक विनियोजन तथा कार्यान्वयनमा दक्षता अभिवृद्धि गर्नु ।

रणनीति

- आवस्यकता, जवाफदेहिता र पारदर्शीताको पालना गरेर मात्र खर्च सञ्चालन गर्ने

कार्यनीति

- सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- खाद्य, स्वास्थ्य तथा ऊर्जा सुरक्षा कायम गर्दे आत्मनिर्भर हुन आवश्यक आधारभूत सार्वजनिक लगानी बढाइनेछ ।
- भौतिक पूर्वाधार, कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा सामाजिक सुरक्षा लगायतका आवश्यकीय क्षेत्रमा सार्वजनिक खर्चलाई परिचालन गरिनेछ ।
- आर्थिक एवम् प्राविधिक विश्लेषण पश्चात कार्यान्वयनका लागि सम्भाव्य परियोजनाहरूको सूची तयार गरिने छ ।
- सार्वजनिक खर्च भुक्तानी व्यवस्थालाई विद्युतीय प्रणाली मार्फत मात्र गरिने छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

विनियोजन कुशलता, खर्चमा प्रभावकारीता तथा वित्तीय अनुशासनमा अभिवृद्धि भएको हुने छ ।

३.१.२ राजश्व

पृष्ठभूमि

नेपालको संघीय संरचनालाई प्रभावकारी तरिकाले कार्यान्वयन गर्नका लागि स्थानीय स्रोत पहिचान, परिचालन गर्दै यसलाई दिगो विकासका लक्ष्यसँग जोडेर लिन सक्नु पर्ने हुन्छ । स्थानीय तहको विकासका लागि यसको आफ्नो क्षेत्रभित्र हुने विभिन्न प्रकारका उत्पादन, आयात र निर्यातका क्रममा के कति रकमको कारोवार गर्न सकिन्छ भन्ने कुराले निर्धारण गर्दछ । स्थानीय तहको राजश्व त्यतिवेला वृद्धि हुदै जान्छ जव त्यस स्थानीय तहमा वसोवास गर्ने आम नागरिकहरुले बाह्य उत्पादनको उपभोग गर्ने कार्यलाई विस्तारै कम गर्दै र निर्यातको क्षेत्रमा योगदान गर्ने गरी उत्पादन कार्यलाई विस्तारै वृद्धि गर्दै जान्छन । यस चापाकोट नगरपालिकामा राजश्व सङ्कलन गर्न सकिने क्षेत्रहरुमा पर्यटन, पशुपालन, जडिवुटी सङ्कलन, व्यापार व्यवसाय, मनोरञ्जन, कृषि क्षेत्र आदि रहेका छन् । तर नगरपालिकामा राजश्व संकलन सही र प्रभावकारी ढंगबाट संकलन र परिचालन हुन सकिराखेको अवस्था भने छैन ।

प्रमुख समस्या

आयातित वस्तुहरुका उपभोगमा वृद्धि हुनु, निर्यात गर्न सकिने वस्तुको उत्पादन कम हुनु, उत्पादित वस्तुले सही वजार पाउन नसक्नु, समुदायमा राजश्व वा कर तिर्नु मेरो कर्तव्य हो भन्ने भावनाको विकास गराउन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

क्षमता वृद्धि, प्रभावकारी राजश्व संकलन, मितव्ययी कर प्रशासन राजश्व क्षेत्रको प्रमुख चुनौती रहेको छ भने कर सङ्कलन प्रणालीलाई पारदर्शि, सहज र सवै करदाताहरुको पहुँचमा पुऱ्याउन सक्नु पनि अर्को चुनौती रहेको छ । समुदायलाई उत्पादन कार्यमा सक्रिय बनाई र विकासका गतिविधिहरुलाई कृषि-पर्यटन, जडिवुटी उत्पादन तथा विभिन्न प्रकारका खानीजन्य वस्तुको सही व्यवस्थापन गरी राजश्व सङ्कलन वृद्धि गर्नसकिने अवसरहरु छन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- उत्पादन र क्षमतामा आधारित राजश्व प्रणाली स्थापना गरी राजश्वको योगदान वृद्धि गरी नगरपालिकाको विकासमा टेवा

लक्ष्य

- मितव्ययी र क्षमतामा आधारित राजश्व प्रशासन प्रणाली मार्फत राजश्व संकलन वृद्धि गर्नु ।

उद्देश्य

- आम उत्पादनकर्तालाई करको दायरामा ल्याई राजश्व सङ्कलन प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउनु ।
- राजश्व सङ्कलन प्रक्रियालाई पारदर्शी र व्यवस्थित बनाउनु ।
- स्थानीय तहको विकास प्रक्रियामा राजश्वको योगदानमा वृद्धि गर्नु ।

रणनीति

- उत्पादन तथा आर्थिक क्रियाकलापलाई करको दायरमा ल्याउन स्पष्ट नीति र क्षेत्र फराकिलो वनाउने ।
- राजश्व सङ्कलन प्रक्रियालाई व्यवस्थित, पारदर्शि र सर्वसाधारणमैत्री बनाउने ।
- राजश्व वा कर बढि तिर्ने करदातालाई प्रोत्साहन गर्ने किसिमका क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्ने ।

कार्यनीति

- राजश्व सङ्कलन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन नीति निर्देशिका तयार तथा अद्यावधिक गरिने छ ।
- एकीकृत कर संहिता तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गरिने छ ।

- राजश्व सङ्कलनका लागि प्रशासनिक कर्मचारीहरुलाई तालिम तथा प्रविधिमैत्री वातावरण निर्माण गरिने छ ।
- राजश्व चुहावट नियन्त्रणका लागि ठोस कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- करदाता शिक्षा तथा कर चेतनाका कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- कर प्रणालीको सरलीकरण र पारदर्शिताको लागि सूचना प्रविधिको विकास र विस्तार गरिने छ ।
- राजश्व सङ्कलनमा विद्युतीय भुक्तानी प्रणालीको व्यवस्था गरिने छ ।

अपेक्षित उपलब्धि

राजश्व सङ्कलन कार्य व्यवस्थित एवं पारदर्शी र करदातामैत्री भएको हुने छ भने नगरपालिकाको विकासको कुल वजेटमा आन्तरिक राजश्वको हिस्सामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

३.१.३ वैदेशिक सहायता परिचालन

पृष्ठभूमि

आन्तरिक राजश्व, संघ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान, आन्तरिक ऋृण जस्ता क्षेत्रहरु हुने न्यूनपूर्तिका क्षेत्रहरुमा वैदेशिक सहायता परिचालन गर्नुपर्ने स्थिति छ । स्थानीय स्तरमा उत्पादनमा आधारित राजश्व प्रणाली कमजोर हुनु, खर्चको माग वृद्धि हुनु, विकासका पूर्वाधारको निर्माण तीव्र गतिमा अगाढि वढाउनु पर्ने आवस्यकतालाई सम्वोधन गर्न वैदेशिक सहायताले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ ।

प्रमुख समस्या

देशमा अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरु, सहयोगी संस्था तथा व्यक्तिहरुबाट सहयोग प्राप्त भएको भएता पनि त्यसको सही सदुपयोग हुन नसक्दा लक्षित वर्गले योजना अनुरुप फाईदा पाउन सकिरहेका छैनन् । फलस्वरुप लगानी र उपलब्धीको सामञ्जस्यता कायम हुन सकेको छैन । वैदेशिक सहायताको प्रभावकारीता मूल्यांकन हुन नसक्नु, गैर बजेटरी सहायता परिचालन हुनु र वैदेशिक सहायता नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

वैदेशिक सहायता परिचालनमा प्राथमिकता निर्धारण गर्नु, संघ, प्रदेश र स्थानीय तह वीच परिचालन हुने वैदेशिक सहायतामा स्थानीय तहबाट सामन्जस्यता कायम गर्नु चुनौती रहेका छन् भने पारदर्शी, व्यवस्थित एवं जवाफदेही तरीकाले वैदेशिक सहायता परिचालन गर्नसकेमा नगरपालिकाको विकासले फड्को मार्नसक्ने अवसरहरु रहेका छन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- नगरपालिकाको विकासमा वैदेशिक सहयोगको समुचित उपयोग ।

लक्ष्य

- वित्त परिचालनको आवस्यकता तथा सामर्थ्यका आधारमा वैदेशिक सहायताको समुचित परिचालनगर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय स्तरमानै रोजगारीका अवसर सृजनागर्ने कार्यमा वैदेशिक सहायता परिचालन गर्नु ।
- विद्युत, कृषि, र पर्यटन जस्ता क्षेत्रमा वैदेशिक सहायताको सही सदुपयोग गर्नु ।

रणनीति

- स्थानीय आवश्यकता, प्राथमिकता र स्रोत परिचालनका नीतिगत व्यवस्था अनुसार वैदेशिक सहायता परिचालन गर्ने ।

- वैदेशिक सहायता उपलब्ध गराउने संघसंस्थाको प्राथमिकता क्षेत्रमा सहायता परिचालन गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- स्थानीय तहको विकासका लागि वैदेशिक सहायताका लागि दातृनिकायहरुसंग समन्वय र सहकार्यगर्ने ।

कार्यनीति

- विकास साझेदारहरुसंग समन्वय र संपर्क कायम गरी योजनाहरुका निर्माण गरिने छ ।
- आर्थिक, सामाजिक, भौतिक तथा पूर्वाधार लगायत उत्पादनमुखि कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिईने छ ।
- नगरपालिकाबाट विकास निर्माणका आवस्यकता र प्राथमिकताका आधारमा वैदेशिक सहायताको परिचालन गरिनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धि

नगरपालिकाका विकास निर्माणका कार्यक्रमहरुमा दातृ निकायको योगदानमा वृद्धि हुदै जानेछ । वैदेशिक लगानीलाई एकद्वार प्रणाली मार्फत सञ्चालनभै समुदायले सहयोगी संस्था, दातृ निकाय तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरु आदि प्रति हेर्ने दृष्टिमा समेत परिवर्तन आएको हुनेछ ।

३.२ सार्वजनिक, नीजि र सहकारी साझेदारी

पृष्ठभूमि

संघ, प्रदेश र स्थानीय तीन वटै तह मार्फत हुने विकासका गतिविधिहरुमा समुदाय, नीजि क्षेत्र र सहकारी क्षेत्रको प्रत्यक्ष संलग्नता अपरिहार्य छ । विकासको लागि नीजि क्षेत्रको अग्रणी भूमिका हुने भएकोले नीजि क्षेत्रका समस्या, समाधानका उपाय र नीजि क्षेत्रको विकासमा स्थानीय सरकारले गर्नुपर्ने सहयोगको समेत विश्लेषण गरी कार्य गर्नसक्नु पर्दछ । त्यसैगरी आर्थिक विकासमा सहकारी क्षेत्रको योगदान बढ्दै गएको वर्तमान परिवेशमा समुदायमा छरिएर रहेका श्रम, सीप, प्रविधि र पूँजीलाई एकत्रित गरी उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारीका अवसरहरु वृद्धि गरी स्थानीयतहको आर्थिक वृद्धिगर्न नीजि र सहकारी क्षेत्रको सहकार्य आवश्यक छ ।

प्रमुख समस्या

सार्वजनिक, नीजि क्षेत्र र सहकारी क्षेत्रबीच समन्वयात्मक वातावरण निर्माण गर्न नसक्नु, पर्याप्त विकासमैत्री तथा उत्तरदायी नीजि क्षेत्रको विकास गर्न नसकिनु, सर्वसाधारणमा सहकारी क्षेत्रको सही ज्ञानको अभाव रहनु, सहकारीमा आवद्धता पश्चात पनि भरपुर फाईदा लिन नसक्नु, नीजि क्षेत्र प्रतिस्पर्धी, उद्यमशिल र नवप्रवर्तनीय हुन नसक्नु यिनका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

प्रतिस्पर्धी नीजि क्षेत्रको विकासका लागि सरकारले सहजकर्ता र निर्णायकारी भूमिका प्रभावकारी बनाउनु, लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु, सहकारीको योगदान वृद्धिगर्नु, सहकारीलाई उचित नियमन गर्दै सहकारीको गुणस्तर वृद्धि र विकासमा योगदान पुऱ्याउनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरु हुन् । सहकारीलाई व्यवस्थित, मर्यादित, सुशासनयुक्त र समुदायमुखी वनाई उत्पादन, बजारीकरण र प्रविधीमैत्री वातावरण निर्माणगर्न प्रसस्त अवसरहरु रहेका छन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- सार्वजनिक, नीजि र सहकारी क्षेत्रको सह-प्रयाससहित गुणात्मक साझेदारी मार्फत विकास ।

लक्ष्य

- निजी तथा सहकारीको प्रभावकारी नियमन तथा सहजकर्ताभै आर्थिक वृद्धि र रोजगारीमा योगदानदिने ।

उद्देश्य

- नीजि क्षेत्रलाई उत्पादन, प्रतिस्पर्धी र जिम्मेवार बनाई स्थानीय तहको समग्र विकासमा योगदान दिनु ।

- सहकारीहरुलाई पारदर्शी र व्यवस्थितरुपले सञ्चालन गरी उत्पादन र रोजगारी सिर्जनामा योगदानगर्नु ।

रणनीति

- नीजि क्षेत्रलाई पूँजी सिर्जना र उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानीगर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनमुखि बनाइने छ ।
- सहकारी व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहले सवैसँग समन्वयात्मक छलफल गरी नीति निर्देशिका तयार गरी नगरवासीहरुलाई सशक्तिकरण गरिने छ ।
- सहकारीको व्यवस्थापन र सहकारीमा संलग्न जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धिका लागि नगरपालिकाले कार्ययोजना तयार गर्ने छ ।
- नीजि क्षेत्र र सहकारीका गतिविधिहरुको अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि नगरपालिकाले संयन्त्र तयार गर्ने छ ।
- सहकारीहरुका नियमित रुपमा नियमन गरिने छ ।

कार्यनीति

सहकारी विकासका क्षेत्रमा,

- सहकारीलाई उत्पादन, प्रशोधन, भण्डारण, वजारीकरण र विविधिकरणका आयोजनाहरुमा अनुदान उपलब्ध गराइने छ ।
- कृषि सहकारी आयोजनाहरुमा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराइने छ ।
- नमूना सहकारी निर्माणका लागि दस्तावेजीकरण, लेखा व्यवस्थापन, योजना निर्माण र सहकारी व्यवस्थापनका क्षेत्रमा सीपमुलक क्षमता अभिवृद्धि तालिम सञ्चालन गरिने छ ।
- सहकारी भित्रको सुशासन, जवाफदेहिता, पारदर्शिता कायम गर्नका लागि नगरपालिका र सहकारी वीच नियमित अन्तरक्रियात्मक छलफलको आयोजना गरिने छ ।
- नियमित सहकारी अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीको व्यवस्था गरिने छ ।
- राम्रो र प्रभावकारी सेवा व्यवस्थापनको क्षेत्रमा सफलकार्य गर्ने सहकारीलाई पुरस्कृत गर्ने प्रणालीको विकास गरिने छ ।

नीजि क्षेत्रमा,

- नीजि क्षेत्रलाई आवश्यक सेवा तथा सुबिधाको व्यवस्था मिलाउन सहजीकरण गरिनेछ ।
- संभाव्यता अध्ययन गरी नीजिक्षेत्रसंग सहकार्यको लागि आयोजना बैंक तयार गरिनेछ ।
- नगरपालिकाभित्रका आयोजनाहरूको विकासका लागि निजी क्षेत्रहरूसँग नियमित छलफल तथा बहस गरिने छ ।
- नीजि क्षेत्रमार्फत विभिन्न आयोजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधारको विकास र भौतिक सुरक्षाको प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
- नीजि क्षेत्रको लगानीको उपयोग पर्यटन, ऊर्जा, उद्योग र भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा गरिनेछ ।

अपेक्षित उपलब्धि

सहकारी र नीजि क्षेत्रको विकासका लागि सामान्य नागरिकका जिम्मेवारी, काम कर्तव्य र अधिकारका विषयमा स्पष्टता आएका हुनेछन् । सहकारीहरुको व्यवस्थापकीय क्षमतामा सुधारआई सहकारीमा आवद्ध जनशक्तिले सहकारीको माध्यमबाट ऋण परिचालन, आफ्ना व्यवसाय व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सफलता प्राप्त गरेका हुनेछन् । निजी क्षेत्रको सहकार्य र सह-लगानीमा आयोजनाहरू संञ्चालन भएको हुने, नीजि क्षेत्रबाट संचालित आयोजनाहरूमा स्थानीय जनताको लागि उल्लेख्य मात्रामा रोजगार सिर्जना भएको हुने, र विभिन्न प्रकारका सीप तथा प्रविधि हस्तान्तरण भएका हुनेछन् ।

४. आर्थिक क्षेत्र

४.१ कृषि र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन

४.१.१ कृषि

पृष्ठभूमि

चापाकोट नगरपालिकाका अधिकांस घरपरिवारको जीविकोपार्जन र रोजगारी कृषिबाट प्राप्त हुने भएता पनि यसले व्यवसायिकता हाँसिल गर्न सकिराखेको अवस्था छैन र विगतमा जस्तै अहिले पनि कृषि पेशा निर्वाहमुखी नै रहेको छ । कृषि प्रणाली निर्वाहमुखी हुनु र यसमा संलग्न श्रमिकहरूको उत्पादकत्व निकै कम भएका कारण यस नगरपालिकामा श्रमशक्तिको पलायन बढ्दो छ र कृषिजन्य वस्तुहरुको उत्पादन र उत्पादकत्व पनि न्यून रहेका कारण धेरैजसो घर परिवारमा खाद्यान्नको समस्या रहेको छ । दिगो विकास लक्ष्य, कृषि विकास रणनीति एवं राष्ट्रिय कृषि नीतिलाई मध्यनजर गर्दै सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी साझेदारीमा भूमिको दिगो व्यवस्थापन, कृषिको आधुनिकीकरण, यान्त्रिकीकरण, व्यवसायीकरण तथा औद्योगीकरण गरी खाद्य सुरक्षित नगरपालिका बनाउन पर्ने आवश्यकता छ । त्यसैगरी रोजगारी सृजना, गरिबी निवारण र समग्र कृषि अर्थतन्त्रलाई थप सवल बनाउँदै नगरपालिकाको दिगो सामाजिक, आर्थिक समृद्धिको आधारशीला तयार गर्न यस क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकता राखेर कार्य गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । यस नगरपालिकामा कृषिजन्य वस्तुहरुको लागि उपयुक्त वातावरण तथा उर्वर जमिन साथै सिंचाइ र प्रयाप्त पानीको श्रोत हुँदाहुँदै पनि उपयुक्त वजारीकरण, आधुनिक कृषि प्रणाली सम्वन्धि ज्ञानको कमी, जनचेतनाको कमी, दक्ष जनशक्तिको अभाव, रोजगारीको लागि उर्जाशिल युवाहरुको विदेश पलायन जस्ता समस्याले कृषिजन्य उत्पादनमा प्रतिकूल प्रभाव पारेको देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

जग्गाको खण्डीकरण हुनु, जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्ति बढ्दै जाँदा खेतीयोग्य जमिन घट्दै जानुका साथै आधुनिक तौर तरीका अनुसार खेती नगर्नाले उत्पादनमा ह्रास आउनु, कृषि पेशालाई नाफामूलक र सम्मानित पेशा बनाउन नसक्दा युवावर्ग कृषि पेशामा आकर्षित नभई विदेश पलायन हुनु, जलवायुको विविधता तथा भौगोलिक जटिलता अनुकूलनको कृषि प्रणाली विकास नहुनु, कृषिमा निजी क्षेत्रको लगानी कम हुनु, कृषि उत्पादनको मूल्यको बढी हिस्सा बीचौलियाको हातमा जानु र किसानले उचित मूल्य नपाउनु, प्रविधि विकास तथा यान्त्रिकीकरण र व्यवसायीकरण हुन नसक्नु, रासायनिक मल तथा विषादिको अनियन्त्रित प्रयोग र जलवायु परिवर्तनको कारणले बालीहरूमा नयाँ रोग तथा किराहरू देखा पर्नु, गुणस्तरीय विउ, मल, सिंचाई र कृषि सामग्री आदिको आवश्यकता र मागअनुसार सही समय, मूल्य र स्थानमा सहज उपलब्ध हुन नसक्नु, आवश्यकता अनुसार गुणस्तरीय शीत तथा अन्न भण्डारको व्यवस्था हुन नसक्नु, कृषिमा व्यावसायिक करार सम्झौता नहुनु, अझै पनि कृषि प्रसार सेवा, कृषि सुचना, कृषि बीमा, कृषि ऋण जस्ता कार्यक्रमहरू ग्रामीण कृषकहरूको सहज पहुँचमा नहुनु, कृषि उत्पादनलाई मूल्य श्रृङ्खला तथा कृषि उद्योगसँग जोड्न नसक्दा व्यवस्थित र दिगो तरिकाले वजारीकरण गर्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

चुनौती र अवसर

वर्षेनी हुने युवा जनशक्तिको विदेश पलायनले गर्दा कृषिक्षेत्रमा देखिएको श्रम अभावलाई सम्बोधन गर्नु, जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्दै कृषि भूमिलाई उपयोगमा ल्याउनु, कृषि बीमा व्यवस्थालाई प्रभावकारी वनाउनु, कृषि क्षेत्रमा लगानी बृद्धिगर्नु, कृषि प्रणालीलाई यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्नु, कृषि प्रसार सेवामा कृषकहरूको पहुँच वृद्धि गर्नु, गुणस्तरीय बिउ, मलखाद, कीटनाशक विषादि तथा कृषि सामाग्रीको समयानुकूल आपूर्ति बढाउनु, कृषि पेशालाई प्रतिस्पर्धी, व्यावसायिक, नाफामूलक र सम्मानित पेशाको रूपमा स्थापित गर्नु, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन हुने गरी कृषि प्रणालीको विकास तथा व्यवस्थापन गर्नु, आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

भौगोलिक तथा जैविक विविधतामा धनी हुनु, कृषि विकास रणनीति, २०७२ र कृषि विकासका अन्य मार्गदर्शनहरूको विकास भई कार्यान्वयन अगाडि बढ्नु, स्वदेशी लगानीमै प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाको सुरुवात हुनु, उच्च मूल्य पर्ने कृषि उपज उत्पादनमा केन्द्रित हुने नीति लिनु, जलवायु परिवर्तन

अनुकूलन हुने गरी कृषि प्रणालीको विकास गर्ने कार्य प्राथमिकताका साथ अगाडि बढ्नु, विदेशबाट फर्किएका युवाहरू सीप, ज्ञान, पूँजी र उन्नत प्रविधिसहित कृषि क्षेत्रमा आकर्षित हुँदै जानु, पहाड र दुर्गम क्षेत्रमा यातायात तथा सिंचाई सुविधा बढ्दै जानु, पछिल्ला वर्षहरूमा कृषि ऋण, कृषि बीमा र नयाँ प्रविधिहरूको उपयोग बढ्दै जानु, प्रांगारिक कृषि प्रणालीप्रति चासो बढ्दै जानु, कृषि क्षेत्रमा लगानी गर्न निजी क्षेत्र तथा विभिन्न संघ संस्थाहरू आकर्षित हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- कृषिमा आत्मनिर्भर नगरपालिका ।

लक्ष्य

- कृषिको यान्त्रिकीकरण, औद्योगीकरण र व्यवसायीकरणको माध्यमबाट उच्च उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन गर्ने ।

उद्देश्य

- उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व हासिल गरी कृषि उपजमा आत्मनिर्भर नगरपालिका बनाउनु ।
- कृषिलाई नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवं व्यावसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु ।
- कृषि उद्यमी तथा उद्योगको विकास गरी आय तथा रोजगारी वृद्धि गर्नु ।

रणनीति

- समग्र कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गरी आत्मनिर्भर कृषि प्रणालीको विकास गर्ने ।
- प्रतिस्पर्धी क्षमता विकास गरी आधारभूत खाद्य वस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्ने ।
- खेतीयोग्य जमीनहरुमा सिंचाइको सुविधा उपलब्ध गराउने ।
- कृषि क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिबृद्धि गर्ने ।
- तुलनात्मक लाभ हुनसक्ने बाली तथा बस्तुको व्यवसायीकरण गर्ने ।
- भोकमरी अन्त्य गर्ने, उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने र दिगो कृषि प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि उत्पादनलाई आधुनिकीकरण र औद्योगिकीकरण तर्फ उन्मूख गर्ने ।
- वातावरण मैत्री कृषि प्रविधिको विकास र प्रसार गर्ने ।

कार्यनीति

- खाद्यान्न वालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी नगरपालिकालाई आत्म निर्भर उन्मुख वनाइनेछ ।
- संभावनाको आधारमा उच्च मूल्यका वालीहरुका व्यवसायिक उत्पादन र वजार प्रवर्द्धन गरी आयआर्जनमा वृद्धि गरिने छ ।
- नगरपालिकाभित्र रहेका मावि तथा निमाविमा तरकारी तथा फलफूल खेती गरी प्रविधि प्रसार तथा विद्यालय पर्यावरणमा सुधार ल्याइने छ ।
- नगरपालिकामा विभिन्न प्रजातिका फलफूलहरुलाई व्यवसायिक रुपमा उत्पादन गर्न कृषकहरुलाई सहयोग प्रदान गरिने छ ।
- सम्भाव्यता र आवस्यकताको आधारमा नगरपालिकामा कृषि यान्त्रिकीकरणमा जोड दिइने छ ।
- कृषि क्षेत्रको विकास र प्रवर्द्धनको लागि कृषि प्रसार तथा विस्तारमा जोड दिइने छ ।
- नगरपालिकामा रहेका कृषकहरुको क्षमता विकासमा जोड दिइने छ ।
- कृषकहरुका हौसलाको लागि कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छ ।
- सहज जिवीकोपार्जनको लागि कृषिमा आधारित विपन्न वर्गलाई लक्षित आयआर्जनका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिने छन् ।
- कृषकहरुका लागि कृषि विमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- पाखो जमीन र खेती नगरिएको बाँझो जमीनमा वैकल्पिक बालीहरुका प्रवर्द्धन गरिने छ ।

- कृषिमा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा उत्थानशिल प्रविधिको प्रवर्द्धन गरिने छ ।
- कृषकहरुका वृहत्तर हितका लागि कृषिमा आधारित विविध प्रकारका आपत्कालीन तथा राहत वितरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।
- कृषिमा आधारित वजार प्रवर्द्धनको लागि आवस्यक पूर्वाधारको निर्माण गरि सञ्चालनमा ल्याइने छ ।
- वाँदर व्यवस्थापनको लागि उचित पहल गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- कृषिमा आत्मनिर्भर कार्यक्रम ।
- तरकारी तथा आलुका पकेट विकास कार्यक्रम ।
- विद्यालय स्तरमा कृषि पर्यावरण, फलफूल तथा तरकारी खेती प्रविधि प्रसार कार्यक्रम
- व्यवसायिक फलफूल विकास कार्यक्रम
- कृषि यान्त्रिकीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- कृषि प्रविधि प्रसार तथा विस्तार कार्यक्रम
- तालिम, भ्रमण तथा संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम
- कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम
- कृषिमा आधारित विपन्न वर्ग लक्षित आयआर्जन कार्यक्रम
- कृषि बाली विमा कार्यक्रम
- जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा उत्थानशिल कार्यक्रम
- पाखो तथा खेती नगरिएका जमीनमा वैकल्पिक वालीहरु जस्तै अम्रिसो, बाँस, जडीबुटी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- कृषिमा आधारित आपत्कालीन तथा राहत कार्यक्रम
- उत्पादित कृषि उपजका लागि शीत भण्डार निर्माण कार्यक्रम
- खेतवारीमा वाँदर व्यवस्थापन कार्यक्रम
- नमुना कृषि फार्मको प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।
- कृषि गुरु योजनाको तयारी ।
- एकीकृत् शत्रुजीव व्यवस्थापन (IPM) कृषक पाठशाला तालिम सञ्चालन ।
- माटो परिक्षण तथा उपचार सिविर सञ्चालन ।

अपेक्षित उपलब्धि

खाद्यान्न वालीको उत्पादकत्वमा वृद्धिभै नगरपालिका खाद्य सुरक्षातर्फ दन्मुख भएको हुने छ । उच्च मूल्यका बालीहरुका व्यवसायिक उत्पादन हुन गै व्यवसायिक प्रवर्द्धनतर्फ उन्मुख भएको हुने छ । विद्यालय स्तरमा फलफूल तथा तरकारी खेती प्रविधि प्रसार भै स्थानीय पर्यावरणमा सुधार आएको हुने छ । नगरपालिकामा फलफूलको व्यवसायिक प्रवर्द्धन भै आयातमा कटौती भै निर्यातमा प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । कृषि प्रसार, यान्त्रिकीकरण र आधुनिकीकरणमा वृद्धिभएको हुने छ । कृषकहरुको ज्ञान, सीप र क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ । विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनमा उल्लेख्य सुधार आएको हुनेछ । कृषि विमा, राहत र जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा उत्थानशिल कार्यक्रम मार्फत कृषकहरुले राहत महसुस गरेका हुनेछन् । पाखो तथा बाँझो जमीनमा वैकल्पिक खेती मार्फत थप आयआर्जन र स्थानीय पर्यावरणमा सुधार आएको हुनेछ । कृषिमा आधारित दिगो रुपमा वजार प्रवर्द्धनको लागि आवस्यक पूर्वाधारहरुको विकास भएको हुनेछ । वाँदरको उचित व्यवस्थापन मार्फत खेतवारीमा हुने हानीमा न्यूनीकरण आएको हुनेछ ।

४.१.२ पशुपन्छी

पृष्ठभूमि

कुल कृषि ग्राहस्थ्य उत्पादनमा एक चौथाई भन्दा बढी योगदान दिने पशुपंक्षी उपक्षेत्रमा साना तथा मझौला किसानहरूको बाहुल्यता रहेको छ । मूलतः निर्वाहमुखी पशुपंक्षीपालन भएको र उन्नत प्रविधि तथा

उत्पादन सामाग्रीहरूको यथोचित उपलब्धता नभएकाले चापाकोट नगरपालिकामा पशुपंक्षी विकासतर्फ आशातित उपलब्धि हुन सकेको छैन । साथै सहज रुपमा वित्तीय पहुँच नहुनु, बजार पूर्वाधारको विकास नहुनु, जस्ता कारणहरू पनि अवरोधका रुपमा रहेका छन् । आम उपभोक्ताहरूको क्रयशक्तिमा आएको बृद्धि र नगरपालिकाको विभिन्न स्थानहरुमा प्रवर्द्धन हुँदै गरेको पर्यटन व्यवसायले पशुपंक्षीजन्य उत्पादनहरूको बढ्दो माग पूर्तिका लागि यस क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धि गर्न जरुरी छ । पशुपंक्षी क्षेत्रको व्यवसायिकरण तथा वजारीकरणबाट स्थानीय स्तरमै रोजगारी सिर्जना र आयआर्जन गर्न सकिने हुँदा यस क्षेत्रको विकास गरिनु जरुरी छ ।

प्रमुख समस्या

पशुपालन पेशालाई सम्मानित पेशा र लगानी मैत्री बनाउन नसक्दा युवा वर्ग पशुपालन पेशामा आकर्षित नहुनु, प्राविधिक ज्ञानको कमी, निजीक्षेत्रको लगानीमा कमी, स्थानीय पशुपंक्षीको उत्पादकत्व कम हुनु तथा उन्नत नश्लका पशुपंक्षीको स्रोत केन्द्रहरू नहुनु, कृषकले उत्पादन लागत अनुसारको मूल्य नपाउनु र बजारीकरणमा बिचौलियाहरू हावी हुनु, नयाँ नयाँ तथा पटक पटक देखिने जुनोटिक एवं महामारीजन्य रोगहरूको प्रकोप देखिनु, प्रविधिको प्रसार, बीमा, सुलभ ऋण जस्ता सेवामा कृषकहरूको पहुँच नपुग्नु, जलवायु परिवर्तनले पारेको नकारात्मक प्रभाव, पशुपंक्षीजन्य उत्पादनलाई मूल्य श्रृङ्खलासँग जोड्न नसक्दा वजारीकरणमा समस्या देखिनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

चुनौती र अवसर

गुणस्तरीय उत्पादन सामाग्री, दाना, घाँस र औषधी लगायतका सामग्रीको समयानुकूल आपूर्ति बढाउनु, वर्षेनी युवा जनशक्तिको विदेश पलायन हुनु, बर्डफ्लू, स्वाईन फ्लू जस्ता जुनोटिक रोगहरूको प्रकोप नियन्त्रण गर्नु, प्रसार सेवामा कृषकहरूको पहुँचमा वृद्धि गर्नु, पशु बीमा व्यवस्थालाई प्रभावकारी वनाउनु, सार्वजनिक र सहकारी क्षेत्रको लगानी बृद्धि गर्नु, कृषि ऋणको सहज उपलब्धता सुनिश्चित गर्नु, कृषि पेशालाई प्रतिस्पर्धी, नाफामूलक, सम्मानजनक र व्यावसायिक रूपमा स्थापित गर्नु यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । कृषि विकासको मार्गदर्शनका रूपमा रहेको नेपालको कृषि विकास रणनीति-२०७२ कार्यान्वयन हुनु, निजी क्षेत्र यसतर्फ आकर्षित हुँदै जानु, विदेशबाट फर्किएका युवाहरू सीप, ज्ञान, पूँजी र उन्नत प्रविधिसहित पशुपंक्षी क्षेत्रमा आकर्षित हुँदै जानु, माछा, मासु तथा दुग्धजन्य वस्तुहरूको उपभोगमा बृद्धि हुँदै जानु र केही हदसम्म भएपनि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट ऋण उपलव्ध हुनु, पशुपंक्षी बीमा, नयाँ प्रविधिहरूको उपयोग बढ्दै जानु, पर्यटनक्षेत्रको प्रवर्द्धनसंगै पशुजन्य उपजहरूको उपभोग बढ्नु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- पशुपंक्षी क्षेत्रको दिगो विकास मार्फत् समृद्ध नगरपालिका निर्माणमा योगदान ।

लक्ष्य

- स्वच्छ एवम् गुणस्तरीय पशुपंक्षी उत्पादनमा नगरपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाई खाद्य तथा पोषण सुरक्षणमा प्रवर्द्धन गर्ने ।

उद्देश्य

- नगरपालिकालाई पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाई निर्यात प्रवर्द्धन तथा आयात प्रतिस्थापन गर्नु ।
- पशुपंक्षी व्यवसायलाई प्रविधियुक्त, परिणाममुखी, व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाउनु ।
- पशुपंक्षी व्यवसायलाई महिला, युवा तथा सबै वर्गको स्वरोजगारको माध्यमका रूपमा विकसित गर्दै आयआर्जनको दिगो स्रोतको रूपमा विकास गर्नु ।

रणनीति

- पशुपंक्षीजन्य खाद्यवस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गरी नगरपालिकालाई आत्मनिर्भर बनाउने ।

- पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा वृद्धिगरी व्यावसायिकरण र विविधीकरणको माध्यमबाट निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने ।
- पशुपंक्षीको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धिगर्न एकीकृत रूपमा प्रविधि, प्राविधिक, वित्तीय तथा अन्य सेवा उपलब्ध गराउने तथा यान्त्रिकीकरणमा जोड दिने ।
- पशुपन्छीजन्य व्यवसायमा आर्थिक, सामाजिक र भौगोलिक रुपमा पछिपरेका महिला, युवा तथा विभिन्न कारणले जोखिममा रहेका लक्षितवर्गको स्वरोजगार तथा आयआर्जनको दिगो स्रोतकोरुपमा विकासगर्ने ।
- पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको मूल्यश्रृङ्खला सुधार, बजार संरचना, सूचना प्रणाली र अन्य पूर्वाधारको विकास तथा सुधार गर्ने ।
- पशुपंक्षी क्षेत्रमा निजी, सहकारी तथा सरकारी क्षेत्रको लगानी अभिबृद्धि गर्ने ।

कार्यनीति

- संभाव्यताको आधारमा एक वडा एक पशुपंक्षी उत्पादनमा जोड दिई अण्डा, मासु र दूधमा आत्मनिर्भर बनाउन विशेष मिसन कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा ल्याइने छ ।
- पशुपंक्षीको नश्ल सुधार, पौष्टिक दाना आहाराको व्यवस्था, र पशुपंक्षी स्वास्थ्य सेवा एकीकृत् रूपमा प्रदान गरिनेछ ।
- सम्भावित पशुजन्य उत्पादनहरूको पहिचान एवम् उत्पादन बृद्धि गरी उत्पादनको प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय बजारीकरणका लागि सहजीकरण गरिनेछ ।
- नगरपालिकाभित्र 'विशेष उत्पादन क्षेत्र' तोकी त्यस्ता क्षेत्रमा आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्दै उन्नत नस्ल, पशु आहारा, पशु सेवा, पशु स्वास्थ्य, सुलभ ऋण र बीमासहितको प्राविधिक सेवाप्रदान गरिनेछ ।
- चरन खर्कको वहन क्षमता (Carrying capacity) मा अभिवृद्धि गरिने तथा हैसियत विग्रेका वन क्षेत्रको स्तरोन्नति गर्ने तथा बाँझो जग्गामा घाँस खेती प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गरिनेछ ।
- जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन तथा सदुपयोग गर्दै जलवायु परिवर्तनका असर न्यूनीकरण र अनुकूलनका लागि जलवायु मैत्री (Climate smart) प्रविधिको विकास र विस्तार गरिनेछ ।
- स्थानीय नश्लका पशुपंक्षीहरूको नश्ल सुधार कार्यक्रम कार्यान्वयन गरी उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- नगरपालिकामा रहेका विपन्न वर्गलाई लक्षित गरी पशुपंक्षीमा आधारित आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गरी उनहिरुका जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याइने छ ।
- निजी तथा सहकारी क्षेत्रको संलग्नता बढाउँदै पशुपालन व्यवसायलाई प्राथमिकता दिई मूल्य श्रृङ्खला पद्धति अनुसार उत्पादनदेखि बजारीकरणसम्मका कार्यक्रमहरू एकीकृत् रूपमा सञ्चालन गरिनेछ ।
- पशुपंक्षीको जात विशेष नमुना उत्पादन, तालिम, प्रशोधन र प्रदर्शन स्रोत केन्द्रहरूको विकास गरिनेछ ।
- मानव संसाधन तथा क्षमता अभिवृद्धि विकास कार्यक्रम प्राथमिकता साथ अवलम्बन गरिनेछ ।
- पशुपंक्षीमा आधारित युवा लक्षित उद्यम विकास कार्यक्रम गरी स्वरोजगारी सिर्जना गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- पशु स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- व्यसायिक पशुपालन तथा बजार सेवा सहयोग कार्यक्रम ५० प्रतिशत अनुदान
- गाई, भैंसी, बाखा र बंगुरको कृत्रिम गर्भाधान सुधार कार्यक्रम
- प्राकृतिक गर्भाधारणको लागि राँगो, बोका, थुमा र वीर वितरण कार्यक्रम
- पशु आहार प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- व्यवसायिक बाखा, वंगुर, भैंसी तथा कुखुरापालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- व्यवसायिक पशुपालन तालिम
- विपन्न वर्ग लक्षित आयमूलक तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम
- पशु विमा समन्वय तथा अभिमुखिकरण कार्यक्रम
- कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम

- पशु वस्तु र पंक्षीहरुको वजार प्रवर्द्धन गर्न संकलन केन्द्रहरु निर्माण कार्यक्रम
- दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना र
- पशुपक्षी गुरु योजना निर्माण निर्माण ।

अपेक्षित उपलव्धि

नगरपालिकाभित्र पशुपन्छी उत्पादन पकेटको विकास र विस्तार भएको हुनेछ । पशुपन्छीको उत्पादन र उत्पादकत्वमा उल्लेख्य वृद्धि भएकोहुने छ । पशुपंक्षीको व्यवसायिक उत्पादन तथा वजारीकरणमा वृद्धि भएको हुनेछ । उच्च मूल्यका पशुपन्छीको व्यवसायिक उत्पादन भै आयातमा प्रतिस्थापन र निर्यातमा प्रवर्द्धन भएको हुने छ । स्थानीय स्तरमा रोजगारीको सिर्जना भएको हुने छ ।

४.१.३ खाद्य सुरक्षा तथा पोषण

पृष्ठभूमि

खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको आवश्यकतालाई महसुस गरी नेपालको संविधानले खाद्य सम्प्रभुताको प्रत्याभूति हुने व्यवस्था गरेको छ । संविधान प्रदत्त खाद्य सम्बन्धी हक अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई खाद्य वस्तुको अभावमा जीवन जोखिममा पर्ने अवस्थाबाट सुरक्षित राख्नुका साथै कृषि विकास रणनीतिको अभिन्न अङ्गको रूपमा रहेको खाद्य तथा पोषण सुरक्षा कार्ययोजना एवं बहुक्षेत्रीय पोषण योजना लगायत क्षेत्रगत नीति र योजनाहरूले लिएका लक्ष्य र उद्देश्यअनुसार खाद्य तथा पोषण सुरक्षा हासिल गर्न उपर्युक्त रणनीति र कार्यनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु अपरिहार्य छ । त्यस्तै दिगो विकास लक्ष्यमा "भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा पोषणको अवस्था सुधार गर्ने तथा दिगो प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्ने" भन्ने उल्लेख छ । साथै, कृषि विकास रणनीतिको शून्य भोकमरी चुनौती एवं बहुक्षेत्रीय पोषण योजना दोस्रो लगायत क्षेत्रगत नीति र योजनाले लिएका लक्ष्य र उद्देश्य अनुसार खाद्य तथा पोषण सुरक्षा हाँसिल गर्न उपयुक्त नीति तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । खाद्यान्न उपलव्धताको दृष्टिबाट नगरपालिकाका अधिकांस घरधुरीलाई आफ्ना उत्पादनबाट ६ महिना मात्र खान पुग्ने देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

आन्तरिक रुपमा खाद्य वस्तुको उत्पादन पर्याप्त रुपमा नहुँदा आयातमा वृद्धि हुनु, कृषि भूमिको अन्य प्रयोगजनमा प्रयोग हुनु, कृषिक्षेत्रबाट जनसंख्या पलायन हुँदै जानु, भूमिको उपयोगितामा वैज्ञानिकता नहुनु, भूमिको न्यून उत्पादकत्व र उत्पादित वस्तुको पनि अन्य क्षेत्रमा प्रयोग हुँदा न.पा.का वालवालिका, महिला र ज्येष्ठ नागिरकको लागि आवश्यक पोषणको उचित व्यवस्था गर्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती र अवसर

खाद्य तथा पोषण असुरक्षित समुदाय र घरधुरीहरू तथा कुपोषित बालवालिकाको पहिचान गर्नु, नेपाल सरकारद्वारा संचालित पोषण तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमको स्थानीय स्तरमा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, खाद्यान्नको सन्तुलित उपभोग (आहार विहार) प्रति सचेतना बढाउनु र कुपोषणको दर बढी रहेका विकट तथा दुर्गम स्थानहरूमा खाद्य तथा पोषण उपलब्ध गराउनु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । खाद्य अधिकार तथा खाद्य संप्रभुता ऐन २०७५ जारी भई खाद्य सुरक्षाका सुनिश्चितताका लागि नीति तथा कार्यक्रमगत मार्गदर्शन गर्नु, कृषि विकास रणनीति (सन् २०१५-२०३५) ले खाद्य र पोषण सुरक्षालाई महत्वपूर्ण कार्यक्रमका रुपमा राखी कार्यान्वयन गर्नु, बहुक्षेत्रिय पोषण योजना दोस्रो कार्यान्वयनको चरणमा रहनु, कृषि उत्पादन सामग्रीहरूको उपलब्धता बृद्धि हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- नगरपालिकामा खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।

लक्ष्य

- नगरपालिकाको लागि आवश्यक सुरक्षित खाद्यान्न उपलब्ध गराउने ।

उद्देश्य

- खाद्य सुरक्षा तथा पोषणको दृष्टिले जोखिममा रहेका क्षेत्र र समूहहरूको पहिचान गरी पोषण केन्द्रित कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु ।
- कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनमा बृद्धि गरी खाद्य तथा पोषण उपभोग स्थितिमा सुधार ल्याउनु ।
- खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सम्बन्धी आवश्यक पूर्व तयारी गरी संकटको बेला खाद्यमा गरिब तथा सीमान्तकृत समुदायको नियमित पहुँच पुऱ्याउनु ।

रणनीति

- स्थानीय तहमा खाद्य तथा पोषण असुरक्षित समुहहरूको पहिचान गरी जनचेतना अभिबृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय सम्भाव्यता भएका वस्तुहरूको उत्पादन बृद्धिगर्न आवश्यक पूर्वाधार र प्राविधिक सहयोग गर्ने ।
- सरोकारवाला निकायसँग समन्वय गरी जोखिम न्यूनीकरणको लागि योजना तयार पार्ने ।

कार्यनीति

- पोषणयुक्त स्थानीय बाली वस्तुहरूको संरक्षण, उत्पादन प्रबर्द्धन र उपभोगमा प्रोत्साहन गरी कृषि प्रसार सेवालाई पोषणसँग जोडिनेछ र खाने बानी परिर्वतन गर्न सचेतना बृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुन सक्ने उच्च मूल्यका कृषि उपज तथा पशुजन्य उत्पादन गरी आयस्तर बढाउन प्राथमिकता दिइनेछ ।
- कुषोषण न्यूनीकरणार्थ घर बगैंचा (Home garden) को प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- संकटजन्य अवस्थाको लागि आवश्यकता अनुसार खाद्यान्न भण्डारणको ब्यवस्था गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- महिलाहरुका लागि पोषण सचेतना कार्यक्रम
- पोषणयुक्त स्थानीय/रैथाने बालीहरूका संरक्षण तथा उत्पादन प्रबर्द्धन
- पोषण सुरक्षणको लागि घर वगैंचा वा पोषण वगैंचाको प्रवर्द्धन
- संकटजन्य अवस्थामा रहेका समुदायको लागी खाद्य सहयोग कार्यक्रम
- कुपोषणको अवस्था सुधारार्थ बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम सञ्चालन
- स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुन सक्ने उच्च मूल्यका कृषि उपज तथा पशुजन्य उत्पादन
- खाद्यान्न र नगदका लागि काम (Food/ cash for work) कार्यक्रम
- धर्म भकारी तथा खाद्य भण्डारणको स्थापना र सञ्चालन ।

अपेक्षित उपलब्धि

योजना अवधिको अन्त सम्ममा पोषणयुक्त स्थानीय बाली वस्तुहरूको संरक्षण तथा उत्पादन प्रबर्द्धन, घर वगैंचाको प्रवर्द्धन, महिलाहरुमा पोषण सम्बन्धि सचेतना, उच्च मूल्यका कृषि उपज तथा पशुजन्य वस्तुको उत्पादन वृद्धि तथा संकटजन्य अवस्थामा खाद्यान्नको मौज्दात रहनगै खाद्यान्न तथा पोषण सुरक्षणमा उल्लेखनिय उपलब्धि हाँसिल भएको हुने छ । साथै स्थानीय स्तरमा खाद्यान्नको उचित उपभोग गर्ने बानीको विकास भएको हुने, चरम खाद्य असुरक्षित घरधुरीको संख्या न्यून भएको हुने, आम्दानीको दुई-तिहाइभन्दा बढी खानामा खर्च गर्ने जनसंख्या न्यून भएको हुने, पुड्कोपन तथा ख्याउटेपन भएका कुपोषित बालबालिकाको संख्यामा उल्लेख्य मात्रामा कमी आएको हुनेछ ।

४.१.४ सिंचाईं

पृष्ठभूमि

नेपालमा परम्परागत कृषि प्रणाली विस्तारै आधुनिक कृषि प्रणालीतर्फ रुपान्तरण हुँदै गैरहेको छ । कृषि आधुनिकीकरणका लागि वैज्ञानिक कृषि प्रणालीको आवश्यकता पर्दछ । कृषियोग्य भूमिमा बाह्रै महिना सिंचाई

सुविधा पुऱ्याई कृषिको उत्पादकत्व बढाउन सिंचाईको दिगो व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ । परम्परागत सिंचाई प्रणालीको मर्मत सम्भार र नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई प्रणालीको माध्यमबाट सिंचित कृषि क्षेत्रको विस्तार भैरहेको छ । चापाकोट नगरपालिकाको विभिन्न वडाहरुमा विभिन्न सिंचाई आयोजनाहरु सञ्चालित रहेता पनि नगरपालिकाका अधिकांस भूभागमा सिंचाई सुविधा पुगि रहेको अवस्थामा छैन । सिंचाई सुविधा पुगेका स्थानहरुमा समेत सिंचाईको उचित सदुपयोग भैराखेको अवस्था छैन ।

प्रमुख समस्या

अधिकांस सिंचाई योजना प्राकृतिक नदी प्रणाली (Run off the river) मा आधारित भएकोले वर्षैभरी एकैनासले सिंचाईको भरपर्दो सेवा पुऱ्याउन नसक्नु, निर्माण सम्पन्न भैसकेका सिंचाई प्रणालीको प्रयाप्त मर्मत सम्भार हुन नसक्नु, सिंचाई सुविधा पुगेको वा पुग्न सक्ने भूमिमा खण्डीकरण र अव्यवस्थित शहरीकरण हुनु, प्राकृतिक मूल तथा मुहानहरु सुक्दै जानु, उपलव्ध पानीको स्रोतमाथि चाप बढ्नु, सिंचाई तथा जल उपयोग क्षमता न्यून हुनु, नदीजन्य निर्माण सामाग्रीको अत्यधिक दोहन हुन गै नदीको बेड लेभेल घट्दै जानु र ठूला तथा बहुउद्देश्यीय आयोजनामा पर्याप्त लगानी हुन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

नगरपालिकाको सम्पूर्ण कृषियोग्य भूमिमा उपयुक्त प्रविधिको छनोट गरी वर्षैभरि भरपर्दो सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउन साना सिंचाइ प्रणाली निर्माण गर्नु, निर्माण सम्पन्न भएका प्रणालीहरूको मर्मत-सम्भारका लागि प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु, बाह्रै महिना सिंचाइ सेवा उपलब्ध गराउनका लागि साना सिंचाई निर्माण गर्नु, सिंचाइ सुविधा उपलब्ध भएका एवम् हुने जमिन कृषिका लागि सुरक्षित राख्नु र जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित असरका कारण पानीको उपलब्धतामा आएको जोखिम व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती हुन् । सतह र भूमिगत जलस्रोतको ठूलो भण्डार उपलब्ध हुनु, सिंचाइ विकास र व्यवस्थापनमा कृषक उपभोक्ताको पहुँच बढ्दै जानु, नयाँ सङ्गठनात्मक परिवर्तनबाट सबै जिल्लामा सिंचाइ कार्यालयको स्थापना भई सेवा प्रवाहमा सुधार हुनु, कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उपादकत्व बढाई कृषि उपजमा आत्मनिर्भर बनाउन सिंचाइको भरपर्दो र दिगो व्यवस्था गर्नैपर्ने अवस्था सिर्जना हुनु यस क्षेत्रका अवसरका रूपमा रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- दिगो एवं भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलवध गराई कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा योगदान ।

लक्ष्य

- कृषि योग्य भूमिमा दिगो एवं भरपर्दो सिंचाइ सुविधा उपलव्ध गराउने ।

उद्देश्य

- सवै कृषि योग्य भूमिमा सिंचाई सेवा विस्तार गरी वर्षैभरी भरपर्दो सिंचाई सुविधा उपलव्ध गराउनु ।
- उपलव्ध सिंचाईको बहुउपयोगितामा जोड दिनु ।

रणनीति

- जलवायु परिवर्तन अनुकूलन हुने गरी सिंचाई योजनाहरुको विकास एवं विस्तार गर्ने ।
- नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाईको विकास गर्नुका साथै सिंचाई दक्षता वृद्धि गर्ने ।
- बाह्रै महिना सिंचाई सेवा उपलव्ध गराउनको लागि बहुउद्देश्यीय, अन्तर जलाधार र जलाशययुक्त आयोजनालाई प्राथमिकताका साथ अघि बढाउने ।
- सम्पन्न सिंचाई प्रणालीको मर्मत सम्भार एवं व्यवस्थापनलाई सुदृढ तुल्याई दिगोपना बढाउनु ।
- सिंचाइ प्रणालीको मर्मत सम्भार एवं दिगो व्यवस्थापनका लागि स्रोतसहित उपभोक्ता सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

कार्यनीति

- कृषियोग्य भूमिमा व्यावसायिक कृषिलाई प्रोत्साहन गर्न भरपर्दो सिंचाई प्रणालीको विकास गरिने छ ।
- बाह्रै महिना सिंचाई सेवा उपलब्ध गराउनको लागि नयाँ सिंचाई आयोजनाहरुका निर्माण गरिनेछ भने भैरहेका सिंचाई आयोजनाहरुका मर्मत सम्भार गरिने छ ।
- पानीको स्रोत न्यून हुने तथा बर्षैभरी सिंचाई उपलब्ध हुन नसक्ने क्षेत्रमा सिंचाइ सेवा पुऱ्याउन आकासे पानीको संकलन, पोखरी तथा जलाशयमा भण्डारण गरी थोपा तथा फोहोरा सिंचाइ प्रविधि समेत उपलवध गराइनेछ ।
- मुल एवं पोखरी, ताल तलैयाहरुको संरक्षण तथा सुदृढिकरण गरी सिंचाईको समेत उपयोग गरिने छ ।
- सहकारी तथा समुदायको सहभागितामा सिंचाई प्रणालीको व्यवस्थापन गरिने छ ।
- सिंचाइ प्रणालीको दिगोपनाका लागि उपभोक्ताहरुको स्रोत सहितको सहभागितामा सोको नियमित मर्मत सम्भार, व्यवस्थापन र उपयोग गर्ने पद्धतिमा सुधार गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- उत्पादन पकेट क्षेत्रमा सिंचाई आयोजनाको निर्माण र विस्तार
- परम्परागत कृषक कुलाहरुको मर्मत संभार र सुधारमा अनुदान
- मौजुदा तथा जिर्ण सिंचाई आयोजनाहरुका स्तरोन्नति
- सौर्य उर्जामा आधारित नमुना लिफ्ट सिंचाइ आयोजना निर्माण
- पानी अभाव ग्रस्त स्थानहरुमा आकासे पानीको संकलन पोखरी निर्माण
- थोपा तथा फोहोरा सिंचाइको लागि अनुदान सहयोग ।

अपेक्षित उपलब्धी

यस योजनाको अवधि भरीमा नपामा विभिन्न प्रकारका सिँचाइ मार्फत सिंचाई हुने क्षेत्रफलमा वृद्धि भएको हुनेछ । नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाईको विकास र दक्षता अभिवृद्धि भएको हुनेछ । बाह्रै महिना सिंचाइ सुविधा उपलब्ध भै व्यावसायिक खेती प्रणालीको विकास भएको हुनेछ । सिंचाइको मर्मत सम्भार कार्य समुदायको सहभागितामा भै दिगो रुपमा सञ्चालन भएको हुनेछ ।

४.१.५ जलस्रोत

पृष्ठभूमि

स्थानीय तहको विकास र सम्वृद्धिको लागि उपलब्ध जलस्रोतको बहुउपयोगलाई प्रवर्द्धनगर्नु आवश्यक छ । जलस्रोतको समुचित व्यवस्थापन र विकास मार्फत नै जलविद्युत, सिंचाइ, खानेपानी जस्ता क्षेत्रको विकासलाई अगाडि बढाउन सकिन्छ । जलस्रोतको उपयोग गरी जल विद्युत, सिंचाई, खानेपानी जस्ता क्षेत्रको विकासका कार्यलाई दिगो बनाउन जलस्रोतका मुहान, जलप्रवाह, भूमिगत जलस्रोत सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान सहित तथ्यांकको सूक्ष्म विश्लेषण गर्नु आवश्यक छ । विभिन्न कारणबाट सिर्जना हुने जल उत्पन्न विपद् (Water induced disaster) बाट मानव बस्ती, खेतीयोग्य जमीन, मौजुदा भौतिक पूर्वाधारको संरक्षण गर्नुका साथै यस प्रकारका विपद्हरुको न्यूनीकरण गर्नु अपरिहार्य रहेकोछ ।

प्रमुख समस्या

जलवायु परिवर्तन तथा अन्य प्राकृतिक प्रकोपबाट सिर्जित असरका कारण पानीको उपलब्धतामा आएको अनिश्चितता, अव्यवस्थित भू-उपयोग र सडक सञ्जालको निर्माण तथा विस्तारले गर्दा पहिरो तथा भू-क्षयमा वृद्धिभै नदीको वहावमा परिवर्तन आएको छ । एकीकृत जलस्रोत नीति तथा नदी बेसिन गुरु योजना अद्यावधिक हुन नसक्दा जलविद्युत, सिंचाइ, खानेपानी लगायतका क्षेत्रमा जलस्रोतको एकीकृत तथा समन्वयात्मक व्यवस्थापन तथा उपयोग नहुनु, विभिन्न किसिमका जलस्रोतको परिमाण तथा गुणस्तर सम्बन्धी तथ्यांकहरुको संकलन तथा व्यवस्थापन प्रयाप्त नभएको कारण अध्ययन, अनुसन्धान तथा योजना प्रभावकारी रुपले कार्यान्वयन हुन नसक्नु आदि यसक्षेत्रका मूख्य समस्याहरु रहेका छन् । नपामा उपलब्ध जलश्रोतको उचित व्यवस्थापन र उपयोग हुन नसक्नु र यसवाट स्थानीय जनताले लाभ लिन नसक्नु आदि यस क्षेत्रको प्रमुख समस्याका रुपमा रहेकोछन् ।

चुनौती तथा अवसर

उपलब्ध जलस्रोतको समुचित, बहुउद्देश्यीय र दिगो उपयोग हुनेगरी एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गर्नु, जलवायु परिवर्तन अनुकूल जोखिम व्यवस्थापन गर्नु, नदीको पिँधको सतह बढ्दै जाने क्रमलाई रोकथाम गर्नु, नदी किनारालाई संरक्षण गर्न रेखांकन गरी जोनिङ्ग गर्नु, विकास र उपयोग सम्बन्धमा अन्तर निकाय एवं संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरु हुन् । जलस्रोतको पर्याप्त उपलब्धता हुनु, जलस्रोतको बहुआयामिक उपयोगको आवस्यकता महसुस तथा सम्भावना हुनु, नदी व्यवस्थापन कार्यबाट उकास भएको जमीनको कृषिजन्य र अन्य उपयोगको सम्भावना रहनु, नदी किनारामा निर्माण गरिएको तटबन्धलाई सडकको रुपमा प्रयोग गर्न सकिनु यसक्षेत्रका प्रमुख अवसरका रुपमा रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- स्थानीय तहमा जलस्रोतको दिगो उपयोगबाट सम्वृद्ध नगरपालिकाको निर्माणमा योगदान ।

लक्ष्य

- जलस्रोतको समन्वयात्मक विकास तथा समन्यायिक उपयोगबाट स्थानीय तहको आर्थिक समृद्धि हाँसिल गर्ने ।

उद्देश्य

- जलस्रोतको वहुउद्देश्यीय तथा समन्यायिक उपयोग मार्फत स्थानीय तहको आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय क्षेत्रको विकास गर्नु ।
- स्थानीय तहमा जलाधार व्यवस्थापन तथा जल उत्पन्न विपद् न्यूनीकरण एवं व्यवस्थापनबाट आर्थिक तथा सामाजिक क्षति न्यूनीकरण गर्नु ।

रणनीति

- जलस्रोतको बहुउद्देश्यीय तथा समन्वयात्मक विकासको सुधार गर्ने ।
- जलाधार व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनुको साथै बाढी पहिरोजन्य विपद्को दिगो एवं भरपर्दो व्यवस्थापनका लागि जनचेतना अभिवृद्धिका कार्यगर्ने ।

कार्यनीति

- बहुउद्देश्यीय आयोजनाहरुको विकासमार्फत उर्जा उत्पादन, सिंचाइ र जलस्रोतको अन्य उपयोगमा जोड दिइनेछ ।
- जलस्रोतको विकास र उपयोगका लागि आवश्यक नर्म्स, निर्देशिका/कार्यविधिको परिमार्जन तथा विकास गरी लागू गरिने छ ।
- स्थानीय तहमा योजनावद्ध नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनको लागि गुरुयोजना तयारगरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- नपामा उपलब्ध जलश्रोतको विवरण तथा तथ्यांक अद्यावधिक गरिने छ ।
- जोखिमयुक्त बाढी तथा पहिरो क्षेत्रको पहिचान गरी स्थानीय जोखिम नक्सा (Hazard map) तयार गरिने छ ।
- नदी किनारा तथा प्रवाह क्षेत्रको रेखांकन तथा त्यस्ता क्षेत्रहरुको योजना तयार गरी कृषि, उद्योग र पर्यटनको विकासमा उपयोग गरिने छ ।
- एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनलाई प्राथमिकताकासाथ अघि बढाई उर्जा, सिंचाई र कृषिमा उपयोग गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन योजना निर्माण ।

- नदी नियन्त्रण तथा तटवन्ध निर्माण
- जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण
- पानीका मूल पहिचान र संरक्षण
- जलस्रोतमा आधारित/आश्रित घरपरिवार सहयोग कार्यक्रम
- बायो इन्जिनियरिङ्गको कार्य
- जलविपद् सम्बन्धि अभिमुखिकरण तालिम ।

अपेक्षित उपलव्धि

नदी बेसिन तथा स्थानीय खोलानालाको एकीकृत विकास तथा व्यवस्थापनको लागि योजना तयार भै लागू भएको हुने, जोखिमयुक्त बाढी तथा पहिो क्षेत्रको पहिचान गरी जोखिम नक्सा तयार भएको हुने, तटबन्ध तथा नदी नियनत्रण संरचनाको निर्माण भै जमिन उकास भएको हुनेछ। साथै जलाधार व्यवस्थापन योजना तयार भै यसको उचित कार्यान्वयन र जलस्रोतको उचित संरक्षण भएको हुनेछ। स्थानिय स्तरमा जल उत्पन्न प्रकोप तथा विपत न्युनिकरण भएको हुनेछ।

४.१.६ वन संरक्षण

पृष्ठभूमि

यो क्षेत्र प्रत्यक्ष रुपमा पर्यापर्यटन, जलविद्युत, कृषि, पशुपालन, स्वच्छ पर्यावरण र वन तथा जडिबुटीमा आधारित उद्योगसंग गाँसिएको छ । यस क्षेत्रवाट प्राप्त हुने काठ, दाउरा, जडिबुटी, हरित उद्यम र पर्यापर्यटन (Eco-tourism) को विस्तार, सम्वृद्धिका आधार हुन्। जन सहभागितामूलक वन व्यवस्थापनका माध्यमबाट स्थानीय आर्थिक-सामाजिक विकास तथा स्थानीय नेतृत्व विकासमा पनि वन क्षेत्रको प्रत्यक्ष योगदान रहेको हुँदा वन क्षेत्र प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रको रूपमा रहन गएको छ। त्यस्तै दिगो विकासका लागि प्रकृति संरक्षणको राष्ट्रिय रणनीतिक प्रारूप, २०७२ जारी भई यस नगरपालिकामा समेत यो कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । वन सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा दिगो उपयोग गर्ने र नपाको आर्थिक, सामाजिक तथा वातावरणीय क्षेत्रमा योगदान अभिवृद्धि गर्न आवश्यक छ। त्यसरी नै स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणका क्रममा वातावरण प्रदूषण जस्ता समस्या टड्कारो रूपमा देखिएका छन् । वायु र जल प्रदूषणले मानिसमा विभिन्न रोगहरू समेत निम्ताएको छ । प्राकृतिक स्रोत साधनको अनियन्त्रित प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न, विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा वातावरणीय प्रभावको पूर्व मूल्याङ्कन हुन आवश्यक छ । स्थानीय तहमा मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग जुटाउनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

प्रमुख समस्या

वन क्षेत्रको स्थानीय अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य रुपमा योगदान पुग्नेगरी व्यवसायिक व्यवस्थापन र उपयोग गर्न नसक्नु, पूर्वाधार विकास र पर्यावरणीय प्रणाली बीच योजनाबद्ध तरीकाले सन्तुलन कायम गर्न नसक्नु, वन अतिक्रमण, वन्य जन्तुको अवैध चोरी शिकार तथा व्यापार, वन्य जन्तुको प्रकोप र मानव वन्यजन्तु द्वन्द्वलाई प्रभावकारी रुपमा नियन्त्रण एवं व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, वन अतिक्रमण बढदै जानु, वन पैदावारको चोरी निकासी, वन्यजन्तुको अवैध शिकार तथा व्यापार, नदी कटान, भू-क्षय, वन डढेलो, अनियन्त्रित चरिचरन, अनियन्त्रित ढुंगा/गिट्टी/वालुवा संकलन तथा निकासी हुनु, बढ्दो जनसंख्या, शहरीकरण, भू-उपयोगमा आयको परिवर्तन, विस्तारित सडक सञ्जाल, बढ्दो सवारी यातायात र डिजेल पेट्रोलको खपत, फोहोरमैला उत्सर्जन, प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासन र अव्यवस्थित भौतिक निर्माणका कारण वायु र पानीजन्य प्रदूषण, बाह्य मिचाहा झार (Invasive plant species) को प्रकोप, विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय हुन नसक्नु, नागरिक सचेतना कम हुनु, वन जँगलको अतिक्रमण तथा ह्रास हुनु, विषादिको प्रयोग, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकास बीच सामन्जस्यता स्थापित हुन नसक्नु आदि प्रमुख समस्याहरु रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

स्थानीय स्तरमा उपलव्ध वन, वनस्पति तथा जैविक विविधताको पूर्ण क्षमतामा सदुपयोग गर्नु, वन्यजन्तु लगायत जैविक विविधता संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापनका कार्य र भौतिक एवं आर्थिक विकासबीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु, यस क्षेत्रबाट उत्पादित वस्तु तथा सेवाहरुको विस्तार र तिनबाट प्राप्त लाभको वर्गीय, लैंगिक तथा सामाजिक रुपमा समन्यायिक बाँडफाँड गर्नु, वनक्षेत्रबाट टाढा रहेका घरधुरीहरूको वनबाट प्राप्त हुने वस्तु तथा सेवाहरूमा पहुँच पुऱ्याउनु, वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा वन डढेलो नियन्त्रण गर्नु र यसका लागि स्थानीय क्षमता र जिम्मेवारी वृद्धि गर्नु, अव्यवस्थित ढल निकास तथा फोहरमैला व्यवस्थापन गर्नु,, वातावरणमैत्री विकास हुन नसक्नु, खोला सार्वजनिक स्थलहरूबाट ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटोको अत्यधिक र अनियन्त्रित प्रयोग, प्राकृतिक स्रोतको अधिक दोहन, धुलो तथा धुँवाले वायु प्रदूषण, प्रविधि विकास सँगै रेडियोधर्मी वस्तुको उत्पादन, भूक्षय, वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सुपरीवेक्षण गर्ने निकायको संरचना प्रभावकारी गराउनु, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी दायित्वबोध गराउनु आदि प्रमुख चुनौती हुन् । आयआर्जन, रोजगारी, काष्ठ तथा गैर काष्ठ उत्पादन र निर्यात र कार्वन व्यापार, वन, जल उपयोग तथा वातावरण व्यवस्थापन स्थानीय अधिकारको सूचीमा रहनु, प्रकृतिमा आधारित पर्यापर्यटन सञ्चालन गर्नु, र नपाको अधिकांस भूभाग संरक्षित क्षेत्रभित्र रहनु आदि अवसरहरु रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- वन तथा वातावरण क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन र उपयोगबाट सम्वृद्धि र सुखमा योगदान तथा स्थानीय नागरिकको स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार ।

लक्ष्य

- वनजन्य उद्यम तथा पर्यापर्यटनको विकास एवं वनजन्य वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र वातावरणमैत्री विकास मार्फत अर्थतन्त्रमा यस क्षेत्रको योगदान वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय स्तरमा वन क्षेत्रको उत्पादकत्व, उत्पादन बृद्धि तथा यस क्षेत्रमा उद्यमशीलता विकास गर्नु ।
- स्थानीय स्तरमा वनको संरक्षण, पुनर्स्थापना र दिगो उपयोग गर्नु ।
- नपामा संञ्चालन हुने उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरणमैत्री बनाउनु ।
- जैविक विविधता संरक्षण गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु ।
- प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम गर्न जल, वायु, माटो ध्वनि लगायत सवै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीति

- सहभागितात्मक वन व्यवस्थापन गरी वस्तु र सेवाको विस्तार र विविधीकरण गर्ने ।
- वन सम्पदाबाट प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्नु ।
- वन, वनस्पति, वन्यजन्तु तथा जैविक विविधताको एकीकृत रुपमा संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- वन, जैविक विविधता तथा जलाधार व्यवस्थापनबाट प्राप्त लाभको न्यायोचित वितरण गर्ने ।
- उत्पादनमूलक उद्योगस्थापना तथा पूर्वाधार निर्माण गर्नुपूर्व वातावरणीय मूल्याँङ्कन गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- वातावरणमैत्री प्रविधि विकास तथा विस्तार गर्ने ।
- विभिन्न पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण गर्ने ।
- नदी तथा तालजन्य प्रदूषण नियन्त्रण गर्ने ।
- जमिन, ध्वनि तथा वायु प्रदूषण रोकथाम गर्ने ।
- फोहर मैला व्यवस्थापन गर्ने ।

कार्यनीति

- सामुदायिक वन व्यवस्थापन मार्फत वन नर्सरी, कृषि वन र वनजन्य उद्यम विकासमा जोड दिइने छ ।

- खाली निजी/पाविारिक वन वा सार्वजनिक/सामुदायिक, सरकारी जग्गाहरुमा कृषि वनको विकास गरिने छ ।
- उत्पादनमा आधारित पर्यापर्यटन, काष्ठ फर्निचर लगायतका उद्योगमा लगाउने वातावरण निर्माण गरिने छ ।
- वस्ती नजिकको पहिरो तथा क्षतिग्रस्त भूमिहरुको पुनरुत्थानको लागि कम खर्चिलो प्रविधि र कृषि वन प्रणालीको विकास गरिने छ ।
- नदीजन्य बन पैदावर, ढुङ्गा, गिटी आदि वस्तुहरुको उत्खण्डन, संकलन, प्रशोधन, ओसार पसार र विक्रि वितरणलाई नियमन गरी व्यवस्थित एवं दिगो बनाइने छ ।
- वन अतिक्रमण्म, चोरी निकासी, वन डढेलो जस्ता अपराधलाई निरुत्साहन र मिचाहा बाह्य प्रजातिको नियन्त्रण गरी वन ह्रासलाई रोकिनेछ ।
- वातावरणीय मूल्याँकन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार गरिनेछ ।
- वातावरणमैत्री उत्पादनहरूलाई विशेष अनुदान तथा प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- वातावरण शिक्षा तथा प्रचारप्रसार स्थानीय तहसम्म गरिनेछ ।
- वनले ढाकेको क्षेत्रफलमा वृद्धि कायम गरिनेछ ।
- वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण एंव सहभागितामूलक व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- पर्वतीय पर्यावरणको एकीकृत संरक्षण गरिनेछ ।
- फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- वन व्यवस्थापन कार्ययोजना निर्माण
- वन नर्सरी स्थापना
- सामुदयिक वृक्षारोपण अभियान
- मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन
- जडीबुटी संकलन तथा खेती विस्तार
- वन अतिक्रमण, चोरीनिकासी, डढेलोलाई निरुत्साहन र मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण ।
- पहिरो तथा भु-क्षय नियन्त्रण
- कृषि वन विकास कार्यक्रम
- बायोईन्जिनियरिङ्ग कार्यक्रम
- वन क्षेत्रको संरक्षण एंव व्यवस्थापन
- फोहर व्यवस्थापन क्षेत्र (Dumping site) निर्धारण गरी आवश्यक पूर्वाधार निर्माण
- सुधारिएको चुल्हो तथा वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।

अपेक्षित उपलब्धि

वन उद्यम तथा वन पैदावरको व्यवसायीकरण भै आयआर्जनमा वृद्धि गरी जीविकोपार्जनमा सुधार आएको हुनेछ । यो योजनाको अवधिको अन्त्य सम्ममा लोपोन्मुख, संकटासन्न र जोखिममा परेका प्रजाति/वनस्पतिको संरक्षण भएको हुनेछ । वन, वनस्पति, वन्यजन्तु तथा जैविक विविधताका साथै नपामा अवस्थित विभिन्न ताल तलैयाहरुको संरक्षण भै पर्यापर्यटनको प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । स्थानीय तहमा फोहर व्यवस्थापन तथा प्रशोधनका पूर्वाधार विकास भएको हुनेछ । वायु प्रदूषण हानिकारक तहभन्दा कम रहनेछ । वातावरण स्वच्छता सम्बन्धी जनचेतना विकास भएको हुनेछ । प्राकृतिक स्रोतको पूर्ण रुपमा संरक्षण भएको हुनेछ ।

४.२ उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन

४.२.१ उद्योग तथा उद्यमशीलताको विकास

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले अर्थतन्त्रको विकासका लागि उद्योगधन्दा र स्रोत साधनको संरक्षण र प्रवर्द्धन गरी नेपाली श्रम, सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिने र राष्ट्रिय हित अनुकूल आयात व्यवस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा वैदेशिक पूँजी तथा प्रविधिको लगानीलाई आकर्षित गर्दै औद्योगिक पूर्वाधार विकासमा प्रोत्साहन र परिचालन गर्ने नीति लिइएको छ । औद्योगिक लगानीले औद्योगिक उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, स्थानीय सीपको प्रयोग, स्रोत साधनको उपयोग, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रबर्द्धनको मार्ग प्रशस्त गर्ने, औद्योगिक क्षेत्रमा निजी स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्नको लागि औद्योगिक पूर्वाधार निर्माण गर्दै लैजाने, निर्यात प्रबर्द्धनमा जोड दिन विशेष आर्थिक क्षेत्रको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने र लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरुको प्रबर्द्धनको माध्यमबाट गरीबी न्यूनीकरण गर्नेतर्फ नपाको यस योजनाको जोड रहनेछ । त्यसरी नै भूमि, पुंजी र श्रम उत्पादनका मुख्यतत्व हुन् भने उद्यमशीलता उत्पादन प्राप्तगर्ने सीप हो । परनिर्भर अर्थतन्त्रबाट सानो स्तरमा भएपनि आत्मनिर्भर बन्न उद्यमशीलताले मद्दत पुऱ्याउँछ । सिर्जनशिल सोच, उपयुक्त वातावरण र सामूहिकताबाट उद्यमशीलताको विकास गर्न सकिन्छ । उद्यमशीलता सामान्य जस्तो लागे पनि यसले देशको अर्थतन्त्रलाई मजबुतबनाउन सहयोग गर्दछ । खासमा उद्यमशीलता स्वरोजगारहुने एक सोच र कार्य हो ।

प्रमुख समस्या

स्थानीय स्तरमा साना तथा मझौला उद्योगहरूको विकासको लागि चाहिने पूँजीको अभाव रहनु, उद्योग स्थापनाको लागि चाहिने यातायात, सञ्चार र बिजुली जस्ता आधारभूत पूर्वाधारहरूको अपर्याप्तता, साना तथा मझौला उद्योगका लागि चाहिने सीपमूलक र दक्ष जनशक्तिको अभाव रहनु, उत्पादित वस्तुहरू कम गुणस्तरीय हुनु र प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु, उद्योग व्यापार व्यावसायिक भन्दा पनि बढी कमिसनमुखी रहनु, सार्वजनिक क्षेत्रले संञ्चालन गर्ने तालिम कार्यक्रमलाई उद्यमसँग जोड्न नसक्नु, उद्यमीहरूलाई शुरु गरेको उद्यममा टिकाइ राख्ने वातावरण जस्तै सम्मान र प्रोत्साहनको अभाव हुनु, बजारको सहज पहुँच नहुनु, वित्तीय क्षेत्रबाट गरिने लगानी उद्यम विकास गर्नमा कम हुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

पर्यटन व्यवसाय र स्थानीय जनताले खपत गर्ने खाद्य पदार्थ नगरपालिका भित्रै उत्पादन गरेर स्थानीय अर्थतन्त्रलाई बढवा दिनु, औद्योगिक उत्पादनमा गुणस्तरीयता कायम गर्नु, औद्योगिक क्षेत्रको विकासमा अनुकूल वातावरणको सिर्जना गर्नु, सञ्चालित घरेलु तथा साना उद्योगहरूलाई उत्पादन तथा उत्पादकत्वका दृष्टिले प्रतिस्पर्धी बनाउनु, मौजुदा उद्योगलाई रूग्ण हुनबाट जोगाउनु, नयाँ प्रविधिको प्रयोग गरी स्थानीय उद्योगलाई प्रतिस्पर्धी बनाउनु, औद्योगिक क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धात्मक वातावरणको सामना गर्नु, तालिममा सिकेको सीपलाई उद्यमसँग आबद्ध गराउनु, उद्यमीहरूलाई वित्तीय पहुँच बढाउनु, उद्यमीहरूले नयाँ प्रविधिहरूको प्रयोग गर्नु, लगानी बढाउनु, नाफामूलक क्षेत्रको पहिचान गर्नु, उद्यमशील संस्कृतिको विकास गर्नु, उद्यमीले उत्पादन गरेका वस्तुहरू बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

स्वदेशी तथा विदेशी लगानीका लागि अनुकूल वातावरण सिर्जना हुँदै जानु, गैर आवासीय नेपालीहरूलाई औद्योगिक विकासमा परिचालन गर्ने सम्भावना बढ्नु, श्रम सम्बन्धमा सुधार हुनु, पूर्वाधार निर्माणमा सरकारको लगानी बढ्दै जानु, सूचना तथा आधुनिक सञ्चार प्रविधिको विकास र विस्तार हुनु र शिक्षित एवम् सीपयुक्त जनशक्ति स्वदेशमै तयार हुँदै गएको कारणले उत्पादकत्व र उत्पादनमा वृद्धि हुन सक्ने सम्भावनाहरू विद्यमान हुनु, आयमा भएको बृद्धि सँगै जनताको क्रयशक्ति बढ्दै जानुले घरेलु उत्पादनको बजार विस्तार हुनु, गैर नेपाली नागरिकहरूले लगानी गर्न चाख व्यक्त गर्नु, बढ्दो पर्यटनले माग गर्ने खाद्य सामाग्री र अन्य उत्पादनहरूको माग क्रमशः बढ्दै जानु, बैंक तथा वित्तीय संस्थाका शाखाहरू स्थानीय तहमा पुग्नु, उद्यमशील संस्कृति क्रमिक रुपमा विकास हुँदै जानु, व्यक्तिहरू उद्यमशील हुन प्रयत्न गर्नु तथा आकर्षित हुनु, उद्यमीहरू वीचको एकता कायम हुनु, सक्रिय उमेरको जनसंख्याको अनुपात बढी हुँदै जान, अर्थतन्त्र सुदृढीकरणमा साना तथा मझौला उद्योगको योगदान बृद्धि हुदै जानु आदि औद्योगिक तथा उद्यमशिल विकासका अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- उद्योग तथा उद्यमशिल क्षेत्रका विकास, दिगो अर्थतन्त्र निर्माणको आधार ।

लक्ष्य

- स्थानीय स्तरमा उद्योग क्षेत्रको विकास र विस्तार तथा नयाँ सीपको विकास र प्रविधिको प्रयोग गरी आय तथा रोजगारी वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

- उद्योगहरूको स्थापना र उत्पादन वृद्धि गरी कुल ग्रार्हस्थ्य उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान बढाउनु ।
- उद्योग क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गरी रोजगारीका अवसर सृजना गर्नु ।
- आन्तरिक उत्पादन वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापनमा योगदान पुऱ्याउनु ।
- नागरिकमा उद्यमशीलताको विकास गरी स्थानीय तहमा औद्योगिकीकरण गर्नु ।

रणनीति

- स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित थोरै पूँजीबाट छिटो प्रतिफल प्राप्त हुने लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको स्थापना, संरक्षण र संबर्द्धन गर्दै उत्पादन र गुणस्तर वृद्धि गरी आय तथा रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने ।
- प्रतिस्पर्धी क्षमता र तुलनात्मक लाभ भएका उद्योगहरूको स्थापनामा जोड दिई निर्यातयोग्य वस्तुको उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- घरेलु उद्योगको संरक्षण र प्रबर्द्धन गर्ने ।
- उद्यमशीलताको विकास गर्न नीतिगत तथा संस्थागत सहजीकरण गर्ने ।
- उद्यम संञ्चालन गर्दा नवीन र वातावरणमैत्री प्रविधिको प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।

कार्यनीति

- स्थानीय स्रोत/सीपको उपयोगगरी लघु, घरेलु, साना, तथा मझौला उद्योगको स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ ।
- विभिन्न निकाय तथा सहयोगी निकायसँग समन्वय गरी क्षमता विकास गरिनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा औद्योगिक उत्पादन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूको स्थापनामा जोड दिइनेछ ।
- स्थानीय उत्पादन प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गरी घरेलु उद्योगको संरक्षण र प्रबर्द्धन गरिनेछ ।
- नयाँ ज्ञान, सीप र प्रविधिको प्रयोगमा उद्यमीको पहुँच विकास गरिनेछ ।
- उद्योग संञ्चालनमा वातावरणमैत्री प्रविधिको प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- परम्परागत सीपको प्रयोग गर्ने उद्यमीलाई संरक्षण र प्रोत्साहन दिइनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- उद्यमीहरूका लागि उद्यमशिल विकास तालिम कार्यक्रम
- उद्यमीहरुलाई वित्तीय सहयोग
- महिलाहरुका उद्यमशीलता विकास तालिम तथा अनुदान प्रदान
- गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम
- परम्पारागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- उद्योग तथा उद्यमशिल विकासमा सहजीकरण
- उच्च मूल्य र कम आयतन भएका कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन र बिक्री वितरण कार्यक्रम
- जडीबुटी प्रशोधन उद्योग स्थापना र सञ्चालन कार्यक्रम

अपेक्षित उपलब्धि

उद्योगहरूको स्थापना तथा विस्तारमा वृद्धि र बजार सम्बन्धको विस्तार भएको हुनेछ। नपामा उद्यमीहरुको संख्यामा बृद्धि भएको हुनेछ । स्थानीय स्तरमा संभाव्य क्षेत्रहरुमा लघु, घरेलु, साना, तथा मझौला उद्योगको स्थापना र सञ्चालन मार्फत आयात प्रतिस्थापनभै निर्यात प्रवर्द्धन भएको हुनेछ । स्थानीय स्तरमा उद्यमशील संस्कृतिको विकास भई स्वरोजगार बृद्धि भएको हुनेछ, नपाको अर्थतन्त्र विकासमा उद्यमशील जनशक्तिको योगदान बृद्धि भएको हुनेछ, बैंक तथा वित्तीय संस्था तथा सहकारीहरूले उद्यमशीलता विकासमा कर्जा प्रवाहको दर बृद्धि भएको हुनेछ, घरेलु सीपको संरक्षण तथा नवीनतम प्रविधिको उपयोग उद्यमीहरूले गरेका हुनेछन् ।

४.२.२ वाणिज्य तथा आपूर्ति

पृष्ठभूमि

वाणिज्य क्षेत्रको विकास र विस्तारले वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति गर्न मद्दत गर्दछ। नगरपालिकाभित्र उत्पादित वस्तु तथा सेवाको निर्यातबाट आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सकिन्छ। सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र साझेदारीमार्फत् आयात प्रतिस्थापन एवम् तुलनात्मक तथा प्रतिस्पर्धात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान, विकास र विस्तार गर्दै व्यापार तथा वाणिज्य क्षेत्रलाई थप सबल बनाउन यस क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । त्यस्तै नपाभरी अत्यावश्यक वस्तु तथा समाग्रीहरुका सहज आपूर्ति हुन सकि राखेको अवस्था छैन । यसतर्फ ध्यान दिनु आवस्यक छ ।

प्रमुख समस्या

स्थानीय स्तरमा व्यापार वाणिज्य सम्बन्धी क्षेत्रगत तथ्याङ्क तथा सूचना नहुनु, आयात प्रतिस्थापन हुने वस्तुको आन्तरिक उत्पादनमा कमी हुनु, पेट्रोलियम पदार्थको बढ्दो माग भई आयातमा वृद्धि हुनु, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा सुदृढीकरण हुन नसक्नु आदि वाणिज्य क्षेत्रका समस्याहरू हुन् । स्थानीय तहमा उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको आपूर्तिलाई उचित व्यवस्थापन सम्बन्धी कुनै विशेष नीतिगत, कानुनी तथा संरचनागत व्यवस्था नहुनु, यहाँका जनताको लागि आवश्यक पर्ने अत्यावश्यक वस्तुहरू जस्तैः खाद्य पदार्थ, औषधि, इन्धन, निर्माण सामग्री तथा सेवाहरू, स्वास्थ्य, सञ्चार, विद्युत्, यातायात, खानेपानी, पाठ्य सामाग्री आदिको उपलब्धताको अवस्थाको बारेमा पर्याप्त र विश्वसनीय सूचना तथा तथ्याङ्कहरू समेत उपलव्ध नहुनु, भौगोलिक विकटता भएका ठाउँमा अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवाको उपलब्धता, वितरण र ढुवानीमा कठिनाई हुनु जनहित हुने गरी बजार सञ्चालन र व्यवस्थापन हुन नसक्नु, स्रोत साधनको अभाव हुनु जस्ता आपूर्ति सम्बन्धी समस्याहरू विद्यमान रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

स्थानीय तहमा तुलनात्मक रुपमा बढी लाभ लिन सक्ने वस्तु तथा सेवाको पहिचान तथा उत्पादन गरी बजारको खोजी गर्नु, उत्पादन क्षेत्रलाई मागअनुरूप पर्याप्त मात्रामा ऊर्जा उपलब्ध गराउनु, आत्मनिर्भर हुनसक्ने कृषिजन्य उत्पादनका साथै विलासिताका वस्तुहरूको आयात निरुत्साहित गर्नु, आयात हुने वस्तुहरूको नगरपालिकामा नै उत्पादन बढाउनु, व्यापार बढाउन पर्याप्त पूर्वाधार विकास गर्नु, व्यापारलाई प्रतिस्पर्धी र व्यापक बनाउन वस्तुगत व्यापार विविधीकरण गर्नु, निर्यात व्यापार वृद्धि गर्नु आदि वाणिज्य क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । आपूर्ति व्यवस्था सहज र सरल बनाउनु आपूर्ति व्यवस्थामा बिचौलिया प्रथा कम गर्नु, आपूर्ति व्यवस्थामा निजी क्षेत्रको भूमिका प्रभावकारी बनाउनु, बढ्दो जनसंख्या तथा न्यून आय भएका व्यक्तिलाई अत्यावश्यक सामानहरू र गुणस्तरीय बस्तु उपलब्ध गराउनु, भौगोलिक अवस्थाका कारण ढुवानीमा आपूर्तिको व्यवस्थागर्न आपुर्ति सम्बन्धी अन्य चुनौतीहरु रहेका छन् ।

आर्थिक वृद्धिबाट व्यापारका क्षेत्रमा स्थानीय तहले लाभ लिन सक्ने अवस्था रहनु, लगानीकर्ताहरू थप आकर्षित हुँदै जानु, विभिन्न तहबीच एकरुपता तथा समन्वय कायम हुनु, निजी क्षेत्र तथा सहकारी क्षेत्रको सहभागिता बढ्नु, व्यापारी तथा उपभोक्तामा सचेतना बढ्नु, खाद्यान्नमा आत्मनिर्भरताका लागि स्थानीय स्तरमा उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने प्रयासको निरन्तरता हुनु, जलविद्युत् तथा अन्य वैकल्पिक ऊर्जाको उत्पादन हुनु, वैज्ञानिक कृषि प्रणाली अवलम्वन गर्ने प्रयास हुनु, र सुचना प्रविधिको विस्तार र विकास हुनु, आदि वाणिज्य तथा आपुर्ति क्षेत्रका लागि अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- वाणिज्य र आपूर्ति क्षेत्रका विकास, दिगो आर्थिक र सहज आपुर्ति विकासका आधार ।

लक्ष्य

- वाणिज्य क्षेत्रको विकास तथा विस्तारगरी आयात प्रतिस्थापन मार्फत् स्थानीय तहको आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने र स्थानियतहमा अत्यावश्यक गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा सहज, सुलभ र नियमित रुपमा आपूर्ति व्यवस्था गर्ने ।

उद्देश्य

- वाणिज्य सम्बद्ध संरचना, पूर्वाधार एवम् आधारको निर्माण गरी स्थानीय कच्चा पदार्थ, स्रोत, साधन र सीपको बढी प्रयोग गर्दै वस्तुको उत्पादन तथा विकास गरी व्यापार प्रवर्द्धन गर्नु ।
- वाणिज्य क्षेत्रलाई स्थानीय अर्थतन्त्रको महत्वपूर्ण अङ्गको रूपमा विकास गर्नु ।
- अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवा सहज, सुलभ र नियमित रुपमा आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाउन आवश्यक संरचना निर्माण गर्नु ।
- गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवाको सहज, सुलभ र नियमित आपूर्तिको व्यवस्था गर्न सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित तथा नियमित गर्नु ।

रणनीति

- वाणिज्य सम्बद्ध संरचना, पूर्वाधार एवम् आधारहरूको निर्माण गर्ने क्षमता सुदृढीकरण गर्ने ।
- व्यापार तथा वाणिज्यको प्रवर्द्धन मार्फत् ग्रामीण तहसम्म रोजगारीको विस्तार गर्ने ।
- तुलनात्मक वस्तु तथा सेवाहरूको पहिचान गरी निर्यातयोग्य वस्तु तथा सेवाको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने ।
- आपूर्ति व्यवस्था प्रभावकारी बनाउन वस्तु तथा सेवाको लागत मूल्य र आपूर्ति अनुगमन प्रणाली तथा अनुगमन संयन्त्रको व्यवस्था गर्ने ।
- आपूर्ति व्यवस्थालाई सहज तथा प्रभावकारी बनाउन सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गर्ने ।
- आपूर्ति व्यवस्थापनलाई सहज बनाउन उत्पादन हुने बस्तु तथा सेवाको उत्पादन नगरपालिका भित्रै गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।

कार्यनीति

- वस्तु तथा सेवा व्यापार गर्ने निकायहरूबीच प्रभावकारी समन्वय गरिनेछ ।
- विद्यमान श्रम शक्तिको सीप तथा क्षमता अभिवृद्धि गरी उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन सम्वन्धित निकायसँग समन्वय गरिनेछ ।
- खाद्य वस्तुहरूको गुणस्तरीयता सुनिश्चितताको लागि अनुगमन तथा नियमनलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- उत्पादन आयात निर्यात र बिक्री मूल्य सम्बन्धी सूचना प्रवाह गर्ने प्रणाली विकसित गरिनेछ ।
- उत्पादक, आयातकर्ता, सञ्चयकर्ता, वितरक र थोक विक्रेताहरूले बिक्री गर्ने बस्तुको सञ्चय र भण्डारण स्थितिको विवरण लिने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- आन्तरिक आवश्यकता पूर्ति गर्ने र निकासीजन्य कृषि तथा औद्योगिक वस्तुको उत्पादन क्षमतामा वृद्धि गर्ने कार्यमा सघाउ पुऱ्याइनेछ ।
- वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति सुनिश्चित गर्न र कृत्रिम मूल्य वृद्धि नियन्त्रण गर्न उपभोक्ता सहकारी संस्था तथा सो सम्बन्धी कार्य गर्न अन्य सहकारी संघ संस्थाको व्यवस्था गरिनेछ

प्रमुख कार्यक्रम

- व्यापार र वजार सूचना र निगरानी केन्द्रको स्थापना

- ब्राण्डीङ्ग, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्गमा अनुदान सहयोग
- मल, वीऊ तथा अन्य कृषि सामाग्रीको सहज आपूर्ति व्यवस्था
- सूपथ मूल्य पसल स्थापना र सञ्चालन
- उपभोक्ता जागरण तथा सचेतना तालिम
- आपूर्ति व्यवस्थापन तथा वजार अनुगमन समिति गठन
- आपतकालीन व्यवस्थाको लागि अत्यावस्यक खाद्य वस्तु तथा सामाग्रीको भण्डारण

अपेक्षित उपलव्धि

योजनाको अन्तमा वस्तु तथा सेवा निकासीको वृद्धि भएको हुने, स्थानीय तहको कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनसँग व्यापार तथा वाणिज्यको अनुपात वृद्धि भएको हुनेछ । संस्थागत संरचनाको व्यवस्था भई अनुगमन तथा नियमन प्रभावकारी भएको हुने, स्थानीय तह, सार्वजनिक संस्थान, निजी सहकारी तथा गैससको समन्वय र सहकार्य भई अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवाहरूको आपूर्ति व्यवस्थाको सुनिश्चितता कायम भएको हुने, स्थानीय स्तरमा खाद्य सुरक्षाको सुनिश्चितताको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू गोदामको व्यवस्था भएको हुने र उपभोक्ताहरूमा सचेतना अभिवृद्धि भएको हुने छ ।

४.२.३ पर्यटन

पृष्ठभूमि

चापाकोट नगरपालिका असीमित पर्यटकीय संभावनाहरु भएको नगरपालिका हो । यहाँ धार्मीक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक, वन्यजन्तु, जलपर्यटन, साहसिक, कृषिपर्यटन, पर्यापर्यटन प्रवर्द्धनको प्रसस्त संभावनारहेको छ। समावेशी, सेवामूलक र रोजगारमूलक क्षेत्रको रुपमा अपेक्षा गरिएको पर्यटन क्षेत्र यस नगरपालिकाको समृद्धिको एक प्रमुख सम्वाहक हो । यस नगरपालिकामा रहेका जैविक, भौगोलिक, प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र धार्मिक विविधताले प्रदेशको पर्यटनमा अहम् भूमिका खेलेका छन् । यहाँ रहेका पर्यटकीय गन्तव्यहरूको विविधिकरण गर्दै नयाँ पर्यटकीय स्थल र उपजहरूको पहिचान, विकास तथा पर्यटकीय पूर्वाधारहरूको विकास गरी पर्यटन प्रवर्द्धनको माध्यमबाट रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्दै जनताको जीवनस्तरमा सुधार गर्नु आवश्यक छ। पर्यटकहरूको आकर्षणको केन्द्र रहेको हुँदा पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकास र व्यवस्थापन मार्फत् दिगो रुपमा स्थानीय अर्थतन्त्रको आधारशीला तयार पार्न यस क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।

प्रमुख समस्या

पर्यटन सम्बन्धी स्थानीय संरचना विस्तार नहुनु, स्थानीय उत्पादनसँग पर्यटन व्यवसायको सहकार्य नहुनु, पर्यटकस्तरीय होटेल नहुनु, पर्यटकीय गन्तव्यस्थल तथा सम्पदाको संरक्षण, सुरक्षा तथा पूर्वाधार अभाव, सडक सञ्जालको विस्तारसँगै पदमार्गमा गरिने पदयात्राको समय अवधि छोटिनु, विनाशकारी भूकम्पबाट क्षतिग्रस्त पर्यटकीय गन्तव्य तथा पुरातात्विक सम्पदाको पुनर्निर्माण ढिलो हुनु, पर्यटकका लागि न्यूनतम मापदण्डका होटेल पर्याप्त मात्रामा नहुनु, पर्यटकीय सेवा तथा गन्तव्यको विविधीकरण नहुनु, आन्तरिक पर्यटक भित्र्याउने बजार नीति विकास नहुनु पर्यटन क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

पर्यटकहरूको वैज्ञानिक र पूर्ण अभिलेख राख्नु, पर्यटकीय स्थलहरूमा सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिको विकास गर्नु, पर्यटक कृयाकलापमा विविधीकरण गरी प्रतिपर्यटक दैनिक खर्च रकम बढाउनु, पदमार्गहरूमा पर्यटकको सुरक्षाको ग्यारेन्टी गर्नु, पर्यटन क्षेत्रका साझेदारसँग कुशल तथा प्रभावकारी समन्वय गरी पर्यटन पूर्वाधार विकासमा पर्याप्त लगानी बढाउनु, पर्यटनका लागि आवश्यक पर्ने स्थानीय वस्तु तथा सेवाको उत्पादन गर्नु, पर्यटन क्षेत्रमा चाहिने जनशक्ति अभाव हुन नदिनु र पर्यटन क्षेत्रको लाभको समन्यायिक वितरण गर्नु, पर्यटकीय उपजहरूको बारेमा प्रचारप्रसार गर्नु, पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकास तथा व्यवस्थापन गर्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

राजनीतिक स्थिरता हुनु, नगरपालिकाले पर्यटन क्षेत्रलाई समृद्धिको मुख्य सम्वाहक मान्नु, नगरपालिकामा अद्वितीय पर्यटकीय क्षेत्रहरू रहनु, जैविक विविधता, स्थानीय तहको सहजीकरण तथा समन्वयमा सामुदायिक होमस्टे सञ्चालनको अद्वितीय माहोल सिर्जना हुनु, मध्यम आयवर्गको तीव्र वृद्धि हुनु, पर्यटन पूर्वाधार विकासमा स्थानीय तहको सरकारको जोड रहनु, निजी क्षेत्र र समुदायको पर्यटन क्षेत्रमा चासो र लगानी वृद्धि हुँदै जानु, पर्यटन पूर्वाधार निर्माणमा सवै क्षेत्रको चासो वृद्धि हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- स्थानीय समृद्धिको आधार, पर्यटनको दिगो विकास ।

लक्ष्य

- दिगो पर्यटन विकासबाट उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि गरी नगरपालिकाको अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने ।

उद्देश्य

- पर्यटन क्षेत्र र स्थानीय कृषि उत्पादनबीच सघन सहकार्य स्थापित गर्नु ।
- पर्यटन पूर्वाधार र पर्यटकीय उपजको विकास र प्रबर्द्धन गर्नु ।
- पर्यटन मार्फत् जनताको आय र रोजगारीमा उल्लेखनीय वृद्धि गर्नु ।

रणनीति

- पर्यटन व्यवसायीलाई स्थानीय उत्पादकसँग सघन सहकार्य गरी पर्यटनको स्थानीय अर्थतन्त्रमा पर्यटनको पृष्ठ (Backward) र अग्र (Forward) सम्बन्ध सुदृढ गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- आकर्षक पर्यटकीय गन्तव्यहरूमा पूर्वाधारको स्तरोन्नति गरी बाह्रै महिना पर्यटक जान सक्ने गरी विकास गर्ने ।
- पर्यटकीय बस्तु तथा उपजहरूको व्यापक प्रबर्द्धन तथा प्रचार प्रसार गर्ने ।
- पर्यटकको बसाई अवधि लम्ब्याउने र खर्च बढाउने वातावरणको निर्माण गर्ने ।
- पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त हुने आय र रोजगारीको लाभलाई न्यायोचित वितरण गर्न ग्रामीण पर्यटकीय गन्तव्यहरूको पहिचान गरी विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने ।

कार्यनीति

- पर्यटन व्यवसायीलाई आफ्ना होटेल तथा रेस्टुरेन्टहरूमा प्रयोग हुने खाद्य सामग्री आफै उत्पादन गर्न तथा स्थानीय उत्पादकसँग खरिद सम्झौता गरी प्राप्त गर्ने व्यवस्था गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- पर्यटन व्यवसायी र स्थानीय उत्पादकबीच सघन सहकार्य गर्न स्थानीय सरकारले सहजीकरण गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- स्थानीय पर्यटकीय गन्तव्यहरूमा पर्यटन पूर्वाधार विकास गरी पर्यटक आकर्षित गरिनेछ ।
- पर्यटन गन्तव्य तथा वस्तुहरूको विज्ञापनको लागि वेबसाइट, प्रचारप्रसारका सामग्री तथा सामाजिक सञ्जालको प्रयोग व्यापक रुपमा बढाइनेछ ।
- भ्रमण र यात्रा एजेन्सीहरूसँग सहकार्य गरी पर्यटकको बसाई लम्ब्याउने र आय बढाउने पर्यटन कनेक्टिभिटी सञ्जालहरू विकास गरी प्रर्वद्धन गरिनेछ ।
- पदयात्रामा जाने पर्यटकको सुरक्षाको लागि पर्यटक उद्धार टिम गठन गरी क्रियाशील बनाइनेछ ।
- पर्यापर्यटन, जल पर्यटन, कृषि पर्यटन, धार्मिक पर्यटन र सांस्कृतिक पर्यटनको सम्भावनाहरू एकीकृत गरी ग्रामीण पर्यटक प्याकेज विकास तथा प्रवर्द्धन गरी पर्यटक आकर्षण गरिनेछ ।
- आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि नगरपालिकाको वडा नं. २ र ८ को सीमामा पर्ने मच्छे डाँडामा एयरपोर्टको निर्माण र सत्तचालन गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- पर्यटन गुरु योजना निर्माण
- पर्यटन पथ लगायत पूर्वाधारहरुका निर्माण तथा सुधार
- पर्यटन सुचना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन
- पर्यटकीय स्थलहरुमा आधारित डकुमेन्ट्रीको निर्माण र प्रसारण
- पर्यटक आगमनको अभिलेखिकरण र अद्यावधिकरण
- भ्यूटावरहरुका निर्माण
- होटेल व्यवसायीहरुलाई तालिम
- होम स्टे पर्यटनको लागि अनुदान सहयोग ।
- मच्छे डाँडामा एयरपोर्टको निर्माण र सञ्चालन ।

अपेक्षित उपलव्धि

यस योजनाको अन्त्यमा आन्तरिक तथा विदेशी पर्यटन आगमन सङ्ख्या उल्लेख्य रुपमा वृद्धि भएको हुनेछ । पर्यटन क्षेत्रबाट नपामा थप रोजगारी सिर्जना भएको हुनेछ । पर्यटन सम्वन्धि पूर्वाधारहरुका निर्माण भएका हुनेछन् । स्थानीय पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि व्यापक प्रचार प्रसार भएको हुने छ । मच्छे डाँडामा एयरपोर्टको निर्माण र सञ्चालनबाट नगरपालिकामा आन्तरिकतथा वाह्य पर्यटनको प्रवर्द्धन भएको हुनेछ ।

नोटः आर्थिक क्षेत्रको समग्र नतिजा खाकालाई **अनुसुचि-१** मा समाविष्ट गरिएको छ ।

५. सामाजिक क्षेत्र

५.१ शिक्षा

पृष्ठभूमि

शिक्षा विकासको आधार हो । साथै यो मर्याद्धित एवं परिष्कृत जीवन र सम्मानित रोजगारी तथा उद्यम विकासको आधार समेत हो । नेपालमा शिक्षा मौलिक हक र नागरिक अधिकारका रूपमा स्थापित भएको छ । यस्तो नागरिक हक संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा दायित्व बनेको छ । शिक्षालाई सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणको महत्वपूर्ण माध्यम मानिएको छ । माध्यमिक शिक्षालाई संविधानले स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ । स्थानीय सरकारको यस्तो दायित्व पूरा गर्नका निमित्त अन्य विविध पक्षका अतिरिक्त शिक्षा एउटा आधारभूत अवयव भएकाले यस क्षेत्रको सञ्चालन र विकासका लागि दीर्घकालीन नीति, योजना र कार्यक्रमको तर्जुमा पहिलो सर्त हो । तसर्थ, चापाकोट नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको प्रथम त्रिवर्षीय योजना निर्माणको यस अभ्यासलाई अत्यन्तै संवेदनशील, तथ्यपरक, व्यावहारिक र सर्वस्वीकार्य बनाउनु आवस्यक छ ।

प्रमुख समस्या

सामुदायिक विद्यालयहरूमा पर्याप्त जनशक्ति, उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार लगायत आवश्यक पर्ने साधन स्रोतको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, स्थानीय विशिष्टता सहितको ज्ञान, सीप र प्रविधिको सम्भावना, विद्यार्थीको रुचि, आवश्यकता तथा अभिभावकको अपेक्षालाई पर्याप्त मात्रामा शिक्षाका पाठ्यक्रममा समेट्न नसक्नु, माध्यमिक तहमा निर्धारित उमेर समूहका नागरिकको भर्ना तथा अध्ययन निरन्तरताको अवस्था कमजोर रहनु, फरक परिस्थिति तथा विभिन्न आवश्यकता भएका नागरिक औपचारिक शिक्षा प्रणालीभित्र समेटिन नसक्नु, स्वआर्जित ज्ञान र सीपको मान्यता र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्रदान गर्न नसक्नु, अनुसन्धान तथा खोजमूलक सिकाइ प्रणालीको न्यूनता, प्रविधिको प्रयोगमा कमी र योग्यता एवम् व्यावसायिक रूपमा दक्ष शिक्षकको अपर्याप्तता जस्ता मुख्य समस्याको रुपमा देखिएका छन् । साथै स्थानीय तहमा सामुदायिक विद्यालयहरुको शैक्षिक गुणस्तर खस्कँदै जानु र महत्वपूर्ण विषयका शिक्षकहरु अनुभवी र तालिम प्राप्त नहुनु पनि स्थानीय शिक्षा क्षेत्रको समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

शैक्षिक प्रशासनिक संरचनाको प्रभावकारी परिचालन गर्नु, संविधानको मर्म र भावना अनुरूप स्थानीय सरकारको शिक्षा सम्बन्धी जिम्मेवारी र अधिकार बहन गर्न आवश्यक पर्ने संस्थागत क्षमता निर्माण तथा विकास गर्नु, प्रदेश र स्थानीय तहका लागि अधिकारको हस्तान्तरणसँगै विगतमा आर्जित शासकीय ज्ञान, संस्थागत स्मरण, कार्यसंस्कृति एवम् अनुभवको व्यावहारिक प्रयोग गर्नु, सीमित स्रोत साधनद्वारा सञ्चालित सामुदायिक विद्यालय प्रतिको विश्वसनीयतालाई उल्लेखनीय रूपमा सुधार गर्नु, निजी विद्यालय सञ्चालन प्रणालीलाई सहभागितामूलक र सरकारको पूरक प्रणालीका रूपमा व्यवस्थित गर्नु, विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई विविधीकरण गर्दै समाजको शिक्षाको विविध आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्नु, साक्षरता बढाउने र दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्नु जस्ता उद्देश्यका लागि बिगतमा विश्वविद्यालयहरूले विस्तार गरेका साधारण विषय पढाउने आङ्गिक तथा सामुदायिक महाविद्यालयको उत्पादनसँग उपयुक्त तालमेल मिलाउनु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकका रूपमा स्थापित गरेको, लामो राजनैतिक संक्रमणपछि तीनवटै तहमा शासकीय संरचना स्थापना र क्रियाशील भइसकेको, अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको लागि पहिलो पटक छुट्टै ऐनको निर्माण, दिगो विकास लक्ष्य, २०३० प्राप्तिका लागि नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारले गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप लागु गरिएको विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (२०१६- २०२२) जस्ता कानुनी ढाँचा एवम् सुस्पष्ट मार्गचित्र तय भएको, नगरपालिकाभित्र हालसम्म हासिल भएका शैक्षिक उपलब्धि तथा मौजुदा संयन्त्र, शिक्षासँग जोडिने प्राकृतिक स्रोत साधन तथा रैथाने ज्ञान, सीप र प्रविधि उपयोगको प्रचुर सम्भावना भएको, प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीपप्रतिको युवाको आकर्षण रहेको, स्थानीय सरकारले पर्यटन, उर्जा, कृषि, उद्योग, पूर्वाधार, जनशक्ति विकास, सुशासनलाई समृद्धिका मुख्य सम्बाहक मानेको छ जस्लाई शिक्षा क्षेत्रको अवसरको रुपमा लिन सकिन्छ ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- शिक्षा क्षेत्र (प्राथमिक, माध्यमिक र व्यवसायीक) मा समान पहुँचको स्थिति निर्माण ।

लक्ष्य

- स्थानीय स्तरमा राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्नसक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।

उद्देश्य

- साक्षरता र जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर बढाउनु ।
- माध्यामिक तहसम्मको शिक्षा सबै बालबालिकाको पहुँचमा पुऱ्याउने र शिक्षाको गुणस्तरमा वृद्धि गर्ने ।
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा जोडदिँदै उच्च शिक्षालाई ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुसन्धानमा आधारित बनाउनु ।

रणनीति

- दक्ष जनशक्ति उत्पादनका लागि शिक्षण संस्थाहरूको आधुनिकीकरण गर्नु । सबै विद्यालयलाई संरचनागत, प्राविधिक, भौतिक तथा प्रविधिगत सहजीकरण प्रदान गर्ने प्रणाली विकास गर्ने ।
- अनौपचारिक जीवनपर्यन्त सिकाइ प्रणाली स्थापनाका लागि नीतिगत तथा कार्यक्रमगत व्यवस्था गर्ने ।
- विद्यालय शिक्षामा बहुआयामिक शिक्षण सिकाइ प्रणाली विकास गरी सबै शिक्षण संस्थामा लागुगर्न सहकार्य, सहयोग, सहजीकरण अनुगमन तथा समन्वय व्यवस्था सुदृढ गर्ने ।
- माध्यमिक विद्यालयमा आवश्यकता अनुसार क्रमशः प्राविधिक विषयहरू थप गर्ने ।
- विद्यालय बाहिर रहेका वालवालिकाका लागि अनौपचारिक शिक्षा जस्तै चेलीबेटी कक्षा, ओ.एस.पी., प्रौढ शिक्षा आदिको व्यवस्था गर्ने ।

कार्यनीति

- शिक्षाको गुणस्तरमा सुधारगर्न यस क्षेत्रमा लगानीमा वृद्धि गरिनेछ ।
- स्थानीय तहमा नमुना बालविकास केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
- स्थानीय शिक्षा नीति र कानुन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
- विद्यालयमा बालमैत्री वातावरण सिर्जनागर्न उपयुक्त कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- माध्यमिक तहमा विषयगत शिक्षकको तत्काल परिपूर्ति गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- विद्यालयको शिक्षण सिकाइमा समय र गुणस्तर बढाउन विद्यालय अनुगमन, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्रणालीको स्थापना गरिनेछ ।
- विद्यालयलाई भौतिक तथा प्राविधिक पक्षको विकास गरी सुदृढीकरण गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विस्तार तथा गुणस्तर सुधार
- विद्यालय भर्ना अभियान सञ्चालन
- मा.वि. स्तरका विज्ञान, अंग्रेजी तथा गणित शिक्षकहरुलाई तालिम
- विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, कम्प्युटर ल्याव स्थापना सहयोग कार्यक्रम
- विद्यालयमा शैक्षिक तथा खेलकुद सामाग्री वितरण
- विद्यालयमा लैंगिकमैत्री शौचालय निर्माण सहयोग
- विद्यालयमा खेल मैदान निर्माण
- विद्यालयमा फर्निचर सहयोग कार्यक्रम ।
- नमुना आबासीय विद्यालयहरूको निर्माण र सञ्चालन ।
- अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन ।
- विद्यालयमा छात्राहरुलाई स्यानिटरी प्याड वितरण ।

अपेक्षित उपलव्धी

विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विस्तार तथा गुणस्तर सुधार आएको हुनेछ। विद्यालयको भर्ना दरमा उल्लेख्य सुधार हुनेछ र विद्यालय छाड्नेदरमा कटौती भएको हुनेछ । सिकाई अनुकूलताका कारण शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार आएको हुनेछ ।

५.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

पृष्ठभूमि

संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ। स्वस्थ र उत्पादनशील नागरिकको महत्वलाई दृष्टिगत गरी यस क्षेत्रमा लगानी वृद्धि मार्फत गुणस्तरीय तथा सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु राज्यको दायित्व हो । यसै संदर्भमा लोककल्याणकारी राज्यको अवधारणा अनुरुप स्वास्थ्य क्षेत्रलाई नाफामूलकबाट क्रमशः सेवामूलक क्षेत्रमा रुपान्तरण गर्दै लैजानु पर्ने आवश्यकता छ । संविधानको एकल तथा साझा अधिकार सूची अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहलाई स्वास्थ्य सेवाको जिम्मेवारी दिएको छ । स्वास्थ्य सम्बन्धी उपरोक्त संवैधानिक व्यवस्था एवम् दिगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्न योगदान गर्ने सोचका साथ स्वास्थ्य क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक भएको छ । चापाकोट नगरपालिकामा विभिन्न कारणले गर्दा स्वास्थ्य सेवा भरपर्दो र सर्वसुलभ हुन सकेको छैन । यहाँ विगत केहि वर्षदेखि रोगहरुको संरचना बद्लिएको छ । पहिले झाडापखला र सरुवा रोगवाट मृत्यु हुनेको संख्या बढी थियो भने हाल निको हुन गाह्रो हुने रोगहरु जस्तै क्यान्सर, श्वासप्रश्वास, मुटु रोग र मृगौला सम्बन्धी समस्याबाट मृत्यु हुनेको संख्या बढ्दै गएको पाइन्छ। यसले नपामा स्वास्थ्य सेवामा विशिष्टिकृत सेवाहरुको माग बढ्दै गएको देखिन्छ। संविधानको मर्मानुसार मानव विकास सुचकाङ्कमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गरी नगरपालिकाको “समृद्ध नपा र सुखी नागरिक” एवम् “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” को सोचलाई साकार पार्ने संकल्पकासाथ स्वास्थ्य क्षेत्रको यस पहिलो आवधिक योजना निर्माणको अभ्यासलाई अत्यन्तै संवेदनशील, तथ्यपरक, व्यावहारिक र सर्वस्वीकार्य बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

नगरपालिकामा अपेक्षा गरेअनुरुपको आमजनताको पहूँचमा गुणस्तरको स्वास्थ्य सेवा सर्वशुलभ रुपमा नपुग्नु, स्वास्थ्य जनशक्ति कम हुनु, स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यकता अनुसारको आधुनिक उपकरण र विशेषज्ञ चिकित्सकको कमी हुनु, सर्ने तथा नसर्ने रोगहरू, कुपोषण, दूर्घटना तथा विपदजन्य स्वास्थ्य समस्याहरू विद्यमान रहनु, मानिसको खानपान तथा जीवन शैलीमा आएको परिवर्तनले नसर्ने रोगहरूको भार तथा मानसिक समस्याहरू बढ्दै जानु, जलवायु परिवर्तनले स्वास्थ्य क्षेत्रमा प्रतिकूल प्रभाव पर्नु, बढ्दो खाद्य असुरक्षा तथा प्राकृतिक विपद्ले हुने मानवीय स्वास्थ्य समस्याहरू र प्रतिजैविक औषधिका (Antibiotic medicine) समुचित प्रयोग हुन नसक्नु, मातृ मृत्युदर अपेक्षित रुपमा घटाउन नसक्नु, प्रजनन् उमेरका महिला र पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरूको पोषणमा सुधार हुन नसक्नु, स्वास्थ्य सेवामा निजी क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा नियमन यथोचित हुननसक्नु जस्ता समस्याहरू रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

स्थानीय तहका सबै नागरिकको समतामूलक पहुँच स्थापित गर्नु, निःशुल्क आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवालाई स्थानीय तहबाट सर्वसुलभ रुपमा उपलब्ध गराउनु, स्वास्थ्य उपचारमा रहेको उच्च व्यक्तिगत खर्च घटाउनु, वित्तीय स्रोतको परिमाणको निर्धारण र उपलब्धताको सुनिश्चितता गर्नु, औषधीको वितरण तथा नियमनलाई स्वास्थ्य सेवाप्रवाहसँगै सन्तुलन गर्नु, बढ्दो शहरीकरण, बदलिँदो जीवनशैली तथा आहार-व्यवहार र आम नागरिकमा स्वास्थ्य सम्बन्धि सचेतना जगाउनु, आदि कार्य चुनौतीपूर्ण रहेका छन् । स्थानीय तहले स्वास्थ्य समस्याहरूको पहिचान गरी स्रोत साधनको परिचालन गर्ने वातावरणको सृजना भएको, स्वास्थ्य क्षेत्रमा नागरिकको चेतना तथा चासो बढ्दै गएको, दक्ष स्वास्थ्य कर्मीहरूको उपलब्धतामा वृद्धि भैरहेको, स्वास्थ्य बीमा र आधारभूत स्वास्थ्य सेवाका विकास तथा विस्तार हुदै गएको जस्ता अवसरहरू रहेका छन् । प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका

लागि गरिएको विभिन्न नीतिगत व्यवस्थाहरु स्वास्थ्य सेवालाई थप व्यवस्थित र गुणस्तरयुक्त बनाउने अवसर प्राप्त भएको छ ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- स्वस्थ र सुखी नागरिक ।

लक्ष्य

- स्थानीय स्तरमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकहरूको पहुँच विस्तार गर्ने ।

उद्देश्य

- निःशुल्क आधारभूत, गुणस्तरीय एवम् सामान्य र आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा पहुँच विस्तार गर्नु ।
- आम नागरिकमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्नु ।
- स्वास्थ्य सम्बन्धी विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्नु ।
- स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन सुदृढीकरण गर्नु ।

रणनीति

- निःशुल्क स्वास्थ्य सेवालाई थप प्रभावकारी बनाउने ।
- गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।
- जनताको स्वास्थ्य सम्बन्धि व्यवहार परिवर्तनको लागि प्रबर्द्धनात्मक कार्यक्रम संञ्चालन गर्ने ।
- फोहोर मैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
- जनस्वास्थ्य विपद् व्यवस्थापनका एकीकृत उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।
- स्वाथ्यसम्बन्धी निर्णय प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित बनाउँदै लग्नका लागि अनुसन्धान तथा विकासमा जोड दिने र सबै विकास कार्यक्रममा स्वास्थ्यलाई एकीकृत गदै लैजाने ।
- स्वास्थ्य विमाको विस्तार गर्दै जाने ।
- सूर्तिजन्य, मदिराजन्य र लागूऔषधजन्य पदार्थहरुका प्रयोगलाई निरुत्साहित पार्दै लगिने ।

कार्यनीति

- स्वास्थ्य सेवाहरूलाई ज्येष्ठ नागरिक, लैंगिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाइनेछ ।
- समयसापेक्ष रूपमा पेशागत जनशक्तिको व्यवस्था तथा क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार गर्नका लागि वडा स्तरिय स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीहरूमा अतिरिक्त सुविधा सहितको विस्तारित स्वास्थ्य सेवा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- नयाँ प्रविधिजन्य स्वास्थ्य सामग्रीहरूका साथै औषधी तथा औषधीजन्य सामग्रीको आयात, भण्डारण, वितरण तथा प्रयोगको नियमन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा तथा आयुर्वेद लगायत अन्य स्वास्थ्य सेवालाई बीमामार्फत् उपलब्ध गराइनेछ । विशेषज्ञ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन गरिनेछ ।
- "मेरो स्वास्थ्य मेरो जिम्मेवारी" को नारालाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- कुपोषण न्यूनीकरण गर्न गुणस्तरीय एवं स्वास्थ्यवर्दक खाद्य पदार्थको पहुँच र उपभोग बढाउँदै स्वस्थ बानी र व्यवहारलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- विपद् तथा महामारीको तत्काल सम्बोधन, एम्बुलेन्स सेवाको एकीकृत विकास, साधन सम्पन्न तालिम प्राप्त चिकित्सक र स्वास्थ्यकर्मीको टोलीलाई परिचालन गरिनेछ ।
- 'सुनौला हजार दिन' सम्बन्धी जनजागरण अभियानलाई निरन्तरता दिइने छ ।
- प्रजनन स्वास्थ्य, सुरक्षित मातृत्व एवम् बाल तथा शिशु स्वास्थ्य सेवा बारेमा जन चेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।

- सर्पले डसेर नगरवासीहरुको वर्षेनी हुने मृत्यु दर लाइ न्यून गर्न सर्पदंश उपचार केन्द्रको स्थापना गरीनेछ ।
- स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गरिने छ ।
- सूर्तिजन्य, मदिराजन्य र लागु औषधजन्य पदार्थहरुका प्रयोगलाई प्रभावकारी रुपामा निरुत्साहित गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- स्वास्थ्य चौकीहरुका पूर्वाधार विकास
- स्वास्थ्य चौकीहरुमा कम्प्यूटर सामाग्री वितरण
- विस्तारित खोप तथा वाल्यकालीन पोषण कार्यक्रम
- सर्पदंशको उपचार गर्ने कार्यक्रम
- ५ वर्षमुनिका वालवालिकाको वृद्धि अनुगमन
- शीघ्र कुपोषणको एकिकृत व्यवस्थापन
- घुम्ति स्वास्थ्य शिविरको सञ्चालन
- घरदैलो तथा सामुदायिक सरसफाई अभियान
- अति विपन्न घर परिवारको लागि शौचालय निर्माण सहयोग
- एम्वुलेन्स सेवा सञ्चालन कार्यक्रम
- प्रौढ तथा असहायहरुका लागि विमा रकमको सहयोग
- सूर्तिजन्य, मदिराजन्य र लागूऔषध विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम ।

अपेक्षित उपलव्धी

योजनाको अन्तमा नगरपालिकाका सबै नागरिकले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गरेका हुने, ज्येष्ठ नागरिक स्वस्थ, सबल रुपमा सकृय हुने, जन्मदाको औसत आयु बढेको हुने, जनसंख्या र स्वास्थ्यकर्मीको अनुपात राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरुपको हुने, स्वास्थ्य सेवाहरू सेवाग्राहीमुखी तथा नागरिकमैत्री हुने, बहुक्षेत्रीय सहकार्य र स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम मार्फत् स्वास्थ्यमा पर्ने नकारात्मक असरमा कमी आउने, सबै बच्चाहरूले पूर्ण खोप पाइरहेका हुने, कम्तीमा दुईतिहाइ जनसंख्या स्वास्थ्य बीमामा आबद्ध भएको हुने, हालको मृत्यु दरमा एक चौथाईले घटेको हुने, कुल प्रजनन कमहुने, ५ वर्षमुनिका बच्चा मृत्युदर नबजात शिशुमृत्यु दरमा कमी आउने, सर्पदंशवाट हुने मृत्युदरमा कमी हुने, पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका, महिला र ज्येष्ठ नागरिकको पोषण स्थितिमा सुधार भएको हुनेछ ।

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

पृष्ठभूमि

खानेपानी तथा सरसफाई सेवाले मानव जीवनमा बहुआयामिक प्रभाव पार्दछ । त्यसैले यस सेवालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गरेको छ । साथै, अन्तर्राष्ट्रिय रुपमा समेत दिगो विकास लक्ष्यले खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी स्पष्ट लक्ष्यहरु निर्धारण गरेको छ । चापाकोट नगरपालिकाले पनि राज्यका योजनालाई कार्यान्वयमा ल्याउदै सहज रुपले नागरिक समक्ष खानेपानी उपलव्ध गराउनको लागि विविध प्रयत्न गर्नुका साथै स्वच्छ खानेपानी उपलव्ध गराउनको लागि राज्य र यसका संचालक निकायसंग पनि समन्वय गदै आइरहेको छ । हरेक घरधुरीमा धाराको पानीको पहूँच पुगेको अवस्था छैन । स्वस्थ नागरिक उत्पादन र समग्र आर्थिक सामाजिक विकासको आधारशीला तयार गर्न गुणस्तरीय खानेपानी र सरसफाइको सुविधाको व्यवस्था गर्नु स्थानीय सरकारको दायित्व रहेको हुँदा खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी वाँकी घरधुरीमा पनि धाराको स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गर्नु आवस्यक देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

विभिन्न प्राकृतिक तथा मानवजन्य कारणले पानीका श्रोतहरुमा आएको ह्रासका कारण पानीको उपलब्धतामा कमी आएको छ । अपेक्षा अनुरुप खानेपानी सेवालाई सुरक्षित, भरपर्दो र दिगो बनाउन सकिएको छैन । मानव मल-मुत्रजन्य फोहोरको उचित व्यवस्थापनको अभावमा बस्ती, नदीनाला, जलाशय तथा वातावरण क्रमशः प्रदुषित हुँदै गएका छन् । यस अतिरिक्त खानेपानीको उचित विकास तथा व्यवस्थापन हुन नसक्नु, सरसफाई तथा स्वच्छ खानेपानीको क्षेत्रमा पर्याप्त लगानी नहुनु, न्यून बजेटका कारण निर्माणाधीन आयोजनाहरू समयमै सम्पन्नगर्न नसक्नु, गरिब, पिछडिएको र उच्च जोखिमयुक्त वर्ग सरसफाईको मूलप्रभावबाट बाहिरहुनु, खानेपानीका श्रोतहरू सुक्दै जानु र श्रोत प्रदूषित हुनु, फोहरमैलाको व्यवस्थापनको कमी, आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

पानीको स्रोत पहिचान गरी खानेपानी सुविधा विस्तार गर्नु, ग्रामीणक्षेत्रका बस्तीहरूको आवश्यकता अनुसारको खानेपानीको स्रोत व्यवस्थागर्नु, खानेपानीको गुणस्तर वृद्धिगर्नु, जलवायु परिवर्तन अनुकूलका खानेपानी योजना संचालनगर्नु, बढ्दो शहरीकरण, बसाईसराईबाट खानेपानी, सरसफाई र वातावरण सन्तुलनको क्षेत्रमा परेको असरलाई न्यूनीकरण गर्नु, पूर्ण सरसफाई र व्यवस्थित ढल निकासको प्रबन्धगर्नु, आवश्यकता अनुसारको खानेपानी तथा सरसफाईको विकास र दिगो व्यवस्थापनका लागि वैकल्पिक वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन गर्नु र योजना मर्मत सम्भार तथा दिगो व्यवस्थापनको लागि उपभोक्ताहरूको क्षमता र दक्षता अभिवृद्धिगर्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्र उच्च प्राथमिकतामा पर्नु, यसक्षेत्रमा लगानी आकर्षण हुँदैजानु, आयोजनाको छनौट, संचालन र व्यवस्थापनमा उपभोक्ता तथा समुदायको थप चासो हुँदैजानु, विद्युत् वा सौर्य उर्जा प्रयोगगरी खानेपानी सुविधा पुऱ्याउन सकिने प्रविधिको विकासहुनु, नदी तथा जलाधार क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापनमा समुदायको चासो बढ्दैजानु, फोहोर मैलाको दिगो व्यवस्थापनमा निजीक्षेत्रको सहभागिता वृद्धि हुँदैजानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- राम्रो स्वास्थ्य र स्वच्छताको लागि गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाई ।

लक्ष्य

- भरपर्दो, गुणस्तरीय र सर्वसुलभ खानेपानी तथा सरसफाई सेवा विस्तार गर्ने ।

उद्देश्य

- आधारभूत खानेपानी सुविधा शतप्रतिशत घर परिवारमा पुऱ्याउनु ।
- आधारभूत सरसफाई सुविधा शतप्रतिशत घर परिवारमा पुऱ्याउनु ।

रणनीति

- उच्च प्राथमिकताका साथ आधारभूत खानेपानी सेवा विस्तार गर्ने ।
- खानेपानी आयोजनाहरू निर्माण तथा सुविधा विस्तार गर्ने ।
- खानेपानी आयोजना निर्माण, मर्मत सम्भार तथा व्यवस्थापनमा वैकल्पिक वित्तीय स्रोत तथा जनशक्ति परिचालन गर्ने ।
- ग्रामीण तथा शहरी खानेपानी आयोजनाहरूको जलाधारक्षेत्र तथा मुहान संरक्षण गर्ने ।
- सरसफाई तथा शौचालयको पहूँचमा वृद्धि गर्ने ।
- शहरोन्मुख तथा बजार क्षेत्रमा सरसफाई सेवाको स्तरवृद्धि गर्ने ।
- सरसफाई सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- फोहोर मैलाको दिगो व्यवस्थापन गर्ने ।

कार्यनीति

- नगरपालिकामा सतही तथा लिफ्ट जस्ता विकल्पहरू प्रयोग गरी खानेपानी सुविधा नपुगेका शतप्रतिशत घरहरूमा आधारभूत खानेपानीको व्यवस्था गरिनेछ ।
- नपा केन्द्रमा खानेपानी सुविधालाई स्तरवृद्धि गरी कम्तीमा मध्यम स्तरमा स्तरोन्नति गरिनेछ ।
- विकास साझेदार निकाय, गैरसरकारी संस्थासँगको सहकार्य तथा सहलगानीमा खानेपानीको सुविधा नपुगेका स्थानहरुमा खानेपानी आयोजनाको विकास तथा स्तरवृद्धि गरिनेछ ।
- खानेपानी आयोजना मर्मत सम्भार तथा दिगो व्यवस्थापनका लागि खानेपानी उपभोक्ता तथा समुदायको क्षमता तथा दक्षता वृद्धि गरिनेछ ।
- पानीका स्रोतहरूको पहिचान गरी समुदायलाई सुसूचित गरिनेछ र संरक्षणका लागि उपभोक्ता तथा समुदायलाई परिचालन गरिनेछ ।
- जलाधार क्षेत्रभित्रका पुरातात्विक तथा ऐतिहासिक कुवा तथा पोखरीको संरक्षण गरिनेछ ।
- जलवायु परिवर्तन तथा मानवीय हस्तक्षेपका कारण जलाधार क्षेत्र तथा मुहान क्षेत्रमा पर्न गएको असर न्यूनीकरणका उपायहरू अबलम्बन गरिनेछ ।
- फोहोरमैलाको दिगो व्यवस्थापन गर्ने कार्यलाई अभियानका रुपमा संचालन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- १ घर १ धारा को अवधारणा अनुसार खानेपानी आयोजनाहरु निर्माण
- मौज्जुदा खानेपानी आयोजनाहरूको स्तरोन्नति तथा विस्तार
- सार्वजनिक स्थलहरूमा शौचालय निर्माण
- शहरोन्मुख क्षेत्रको फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गर्न गुरुयोजना निर्माण
- शहरोन्मुख क्षेत्रहरुमा फोहोरमैला डम्पिङ साइटहरूको पहिचान र निर्माण
- खानेपानी आयोजना मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन सम्बन्धी समुदाय लक्षित तालिम
- पुरातात्विक तथा ऐतिहासिक कुवा, मुल, धारा तथा पोखरीको संरक्षण
- खानेपानी स्रोतहरूको अभिलेखन तथा संरक्षण
- विद्यालय, घरपरिवार तथा समुदाय लक्षित सरसफाई अभियान

अपेक्षित उपलव्धी

योजनाको २ वर्षभित्र शत प्रतिशत घरमा आधारभूत खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको हुने, ३ वर्षभित्र शहरोन्मुख क्षेत्रका ५० प्रतिशत घरमा मध्यमदेखि उच्च गुणस्तरको खानेपानी उपलब्ध भएको हुने, शत प्रतिशत घरहरूमा गुणस्तरीय शौचालय निर्माण भएको हुने, ढल निर्माणका कार्यहरू योजनाबद्ध रुपमा संचालनभै मध्यमदेखि उच्च गुणस्तरको सरसफाई सेवा प्राप्त गरेको हुनेछ ।

५.४ युवा तथा खेलकुद

पृष्ठभूमि

स्थानीय विकासमा युवासहभागिताको अभिवृद्धिगर्दै राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक अधिकारको पूर्ण उपयोगको वातावरण तयारगरी युवाहरूको सशक्तीकरण र विकासका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी लगायतका क्षेत्रमा विशेष अवसर प्रदान गरिनु पर्दछ । नेपालमा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या करिव ४० प्रतिशत रहेको छ । जनसांख्यिकी पूँजीको रूपमा रहेका युवाहरूको विदेश पलायन रोक्दै स्थानीय विकासको हरेक क्षेत्रमा युवाहरूको पहुँचबढाउने र सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणमा युवाहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गर्दै शिक्षित, दक्ष, लगनशील, अनुशासित युवाहरूबाट स्थानीय विकासमा योगदानको वातावरण सिर्जना गर्नु आवश्यक छ । त्यसरी नै व्यक्तिको शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र संवेगात्मक पक्षको सन्तुलित विकासमा खेलकुदको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । खेलकुद मानवजातिका लागि अभिन्नअङ्ग रहेकाले वर्तमान सन्दर्भमा सबैका लागि खेलकुद भन्ने अभियान सञ्चालनगरी समाजमा रहेका खेलाडी, खेल प्रशिक्षक, बालबालिका, युवा, ज्येष्ठ नागरिक, फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरू सबैलाई खेलकुदको माध्यमबाट निरोगी एवम् अनुशासित तुल्याई देश विकासको पथमा संलग्न गराउनु अहिलेको प्रमुख आवश्यकता हो । खेलकुदलाई मनोरञ्जनका रूपमामात्र नलिई मानव विकासको

सूचकाङ्कको रूपमालिई यसक्षेत्रमा लगानी बढाउन सकेको खण्डमा स्थानीय विकासमा महत्वपूर्ण योगदान सावित हुन सक्दछ ।

प्रमुख समस्या

युवाहरूका लागि उद्यमशीलता र रोजगारीका अवसरहरू पर्याप्त नहुनु, रोजगार सिर्जनाका लागि बजारको माग र आपूर्ति बीच योजना वनाई जनशक्ति उत्पादन हुन नसक्नु, युवा शक्ति विदेश पलायन हुनु, सीप र तालिम विनाका अदक्ष कामदारहरू वैदेशिक रोजगारीमा जानु, गरिवी, विभेद, अन्धविश्वास र कुरीति विद्यमान रहनु, युवाहरूलाई सामाजिक र सांस्कृतिक विकृति विसंगतिहरूबाट जोगाउन गरिएका प्रयासहरू पर्याप्त नहुनु आदि युवा विकासका क्षेत्रमा देखिएका प्रमुख समस्याहरू हुन् । नगरपालिकामा खेलकुद विकासका, लागि पूर्वाधार र खेल सामग्रीको कमीहुनु, भएका पूर्वाधारहरू गुणस्तरीय, आधुनिक र सुविधायुक्त नहुनु, प्रशिक्षकहरूका अभाव आदि प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

युवालाई रोजगारी प्रदान गर्नु, रोजगारमूलक र व्यावसायिक शिक्षा तालिम उपलब्ध गराई बेरोजगारी न्यून गर्नु, युवा प्रतिभाहरूको विदेश पलायन रोक्नु, युवाहरूमा सकारात्मक सोचको वृद्धिगरी श्रम र संस्कृतिप्रति सम्मानगर्ने वातावरणको सिर्जनागर्नु, युवाहरूमा स्वयम्सेवी भावनाको जागृतगर्नु, सामाजिक र आर्थिक सेवाहरूमा युवाको पहुँच वृद्धिगर्नु, व्यावहारिक र व्यावसायिक शिक्षा सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउनु, युवाको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम सञ्चालनगर्नु, युवा लक्षित कार्यक्रमहरूको वृद्धिगर्नु, सुविधा सम्पन्न खेल पूर्वाधार हरूको निर्माण गर्नु, स्थानीय तहमा खेलकुदका आधारशीलाहरू निर्माणगर्नु, समुदायदेखि नै खेलकुदलाई आत्मसात्गरी बालबालिका, युवा, विद्यार्थी, ज्येष्ठ नागरिक लक्षित खेलकुद कार्यक्रम र शिक्षण, प्रशिक्षण तथा विभिन्न प्रतियोगिताहरूको आयोजना गरी स्वच्छ तथा प्रतिस्पर्धी खेलाडीको विकास एवम् खेल संस्कृतिको विकासगर्नु मुख्य चुनौती रहेका छन् । संविधानमा युवा विकास सम्बन्धी व्यवस्थाहुनु, देशमा विकास आयोजना, उद्योग सञ्चालन गर्न प्रशस्त युवा शक्ति र श्रम देशमा उपलब्धहुनु, विदेशिने युवाहरूबाट भित्रिने विप्रेषण (Remittance) ले अर्थतन्त्रमा सहयोग पुग्नु, युवालाई विकास निर्माणमा मूलप्रवाह गर्ने सोच राजनैतिक पार्टी लगायत सरकारमा आउनु, स्वदेशमा रोजगार र स्वरोजगारका अवसर अभिवृद्धिका लागि उच्च प्राथमिकता रहनु, खेलकुदलाई एकता सुदृढ गर्ने र सम्मान अभिवृद्धि गर्ने माध्यमको रूपमा लिनु, स्थानीय तहलाई खेलकुदको जिम्मेवारी प्राप्त हुनु, समुदायस्तरमा योग तथा व्यायामप्रति रुचि तथा महत्व वढ्नगई पूर्वाधारको विकास हुँदैजानु, स्थानीय स्तरमा विभिन्न क्लबहरूद्वारा खेलकुद पूर्वाधार विकास र प्रतियोगिता आयोजनामा योगदान रहनु, विद्यालयतहमा खेलकुदलाई अभिन्न अङ्गका रूपमा लिइनु आदि प्रमुख अवसरका रुपमा रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- युवा जनशक्तिको विकास, स्थानीय समृद्धिको आधार र प्रतिस्पर्धी खेलकुदको विकास ।

लक्ष्य

- युवा जनशक्तिलाई नगरपालिकाको सामाजिक र आर्थिक विकासमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने र नगरपालिकालाई खेलकुद केन्द्र (हव) का रूपमा विकास गर्ने ।

उद्देश्य

- युवाको सीप र नेतृत्व क्षमतालाई प्रस्फुटित गर्दै विकासमा युवाको सहभागिता वृद्धि गर्नु ।
- युवाहरूलाई उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी वनाउनु ।
- खेलकुद पूर्वाधारको विकास गर्नु ।
- खेलाडीलाई स्वस्थ, अनुशासित, प्रतिस्पर्धी र व्यावसायिक बनाउनु ।

रणनीति

- युवालाई उद्यमशील, व्यवसायी र आत्मनिर्भर बनाउन वित्तीय स्रोत साधनको पहुँचमा वृद्धि गर्ने ।
- युवा केन्द्रित प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सीप विकासका अवसरहरू विस्तारगरी उद्यमशील बनाउने ।
- युवामा सकारात्मक सोच, सिर्जनशीलता र नेतृत्व क्षमताको विकास गर्ने ।
- खेलकुदको समुचित विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारको निर्माण, संरक्षण स्तरोन्नति गर्ने ।
- खेलकुद क्रियाकलापहरूमा युवाहरूको संलग्नता बढाउने ।

कार्यनीति

- युवालक्षित व्यावसायिक तथा प्राविधिक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
- रोजगार तथा स्वरोजगार सिर्जनाका लागि वित्तीय संस्थाहरूमार्फत् सहुलियत व्याजदरमा लगानीका लागि कर्जा प्रवाहको व्यवस्था गरिनेछ ।
- युवाहरूमा नैतिकता, सदाचारको विकास गरी देश, समाज, र ज्येष्ठ नागरिक प्रतिको दायित्वबोध गराइनेछ ।
- खेलकुदमा युवाहरूको सहभागिता गरिनेछ ।
- खेलकुद विकासका लागि खेलकुद बिकासका पूर्वाधारहरुका विकास गरिनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्दै प्रतिभावान खेलाडीहरूको पहिचान तथा विकास गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- युवालाई छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम प्रदान ।
- युवा स्वरोजगार र उद्यम सञ्चालनगर्न सहुलियत कर्जाको उपलब्धता ।
- युवा नेतृत्व विकास तालिम प्रदान ।
- युवाहरूमा सकारात्मक सोच विकासको अभियान सञ्चालन ।
- वडा स्तरीय युवा ल्कवको गठन र विपद् व्यवस्थापनमा परिचालन ।
- प्रत्येक वडामा एक खेल मैदान निर्माण ।
- युवा ल्कव तथा विद्यालयमा खेलकुद सामाग्री तथा ड्रेस वितरण ।

अपेक्षित उपलव्धी

योजनाको अन्तमा सीपमूलक तालिम र वित्तीय स्रोतमा युवाहरूको पहुँच वृद्धि भएको हुने, युवाहरूमा नेतृत्व विकास भई अर्थपूर्ण सहभागिता भएको हुने, रोजगार र स्वरोजगार व्यवसायमा युवाको सहभागिता वृद्धि भई जोखिमपूर्ण कार्यमा युवाहरूको विदेश पलायनमा कमी आउने, प्रत्येक वडामा खेल मैदानको निर्माण भै खेलकुद क्षेत्रको विकास भएको हुनेछ ।

५.५ महिला, वालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले लैंगिक विभेदको अन्त्यगर्ने, बालबचाउ, बालसंरक्षण, बालविकास र बालसहभागिता जस्ता बालअधिकारका आधार स्तम्भहरू खडागर्ने, ज्येष्ठ नागरिकको हकको संरक्षण तथा सामाजिक सुरक्षागर्ने, र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको नागरिक, राजनैतिक, आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार सहितको सम्मानजनक जीवन यापनको अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन जस्ता हकलाई मौलिकहकको रूपमा स्थापितगर्ने संकल्प गरेको छ । महिलाको क्षमता, श्रम, सीप र सिर्जनालाई विकास प्रकियामा लगाई संविधानको मर्म अनुरुप सामाजिक समानता कायम गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने आवस्यकता रहेको छ । बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, को व्यवस्थाका साथै दिगो विकास लक्ष्यमा समेत बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, बालबालिका माथि हुने हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार, उपेक्षाको अन्त्य र सुरक्षित र पहुँचयोग्य वातावरण तथा किशोरकिशोरी माथि हुने सबै प्रकारका विभेदको अन्त्य गर्नुपर्ने अपरिहार्यता विद्यमान

रहेको छ । ज्येष्ठ नागरिकहरूको जीवन सहज, सुरक्षित एवं सम्मानित बनाई सामाजिक न्याय कायम गर्नुपर्ने आवश्यकता पनि त्यत्तिकै रहेको छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विकासको मूलधारमा ल्याउनका लागि समावेशी र समन्यायिक पहुँच तथा सहभागितामा जोड दिनु आवश्यक छ। यसै संदर्भमा चापाकोट नगरपालिकाका महिला, वालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई केन्द्रमा राखी यो योजनाको तयारी गरिएको छ ।

प्रमुख समस्या

महिलामाथि हुने व्यवहारगत विभेद हट्न नसक्नु, अशिक्षा, हानिकारक अभ्यास, लैङ्गिकविभेद तथा हिंसालाई बढावादिने सामाजिक संरचना, सोच, मूल्य, मान्यता, प्रथा, परम्परा कायमैरहनु, महिलामाथि घरेलु, यौनजन्य तथा लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा विद्यमान, जोखिम तथा सामाजिक र पारिवारिक वहिष्करणमा परेका तथा हिंसा पीडित महिलालाई पूर्णरूपमा संरक्षण, पुनर्स्थापना, सशक्तीकरण र स्वावलम्बी बनाउन नसकिनु, बालबालिकाको गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्यमा पर्याप्त पहुँचनहुनु, बालमैत्री वातावरणको कमीहुनु, बालश्रम शोषणको अवस्था विद्यमान रहनु, असहाय, अनाथ, सडक तथा श्रमिक बालबालिकाको उचित संरक्षण र व्यवस्थापन हुननसक्नु, बालबिवाह, हिंसा, शोषण, यौनदुर्व्यवहार, किशोर किशोरी शिक्षाको कमी, जोखिममा रहेका बालवालिकाको पुनर्स्थापन हुननसक्नु, ज्येष्ठ नागरिकलाई सेवासुविधा र सामाजिक सुरक्षा पर्याप्तनहुनु, शारीरिक र मानसिक रूपमा असक्त, असहाय, एकल, वेवारिसे तथा जोखिममा परेका ज्येष्ठ नागरिकको उचित संरक्षण नहुनु, परिवारको बाबु आमाप्रति पूरा गर्नुपर्ने दायित्व बहन र हेरचाहमा क्रमशः ह्रासहुँदै जानु, हेरचाह केन्द्रको व्यवस्था नहुनु, अल्जाइमर लगायतका बुढ्यौलीको कारणले लाग्ने विभिन्न रोगहरूको निदान तथा उपचारको यथोचित व्यवस्थानहुनु, ज्येष्ठ नागरिकप्रतिको श्रद्धा र सम्मानमा ह्रासहुनु, अपाङ्गतामैत्री शिक्षा र शैक्षिक पूर्वाधारका अभावहुनु, उनीहरुका लागि रोजगारी उपलब्ध गराउन नसक्नु, भौतिक संरचनाहरू अपाङ्गमैत्री नहुनु, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि नियमित स्वास्थ्य सेवा, परामर्श सेवा, निजहरूले प्रयोगगर्ने सहायक सामग्री र पुनर्स्थापना सेवा उपलब्ध नहुनु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई समुदायमा पुनर्स्थापना गर्ने खालका कार्यक्रमको कमी आदि महिला, वालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

आर्थिक तथा सामाजिक जीवनमा सारभूत लैङ्गिक समानता कायमगर्नु, पारिवारिक र सामाजिक मूल्य, मान्यता र लैङ्गिक भूमिकामा परिवर्तन ल्याउनु, महिलामाथि हुने सबै किसिमका हिंसा, विभेद र शोषणको अन्त्य गर्नु, परम्परागत हानिकारक संस्कार तथा अभ्यासहरू विद्यमान रहनु, महिलाको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु, महिला अधिकारका क्षेत्रमा वनेका कानुनहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरूले आधारभूत अधिकार उपभोग गर्न सक्ने वातावरण तयारगर्नु, जोखिममा रहेका बालबालिकाको संरक्षणगर्नु, लागुपदार्थ दुर्व्यसन, बालश्रम, हत्या, अपहरण, वाल हिंसा, बलात्कार, बेचबिखन तथा ओसारपसार जस्ता घटनाहरूमा कमी ल्याउनु, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी माथि हुने परम्परागत हानिकारक अभ्यास, लैङ्गिक विभेद तथा प्रचलनलाई पूर्ण रूपमा नियन्त्रण गर्नु, ज्येष्ठ नागरिकका सेवा सुविधाको पर्याप्त मात्रामा व्यवस्था गर्नु, ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई समाज विकास र पूर्वाधार निर्माणमा उपयोगगर्नु, परिवारलाई जिम्मेवार बनाउनु, उनीहरूको आर्थिक तथा सामाजिक हक अधिकारको संरक्षणगर्नु, उनीहरूका लागि उपयुक्त एवं पर्याप्त दिवासेवा केन्द्र, औषधोपचार सहितको आरोग्य आश्रमको निर्माण तथा सञ्चालन गर्नु, अपांगता भएका व्यक्तिहरूको सेवा सुविधाको कार्यान्वय गर्न र सोको लागि आवश्यक स्रोतसाधनको व्यवस्थागर्नु, सेवा सुविधा तथा उपकरणको व्यवस्थापनगर्नु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, तालिम र आवश्यकता अनुसार रोजगारी उपलब्ध गराउनु आदि चुनौतीहरु रहेका छन् ।

नेपालको संविधानले समानताको हक अधिकार सुनिश्चित गर्नु, लैङ्गिकमैत्री संविधान तथा लैङ्गिकमैत्री ऐन कानुनहरू निर्माणहुनु, समाजको मूल्य, मान्यता र व्यवहारमा क्रमशः सकारात्मक परिवर्तन हुँदैआउनु, दिगो विकास लक्ष्यमा बालबालिका तथा किशोरकिशोरी सम्बन्धी विषयहरू समावेशगरिनु, बालवचाउ, बालसंरक्षण, बालसहभागिता, बालविकास तथा सर्वोत्तम हितलाई जोडदिइनु, मिडियाहरूबाट घटनाहरू उजागरहुनु, बालबालिका

खोज तलास समन्वय केन्द्र र वाल हेल्पलाइन कार्यक्रम सञ्चालन हुनु, ज्येष्ठ नागरिकहरूको व्यवस्थापन स्थानीय सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र रहनु, ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई उपयोग गर्ने वातावरण सृजना हुँदै जानु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि सेवा सुविधा र सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्थाहुनु, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू स्वयं क्रियाशील भई संगठित हुनु, अपाङ्गताको विषयलाई संवोधन गर्नको लागि सरकार र सरोकारवाला निकायहरूसँग सहकार्य र साझेदारीमा वृद्धि हुनु यस क्षेत्रमा अवसर छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- लैङ्गिक, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गतामैत्री नगरपालिका ।

लक्ष्य

- महिला, बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सवै प्रकारका विभेद, हिंसा र शोषण अन्त्य, ज्येष्ठ नागरिकहरूको जीवन सम्मानित, सुरिक्षत र व्यवस्थित तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सशक्तीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

- महिलाको सम्मानित जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गर्नु तथा महिला विरुद्धहुने सबै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्यगर्नु ।
- बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धनगर्नु ।
- ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धनगर्नु ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि आधारभूत सेवा, स्रोत र प्रविधिमा सहज पहुँचको वृद्धिगर्नु ।

रणनीति

- लैङ्गिक हिंसा अन्त गर्ने कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- आर्थिक रूपले विपन्न र सामाजिक रूपले पछाडि परेका महिलालाई विशेष आर्थिक सशक्तीकरण र सामाजिक रूपान्तरण गर्ने ।
- महिला विरुद्धहुने सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र भेदभाव अन्त्यका लागि अभियान सञ्चालन गर्ने ।
- बालबालिका तथा किशोरकिशोरीर्का उचित संरक्षण गर्ने ।
- बालमैत्री तथा किशोरकिशोरी मैत्री वातावरणको विकास गर्ने ।
- ज्येष्ठ नागरिकको लागि हेरचाह, स्याहार सुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ।
- ज्येष्ठ नागरिकको सुरक्षा र सहजताको लागि सामाजिक सुरक्षा सेवालाई वृद्धि गर्ने ।
- अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचना निर्माण तथा सुधार गरी सार्वजनिक सेवामा सहज पहुँच बढाउने ।
- सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको हक अधिकार संरक्षण गर्ने ।

कार्यनीति

- महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र विभेद रोकथाम एवं नियन्त्रण गरिने छ ।
- उद्यमशीलताको माध्यमबाट पिछडिएका तथा विपन्न महिलाको आर्थिक सशक्तीकरण गर्नको लागि जीविकोपार्जनमा सुधार गरिनेछ ।
- सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकारलाई थप सुनिश्चित गरिनेछ ।
- बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको पोषण अवस्थामा सुधार ल्याइने छ ।
- बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरू विरुद्ध हुनेहिंसा, बाल यौनदुर्व्यवहार, बालश्रम, बलात्कार, बेचविखनजस्ता अपराध विरुद्ध सचेतना जगाइने छ ।
- अनाथ, असहाय, बेवारिसे, पूर्ण अपाङ्गता भएका, हिंसा प्रभावित बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको उचित संरक्षण तथा पुनर्स्थापनाका लागि विशेष व्यवस्था गरिनेछ ।
- आवश्यकता अनुसार ज्येष्ठ नागरिक दिवासेवा केन्द्र र सुविधा सम्पन्न आश्रमको व्यवस्था गरिने छ ।

- ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्मान, आदर र सहजताकोलागि विभिन्न सेवा र सुविधामा विशेष छुट र सहुलियतको व्यवस्था गरिनेछ ।
- भौतिक संरचना, पूर्वाधार तथा यातायातका साधनहरू र सेवासुविधा अपांगमैत्री बनाई दैनिक कियाकलाप गर्न सहजहुने वातावरण निर्माण गरिनेछ ।
- गम्भीर प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूकोलागि पुनर्स्थापना सेवा र आवश्यक स्वास्थ्योपचारको व्यवस्था गरिनेछ ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिकालागि आवश्यकपर्ने विशिष्ट प्रकारको सेवा र सुविधा उपलब्धहुने व्यवस्था मिलाइने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- सिकायत सजिलै दर्ता गर्न हेल्प डेस्को स्थापना र सञ्चालन ।
- लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध विभिन्न सचेतनामूलक
- महिलाहरुका लागि सीप विकास तालिम
- प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धि स्वास्थ्य शिविर
- महिलाहरुका लागि कानुनी सचेतना कार्यक्रम
- शिशु स्याहार केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन
- किशोरकिशोरीका लागि जीवनोपयोगी सीप विकास तालिम
- बाल उद्यानको निर्माण
- ज्येष्ठ नागरिकका लागि आवश्यक सहायक उपकरण वितरण
- ज्येष्ठ नागरिकलाई मनोरञ्जन, तीर्थाटन र भ्रमणको व्यवस्था
- नमुना ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्दको स्थापना
- ज्येष्ठ नागरिकहरुका राम्रो हेरचाह गर्ने जोडीहरुलाई सम्मान कार्यक्रम
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि रोजगारोन्मुख सीप विकास तालिम
- सार्वजनिक स्थलहरुमा अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई आवश्यक उपकरणको व्यवस्था ।
- लैससास (GESI) नीति निर्माण ।
- लैससास परिक्षण (GESI audit)

अपेक्षित उपलव्धी

योजनाको अन्त सम्ममा महिला विरुद्धका सबै किसिमका विभेद, शोषणमा उल्लेख्य रूपमा कमी आएको हुने, लैंगिक हिंसा घट्ने र पीडकलाई दण्डित गर्ने व्यवस्था हुनेछ । बाल संरक्षण प्रणाली प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन भएको हुने, बालबालिकाको शिक्षा, पोषण र स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा सुविधामा पहुँच पुगेको हुने, बालबालिका विरुद्ध हुने सबै प्रकारका शोषण, हिंसा र दुर्व्यवहार उल्लेख्य रूपमा न्यूनीकरण भई नगरपालिका बालमैत्री उन्मुख भएको हुनेछ । ज्येष्ठ नागरिकले सुरक्षित र सम्मानित भएर बाँच्न पाउने अवस्था सृजना भएको हुने, असहाय, असक्त र परित्यक्त ज्येष्ठ नागरिक संरक्षित भएको हुने, ज्येष्ठ नागरिकमाथि हुने हिंसा, र दुर्व्यवहारमा कमी आएको हुनेछ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सेवा सुविधा सहज रूपमा उपलब्ध भएको हुने, सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरू अपाङ्गमैत्री भएका हुनेछन् ।

नोटः सामाजिक क्षेत्रको समग्र नतिजा खाकालाई **अनुसुचि-२** मा समाविष्ट गरिएको छ ।

६. पूर्वाधार क्षेत्र

६.१ उर्जा

६.१.१ जल विद्युत, वैकल्पिक तथा अन्य उर्जा

पृष्ठभूमि

जल विद्युत आर्थिक वृद्धि र आर्थिक रुपान्तरणको एक महत्वपूर्ण साधन हो । नेपाल सरकारले लिएको आउँदो बाह्र वर्षमा १५,००० मेगावाट विद्युत् उत्पादन गर्ने लक्ष्य राखेको छ (गण्डकी प्रदेशको प्रथम पञ्च वर्षीय योजना, २०७६) । प्रदेशमा दिगो र भरपर्दो विद्युत्को पहुँच सबै नागरिकमा पुगि नसकेको र प्रदेश सरकारले उर्जा क्षेत्रलाई आर्थिक समृद्धिको सम्बाहक मानेको सन्दर्भमा जलविद्युत् विकास र व्यवस्थापनमा गण्डकी प्रदेश सरकारको महत्वपूर्ण भूमिका आवश्यक छ । नेपालको संविधानले जनसहभागितामा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिंदै जलस्रोतको बहुउपयोगी विकास गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । प्रकाश उर्जाको सबैभन्दा सरल र भरपर्दो स्रोतको रुपमा विद्युत उर्जालाई लिने गरिन्छ । यसका अलावा पनि प्रकाश उर्जाका अन्य विभिन्न स्वरुपहरु हुने गर्दछन् । चापाकोट नगरपालिकाको प्रकाश उर्जालाई प्रमुख मानेर गरिएको सर्वेक्षणमा यस क्षेत्रका ९६ प्रतिशत घरहरुमा मात्र विद्युत पुगेको छ । हरित अर्थतन्त्रलाई प्रवर्द्धन गर्दै ऊर्जा सुरक्षाको सुनिश्चितता, ऊर्जाको पहुँच र वातावरणीय सन्तुलन स्थापित गर्न नवीकरणीय क्षेत्रको तीव्र विकास हुनु आवश्यक छ । राष्ट्रिय विद्युत् प्रसारण लाइन पुऱ्याउन कठिन भएका र छरिएर रहेका ग्रामीण बस्तीहरूमा सेवा पुऱ्याउन, सहरी क्षेत्रमा बढ्दो ऊर्जा सङ्कटलाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुऱ्याउन र परम्परागत एवम् आयातित ऊर्जामाथिको निर्भरतालाई कम गर्न विभिन्न किसिमका नवीकरणीय ऊर्जाको विकास र प्रवर्द्धन गरी यस क्षेत्रलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउनु जरुरी छ । विविध कारणवश केही घरधुरीमा मात्र विद्युत लाइनको विस्तार गर्न नसकिएको र वैकल्पिक तथा अन्य उर्जाको विकास सहज रुपमा नभैरहेको संदर्भमा, त्यसैमा केन्द्रित रहेर यस योजनाको तर्जूमा गरिएको छ ।

प्रमुख समस्या

जलविद्युत् उत्पादनकोलागि पर्याप्त आर्थिक स्रोत तथा लगानीको अभाव रहनु, आकर्षक मानिने करिडोरमा माग अनुसारको विद्युत् प्रसारण लाइन तथा सब स्टेसनको विस्तार हुन नसक्नु, हालसम्म विद्युत् उत्पादन र अनुमति प्रदान गर्ने सम्पूर्ण अधिकार संघ सरकारमा निहीत रहनु, सर्वेक्षण अनुमति देखि विद्युत् खरिद सम्झौता गर्दा सम्मका कार्य प्रक्रिया, जग्गा व्यवस्थापन र वातावरणीय अध्ययन कार्य झन्झटिला र केन्द्रीकृत हुनु, विद्युत् वितरण प्रणालीको गुणस्तर खाना पकाउन तथा उद्योग संचालन गर्नलाई समेत मिल्ने गरी विस्तार हुननसक्नु, विद्युतीय सवारी साधन प्रबर्द्धनगर्न आवश्यक चार्जिङ्ग स्टेसनहरूको निर्माण नहुनु, गुरुयोजना निर्माण गरी योजनाबद्ध विकास हुन नसक्नु, उर्जा सुरक्षामा वैकल्पिक ऊर्जाको योगदानको स्पष्ट लक्ष्य निर्धारण हुन नसक्नु, वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्द्धन र विस्तारको लागि सहुलियत ऋण, जोखिम व्यवस्थापन र बीमाको व्यवस्था नहुनु, वैकल्पिक ऊर्जा विकासमा निजी क्षेत्रको लगानी अपेक्षाकृत रुपमा आकर्षित हुन नसक्नु, स्थानीय तहमा वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्द्धन, विकास र व्यवस्थापन दक्षता उपलब्ध नहुनु आदि यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

विद्युत् उत्पादन, प्रसारण तथा वितरण र समग्र उर्जा क्षेत्र व्यवस्थापन गर्न संरचना स्थापना गर्नु, निर्माणाधिन आयोजनाहरू समयमा सम्पन्न गर्नु, उपलब्ध साधनस्रोत तथा प्रविधिलाई आकर्षित गर्दै आयोजनाहरू बनाएर स्थानीय तहको राजस्वमा वृद्धि गर्दै दिगो अर्थतन्त्रको आधारशीला तयार गर्नु, उच्च गुणस्तरका प्रसारण लाइन विस्तार गर्नु, इन्धन प्रयोगको ढाँचामा परिवर्तन गर्दै एलपी ग्यास र पेट्रोलियम पदार्थलाई विद्युत्ले प्रतिस्थापन गरी इन्धन आयात घटाउने र विद्युत्को आन्तरिक खपत बढाउनु, बत्ती बाल्नको लागि निर्माण गरिएका पुराना वितरण प्रणालीलाई खान पकाउन, विद्युतीय सवारी साधन चलाउन र उद्योगमा खपत गर्न पनि उपयुक्त हुने गरी स्तरोन्नति गर्नु, विद्युतीय सवारी साधनको लागि चार्जिङ्ग केन्द्रहरूको विस्तार गर्नु, राष्ट्रिय प्रसारण लाइन नपुगेका क्षेत्रमा नवीकरणीय उर्जामार्फत् आधुनिक उर्जामा पहुँच स्थापित गर्नु, खानेपानी र सिंचाई आयोजनाहरूमा पानी तान्न सौर्य उर्जाको प्रयोग वृद्धि गर्नु, ग्रामीण क्षेत्रका लघु जल तथा सौर्य विद्युत् आयोजनाबाट खेर गैरहेको विद्युत् प्रसारण लाइनमा प्रबाहगरी आयवृद्धि गर्नु, खाना पकाउन स्वच्छ ऊर्जाको व्यवस्थापन गर्नु, सहुलियत कर्जाको

व्यवस्था गर्नु, सौर्य तथा वायु उर्जा उत्पादनमा निजी तथा समुदायको लगानी आकर्षित गर्नु आदि यसक्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

स्थानीय जलविद्युत् आयोजना प्रवर्द्धनमा वित्तीय संस्था तथा निजी क्षेत्रको सहभागिता बढ्दै जानु, जलविद्युत् विकासको लागि चाहिने सडक, प्रसारण लाइन तथा सब स्टेसन जस्ता भौतिक पूर्वाधारहरू निर्माणलाई संघ तथा प्रदेश सरकार दुबैले प्राथमिकतामा राख्नु, अन्तरदेशीय प्रसारण लाइनहरूको निर्माण र विद्युत् निर्यात गर्ने समझदारी हुनु, विद्युतीय सवारी साधन तथा चुल्हो प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्दै लैजाने नीति लिनु, नवीकरणीय ऊर्जाका प्रविधिहरू द्रुत गतिमा सस्तो हुँदै जानु, स्वच्छ उर्जाको विकास र प्रयोगमा लहर आउनु, नवीकरणीय ऊर्जा विकासलाई प्राथमिकतामा राख्नु दक्ष जनशक्ति विकास हुँदै जानु, छोटो समयमा नै ठूलो मात्राको सौर्य उर्जा उत्पादन गर्न सकिने अवस्था रहनु, सौर्य तथा वायु उर्जा उत्पादनको सम्भावना भएको क्षेत्र हुनु, सौर्य, वायु तथा जैविक ऊर्जा प्रतिको आकर्षण बढ्दै जानु, नवीकरणीय ऊर्जा क्षेत्रमा निजीक्षेत्रको सहभागिता बढ्दैजानु, नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधि प्रवर्द्धनमा वित्तीय संस्था तथा निजी क्षेत्रको सहभागिता बढ्दैजानु, नवीकरणीय ऊर्जाका प्रविधि तथा कार्यक्रमहरूलाई कार्बन परियोजनाको रुपमा विकासगर्दै लैजान सकिने अवस्था रहनु आदि नवीकरणीय उर्जा क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- जलविद्युत्, वैकल्पिक/नवीकरणीय उर्जा, दिगो आर्थिक सामाजिक विकासको आधार ।

लक्ष्य

- जलविद्युत् वैकल्पिक/नवीकरणीय तथा अन्य उर्जाका उत्पादन, प्रयोग क्षमता र दक्षता बृद्धिगरी स्थानीय आर्थिक सामाजिक विकासमा टेवा पुऱ्याउने ।

उद्देश्य

- जलविद्युत् आयोजनाहरू पहिचान र विकासगरी उर्जा सुरक्षामा योगदान पुऱ्याउनु र दिगो अर्थतन्त्रको आधारशीला तयारगर्नु ।
- नवीकरणीय उर्जाको प्रवर्द्धन, विकास र व्यवस्थापनगर्दै दिगो र समावेशी आर्थिक वृद्धिमा टेवापुऱ्याउनु ।

रणनीति

- जलविद्युत् विकासमा उल्लेखनीय लगानी वृद्धिको वातावरण सिर्जना गर्ने ।
- प्राविधिक र आर्थिकरुपमा आकर्षक आयोजना निर्माणगरी स्थानीय अर्थतन्त्रलाई मजबुत तथा दिगो बनाउने ।
- प्रसारणलाइन नपुगेका र सम्भाव्यता नभएका क्षेत्रमा नवीकरणीय उर्जाको माध्यमबाट विद्युतीकरणगर्ने ।
- नवीकरणीय उर्जाको स्रोतलाई उत्पादन वृद्धि र व्यावसायिक उर्जाको रुपमा विकास गर्ने ।

कार्यनीति

- जलविद्युत् आयोजनाहरूमा स्थानीय सरकारको तर्फबाट पनि सेयर लगानी गरिनेछ ।
- स्थानीय जनतालाई जलविद्युत् आयोजनाहरूमा सेयर लगानीगर्ने अवसर सिर्जना गरिनेछ ।
- विद्युत् वितरण लाइनका काठेपोलहरू प्रतिस्थापान गरिनेछ ।
- विद्युत् चुहावट रोक्न र विद्युत् सेवालाई प्रभावकारी बनाउन स्मार्ट मिटर तथा स्मार्ट ग्रिड र अनलाइन सिस्टमबाट बिल भुक्तानीको विकास गर्दै लगिनेछ ।
- विद्युत् जडानगर्न र मर्मत सम्भारगर्न तालिम प्राप्त र दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरिनेछ ।
- लघुजल, वायु तथा सौर्य विद्युत्का साना आयोजना संचालनगरी विद्युत्मा नागरिकको पहुँच स्थापित गरिनेछ ।
- विद्युतीय चुल्हो प्रयोगको लागि प्रोत्साहन गरिनेछ ।

- ग्रामीणभेगका घरमा स्वच्छ र किफायती धुवाँरहित सुधारिएको चुलोहरू जडान गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- बायोग्याँस र सौर्य उर्जाको उपयोग प्रवर्द्धनमा जोड दिइने छ ।
- वैकल्पिक उर्जालाई फोहोरमैला व्यवस्थापन प्रणालीसंग आवद्ध गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- उर्जा क्षेत्रको गुरु योजनाको तयारी
- विद्युत् वितरण लाइनका सम्पूर्ण काठेपोलहरू प्रतिस्थापन
- विद्युत् प्रसारण तथा वितरण लाइन विस्तार
- विद्युत सम्वन्धि छोटो अवधिको सिप विकास तालिम
- मार्ट मिटर, स्मार्ट ग्रिड, भोल्टेज सुधार र नेट पेमेन्ट प्रणालीको व्यवस्था
- सौर्यउर्जा प्रवर्द्धनमा अनुदान सहयोग ।
- वायोग्याँस प्रवर्द्धनको लागि अनुदान सहयोग ।
- विद्युतीय चुलो प्रयोगको लागि अनुदान सहयोग ।
- सजिवन वा जेट्रोपा खेती गरी वायोडिजेल उत्पादन कार्यक्रम ।
- नगरपालिकाको पहलमा ज्याग्दी खेलामा लघुजल विद्युत उत्पादन

अपेक्षित उपलव्धी

यस योजनाको अन्तसम्ममा उच्च क्षमताका प्रसारण लाईन तथा सब-स्टेशन संजालहरू निर्माण भएको हुने, विद्युत् चुहावट रोक्न र विद्युत् सेवालाई प्रभावकारी बनाउन स्मार्ट मिटर, स्मार्ट ग्रिड गर्ने कार्य अगाडि बढेको हुने, विद्युत् उत्पादन, जडान गर्न र मर्मत सम्भार गर्न तालिमप्राप्त दक्ष जनशक्ति वृद्धि भएको हुनेछ । उर्जाको पहुँच नभएका क्षेत्रमा उत्तम नवीकरणीय ऊर्जाको स्रोतबाट शतप्रतिशत विद्युतीकरण भएको हुने, खान पकाउन सौर्य तथा विद्युत्को प्रयोग वृद्धि भएको हुने, सुधारिएको चुलोको प्रयोग उल्लेखनीय रुपमा वृद्धि भएको हुने, वायो डिजेल उत्पादन गरिएको हुनेछ ।

६.२ सडक तथा यातायात व्यवस्थापन

पृष्ठभूमि

आर्थिक-सामाजिक विकासलाई गतिशील पार्न, सर्वसाधारणलाई पुऱ्याइने सेवालाई सहज तथा सरलपार्न र आर्थिक सामाजिक एकीकरण एवम् प्रादेशिक तथा भौगोलिक सन्तुलन कायमगरी सर्वाङ्गीण विकासमा टेवा पुऱ्याउन सडक यातायातको महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ । नेपालको संविधानले यातायात सुविधामा नागरिकको सरल, सहज र समान पहुँच सुनिश्चितगर्न यातायात क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्ने र वातावरण अनुकूल प्रविधिलाई प्राथमिकता दिंदै सार्वजनिक यातायातलाई प्रोत्साहन र निजी यातायातलाई नियमन गरी यातायात क्षेत्रलाई सुरक्षित, व्यवस्थित, समावेशी र अपाङ्गतामैत्री बनाउने परिकल्पना गरेको छ । आवश्यक पूर्वाधारको विकास केही हदसम्म भएतापनि यातायात सेवा दिगो र भर पर्दो हुन सकेको छैन । निजी क्षेत्रको प्रमुख लगानी रहेको सार्वजनिक यातायात सेवालाई व्यवस्थित र मर्यादित बनाई सहज तरीकाबाट नागरिकले निर्वाध रुपमा आवतजावत गर्न पाउने हकको यथोचित उपयोग अझै गर्न नपाएको अवस्था छ । शहरीकरणको चाप र ग्रामीण भेकसम्म पनि सडक संजाल विस्तार हुँदै गरेको सन्दर्भमा सबै नागरिकलाई किफायती, सुरक्षित, प्रदूषणरहित र सुविधा सम्पन्न यातायात सेवाको प्रत्याभूति गराउन यातायात व्यवस्थापन क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । स्थानीय यातायात पूर्वाधारको बढ्दो माग र आवश्यकतालाई दिगो विकास र व्यवस्थापनगर्दै लैजानुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । चापाकोटको सवै गाउँ तथा वस्तीहरुमा सडक को निर्माण र संजाल विस्तार भैसकेको अवस्था छैन । धुले सडकहरुका निर्माण भएतापनि ती सडकहरुमा ग्राभेल र कालोपत्रे गर्ने कामहुन सकिरहेको अवस्था छैन ।

प्रमुख समस्या

यातायात पूर्वाधारमा अपेक्षित विकास नहुनु, मापदण्ड विना योजना पहिचान तथा छनोट हुनु, दक्ष श्रमिक तथा जनशक्ति उपलब्धतामा कमी रहनु, गुणस्तरीय निर्माण सामग्री सहज उपलब्धता हुन नसक्नु, बजेटको विनियोजन र सञ्चालन कुशलताको अभाव हुनु, सडक प्रति सर्वसाधारणको अपनत्व अपेक्षाकृत नहुनु, आयोजना व्यवस्थापनमा सुशासन कायम नहुनु, ठेक्का व्यवस्थापनमा कमजोरी रहनु, सडक लम्बाइ वृद्धिका साथै मर्मत सम्भारको दायित्व वृद्धि भए अनुरुप स्रोत व्यवस्थापन नहुनु, सडक मार्गहरूको सीमा अतिक्रमण बढ्नु, नगरपालिकाका अधिकांश सडक साँघुरा हुनु, निजी सवारी साधनहरूको संख्या बढ्दै जानु, सडक दुर्घटनामा कमी आउन नसक्नु, अव्यवस्थित सडक मर्मत सम्भारका कारण यातायात व्यवस्थापनमा समस्या आउनु, सवारी साधनको नियमित र व्यवस्थित परीक्षण प्रणाली नहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

चुनौतीपूर्ण भौगोलिक अवस्था बीच सडक संजाल पहिचान गरी निर्माण गर्नु, साना तिना आयोजनामा बजेट छर्ने प्रवृत्ति अन्त्य गर्नु, व्यापार, व्यवसाय तथा उत्पादन बढाउन मद्दत पुराउन सक्ने रणनीतिक महत्वका सडक निर्माणमा केन्द्रित हुनु, वातावारणीय पक्षलाई ध्यानमा राखेर गुणस्तरीय सडक निर्माण गर्नु, सडक तथा पदमार्गको संरक्षण, मर्मतसम्भार तथा व्यवस्थापन कार्यलाई दिगो बनाउनु, गुणस्तरीय सार्वजनिक यातायातको व्यवस्था गरी साना निजी सवारी साधन प्रयोग कम गराउनु, अपांग मैत्री यातायात प्रणालीको विकास गर्नु, सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्नु, प्रदूषण नियन्त्रणको अनुगमन प्रभावकारी बनाउनु, सडक सुरक्षा लगायत नियमन तथा अनुगमन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउनु, वैज्ञानिक भाडा दरको व्यवस्था गर्नु र सवारी साधनहरूको अनुगमन गर्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । स्थानीय सरकारले यातायात पूर्वाधार निर्माणलाई प्राथमिकता राख्नु, यातायात पूर्वाधार निर्माणमा निजी तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रको चासो थप बढ्दै जानु, यातायात पूर्वाधार निर्माणको लागि आवश्यक स्थानीय संरचनाको बलियो आधार निर्माण हुनु, यातायात क्षेत्रमा विद्युतीय सवारी साधनको चर्चा सुरु हुनु, यातायात व्यवस्थापनमा अत्याधुनिक प्रविधिको प्रयोग बढ्दै जानु, सार्वजनिक यातायातको आवश्यकता थप महसुस हुदै जानु, प्रदूषण रहित सवारी साधनको प्रयोगको माहोल सिर्जना हुँदै जानु, यातायात व्यवस्थापनका नयाँ प्रविधि भित्र्याउन निजी क्षेत्रको क्षमता वृद्धि हुदै जानु, शहरीकरणसँगै सवारी साधनहरूको माग बढ्दै जानु, चाक्ला र गुणस्तरीय सडक निर्माणमा सरकार तथा समुदायको चासो बढ्नु आदि दिगो यातायात व्यवस्थापनका अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- सडक यातायातको विकास र प्रभावकारी यातायात व्यवस्थापन मार्फत स्थानीय सन्तुलन र आर्थिक सम्मृद्धि ।

लक्ष्य

- सडक सञ्जालको विस्तार गरी यातायात प्रणालीको दिगो तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने ।

उद्देश्य

- प्रभावकारी, दिगो, भरपर्दो, र सुरक्षित यातायात सेवामाफ स्थानीय वडा बीच तथा छिमेकी नगर पालिकासंगको व्यापारिक सम्बन्ध विस्तार गर्नु ।

रणनीति

- स्थानीय पहुँच र आर्थिक वृद्धिलाई योगदान पुग्ने गरी सुरक्षित यातायात पहुँच र सुविधा विस्तार गर्ने ।
- अन्तर वडा नाका र यातायात सञ्जाल जोड्ने सडकहरूको विकास, विस्तार र सुदृढीकरण गर्ने ।
- सार्वजनिक यातायातका साधनको वैज्ञानिक भाडा दर कायम गर्ने ।
- प्रविधिको प्रयोग गर्दै सडक दुर्घटनालाई न्यून गर्ने ।
- उर्जा रणनीतिसंग आवद्ध गरी विद्युतिय सवारी साधन प्रवर्द्धन गर्ने र रणनीतिक स्थानहरुमा चार्जिङ्ग स्टेशनको स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।

कार्यनीति

- नगरपालिकाको हरेक वडाका वस्तीहरुमा सडक सञ्जाल विस्तार र स्तरोन्नती गरिनेछ ।
- रणनीतिक तथा स्थानीय सडकहरूका पुलहरू निर्माण गर्नुका साथै जीर्ण अवस्थामा रहेका पुलहरूको मर्मत कार्यलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा कृषि, ऊर्जा, पर्यटन तथा उद्योग व्यवसायको समेत प्रवर्द्धन हुनेगरी गरिने छ ।
- सडक संरक्षण, मर्मत सम्भार, पुनर्निर्माण एवम् व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- नगरपालिकाका विभिन्न वडाहरुमा बसपार्कको निर्माण गरी सञ्चालन गरिने छ ।
- व्यावहारिक तथा वैज्ञानिक भाडा दर कायम गरिनेछ ।
- सडक दुर्घटना सूचना व्यवस्थापन प्रणालीलाई सुदृढीकरण गरिनेछ ।
- घना बस्ती र धार्मिक स्थलहरू एकिन गरेर सवारी साधन निषेधित क्षेत्र तोकिनेछ ।
- विद्युतिय सवारी साधन प्रवर्द्धन गरिनेछ र ठाउँठाउँमा चार्जिङ्ग स्टेशनको स्थापना र सञ्चालन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- नयाँ ग्रामिण सडकको निर्माण
- मौजुदा सडकहरुको स्तरोन्नति, ग्रार्भेलिङ्ग र कालोपत्रे कार्यक्रम
- स्थानीय सडकहरूमा पक्की पुलहरू निर्माण
- निर्माण सम्पन्न पुलहरूको मर्मत सम्भार
- रणनीतिक स्थलहरुमा यात्रु प्रतिक्षालयको निर्माण ।
- व्यावहारिक तथा वैज्ञानिक भाडा दर निर्धारण
- घना बस्ती र धार्मिक स्थलहरूमा सार्वजनिक सवारी साधन निषेधित क्षेत्र घोषणा
- पुराना सवारी साधनहरूको व्यवस्थापन
- सडकका जोखिम तथा खतरा स्थलहरुमा सुरक्षा पर्खालको निर्माण
- सडकका दाँया वाँया वायो इन्जिनियरिङ्ग
- विद्युतीय सवारी साधनको लागि चार्जिङ्ग स्टेशनको निर्माण र सञ्चालन ।
- प्रत्येक वडामा वसपार्कको निर्माण ।
- वडा नं. ८ मा चक्रपथ (Ring road) निर्माण ।

अपेक्षित उपलव्धी

नपाका सवै वडाका वस्तीहरुमा सडक सञ्जाल पुगेको हुनेछ । सडक संरचनाहरूको मर्मत सम्भार तथा पुनर्निर्माण र पुलहरू मर्मत सम्भार भएको हुनेछ । स्थानीय सडकहरूको आवश्यकता अनुसार मर्मत तथा सुधार गरी आवागमनमा सहज भएको हुने, स्थानीय नयाँ सडक तथा पुल पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्दै वातावरणमैत्री सडकहरुका निर्माण भएको हुने छ । यातायात क्षेत्रको व्यवस्थापनबाट यात्रुले सहज, सरल र भरपर्दो सेवा पाएका हुने, दुर्घटना न्यूनीकरण हुने, यातायातमा सिण्डीकेट प्रणालीको अन्त्य भएको हुने, र सडक सुरक्षामा बृद्धि भएको हुनेछ ।

६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता, प्रकाशन तथा प्रसारण स्वतन्त्रता, सञ्चार एवं सूचनाका हकलाई मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरेको छ । आर्थिक विकासको संवाहक एवं उत्प्रेरकको रुपमा रहेको सञ्चार तथा सूचना प्रविधि क्षेत्रलाई मर्यादित, व्यवसायिक, सक्षम र सवल बनाउने दायित्व र जिम्मेवारकि साथ अगाडि बढ्नु पर्ने खाँचो छ । दिगो विकास लक्ष्यले सबैले धान्न सक्ने गरी इन्टरनेटको पहुँचमा उल्लेख्य वृद्धि गर्ने उल्लेख गरेको छ । सूचना तथा सञ्चारसँग सम्बन्धित विश्वव्यापी विकास एवम् उपलब्धि अनुरुप सेवा पुऱ्याउँदै आर्थिक विकासका समग्रपक्षमा सूचना प्रविधि तथा सञ्चारको अधिकतम उपयोग बढाउन सञ्चार र सूचना प्रविधि

सम्बन्धी ज्ञान, सीप र क्षमताको विकास गरी सुशासन कायम गर्नु र सूचना प्रविधिलाई अर्थतन्त्रको महत्वपूर्ण हिस्साको रुपमा विकास गर्नु आजको आवस्यकता हो । समग्र चापाकोट नपामा सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधारको विकास त्यति हुन नसकेको परिप्रेक्ष्यमा यस नपालाई सूचना प्रविधी सञ्जालमा आवद्धगरी सञ्चार र सूचनाको माध्यमबाट स्थानीय उत्पादन र रोजगारी तथा जीवनयापनमा योगदान गर्न सकिन्छ ।

प्रमुख समस्या

स्थानीय तह शासकीय स्वरुपको नयाँ संरचना भएकाले सूचना तथा संचार सम्बन्धी पर्याप्त नीतिगत र कानुनी व्यवस्था नहुनु, विद्यमान सञ्चार तथा सूचना प्रविधि सम्बन्धि तथ्याङ्कको अभाव हुनु, भौगोलिक विकटताका कारण सबै स्थानीय तहसम्म इन्टरनेट सेवा र अन्य सञ्चारका माध्यमको उपलव्धता नहुनु, सञ्चार र सूचना प्रविधि सम्वन्धि स्थानीय स्तरमा दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, स्थानीय विज्ञापन एजेन्सीलाई सशक्त र सक्षम बनाउन नसक्नु, र प्रकाशन गृहको क्षमता प्रभावकारी नहुनु आदि यसक्षेत्रका मुख्य समस्याका रुपमा रहेकाछन् ।

चुनौती तथा अवसर

सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी नीतिगत एवं कानुनी रिक्तता पूरागर्नु, नपाभित्र सूचना तथा सञ्चार पहुँचको एकीकृत र अद्यावधिक विवरण तयार पार्नु, सञ्चार माध्यमहरूलाई ग्रामीण भेगसम्म विस्तार गर्नु, नपा भित्रका पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा तारयुक्त प्रविधिलाई निरुत्साहित गर्दै ताररहित प्रविधिको प्रयोगलाई बढावा दिनु, सञ्चार माध्यमहरूलाई विश्वसनीय र जवाफदेही बनाउँदै गुणस्तरीय सेवा प्रदायकका रुपमा विकास गर्नु, साइवर सुरक्षा सम्बन्धी संस्थागत संरचना तयारगरी आमजनतामा यससम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु, टेलिसेन्टरहरूलाई व्यवस्थित गर्नु, विज्ञापन र चलचित्र उत्पादनलाई यसक्षेत्रको पर्यटन प्रवर्द्धनसँग आवद्धगर्दै यससम्बन्धी संस्थाहरूलाई व्यवस्थित गर्नु, श्रमजीवी पत्रकारहरूको हकहित संरक्षणगर्नु आदि यसक्षेत्रमा चुनौतीका रुपमा रहेका छन् । सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी अधिकारलाई संविधानमा नै मौलिक हकका रुपमा लिपिबद्ध हुनु, पालिकालाई प्राप्त सूचना र सञ्चार सम्बन्धमा प्रशस्त अधिकारहरू संविधानद्वारानै संरक्षित हुनु, सञ्चार क्षेत्रको विकासका लागि स्थानीयतहसँगको सहकार्यगर्ने अवसर प्राप्तहुनु, ग्रामीण क्षेत्रसम्म सञ्चार माध्यमहरूको पहुँचमा क्रमश वृद्धि हुदै जानु, स्थानीयतहको केन्द्रसम्म इन्टरनेट सेवापुग्नु, इन्टरनेट सेवा प्रदायकहरूको संख्या बढ्दै जाँदा गुणस्तरमा समेत प्रतिस्पर्धात्मक अवस्था सिर्जना हुदैजानु, डिजिटल साक्षरता बढ्दैजानु, उल्लेख्य रुपमा एफ.एम. रेडियोको विस्तारहुनु, र बहुसंख्यक जनताको हातमा मोवाइलसेवा पुग्नु यसक्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- सूचना तथा सञ्चार, समृद्ध नपा निर्माणको आधार ।

लक्ष्य

- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई विकास मेरुदण्डका रुपमा ग्रहणगर्दै आम मानिसको जीवनलाई सहज बनाउन योगदान पुऱ्याउने ।

उद्देश्य

- सूचना प्रविधि व्यवसायलाई सुरक्षित, भरपर्दो र आकर्षक क्षेत्रका रुपमा विकास गर्नु ।
- आमसञ्चार माध्यमलाई व्यावसायिक र जवाफदेही बनाउदै नपाभरी सञ्चारको पहुँच बृद्धि गर्नु ।

रणनीति

- सूचना प्रविधिमा आधारित रोजगारीको बृद्धि गर्ने ।
- नपाभित्र सबै जनतामा आमसञ्चारको पहुँच विस्तार गर्ने ।
- नपाभित्र सबै नागरिकहरूमा इन्टरनेट सेवा पुऱ्याइने ।
- आमसञ्चार माध्यम तथा श्रमजिवी सञ्चारकर्मीहरूको दक्षता, क्षमता र व्यावसायिकता प्रवर्द्धन गर्ने ।
- विज्ञापन व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने ।

कार्यनीति

- डाटा सेन्टर स्थापनागरी नपाभित्रका सम्पूर्ण तथ्याङ्कलाई सुरक्षित र एकीकृत गरिनेछ ।
- सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित प्राविधिक जनशक्तिलाई तालिमगराई उनीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- नपाका सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्ष स्थापना गरिनेछ ।
- युवा लक्षित सूचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम र दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- नेपाल दूरसञ्चार कम्पनीसँग सहकार्य गरी इन्टरनेट सेवा विस्तार गरिनेछ ।
- अनलाईन सञ्चार माध्यमलाई अभिलेखीकरण गरी अनुगमन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- सूचनाको हकको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि प्रचारप्रसारमा जोड दिइनेछ र सो को प्रभावकारी अनुगमन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- नपाको कार्यालयमा डाटा सेन्टरको स्थापना तथा डाटा अद्यावधि
- दुर सञ्चार कार्यालयसंग समन्वय गरी टेलिकम टावर जडान तथा मर्मत
- नपा तथा वडा कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था
- सूचना र प्रविधि सम्बन्धि कर्मचारीलाई तालिमको व्यवस्था
- विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकीहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था
- कृषि, वन, स्वास्थ्य, कर सङ्कलनमा स्मार्ट प्रविधिको विकास र कार्यान्वयन
- सार्वजनिक स्थलहरुमा निशुल्क वाईफाई सेवा प्रदान
- सूचना प्रविधि सम्बन्धी युवाहरुलाई ३ महिने छोटो अवधिको तालिम कार्यक्रम ।

अपेक्षित उपलव्धी

योजनाको अन्तमा सबै वडाहरूमा सिर्जना भएका सरकारी सूचनाहरू डाटा सेन्टरमा भण्डारण भई जुनसुकै प्रकोपको अवस्थामा समेत सुरक्षित रहने व्यवस्था भएको हुने, सबै नागरिकमा इन्टरनेटको पहुँच पुगेको हुने, सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधिको पहुँच पुगेको हुने, स्थानीय स्तरमा नै सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा दक्षता अभिवृद्धि मार्फत् रोजगार सिर्जना भएको हुने, सरकारी कार्यहरूमा कागजको न्यूनतम प्रयोग भएको हुने, आम नागरिकले आफ्नो र सार्वजनिक सरोकारको सूचना माग्न सक्षम भएको हुने ।

६.४ स्थानीय पूर्वाधार, शहरी विकास, ग्रामीण विकास र आवास तथा वस्ती विकास

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले अव्यवस्थित बसोबास, योजनाबद्ध, पूर्ण पूर्वाधार, बातावरणमैत्री आवासलाई नागरिकको सुरक्षित आवासको हकलाई प्रत्याभूति गरेको छ । केन्द्रिकृत योजना र वजेट प्रणालीले गर्दा स्थानीय विकास निर्माणमा जनताको आवस्यकता प्रतिबिम्बित हुन सकेको थिएन । फलस्वरुप, स्थानीय पूर्वाधार विकासका योजना प्रक्रियामा जनसहभागीता र अपनत्व अपेक्षकृत स्थापित हुन नसकी जन आकांक्षा अनुरुप परिणाममुखी कार्य हुन सकेको छैन । "सम्वृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" को राष्ट्रिय सोच पूरागर्न आधुनिक पूर्वाधारयुक्त योजनावद्ध वातावरणमैत्री विपद् प्रतिरोधी, व्यवस्थित, समावेशी, आर्थिक रुपमा गतिशिल र सुरम्य शहर निर्माण गर्नु पर्दछ । शहरहरुमा हाल उपलव्ध अपर्याप्त भौतिक, सामाजिक तथा आर्थिक पुर्वाधारमा अतिरिक्त चापपर्न गै शहरी जीवन असहज बन्दै गएको अवस्थामा गुणस्तरीय शहरी पुर्वाधार सेवा तथा सुविधा उपलव्ध गराई शहरी वातावरण र जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु आवश्यक छ । त्यसरी नै ग्रामीण विकास आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक, सांस्कृतिक र भौतिक पूर्वाधारको बहुपक्षीय परम्परागत समाजबाट आधुनिक ढाँचामा सामाजिक रुपान्तरण हुने विकास प्रक्रिया हो । शहरहरुलाई बढि स्वच्छ, सुरक्षित र आधुनिक बनाउनु र ग्रामीण पूर्वाधारमा पनि गुणस्तरीयता कायम गर्नु अपरिहार्य भएको छ ।

शहरी क्षेत्रवाट ग्रामीण क्षेत्रतर्फ स्रोतहरू प्रवाह हुनुको सट्टा ग्रामीण क्षेत्रवाट शहरतर्फ स्रोतहरूको प्रवाह हुँदै गएकोले ग्रामीण क्षेत्र उजाड बन्दै जान थालेको छ । यसर्थ, ग्रामीण परिवेशको जीवनशैली संरक्षणगर्दै ग्रामीण

पूर्वाधार निर्माण गर्ने र दिगो आय तथा रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्न सके गरिबी निवारण गर्न र नागरिकको जीवनस्तर उकास्न ग्रामीण विकासको कार्यलाई अगाडि बढाउन आवश्यक छ । भौगोलिक हिसाबले बिकट र छरिएर रहेका तथा विपदको जोखिममा रहेका घर परिवारलाई सुविधासम्पन्न, वातावरणमैत्री आवासको व्यवस्थापन र विपन्न तथा शहरी क्षेत्रमा अनाधिकृत तथा अव्यवस्थित रुपले बसोबास गरेका घर परिवारलाई उचित व्यवस्था गर्न यस क्षेत्रलाई प्राथमिकता राखी कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा सन्निकटताको सिद्धान्तअनुसार स्थानीयतहबाट जनताको घरदैलोको सरकारको रुपमा जनचाहना अनुसार सरोकारवालाहरुको सहभागितामा स्थानीय पूर्वाधारको विकास गर्ने अभ्यासको थालनी भैसकेके छ । यसै संदर्भमा स्थानीय पूर्वाधारलाई केन्द्रीत गरी यो योजना तयार गरिएको छ ।

प्रमुख समस्या

विकट भौगलिक अवस्थिति, छरिएको वस्ती, वसाई सराई, युवा जनशक्तिको विदेश पलायन, साधन स्रोतको उचित व्यवस्थापनमा कमि, स्थानीय क्षेत्रको आयोजना प्राथमिकिकरण कार्यमा कठिनाई, विकासका पूर्वाधारको कमि हुनु, एकिकृत गुरुयोजना निर्माण गरी योजनाबद्ध रुपमा पूर्वाधार विकास तथा व्यवस्थापनका कार्यहरू अगाडि नबढ्नु, युवा वर्गका लागि आवश्यक आय वृद्धि तथा रोजगारका अवसरहरू सिर्जना हुन नसक्नु, ग्रामीण पूर्वाधार विकासमा पर्याप्त लगानी हुन नसक्नु, निर्माण भएका पूर्वाधारको दिगो व्यवस्थापन हुन नसक्नु, छरिएर रहेका बस्तीहरूमा आवश्यक सेवा तथा सुविधा पुऱ्याउन खर्चिलो हुनु, ग्रामीण क्षेत्रमा आय तथा रोजगारको अवसर सिर्जना गरी वसाईसराई रोक्न नसक्नु, ग्रामीण क्षेत्रको वातावरण तथा पहिचानको उचित जगेर्ना गर्न नसक्नु, ग्रामीण क्षेत्रबाट शहरतर्फ स्रोतहरूको प्रवाह बढ्दै गएर स्रोत विहीन हुनु, आवासको निर्माण गर्दा प्राविधिकको परामर्श नलिनु, निर्माण सामाग्री कम गुणस्तर र खर्चिलो हुनु, सुरक्षित, स्वास्थ्य र सुविधायुक्त आवास नहुनु, सामूहिक आवास निर्माणमा जनचासो नहुनु, भूउपयोग नीति अनुसार बस्ती विकास नहुनु, मापदण्ड अनुसार आवास निर्माण नहुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

एकीकृत बस्ती विकास गर्नु, स्थानीय भौतिक पूर्वाधारको गुणस्तर कायम तथा दिगोपना अभिवृद्धि गर्नु, स्थानीय पूर्वाधार विकास साझेदारी कार्यक्रमको रकमलाई प्रभावकारी र उपलब्धिमूलक ढंगले सदुपयोग गर्नु र जनशक्तिको व्यवस्थापन र क्षमता वृद्धि गर्नु, सडक, चुस्त यातायात सुविधा, पर्याप्त गुणस्तरीय खानेपानी, गुणस्तरीय बिजुली तथा सूचना प्रणालीको व्यवस्थागर्नु, शिक्षा स्वास्थ्यमा पहुँच पुऱ्याउनु, दिगो आय तथा रोजगारका अवसर सिर्जना गरी बसाईसराईको चापलाई न्यूनीकरण गर्नु, ग्रामीण विकास योजना निर्माणगरी योजनाबद्ध विकास तथा निर्माण गर्नु, छरिएर रहेका ग्रामीण बस्तीमा आधारभूत पूर्वाधार तथा सेवाहरूको व्यवस्थापन गर्नु, ग्रामीण क्षेत्रमा रहेका सक्रिय जनसंख्यालाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्नु, ग्रामीण पर्यावरण तथा वातावरणको जगेर्ना गर्नु, भौगोलिक हिसाबले विकट र विपदको उच्चजोखिममा रहेका घरपरिवारको लागि एकीकृत् आवास तथा बस्ती विकास गर्नु, अनाधिकृत रुपमा बसोबास गर्ने घरपरिवारको स्थानान्तरण गर्नु, स्थानीय निर्माण सामाग्रीको उच्चतम प्रयोग गरी किफायती र सुरक्षित आवास निर्माण गर्नु, गरिवीको रेखामुनी रहेका, पिछडिएका, दलित, अति सीमान्तकृत र जोखिम क्षेत्रमा रहेका वर्गहरूलाई आवासको व्यवस्थापन गर्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

स्थानीय तहको वित्तीय तथा प्रशासनिक स्वायत्तता, उत्साहित र सक्षम निर्वाचित जनप्रतिनिधि तथा समावेशी सहभागिता, साधन स्रोतमा बढोत्तरी, सेवा प्रदायक निकाय आम नागरिकको बीचमा पुग्नु, लोकतान्त्रिक शासन प्रणाली, उदार अर्थतन्त्र हुनु, शहरी विकास प्राथमिकता पर्नु, ग्रामीण क्षेत्रबाट शहरी क्षेत्रमा बसाईसराई बढ्नु, एकीकृत् शहरी विकास प्रति निजी क्षेत्रको आकर्षण बढ्नु, पूर्वाधार विकास र आवास निर्माण गर्दै स्थानीय पहिचानयुक्त शहर बसाल्ने सम्भावना रहनु, स्थानीय सडक संजालको द्रुत गतिमा वृद्धि भएको हुँदा आर्थिक गतिविधि धेरै हुनाले शहर बसाल्ने सम्भावना रहनु, निर्वाचित स्थानीय जनप्रतिनिधिको कारण ग्रामीण विकासका जनसहभागीता र अपनत्व वृद्धिहुनु, वडाकेन्द्रहरू स्थानीय विकास बिन्दुको रुपमा स्थापित हुँदै जानु, स्थानीय पूर्वाधार विकासमा स्थानीय अगुवाई बढ्नु र योजनबद्ध पूर्वाधार विकासका लागि प्रयास रहनु, वैदेशिक रोजगारबाट

फर्केको युवा वर्गलाई आकर्षित गर्ने कार्यक्रममा विस्तार हुनु, स्थानीय सरकार जनताको नजिक रहँदा वास्तविक सूचना प्राप्तिमा सहजता हुनु, विकट र विपद्को उच्चजोखिममा रहेका अति सीमान्तकृत, दलित, लोपोन्मुख, अति विपन्नका लागि जनता आवास कार्यक्रम संचालन हुनु, सुरक्षित आवास निर्माणमा जनचेतना बृद्धि हुनु, प्रविधि, निर्माण सामग्रीमा क्षमता र चेतना अभिवृद्धि हुनु, बस्ती तथा आवास निर्माणमा निजी क्षेत्रको सहभागिता वृद्धि हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- स्थानीय पूर्वाधार, सन्तुलित शहर, ग्रामीण क्षेत्र र गुणस्तरीय आवास तथा बस्ती विकास, दिगो सामाजिक-आर्थिक र समृद्धिको आधार ।

लक्ष्य

- स्थानीय, शहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रमा पूर्वाधारको निर्माण, आयआर्जन तथा रोजगार वृद्धि, र एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय स्तरमा र ग्रामीण क्षेत्रमा आर्थिक गतिविधिको दायरा र पहुँच वृद्धि गर्नु ।
- स्थानीयतहको प्रशासनिक केन्द्र र गुणस्तरीय यातायात पूर्वाधार पुगेकोक्षेत्र वरिपरि व्यवस्थित शहर विकास गर्नु ।
- आर्थिक गतिविधिको दायरा र पहुँच वृद्धि गर्नु ।
- एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अनाधिकृत, अव्यवस्थित र छरिएर रहेका विपन्न र सीमान्तकृत् घर परिवारलाई एकताबद्ध गर्नु ।

रणनीति

- स्थानीय स्तरमा आधारभूत ग्रामीण भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्ने ।
- स्थानीय तथा ग्रामीण वातावरणको संरक्षण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा सन्तुलित विकासको लागि सडक यातायातको विकास गर्ने ।
- बजार केन्द्र र आवासीय बस्तीहरूमा वातावरणमैत्री भौतिक पूर्वाधार तथा सेवाहरूको विस्तार गर्ने ।
- गतिशील र प्रतिस्पर्धी ग्रामीण उद्यम तथा उद्यमशीलता विकास गर्ने ।
- जोखिमयुक्त र छरीएर रहेका बस्तीको व्यवस्थापन गर्ने ।
- शहरी क्षेत्र, घना बस्ती रहेका ग्रामीण क्षेत्र तथा राजमार्ग क्षेत्रको बस्ती ब्यबस्थित गर्ने ।

कार्यनीति

- स्थानीय स्तरमा सडक, खानेपानी, स्वास्थ्य, सूचना र वित्तीय सेवा तथा सुविधाको पहुँच बृद्धि गरिनेछ ।
- जोखिमयुक्त स्थानको पहिचान गरी ती ठाउँमा हुने सक्ने बस्ती विस्तार कार्यलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।
- विकास निर्माणका कार्यहरूगर्दा हुने वातावरणीय प्रभावहरूको न्यूनीकरणका उपाय अबलम्बन गरिनेछ ।
- धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक पहिचानका वस्तुहरूको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- वडाहरूलाई आर्थिक केन्द्रको रुपमा विकास गरिनेछ ।
- एकिकृत विकास गुरुयोजना निर्माण गरी क्रमागत रुपमा पूर्वाधार तथा सेवाहरूको विस्तार गरिनेछ ।
- संचार र यातायात, सार्वजनिक सेवा तथा सुविधाहरूको विकास तथा ब्यवस्थापनलाई चुस्त बनाइनेछ ।
- अव्यवस्थित रुपमा बसोबास गर्दै आएका घरपरिवारलाई उपयुक्त स्थानमा आधारभूत पूर्वाधार सहितको बस्ती निर्माणगरी स्थानातरण गर्ने कार्य अगाडि बढाइनेछ ।
- सक्रिय उमेर समूहको जनसंख्यालाई ब्यवसायिक तथा ब्यापारिक तालिमहरू दिई उत्पादनको क्षेत्रमा परिचालन गरिनेछ ।
- समुदायमा आधारित पर्यटक होमस्टेहरू संचालनको अवसर सिर्जना गरिनेछ ।

- ग्रामीण पर्यटन पदमार्गहरू पहिचान गरी विकास तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- अति सीमान्तकृत्, दलित, लोपोन्मुख, अति विपन्नका लागि जनता आवास कार्यक्रम अन्तर्गत आवासको व्यवस्था गरिनेछ ।
- सडकमार्ग क्षेत्रमा हुन सक्ने थप बस्ती विस्तारलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- एकिकृत पूर्वाधार विकास गुरुयोजना तथा विस्तृत आयोजना प्रतिवेलन (डि.पी.आर) निर्माण
- धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुका संरक्षण तथा प्रवर्द्धन
- सडक सञ्जालमा नजोडिएका गाउँ वस्तीहरुमा नयाँ ट्रयाक निर्माण
- खानेपानी, ढल, उद्यान तथा खुल्ला क्षेत्र, र पार्कको एकीकृत निर्माण
- शहरोन्मुख क्षेत्रमा अनाधिकृत बसोबासगर्दै आएका घर परिवारलाई स्थानान्तरण
- भौतिक पूर्वाधार र वित्तीय सेवा नपुगेका क्षेत्रमा सुविधा विस्तार
- ग्रामीण पर्यटन पदमार्गहरू पहिचान र विकास
- स्थानीयतहमा बस्ती विकास योजना निर्माण तथा एकीकृत बस्ती विकास
- विपन्न घर परिवारका लागि जनता आवास कार्यक्रम संचालन
- एक वडा एक पिकनिक स्थल निर्माण ।

अपेक्षित उपलव्धी

योजनाको अन्तमा नगरपालिकाको एकिकृत पूर्वाधार विकास गुरुयोजना निर्माण भई योजनाबद्ध निर्माणले गति लिएको हुने, सडक, खानेपानी, स्वास्थ्य, सूचना र वित्तिय सेवा तथा सुबिधामा सबै नागरिकको पहुँच स्थापित भएको हुनेछ । ब्यवसायिक तथा आर्थिक हिसावले रणनीतिक महत्वका क्षेत्र पहिचान गरी नयां शहर बसाल्ने कार्य अगाडि बढेको हुने र नपा शहरी विकासतर्फ उन्मुख भएको हुने छ । सक्रिय उमेर समूहका जनसंख्यालाई व्यावसायिक तथा व्यापारिक तालिम प्रदान गरी उत्पादनमूलक क्षेत्रमा परिचालन गरिएको हुनेछ । ग्रामीण तथा शहरी जग्गा र बस्ती विकास भएको हुने, नागरिकलाई आवासको व्यवस्था भएको हुने, सुरक्षित आवास निर्माणको माहोल सिर्जना भै सामुहिक आवासको व्यवस्था भएको हुनेछ ।

६.५ विज्ञान तथा प्रविधि

पृष्ठभूमि

स्थानीय स्तरमा कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रमा रहेको न्यून उत्पादन तथा उत्पादकत्वलाई विज्ञान तथा प्रविधिको माध्यमबाट उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व हाँसिलगर्न अधिकतम प्रयोगगर्नु जरुरी छ । स्थानीय तहमा विज्ञान तथा प्रविधि सम्बन्धी नयाँ नीति र कार्यक्रम तय गरी उत्पादन प्रणालीलाई उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व जोड्न आवश्यक देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

चापाकोट नपामा उपलव्ध प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक स्रोत जस्तै प्राकृतिक सौन्दर्यता, जैविक विविधता, विविधता बीच एकता, सांस्कृतिक वैभव, जलस्रोत र परम्परागत ज्ञान र प्रविधिलाई नवीन ज्ञान र प्रवर्तन तथा प्रविधिसँग आबद्ध गरी विकासको गतिलाई तीब्रता प्रदान गर्न नसक्नु, विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रलाई उद्योग र उद्यमशीलतासँग गाँस्न नसक्नु, विज्ञानलाई विभिन्न उत्पादन क्षेत्रमा मूल प्रवाहीकरण नगरिनु, रोजगार तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने कार्यक्रममा विज्ञान र प्रविधिलाई जोड्न नसक्नु, नीतिगत व्यवस्था र कार्यक्रमको उपयुक्त प्रबन्ध गर्न नसक्नु यसक्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

स्थानीय तहमा विज्ञान प्रविधिको विकास र उत्थानसँग सम्बन्धित निकायको स्थापना र सञ्चालन गर्नु, उपलव्ध जनशक्तिलाई आवश्यक तालिम तथा अभिमुखीकरणपश्चात् उपयुक्त कार्यमा संलग्न गराउनु पर्ने कार्य नीति निर्माण तहमा कम बोध हुनु र युवाको विदेश पलायन रोक्न नसकिनु, उच्च शिक्षा पाएका जनशक्तिलाई

देश फर्काउने दिगो कार्यनीतिको अभाव हुनु, जस्ता कार्यहरू अहिलेका चुनौतीहरू हुन् । स्थानीय तह लगायत गण्डकी प्रदेशका नीति तथा कार्यक्रमले विज्ञान तथा प्रविधिको विकासलाई महत्व दिनु, विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा सामयिक सुधार गर्ने वातावरण निर्माण हुँदै जानु, विद्यालय र विश्वविद्यालय तहमा विज्ञान तथा प्रविधि विषयमा अध्ययन अध्यापन कार्यमा क्रमशः वृद्धि हुनु, प्रदेशभित्र खोज तथा अनुसन्धानका लागि अवसर सिर्जना हुनु, खोज अनुसन्धानका लागि जुझारु युवा समूहको संख्या बढ्दै जानु, प्रदेश सरकारबाट प्रतिभाशाली युवा वैज्ञानिक र कलाकारहरूलाई सम्मान गर्ने नीति लिइनु, जलवायु परिवर्तन, जैविक विविधता, स्वास्थ्य र वातावरणसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा जनचासो बढ्नु जस्ता पक्ष महत्वपूर्ण अवसरहरू हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- विज्ञान र प्रविधिको विकास र समुचित प्रयोग ।

लक्ष्य

- विज्ञान र प्रविधिको उच्चतमप्रयोगगरी अनुसन्धानमा आधारित समुन्नतसमाज निर्माणमा टेवापुऱ्याउने ।

उद्देश्य

- खोजमूलक तथा उत्पादनमुखी विज्ञान र प्रविधिको विकास र प्रयोग गर्नु ।

रणनीति

- प्रविधिलाई स्थानीय तहको विकासमा उपयोग गर्ने र स्थानीय प्रविधिको आधुनिकीकरण, संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने ।

कार्यनीति

- परम्परागत ज्ञान तथा सीपलाई आधुनिक प्रविधिमा स्तरोन्नति गरी व्यवसायीकरण गरिने छ ।
- कृषि, वन तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा नयाँ विज्ञान प्रविधिको प्रयोग गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- परम्परागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र स्तरोन्नति
- सूचना तथा जानकारी प्रवाहको लागि विभिन्न प्रकारका एप्स् (Apps) निर्माण
- Apps मार्फत उन्नत कृषि प्रविधिको प्रचार प्रसार
- प्रविधि प्रदर्शनीको आयोजना
- विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्यगर्ने व्यक्तित्वलाई सम्मान कार्यक्रम ।

अपेक्षित उपलब्धी

योजनाको अन्तमा परम्परागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र स्तरोन्नति, कृषि, वन तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा विभिन्न प्रकारका एप्स् (Apps) को तयारी भै प्रयोगमा आएको हुने, नपा ई- भिलेजको रुपमा विकास भएको हुने, उन्नत कृषि प्रविधिको व्यापक अनुशरण भएको हुने र विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्यगर्ने व्यक्तित्वलाई प्रोत्साहन गरिएको हुने ।

नोटः पूर्वाधार क्षेत्रको समग्र नतिजा खाकालाई **अनुसुचि-३** मा समाविष्ट गरिएको छ ।

७. स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन

७.१ शान्ति, सुव्यवस्था र सुरक्षा

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले नेपाललाई बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात गरी विविधिता बीचको एकता संवर्द्धन गर्ने संकल्प गरेको छ । त्यसैगरी, संविधानले राज्यका नीतिहरु अन्तर्गत नेपालको स्वतन्त्रता, सार्वभौमसत्ता, भौगोलिक अखण्डता र स्वाधीनताको संरक्षण गर्दै राष्ट्रिय एकता अक्षुण राख्ने तथा विभिन्न जात, जाति, धर्म, भाषा, संस्कृति र सम्प्रदायबीच पारस्परिक सद्भाव, सहिष्णुता र ऐक्यबद्धता कायम गरी परस्पामा सहयोगात्मक सम्बन्ध विकास गर्दै राष्ट्रिय एकता प्रवर्द्धन गर्ने नीति अंगिकार गरेको छ । स्थानीय तहमा रहेका विभिन्न जातजाति, भाषा, धर्म, संस्कृतिको जगेर्ना र सम्बर्द्धन गर्न प्रादेशिक एकता कार्यक्रम ल्याई सो मार्फत् सम्पूर्ण नागरिकबीच सद्भाव बढाउने प्रयास गर्न आवश्यक छ । साथै प्रभावकारी सुरक्षा प्रवन्ध सुशासन र विकासको पूर्वसर्त हो । शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम गरी जनताको जिउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्न, शान्तिपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्न र उच्च, फराकिलो र समावेशी आर्थिक विकासका लागि समेत प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्था हुन आवश्यक छ । त्यसैगरी सुशासन र विकास दिगो शान्ति र स्थिरताको मूल आधार हो । कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयन र अपराध नियन्त्रण मार्फत नागरिकलाई सुखी र खुसी तुल्याउन तथा सामाजिक-आर्थिक विकासका लागि भरपर्दो आधार निर्माण गर्न शान्ति सुरक्षाको विकास हुन जरुरी छ । नेपालको संविधानले सामाजिक सुरक्षाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ । विद्यमान सामाजिक सुरक्षा प्रणालीको आधारशिलामा टेकेर प्रारूप तयार गर्दै सामाजिक सुरक्षा प्रणालीलाई अझ व्यापक, वित्तीय रूपले दिगो, सुदृढ तथा प्रभावकारी बनाउनु आवश्यक भएको छ ।

प्रमुख समस्या

स्थानीय स्तरमा धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, जातीय विविधता भित्र पहिचानको विषयलाई उचित एवं उपलब्धिमूलक ढंगले व्यवस्थापन गर्नु, साम्प्रदायिकता वा अन्य अतिवादको नाममा हुने घटनाका कारण थप द्वन्द्व र अविश्वासको वातावरण सिर्जना हुने सम्भावना रहनु, सुरक्षा निकायको आधुनिकीकरण नहुनु, भरपर्दो सूचना सञ्जालको व्यवस्था नहुनु, सरकारी एवं सार्वजनिक सम्पत्तिको अनाधिकृत अतिक्रमण नरोकिनु तथा मानव वेचविखन जस्ता समस्याहरु नरोकिनु, शान्ति सुरक्षाको लागि सुरक्षा प्रणालीलाई समायानुकुल विकास गर्न नसकिनु, शान्ति सुव्यवस्था प्रति जनस्तरमा दायित्वबोध हुन नसक्नु, शान्ति सुरक्षाको पूर्व सजगकता, पूर्व तयारी र प्रयाप्त सावधानी अपनाउन नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

राष्ट्रियतालाई अक्षुण्ण राख्ने, राष्ट्र र राष्ट्रियता कुनै व्यक्ति, समुदाय वा क्षेत्रीयता भन्दा माथि होऊँ भन्ने भावना जागृत गराउनु, सर्ववर्ग र समुदायको पहिचान र भावनाको कदर गर्नु, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका एकाइबीच आ-आफ्नो क्षेत्राधिकार कार्यान्वयन गर्दा सहकारिता, समन्वय र सह-अस्तित्वको आधारमा राष्ट्रियता र राष्ट्रिय एकताको भावनालाई सर्वोपरि राखी गर्ने कार्य संस्कृतिको विकास गर्नु, भरपर्दो सूचना सञ्जालको व्यवस्थागर्न, सरकारी एवं सार्वजनिक सम्पत्तिको बढ्दो अतिक्रमण रोक्नु, यथेष्ट स्रोत साधनको व्यवस्था गर्नु, सुरक्षाको लागि जिम्मेवार निकायहरुबीचको समन्वय कायम गर्नु तथा मानव बेचबिखन, द्वन्द्वका स्रोतको समयमा नै आँकलन गरी व्यवस्थापन गर्नु, सामाजिक विकृति, विभेद, बहिष्करण र सामाजिक-आर्थिक असुरक्षा यस क्षेत्रका चुनौति रहेका छन् । बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगलिक विविधता बीचको एकता कायम राख्ने गरी गरिएको संवैधानिक व्यवस्था, सहकारिता, समन्वय र सहअस्तित्वमा आधारित संघियताको सुनिश्चितता, नेपालीको नेपाल राष्ट्र निर्माण गर्ने चाहना, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, पूर्वाधार एवं विभिन्न क्षेत्रको विकासको अवसर, जातिगत, भाषिक, सांस्कृतिक, भौगलिक एवं धार्मिक विविधता व्यवस्थापनको संवैधानिक व्यवस्था र तीन तहका सरकारबीचको अन्तर आवद्धता, सुरक्षा निकायहरुका संरचनाहरुमा विस्तार, जन चेतनामा आएको सुधार, अनुसन्धान र सूचना प्रविधिमा भएको विकास र सञ्चार सुविधाको तीव्र विस्तार यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- एकताको संरक्षण र सम्बर्द्धन, स्थानीय सुरक्षा र शान्ति ।

लक्ष्य

- बहुल समाजको विशेषतालाई नपाको आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विकाससंग आबद्ध गरी स्थानीय स्तरमा भरपर्दो शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम गर्ने ।

उद्देश्य

- विविधताको उचित सम्बोधन र सम्मान मार्फत स्थानीय स्तरमा एकता सुदृढ बनाउनु ।
- नपामा शान्ति, सुव्यवस्था र अमनचयन कायमगरी नागरिकको जीउ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षणगर्नु ।

रणनीति

- विविधतायुक्त विशेषता र यसका सवल पक्षको सम्बन्धमा स्थानीय स्तरमा जनचेतना फैलाउने ।
- आपसी सद्भाव र मेलमिलापको माध्यमबाट सभ्य समाजको निर्माण गर्न नागरिकलाई प्रेरित गर्ने ।
- समाजमा द्वेष र अन्तरद्धन्द फैलाउने गतिविधिलाई कानूनी दायरामा ल्याउने ।
- नपामा शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम गर्ने ।
- शान्ति सुरक्षा स्थापनामा विधिको शासनलाई प्राथमिकतामा राखी काम गर्ने
- मानव बेचविखन, अपराध नियन्त्रण तथा लागू औषध नियन्त्रण गर्ने ।
- विपद् व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने ।

कार्यनीति

- स्थानीय तहमा सामाजिक एकता सम्बन्धि आचार संहिता निर्माण गरी त्यसको कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा शान्ति, सुव्यवस्था, आपसी मेलमिलाप र सद्भाव बढाउन प्रत्येक नागरिक जिम्मेवार बन्ने गरी नागरिकलाई उत्प्रेरित हुने किसिमका कार्यक्रम सञ्चालनमा ल्याइने छ ।
- स्थानीय तहमा एकता तथा सामाजिक सद्भाव र सहिष्णुता प्रवर्द्धन हुने क्रियाकलाप पहिचान र संचालन गरी नागरिकसंगको सम्वन्ध सौहार्दपूर्ण बनाइने छ ।
- अपराध नियन्त्रण गर्न नयाँ प्रविधिलाई प्रयोगमा ल्याइनेछ ।
- सुरक्षाकर्मीहरूका लागि मानव अधिकार, मानवीय कानुन तथा विधिको शासन सम्बन्धमा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- मानववेचबिखन तथा अपराध नियन्त्रण गरिनेछ ।
- लागु औषधको अवैध ओसारपसार, विक्रीवितरण र उपभोगलाई कडाइकासाथ नियन्त्रण गरिनेछ ।
- विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण, पर्याप्त स्रोतसाधनको व्यवस्था र जनस्तरमा सचेतना विस्तार गरिनेछ ।
- विपद् व्यवस्थापनमा दक्ष जनशक्ति तयार गरिनेछ ।
- विपद् व्यवस्थापनका लागि आवश्यकता अनुसार संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- मेलमिलाप केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन
- सामाजिक एकताका लागि सद्भावमुलक कार्यक्रम
- नपालाई छुवाछुत मुक्त नपा घोषणा
- लागु औषध नियन्त्रण र अनुगमन
- स्थानीय युवाहरुलाई विपद् व्यवस्थापन तालिम
- विपद्को समयमा राहत सामाग्री वितरण
- मानव बेचबिखन विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम

- मानव अधिकार सम्बन्धि समुदायमा अभिमुखीकरण
- हरेक वडाहरुमा टोलसुधार समिति गठन तथा परिचालन
- जाँड रक्सी तथा जुवातास नियन्त्रण
- प्रतिनिधिहरुलाई द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा मेलमिलाप सम्बन्धि तालिम ।

अपेक्षित उपलव्धी

स्थानीय स्तरमा सवै जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति र सम्प्रदायबीच पारस्परिक सद्भाव, सहिष्णुता र ऐक्यबद्धता थपसुदृढ भएकोहुने र सामाजिक र सांस्कृतिक रुपले अझ सभ्य र परिष्कृत नागरिक तयार भएको हुनेछ । विपद् व्यवस्थापनका सबै विषयगत क्षेत्रमा मूल प्रवाहीकरण भएको हुने, क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धिभएको हुने, दण्डहिनताको अन्त्य, अपराधका घटनाहरुको न्यूनिकरण, मानव वेचविखनका घटनाको नियन्त्रण तथा सामाजिक शान्ति कायम भएको हुनेछ । लागू पदार्थको कारोवार एवं दुर्व्यसन नियन्त्रण, मदिराको उत्पादन, विकि वितरण एवं प्रयोग व्यवस्थित भै स्वस्थ, सभ्य र अपराधमुक्त समाजको निर्माण भएकोहुनेछ । साइवर क्राइम, आर्थिक अपराध, मानव वेचविखन र लागू पदार्थ अपराधमा उल्लेख्य कमि आएको हुनेछ ।

७.२ नेतृत्व विकास र मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले कानुनको शासन, मौलिक हक तथा मानव अधिकारका मूल्य र मान्यता, लैंगिक समानता, समानुपातिक समावेशीकरण, सहभागिता र सामाजिक न्यायको माध्यमबाट राष्ट्रिय जीवनका सवै क्षेत्रमा न्यायपूर्ण व्यवस्था कायम गर्दै लोक कल्याणकारी राज्य व्यवस्थाको स्थापना गर्ने, शासन व्यवस्थामा समानुपातिक सहभागितामूलक सिद्धान्तलाई आत्मसात गर्दै लोकतान्त्रिक अधिकारको उपभोग गर्न पाउने अवस्था सुनिश्चित गर्न संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था सुदृढ गर्ने उद्देश्य लिएको छ । संविधानले निर्देश गरेका सिद्धान्तमा आधारित भै देश र जनताका लागि परिलक्षित दायित्व पूरा गर्न लोकतान्त्रिक प्रणालीमा अपनत्व र विश्वास रहने गरी विकासका लागि टेवा दिन सक्ने राजनीतिक र प्रशासनिक प्रणालीको विकास गर्न जरुरी छ । यसका लागि सम्बन्धित विषयवस्तुको पूर्ण ज्ञान, सवै पक्षलाई समेट्ने सीप र सकरात्मक धारणा सहितको नेतृत्व निर्माण आजको आवस्यकता हो । नेपालको संविधानले नागरिकका आधारभूत मानव अधिकारलाई मौलिक हकका रुपमा प्रत्याभूति गरेको छ । नेपाल संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्र तथा मानव अधिकार सम्बन्धी विभिन्न महत्वपूर्ण अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिको पक्ष राष्ट्र भइसकेको छ । नेपालले जनाएको मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्नका लागि संवैधानिक, कानुनी, नीतिगत एवं संस्थागत संरचनाको व्यवस्था गर्दै आएको छ । आर्थिक, सामाजिक वा शैक्षिक दृष्टिले पछाडि परेका वर्ग र समुदायलाई समानुपातिक र समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यका निकायमा सहभागिताको हक हुनेछ भनी संविधानमा नै सामाजिक न्यायको हकको व्यवस्था गरिएको छ । मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र प्रवर्द्धनका लागि स्थानीय तहमा पनि विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ । अन्तर तहबीच समन्वय तथा सहकार्य मार्फत् मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रमलाई विकासका मुद्दासंग संरचनागत एवं कार्यात्मक रुपमा जोड्दै लानु आवश्यक देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

समग्र राष्ट्रिय स्तरमा जस्तै स्थानीय स्तरमा पनि असल राजनीतिक तथा प्रशासनिक संस्कारको विकास, संवर्द्धन एवं प्रवर्द्धन हुन नसक्नु, इमान्दार नेतृत्व निर्माणका सम्बन्धमा राजनीतिक एवं प्रशासनिक नेतृत्वको भुमिकालाई थप उदाहरणीय बनाउन नसक्नु, नेतृत्व निर्माण तथा नेतृत्व विकासलाई सहयोग पुग्ने सामाजिक वातावरणको अभाव हुनु, राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्न युवाको व्यक्तित्व विकास र शसक्तिकरणका लागि अपेक्षाकृत अवसर प्रदान गर्न नसक्नु, अझै पनि समाजमा रहेका भेदभाव, छुवाछुत, बालविवाह, बहुविवाह, लैंगिक हिंसा जस्ता कुप्रथा, आर्थिक, शैक्षिक तथा सामाजिक पछौटेपन, नपाको भौगोलिक संरचना, पूर्वाधार एवं सेवा सुविधाको उपलब्धता जस्ता कुराहरू मानव अधिकार र सामाजिक न्यायको प्रत्याभूतिका लागि प्रमुख समस्याको रुपमा रहेका छन् । मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने कुरामा नागरिक

र राज्यका सबै निकायमा सचेतना अभिवृद्धि भए तापनि मानव अधिकार सम्बन्धी स्थानीय स्तरमा संस्थागत र नीतिगत स्पष्ट व्यवस्था नहुनु, राजनीतिक, सामाजिक एवं मानव अधिकारको आधारभूत ज्ञान, मूल्य, मान्यता र संस्कारको पद्धति स्थापित हुन नसक्नु, संस्थागत रुपमा रहेको सामाजिक विभेदलाई अन्त्य गर्न नसक्नु जस्ता विषय प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

स्थानीय राजनीतिक प्रणाली र नेतृत्वमा नैतिकता, राष्ट्र प्रेम सेवाभावको विकास गर्नु, बृहत नेतृत्वको अभ्यास गर्नु, नेतृत्वमा देश र जनता प्रति समर्पण भावको विकासगर्नु, योग्यता र क्षमताको आधारमा नेतृत्व चयन प्रणालीको अभ्यास गर्नु, नेतृत्वलाई निष्ठा, सदाचार, ईमान्दारिताको मानकको रुपमा स्थापित गराउनु, युवाको सशक्तिकरणसंगै व्यवसायिक नेतृत्व विकास गर्नु र नेतृत्वमा पनि दण्ड पुरष्कार पद्धति लागू गर्नु, संविधान, कानुन र अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुरुप मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा परिपालना गर्नु र गराउनु, मानव अधिकारमैत्री तथा सामाजिक न्यायसहितको सामाजिक एवं आर्थिक विकास निर्माण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नु, मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय सम्बन्धमा स्थानीय स्तरीय संस्थागत र नीतिगत व्यवस्था नहुनु, जस्ता चुनौती रहेका छन् । लोकतान्त्रिक व्यवस्था र संघीय शासन प्रणाली अनुरुप राज्यको तल्लो तहदेखि राजनीतिक अभ्यास गर्ने र नेतृत्व निर्माण गर्ने सक्षम नेतृत्व हुनु, सहभागितामूलक नेतृत्वशैलीको अभ्यास र समावेशी नेतृत्वको अभ्यास बढ्नु, नेतृत्व छनौटमा प्रजातान्त्रिक शैली अवलम्वन गरिनु, विकासका सवै क्षेत्रमा युवापुस्ताको सहभागिता उल्लेख्य रुपमा बढ्दै जानु, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा सञ्जालीकरण तथा अवसर प्राप्त हुनु र कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन प्रणाली, कार्य सम्पादन करार सम्झौता लागू गर्ने अभ्यास सुरुवात हुनु, विश्वमा सर्वस्वीकार्य भएका मानव अधिकार सम्बन्धी मूल्य मान्यतालाई नेपालको संविधानले मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूत गर्नु, मौलिक हक कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था हुनु, मानव अधिकारसंग सम्बन्धित क्षेत्रीय, अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, सन्धि तथा ऐच्छिक प्रोटोकलको पक्ष राष्ट्र हुनु, संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको क्षेत्राधिकार संविधानद्वारा नै स्पष्ट गरी नागरिकले वास्तविक रुपमै मानव अधिकारको उपभोग गर्न सक्ने गरी संरचनात्मक व्यवस्था हुनु, संविधान एवं कानुनद्वारा संरक्षित मानव अधिकारको कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने, मानव अधिकार उल्लघंनमा अनुसन्धान गर्ने लगायतका कार्य गर्ने स्वतन्त्र र सक्षम संवैधानिक आयोगको व्यवस्था तथा न्याय सम्पादनका लागि स्वतन्त्र न्यायालयको व्यवस्था हुनु, मानव अधिकारको संरक्षण र सम्मान गर्न स्थानीय सरकार प्रतिबद्ध रहनु जस्ता मानव अधिकारको संरक्षण तथा सम्वर्द्धनको लागि महत्वपूर्ण अवसर हुन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- स्थानीय स्तरमा निष्ठावान, सक्षम, ईमान्दार र गतिशिल नेतृत्व विकास र स्व-अनुशासित र समतामूलक समाजको निर्माण ।

लक्ष्य

- शासन सञ्चालन, व्यवस्थापन र सर्वाङ्गिण विकासलाई प्रभावकारी रुपमा अगाडि बढाउन स्थानीय स्तरमा सक्षम एवं कुशल नेतृत्वको विकास गर्ने र संविधान प्रदत्त अधिकारको निर्वाध रुपमा उपभोग गर्न पाउने स्थिति निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय तहको सर्वाङ्गीण विकास र शुसासनका लागि राजनैतिक, प्रशासनिक, सामाजिक, व्यवसायिक लगायत सवै क्षेत्रमा सक्षम तथा कुशल नेतृत्व विकास गर्नु ।
- स्थानीय तहको नेतृत्व बीचको अन्तर सम्बन्धलाई प्रगाढ बनाउँदै सहभागितात्मक एवं सहकार्यात्मक नेतृत्वशैली विकास गर्नु ।
- मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण, संबर्द्धन तथा उपभोग गर्नु ।

- जोखिममा रहेका सीमान्तकृत, विपन्न, लैंगिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका एवं पिछडिएका क्षेत्र, वर्ग, र समुदायको अधिकार सुनिश्चित गर्नु ।
- मानव अधिकार प्रवर्द्धन तथा सामाजिक न्याय कायम हुनेगरी मानव अधिकारमैत्री शासन पद्धतिको विकास गर्नु ।

रणनीति

- स्थानीय तहमा सक्षम र प्रभावकारी नेतृत्व विकासका लागि योजना तयार गर्ने ।
- स्थानिय तहको नेतृत्व बीचको अन्तर सम्बन्धलाई प्रभावकारी वनाउन साझेदारी र सहकार्यको विकास गर्ने ।
- पदमा मात्र आधारित नभै क्षमतामा आधारित नेतृत्व विकासलाई प्राथमिकता दिने ।
- मौलिक हक सम्बन्धी कानुनहरूको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- मानवअधिकार उल्लंघनको घटनामा दण्ड हीनताको अन्त्य गरी पीडितलाई क्षतिपूर्तिको सुनिश्चितता गर्ने ।
- समाजमा विद्यमान सबै प्रकारका भेदभाव, छुवाछुत, हिंसा तथा कुप्रथाको अन्त्य गर्ने ।
- स्थानीय तहबाट सम्पन्न गरिने योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा मानव अधिकारमुखी पद्धति अपनाउने ।

कार्यनीति

- नेतृत्व विकासका लागि कार्य योजना तयार गरी लागू गरिने छ ।
- पुस्तान्तरण नेतृत्व विकासका लागि उत्तराधिकार योजना (Leadership succession plan) बनाई लागू गरिने छ ।
- नेतृत्व बिचको साझेदारी र सहकार्य विकास गर्न सार्वजनिक, निजि, सहकारी र गैह्र सरकारी संस्थासंग सहकार्य र साझेदारी अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- सफल नेतृत्वलाई आदर्श र अनुकरणिय व्यक्तिको रुपमा सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गरिने छ ।
- सवल र सक्षम नेतृत्व विकासको लागि नेतृत्व विकास सम्बन्धी उपयुक्त वातावरण निर्माण गरिने छ ।
- स्थानीय तहबाट मौलिक हक कार्यान्वयन गर्ने कानुनहरूको कार्यान्वयनको लागि स्रोत साधनको व्यवस्था गरिनेछ ।
- न्यायमा पहुँच सुनिश्चितगर्न संघसँगको समन्वयमा निःशुल्क कानुनी सहायता सम्बन्धी व्यवस्था गरिने छ ।
- मानव अधिकार उल्लघंनको घटनाका पीडकलाई कारवाही र पीडितलाई उचित क्षतिपूर्ति तथा परिपूरणको व्यवस्था गरिनेछ ।
- जोखिममा रहेका विपन्न, सीमान्तकृत एवं उत्पीडित वर्गका अधिकार संरक्षण गरिनेछ ।
- स्थानीय सरकारबाट तयार हुने नीति तथा कार्यक्रम, कार्य योजना र विकास क्रियाकलाप मानव अधिकार मैत्री हुनेगरी सञ्चालन गरिनेछ ।
- मानव अधिकार मैत्री प्रादेशिक नीति, योजना तथा कार्यक्रम र कार्य योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- जनप्रतिनिधिहरुका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान
- युवाहरु, महिला/कृषक समूह/सहकारीका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान
- सफल नेतृत्वलाई आदर्श र अनुकरणीय व्यक्तिका रुपमा सम्मान
- मानव अधिकार सम्बन्धी तालिम तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम
- फरक क्षमता भएका, असहाय, सीमान्तकृत् वर्ग र क्षेत्रका सेवाग्राहीलाई सेवाप्रवाहमा विशेष व्यवस्था
- पीडित महिला र वालवालिकालाई आर्थिक तथा कानुनी परामर्श सहायता प्रदान ।

अपेक्षित उपलब्धी

स्थानीय तहको शासन व्यवस्था प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न सक्ने क्षमतायुक्त र कुशल नेतृत्व निर्माणका लागि आवश्यक योजना निर्माण भएको हुने, सरोकारवाला निकायसंग समन्वय र सहकार्य गरिएको हुने, सक्षम र सफल नेतृत्व मार्फत नपाको विकासले गति लिएको हुनेछ । योजनाको अन्तमा मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय सम्बन्धमा निर्माण भएका कानुन र अदालतका आदेश र फैसला कार्यान्वयन भई नपाभित्र मानव अधिकारको व्यावहारिक र संस्थागत रुपमा उपभोग गर्नसक्ने अवस्था सुनिश्चित भएको हुनेछ । साथै मानव अधिकारमैत्री स्थानीय नीति, योजना तथा कार्यक्रम र कार्ययोजना तर्जुमा भएको हुनेछ ।

७.३ संघीय शासन प्रणाली

पृष्ठभूमि

विभिन्न जात, जाति, वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग र समुदायका नागरिकहरूको स्वामित्व, सहभागिता र पहुँच अभिवृद्धि गर्दै विविधताको व्यवस्थापनका माध्यमबाट राष्ट्र निर्माण गर्ने उद्देश्यका साथ संघीय शासन प्रणाली लागू भएको छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको निर्वाचन सम्पन्न भई तीनै तहमा सरकार गठन भइसकेका छन् । नेपालको संविधानले सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तलाई संघीय शासन पद्दतिको मूल आधार मानेको छ । सोही मर्मलाई आत्मसात् गर्दै संविधानले निर्धारण गरेको क्षेत्राधिकारको अभ्यासबाट सुशासनमैत्री र समृद्ध नगरपालिका निर्माण गर्न आवश्यक छ ।

प्रमुख समस्या

नेपालको सन्दर्भमा स्थानीय संरचना नितान्त नवीन हुनु, संघीयता कार्यान्वयनको स्पष्ट मार्गचित्र तयार भइ नसक्नु, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकार बीच अन्तरसम्बन्ध परिभाषित भए तापनि कार्यान्वयनमा प्रष्टता नहुनु, एक अर्को सरकार बीच अपेक्षित समन्वय कायम हुन नसक्नु र स्थानीय तहको क्षमता विकासको स्पष्ट योजना नबन्नु प्रमुख समस्याको रुपमा रहेका छन् ।

चुनौती तथा अवसर

संघीयताबारे सरोकारवालाको समान बुझाई कायम गर्नु, प्रशासन र राजनीतिबीच अन्तरसम्बन्ध परिभाषित गर्नु, स्पष्ट कानुनी आधार नहुनु, पर्याप्त संस्थागत संरचना तथा भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्नु, कर्मचारी व्यवस्थापन गर्नु, वित्तीय संघीयताको वैज्ञानिक विधि अपनाई कार्यान्वयन गर्नु, संघीयताको मूल्य र मान्यतालाई आत्मसात गर्नु र सबैका बीचमा समन्वय स्थापित गरी संविधानले तोकेका अधिकारको अभ्यास गर्नु प्रमुख चुनौती हुन् । राजनीतिक प्रतिबद्धता सहितको निर्वाचित स्थिर सरकार, प्रशासनिक संरचना र आवश्यक आधार भूत कानुनहरूको उपलब्धता, संघीयता कार्यान्वयनका लागि सहयोगी वातावरण, सकारात्मक नागरिक सोच जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयमा आधारित समावेशी संघीय शासन प्रणालीमा स्थानीयतहको प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्ने ।

लक्ष्य

- स्थानीय तहका सबै नागरिकलाई संघीय शासन पद्धतिबाट प्राप्त हुने लाभमा समान पहुँच र अवसर सुनिश्चित गर्ने ।

उद्देश्य

- संघीय शासन प्रणालीबाट प्राप्त हुने लाभको समन्यायिक वितरण गर्नु ।
- जनताको नजिकमा रहेर छिटो छरितो सेवा प्रवाह हुने वातावरण सिर्जना गर्नु ।
- राजनीतिक एवं प्रशासनिक नेतृत्व विकासको माध्यमबाट संघीयता सुदृढीकरण गर्नु ।

रणनीति

- समावेशी तथा समन्यायिक विकासका लागि आवश्यक कानुनी र संस्थागत आधार तयार गर्ने ।
- स्थानीय सरकारबाट प्रदान गरिने सेवालाई प्रभावकारी रुपमा प्रवाह गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
- जनप्रतिनिधि, पदाधिकारी र कर्मचारीको क्षमता विकास गर्ने ।
- सहभागीतात्मक लोकतान्त्रिक चरित्रको विकास गर्ने ।

कार्यनीति

- स्थानीय तहका नीति, योजना, कानुन तर्जुमा गर्दा सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक रुपले पिछडिएका वर्ग तथा क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखिनेछ ।
- संघीयता कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहमा कानुनी तथा संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ ।
- संघीयता कार्यान्वयन गर्न प्रदेश र स्थानीय तह बीचका समस्याहरू समाधान गरिनेछ ।
- सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक नीतिगत र कानुनी आधार तयारगरी संस्थागत संरचनाको विकास गरिनेछ । जसका लागि कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड आदि जारी गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- स्थानीय तहबाट नागरिक समाज, निजी क्षेत्र र गैरसरकारी क्षेत्रसँग साझेदारी गरिनेछ ।
- स्थानीयतहका जनप्रतिनिधि तथा सम्बद्ध संघ र महासंघको नेतृत्वविकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- सम्बन्धित पदाधिकारी तथा कर्मचारीको लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- संघीयता कार्यान्वयन सम्बन्धी तालिम, गोष्ठी, सेमिनार आयोजना गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- जनचेतनामूलक तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम ।
- स्थानीय राजनीतिक नेतृत्वको क्षमता विकास ।
- संघीयता कार्यान्वयनको लागि आवश्यक संगठन संरचनाको निर्माण ।
- संघीयता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्थानीय कानुनको निर्माण ।

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्तमा नगरपालिकाका लागि आवश्यक कानुन, नीति, संस्थागत संरचना निर्माण भएको हुने, संघीयता सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने, जनताले सरल, सहज र छरितो सेवा प्राप्त गरेको हुने, जनप्रतिनिधि, पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

७.४ शासकीय, प्रशासकिय तथा वित्तीय सुधार र भ्रष्टाचार निवारण

पृष्ठभूमि

नागरिकले संविधान प्रदत्त आधारभूत मौलिक हकको वास्तविक अनुभूतिगर्न सक्ने वातावरण विकास गर्न समेत यो अपरिहार्य हुन्छ । सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने लक्ष्य नपाले राखेको छ । भर्खरै स्थापना भएर वामे सर्दै गरेको स्थानीय सरकारले नागरिकका सामाजिक तथा आर्थिक आकांक्षा पूरा गर्न र शासन सञ्चालनका लागि विद्यमान पद्धति र औजारलाई समय सापेक्ष बनाउँदै लैजानु आवश्यक छ । स्थानीय तह सेवा प्रवाहको अग्रणी सरकार भएकोले स्थानीय स्तरमा प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्न शासकीय प्रणालीमा राम्रा अभ्यासहरुका शुरुवात गर्दै पारदर्शी र छरितो रुपमा सार्वननिक सेवा प्रवाह गर्न जरुरी हुन्छ । सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जन उत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै राज्यबाट प्राप्तहुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति दिन आवश्यक हुन्छ । सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै स्थानीय सरकारवाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्न आवश्यक छ । शासन प्रणालीमा सबै क्षेत्र, वर्ग, समुदाय

र सरोकारवालाको पहुँच र सहभागितालाई सुनिश्चित गर्न आवश्यक छ। संघीय प्रणालीमा आधारित लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थालाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्दै जनविश्वास अभिवृद्धि गर्नु प्रशासकीय सुशासनको मूलमर्म हो।

त्यस्तै, सार्वजनिक स्रोतको मितव्ययी र अधिकतम परिचालन, प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण मार्फत् वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गरी नागरिकलाई वित्तीय सुशासनको प्रत्याभूति दिनु स्थानीय सरकारको दायित्व हो। सार्वजनिक आय व्ययको अद्यावधिक स्थितिको लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र एकरुपता कायम गरी प्रभावकारी बनाउँदै लैजानको लागि सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापनको विकासमा जोड दिन आवश्यक छ। सार्वजनिक खर्चको पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्न सरकारी निकायका कार्यक्रम तथा खर्चलाई सार्वजनिकीकरण गर्ने पद्धतिको समेत विकास गरिनु आवश्यक छ। सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी, उत्तरदायी, जनमुखी, अनुमानयोग्य र कानुन सम्मत रुपमा सहज र सरल तरिकाले उपलब्ध गराई सबै तह र स्वरुपका भ्रष्टाचार एवं अनियमिततालाई नियन्त्रण गरी सदाचारयुक्त समाज बनाउन जरुरी छ। नीतिगत भ्रष्टाचार वर्तमान समयमा मूल समस्याको रुपमा रहँदै आएको छ। स्थानीय तहमा सार्वजनिक निकायमा हुने ढिलासुस्ती, अनियमितता तथा अनिर्णय जस्ता विकृति एवं भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको निराकरण गर्न आवश्यक रहेको छ। स्थानीय तहमा भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको विकास गरी सदाचार र सुशासन प्रवर्द्धन गर्न जरुरी छ।

प्रमुख समस्या

स्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि नहुनु, सार्वजनिक सेवा प्रवाहको क्षेत्रमा प्रविधिको समुचित उपयोग गर्न नसक्नु, पारदर्शिता र जवाफदेहिताको प्रणालीमा पूर्ण रुपमा विकास भई नसक्नु, समन्वयको अभाव, पर्याप्त दक्ष जनशक्ति उपलब्ध नहुनु, कर्मचारीमा सुशासन कायम गर्न चाहिने सीप र ज्ञानको कमी, सुशासन कायम गर्न दिशानिर्देश गर्ने संयन्त्रको कमी, प्रशासनिक क्षेत्रमा बढ्दो राजनीतिक हस्तक्षेप, प्रशासनिक अनुशासनमा ह्रास, न्यून वेतनधारी कर्मचारी, वृत्ति विकास प्रणालीको अभाव, प्रोत्साहन र प्रशिक्षणको अभाव, चालु खर्चमा बढोत्तरी र वेरुजुको मात्रामा वृद्धि हुदै जानु, आर्थिक उत्तरदायित्व तथा जवाफदेहिताको अवस्था कमजोर हुनु, विकास खर्च अपेक्षित गति र परिमाणमा नहुनु, भ्रष्टाचारका आयाम तथा स्वरुपमा परिवर्तन हुनु, भ्रष्टाचार विरोधी संस्कृतिको विकास नहुनु, अपेक्षित उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता बहन गर्ने संस्कृति नहुनु, आदि यी क्षेत्रहरुका प्रमुख समस्या रहेका छन्।

चुनौती तथा अवसर

जनताको घर दैलोमा विकासका कार्यक्रम पुऱ्याउनु, पारदर्शिता, निष्पक्षता, जवाफदेहिता र प्रभावकारिता कायम गर्नु, स्थानीय प्रशासनको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, जनतामा उत्साह पैदा गर्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउनु, सदाचार र मितव्ययिता कायम गर्नु, प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नु, सहभागितामूलक गुणस्तरीय सेवाप्रवाहको सुनिश्चितता गर्नु, राष्ट्र सेवकहरूमा समर्पण र जनताप्रति सेवाभाव जगाई स्थानीय सरकारको उपस्थिति, नियमितता, गतिशीलता र प्रभावकारिता स्थापित गर्नु, कर्मचारीको क्षमता विकास गर्नु, कर्मचारीमा सदाचार संस्कृतिको विकास गर्नु, स्थानीय सरकारको अनुभूति जनतामा दिलाउनु, समयमै कार्यक्रम स्वीकृत गरी वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नु, पूँजीगत खर्च वृद्धि गर्नु, आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा नियन्त्रण प्रणाली सुदृढीकरण गर्नु, अनुगमन कार्यक्रमलाई यथार्थपरक बनाउनु, खरिद कार्यलाई मितव्ययी र प्रतिस्पर्धी बनाउदै आर्थिक वर्षको अन्त्यमा मात्र अत्यधिक खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा रोक लगाउने कार्य गर्नु, भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धी संस्थागत व्यवस्था गर्नु, कर्मचारीको न्यून बेतन हुनु, भ्रष्टाचारीलाई सामाजिक बहिष्कार हुनुपर्नेमा सम्मान प्राप्त हुनु प्रमुख जस्ता चुनौती रहेका छन्।

स्थिर सरकार गठन हुनु, साक्षरता दर बढ्नु, नागरिकले आफ्नो घरदैलोमै सेवा र सुविधा पाउने अवस्था सिर्जना हुनु, सरकारको काम कारबाहीमा नागरिक स्तरबाट निगरानी गर्न सक्ने वातावरण तयार हुनु, आयोजनाको छनौट, प्राथमिकीकरण र कार्यान्वयनमा जनसहभागीता बढ्ने वातावरण बन्नु, अपेक्षित विकासको लक्ष्यमा पुग्न अनुकूल वातावरण तयार हुनु, सवै तहमा कर्मचारी समायोजन हुनु, सुशासनको व्यवस्थापन गर्न विभिन्न आवश्यक

ऐन, नियम तर्जुमा हुनु, सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको प्रयोग अभिवृद्धि हुनु, सार्वजनिक प्रशासन समावेशी हुँदै जानु, विकास र सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुँदै जानु, स्थानीय सरकारको राजस्व र व्ययको अनुमान प्रत्येक वर्ष आषाढ १ भित्र पेश गर्ने व्यवस्था गरिनु, लेखा प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली, सार्वजनिक सेवा लेखामान (NEPSAS) तयार गरी सो अनुसार प्रतिवेदन प्रणाली विकास गरिनु, भ्रष्टाचार विरुद्ध कानुनी संरचनाको निर्माण हुनु, सक्रिय नागरिक समाज तथा सञ्चार जगत हुनु, भ्रष्टाचार विरुद्धको अभियानलाई प्रभावकारी रुपमा अगाडि बढाउनु आदि अवसरका रुपमा रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- पारदर्शी, जवाफदेही, नागरिकमैत्री र जनसहभागितामूलक शासन व्यवस्था, जनमुखी प्रशासन, वित्तीय सुशासन एवं भ्रष्टाचार रहित सदाचारयुक्त नगरपालिका ।

लक्ष्य

- सुशासन, जनउत्तरदायी प्रशासन, व्यवस्थित तथा पारदर्शी आयव्यय र भ्रष्टाचार मुक्त नगरपालिकाको प्रत्याभूति गर्नु ।

उद्देश्य

- नगरपालिकाका काम कारवाहीलाई पारदर्शी, जनउत्तरदायी, नागरिकमैत्री तथा प्रविधिमैत्री बनाई शासन व्यवस्थामा जनविश्वास अभिवृद्धि गर्नु ।
- स्थानीय तहको सार्वजनिक प्रशासनलाई पारदर्शी, परिणाममुखी, जवाफदेही बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
- सार्वजनिक आय र खर्च प्रणालीको प्रभावकारिता वृद्धि गर्नु ।
- भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको नियन्त्रण गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्नु ।

रणनीति

- नगरपालिकाको सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउने ।
- पदाधिकारी तथा कर्मचारीको कार्य सम्पादनलाई मापन योग्य बनाउने ।
- सरकारी काम कारवाहीप्रति जनविश्वास अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय प्रशासनलाई जनउत्तरदायी बनाउन आवश्यक व्यवस्था गर्ने ।
- आयोजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता बृद्धि गर्ने ।
- जनताका गुनासा सम्बोधन गर्न स्थानीय तह र कर्मचारीको प्रशासनिक क्षमता वृद्धि गर्ने ।
- वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ।
- सार्वजनिक आयव्यय र खरिद प्रकियालाई प्रभावकारी, व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउने ।
- भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गर्ने ।

कार्यनीति

- नपा तथा वडा कार्यालयहरुलाई आधुनिक प्रविधिमैत्री र सेवाग्राहीमैत्री कार्य स्थलको रुपमा स्थापित गरिनेछ ।
- नगरपालिका र यस अन्तर्गतका निकायका काम कारबाहीहरूको विवरण वेबसाइटमा नियमित प्रकाशन तथा अद्यावधिक गरिनेछ ।
- नगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरुमा नागरिक बडापत्र (Charter) र सुझाव पेटिकाको व्यवस्था गरिने छ ।
- सार्वजनिक पदधारण गरेका व्यक्तिले सदाचारलाई जीवन शैलीकै रुपमा अनुसरण गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिने छ ।

- नपाको काम कारवाहीलाई मितव्ययी बनाउन आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने तथा निश्चित मापदण्डका आधारमा खर्च गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक परीक्षण, सूचना सम्प्रेषण, खर्चको विवरण सार्वजनिक गरिनेछ ।
- कर्मचारीको क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
- नपाको सार्वजनिक प्रशासनलाई चुस्त, दुरुस्त र मितव्ययी बनाइने छ ।
- पदाधिकारीको कार्य जिम्मेवारी र जवाफदेहिता तोकेर कार्य सम्पादन सूचक सहितको कार्यसम्पादन सम्झौताको व्यवस्था गरिनेछ ।
- संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजश्व परिचालनको क्षमतावृद्धि गरिनेछ ।
- वित्तीय व्यवस्थापनका सबै क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गरिनेछ ।
- विकास आयोजनाहरूको ठेक्कापट्टा निर्धारित समयभित्रै गरिनेछ ।
- सार्वजनिक प्रशासनलाई पारदर्शी तथा जवाफदेही बनाइनेछ ।
- भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलाप नियन्त्रणका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- निश्चित कार्ययोजना सहित कार्यसम्पादनको मापन गर्ने गरी परिचालन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- नियमित सार्वजनिक सुनुवाईको आयोजना
- वेवसाइट अद्यावधिक तथा व्यवस्थापन
- सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह
- स्थानीय तहमा शासकीय सुधारका कार्यक्रम
- कर्मचारीकालागि तालिम, आवास, तथा स्वास्थ्य बीमा
- अध्ययन भ्रमण र तालिम
- सूचना प्रविधिको माध्यमबाट स्वचालित कार्य प्रणालीको विस्तार
- उजुरी पेटिकाको व्यवस्थापन
- मोवाइल एप्सको निर्माण गरी अत्यावस्यक सूचना संप्रेषण
- प्रशासनिक सुशासन सम्बन्धमा तालिमको व्यवस्था
- बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकासगरी बजेट निर्माण प्रक्रियालाई कागजविहीन बनाउने
- राजस्व परिचालन क्षमता वृद्धि तालिम
- लेखा प्रणाली सुदृढीकरण तालिम
- भ्रष्टाचार विरुद्ध सचेतना जागरण अभियान सञ्चालन
- सिकायत तथा गुनासो सुनुवाईको व्यवस्था ।

अपेक्षित उपलव्धी

योजनाको अन्तसम्ममा चापाकोट नगरपालिकाका काम कारवाही स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी, सहभागितामूलक, नागरिकमैत्री तथा प्रविधिमैत्री भएको हुने, नागरिकको गुनासो प्रत्यक्ष रुपमा सुनुवाई हुने व्यवस्थाबाट जनविश्वास अभिवृद्धि भई सार्वजनिक जवाफदेहितामा सुधार भएको हुने, प्रत्यक्ष अनुगमन प्रणालीबाट विकास कार्यक्रम समयमै सम्पन्न भै चापाकोट नगरपालिकाको शासन व्यवस्थामा सकारात्मक सुधार आएको हुनेछ । सूचना प्रविधिको प्रयोग र विस्तारबाट स्वचालित कार्यप्रणालीको विस्तार भै गुणस्तरीय सेवाप्रवाह भएको हुनेछ । कर्मचारी सेवाप्रति उत्तरदायी भई जिम्मेवारीपूर्वक कार्य सम्पादन हुनेछ । जनताले स्थानीय सरकारसँग सहज ढंगले सूचना प्राप्त गर्न सक्नेछन् । वार्षिक खरिद योजना समयमै तयार भई खरिद कार्य भएको, राजस्व परिचालन प्रभावकारी रुपमा भएका र सार्वजनिक खर्च व्यवस्थित भई बेरुजु कम भएको हुनेछ । भ्रष्टाचार नियन्त्रणमा उल्लेख्य प्रगति भएको हुनेछ ।

नोटः स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागिता र सुशासन क्षेत्रको समग्र नतिजा खाकालाई **अनुसुचि-४** मा समाविष्ट गरिएको छ ।

८. अन्तर सम्बन्धित विषय

८.१ गरिवी निवारण

पृष्ठभूमि

गरिबी शव्दले नागरिकको दैनिक जीवनयापन गर्नका लागि आधारभूत आवश्यकताहरूको परिपूर्ति गर्न कठिनाई हुनु, नागरिकहरूको अवसर एवं मौकाहरूमा पहुँच नहुनु साथै मानवीय मर्यादा कायम नहुनुलाई बुझाउँदछ। नेपालमा सम्वत् २०६८ को जीवन मापन सर्वेक्षणले वार्षिक रु १९,२६१ नकमाउने व्यक्तिलाई निरपेक्ष गरिब भनी परिभाषित गरेको र यही परिभाषा हालसम्म कायम छ। दिगो विकास लक्ष्य १ ले सबै प्रकार र रुपका गरिबीको अन्त्य गर्ने लक्ष्य लिएको र नगरपालिकाले त्यसप्रति प्रतिबद्धता जाहेर गरेको छ। नपाको अपेक्षा सबै प्रकारका गरिबीको अन्त्य गरी समृद्ध नगरपालिका स्थापित गर्नु हो। त्यसका लागि नपाका प्राकृतिक स्रोत साधनको पहिचान, आँकलन एवं प्राकृतिक सम्पदाको ह्रास नहुने गरी महत्तम उपभोग गर्दै नपाको आर्थिक स्तर उकास्नु, नपामा उपलव्ध स्रोत तथा साधनहरूको समन्वायिक पहुँच विस्तार गर्नु आवश्यक देखिएको छ। हरेक परिवार सबै पूर्ण रोजगार सिर्जना गर्न भूमि, पूँजी र श्रमसँगको सम्बन्ध स्थापना गर्दै तीनै तहका सरकारहरूले कार्यान्वयन गर्ने कार्यक्रमहरू बीच समन्वय र सहकार्य गर्दै सरकारी, सहकारी, सामुदायिक, निजी एवं गैरसरकारी क्षेत्रहरूबीच आपसमा समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह हुनु आवश्यक छ।

प्रमुख समस्या

वास्तविक गरिबको पहिचान हुन नसक्नु, राज्यको स्रोत साधनमा गरिबको पहुँच पुग्न नसक्नु, कृषि क्षेत्र निर्वाहमुखी हुनु, कृषियोग्य जमिन खण्डीकृत हुनु, विप्रेषणलाई उत्पादनसँग जोड्न नसक्नु, गरिब लक्षित कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समावेशिताको सिद्धान्त आकर्षित हुँदै वास्तविक गरिबसम्म पुग्न नसक्नु, बौद्धिक पलायन रोक्न नसक्नु, श्रमको सम्मान हुने वातावरण सिर्जना हुननसक्नु, युवाहरू अर्धरोजगार हुनु गरिबी निवारणका प्रमुख समस्याहरू हुन्।

चुनौती तथा अवसर

नपाभित्र वास्तविक गरिबहरू पहिचान गरी गरिब लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु, नपाभित्र प्रचुर सम्भावनाको रुपमा रहेका पर्यटन कृषि, उद्योग र खेलकुद क्षेत्रलाई आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्नु, उत्पादित वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर कायम गर्दै नपाको आवश्यकता पूरा गरी निर्यात गर्न सक्षम बन्दै गरिबीको अन्त्य गर्नु चुनौती रहेको छ। देश संघीय व्यवस्थामा रुपान्तरण भएसँगै राजनीतिक स्थायित्व, शान्ति सुव्यवस्था कायम हुनु, गरिबी निवारण गर्ने विषय तीनै तहका सरकारको प्राथमिकतामा पर्नु, परम्परागत ज्ञान, स्थानीय सीप, प्रविधि र कच्चा पदार्थमा आधारित साना तथा लघु उद्योगलाई प्रवर्द्धन गरेमा स्थानीय स्तरमा नै रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुनु, चापाकोट नगरपालिका प्राकृतिक, धार्मिक, सांस्कृतिक विविधताले सजिएको हुँदा पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तारका कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी आन्तरिक एवं बाह्य पूँजी भित्र्याउन सकिने प्रसस्त सम्भावना रहनु पनि अवसरका रुपमा लिन सकिन्छ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- एकीकृत विकास, गरिबी निवारण र समृद्ध नपाको निर्माण।

लक्ष्य

- सबै प्रकारका गरिबी न्यूनीकरण गर्ने।

उद्देश्य

- गरिबी निवारणलाई सबै विकास कार्यक्रममा एकीकृत गर्नु।
- स्थानीय स्रोत साधनहरूलाई गरिब लक्षित बनाई गरिबहरूको पहुँच विस्तार गर्नु।

रणनीति

- गरिबी निवारणलाई स्थानीय तहका सबै विकास निर्माणमा एकीकृत गर्ने ।
- स्थानीय तहमा रहेका वास्तविक गरिबहरूको पहिचानगरी विवरण अद्यावधिक गर्ने ।
- उत्पादनमूलक रोजगारीका अवसरहरूको वृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरीय गरिबी निवारण नीति तर्जुमा गरी स्रोत साधनमा गरिबहरूको पहुँच विस्तार गर्ने ।

कार्यनीति

- स्थानीय सरकारवाट लगानी हुने सबै विकास आयोजनाहरूमा गरिबी निवारणलाई प्राथमिकता दिई एकीकृत गरिनेछ ।
- गरिबको वर्ग पहिचान गरी परिचयपत्र प्रदान गरिनेछ ।
- गरिबहरूको विवरण अद्यावधिक गरिनेछ ।
- स्थानीयस्तरमा उपलव्ध ज्ञान, सीप, पेशा एवं व्यवसायको पहिचान गरिनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरूलाई वाह्यबजारमा निर्यातगर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- स्थानीय तहमा भित्रिने विप्रेषणलाई रोजगारी सिर्जना र लघु उद्यम संचालन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- आम्दानीलाई बचत र बचतलाई लगानीमा परिणतगर्न स्थानीयतहमा वित्तीय संस्थाहरू विस्तारगरिनेछ ।
- उद्यमी बन्न चाहने गरिबहरूलाई सहुलियत दरमा ऋण उपलव्ध गराइनेछ ।
- ग्रामीण क्षेत्रमा घरबास संचालन अनुदानमा परिचयपत्रको आधारमा गरिब परिवारलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- योजना तथा कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्दा गरिबी निवारणलाई उच्च प्राथमिकता प्रदान गरिनेछ ।
- उद्यमशीलता विकासगर्नका लागि समयको माग र बजार अनूकुल हुने सीप विकास कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । सीपयुक्त जनशक्तिलाई गरिब परिचयपत्रको आधारमा सहुलियत दरमा ऋण प्रदान गरिनेछ ।
- परिचयपत्रको आधारमा निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध गराइनेछ ।
- पोषणको अभावमा कुपोषित बालबालिकाहरूको समस्या समाधानगर्न बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- गरिबहरूको तथ्याङ्क संकलन र अद्यावधिक कार्यक्रम
- सबै विकास कार्यक्रममा गरिबी निवारण एकीकृत गर्ने कार्यक्रम
- गरिब परिवारले उत्पादन गरेका वस्तुहरू बिक्री गर्न सहजीकरण कार्यक्रम
- सामूहिक रुपमा लघु उद्यम संचालन गर्न प्रोत्साहन कार्यक्रम
- घरवास (Home stay) संञ्चालन गर्न सहयोग कार्यक्रम
- स्थानीय सीपको पार्श्वचित्र तयार कार्यक्रम
- स्थानीय तहमा वित्तीय संस्थाहरूको विस्तार गरी बचत परिचालन कार्यक्रम
- आधारभूत सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय एवं सहकार्य कार्यक्रम
- गरिबको परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम
- गरिब परिचय पत्रको आधारमा निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध गराउने कार्यक्रम

अपेक्षित उपलव्धि

योजनाको अन्तमा गरिबी निवारण सम्बन्धी नीति निर्माण भई कार्यन्वयनमा आएको हुनेछ, गरिब लक्षित कार्यक्रमहरू तर्जुमा एवं कार्यान्वयन भएका हुनेछन्, निरपेक्ष, मानवीय र बहुआयामिक गरिबी उल्लेख्य मात्रामा घटेको हुनेछ ।

८.२ श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास

पृष्ठभूमि

गरिबि निवारण र आर्थिक विकासमा उल्लेख्य प्रगति गर्न सकिने तथ्यलाई मध्यनजर गरी श्रम वजारको आवस्यकता अनुरुप सीपमूलक श्रमशक्तिको विकास गर्नु आजको आवस्यकता हो । गुणस्तरीय जनशक्तिको विकास मार्फत् श्रमको उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी स्थानीय अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन उत्पादनको क्रियाशील साधनको रुपमा श्रमको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । संविधानले रोजगारी र श्रमको हकलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ । दक्ष र व्यावसायिक श्रमशक्तिको विकास गर्ने, श्रमिक र उद्यमीबीच सुसम्बन्ध कायम गर्ने, वैदेशिक रोजगारीबाट आर्जित सीप, पूँजी तथा प्रविधि र अनुभवको स्वदेशमा उपयोग गर्ने र सबैका लागि मर्यादित कामको अवसर उपलब्ध गराउनु आवश्यक छ । स्थानीय स्तरमा विद्यमान बढ्दो बेरोजगारी न्यूनीकरण गर्नु आवश्यकता छ । उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र समृद्ध नपा निर्माणको प्रमुख साधन मानव संसाधन हो । शिक्षालाई सीपसँग, सीपलाई उत्पादन सँग, उत्पादनलाई बजारसँग, बजारलाई रोजगारीका अवसर र आर्थिक विकाससँग जोड्न सक्ने जनशक्ति विकास गर्नु कुनै पनि स्थानीय तहको आवश्यकता हो । युवा जनशक्तिलाई प्रविधियुक्त सीप विकास गरी प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने बनाउन जरुरी देखिन्छ । नपाभित्र रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्ने तथा स्वरोजगार हुन सक्ने वातावरण निर्माण गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

प्रमुख समस्या

श्रमप्रतिको सम्मानको कमी हुनु, उद्यमशीलताको विकास, स्वरोजगार प्रवर्द्धन र उत्पादन कमजोर रहनु, युवा विदेश पलायन हुनु, वैदेशिक रोजगार सुरक्षित र भरपर्दो हुन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीका नाममा हुने मानव तस्करी नरोकिनु, स्थानीय तहमा रोजगारीको सृजना प्रर्याप्त हुन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीको सीप र पूँजीलाई उत्पादनमा जोड्न नसक्नु, निजी क्षेत्रलाई रोजगार मैत्री लगानीमा प्रोत्साहन गर्न नसक्नु, श्रमबजार सूचना प्रणाली र श्रम प्रशासन चुस्त हुन नसक्नु, स्थानीय स्तरमा आवश्यक जनशक्तिको प्रक्षेपण गर्ने र सोही अनुसार जनशक्तिको उत्पादन नहुनु, उत्पादित जनशक्ति र तिनको बजार ब्यवस्थापन हुन नसक्नु, उत्पादित जनशक्तिलाई टिकाई राख्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

स्थानीय स्तरमा श्रमलाई सीप, प्रविधि, उत्पादन र बजारसँग जोड्नु, उत्पादनशील क्षेत्रको पहिचान र रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना गर्नु, अनौपचारिक क्षेत्रका रोजगारीलाई औपचारिक क्षेत्रको दायरामा ल्याउनु, उद्यमशीलता विकास गर्नु, असल श्रम सम्बन्धको विकास र श्रमको उत्पादकत्व वृद्धि मार्फत् आर्थिक विकासका सम्भावनाहरूलाई फराकिलो वनाउनु, नयाँ श्रम क्षेत्रको पहिचान गर्नु, जनशक्ति विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु, वैदेशिक रोजगारमा जाने ब्यक्तिलाई दक्ष बनाउनु तथा विदेशबाट फर्केर आउने ब्यक्तिको सीप र दक्षतालाई उपयोग गर्नु, छोटा मध्यम तथा लामो अवधिका सीपमूलक तालिम संचालन गरी रोजगारको क्षेत्रमा पठाउनु प्रमुख चुनौतीहरू हुन् । श्रममैत्री ऐन कानुनहरू निर्माण हुनु, श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी संस्थागत संरचनाहरू स्थापना तथा सञ्चालन हुनु, सामाजिक तथा संस्थाहरू श्रम तथा रोजगारका क्षेत्रमा क्रियाशील रहनु, सरकारको शिक्षालाई बजारसँग जोडने प्राथमिकता रहनु, शिक्षा क्षेत्रमा सीपलाई आबद्ध गर्दै लैजानु, रोजगार तथा सीपमूलक क्षेत्रमा सरकारी तथा निजी क्षेत्रको लगानी बढ्दै जानु, रोजगारमूलक क्षेत्रको विकास तथा विस्तार हुँदै जानु, वैदेशिक रोजगारबाट फर्केको युवाशक्ति यहीनै रही स्वरोजगारको क्षेत्रमा आकर्षित हुनु जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- दक्ष जनशक्ति विकास र रोजगारी सिर्जना ।

लक्ष्य

- दक्ष श्रमशक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा संलग्न गरी वेरोजगारी न्यूनीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

- बेरोजगार तथा अर्धबेरोजगारलाई रोजगारीका अवसरहरू विस्तार गर्नु ।

- वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित बनाउनु ।
- आवश्यक जनशक्ति प्रक्षेपण र उत्पादन गर्ने व्यवस्था गर्नु ।
- प्रतिस्पर्धात्मक सक्षम तथा गुणस्तरीय जनशक्तिको आपूर्ति गर्नु ।

रणनीति

- श्रम सम्बन्ध सुदृढ गरी रोजगार सृजना गर्ने ।
- श्रमिकको दक्षता वृद्धि गरी प्रतिस्पर्धी बनाउने ।
- स्थानीय तहको निम्ति आवश्यक पर्ने दक्ष तथा अर्धदक्ष जनशक्तिको प्रक्षेपण गर्ने ।
- शिक्षालाई बजारको माग र सीपसँग आवद्ध गर्ने ।
- स्थानीय सरकार तथा निजी क्षेत्रवीच साझेदारी गर्ने ।
- जनशक्ति उत्पादन गर्दा प्राविधिक तथा व्यावसायिक सीप विकासमा जोड दिने ।

कार्यनीति

- रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना गरी श्रम बजारको माग अनुसार श्रमशक्तिको आपूर्ति गरिनेछ ।
- श्रम र ज्याला बीचको सन्तुलन कायम गरिनेछ ।
- बेरोजगारलाई प्राविधिक, सीपमूलक तथा व्यावसायीक तालिम दिई दक्ष बनाइनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूको अभिलेख राखी त्यसलाई सुरक्षित व्यवस्थित एवं मर्यादित बनाउन आवश्यक समन्वय गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त ज्ञान, सीप, अनुभव र पूँजीलाई उत्पादनमा लगाउन प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- स्थानीय तह र निजी क्षेत्रलाई आवश्यक पर्ने जनशक्तिको प्रक्षेपण गरिनेछ ।
- शैक्षिक संस्थासँग सहकार्यगरी आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- उत्पादन क्षेत्रलाई चाहिने मध्यम खाले जनशक्ति उत्पादनलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- युवाहरूलाई माग तथा आवश्यकताका आधारमा अल्प, मध्यम तथा लामो अवधिको व्यावसायिक तालिम संचालन गरिनेछ ।
- विदेशबाट फर्केकाले सिकेको सीपको प्रयोगगरी स्वरोजगार हुन तथा रोजगारी सिर्जनागर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- नयाँ रोजगारका क्षेत्र पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरिनेछ ।
- आर्थिक तथा सामाजिक हिसाबले पछि परेका समूहको क्षमता विकासका लागि प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अवसरमा छात्रबृत्ति लगायत सुविधाहरू प्रदान गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- स्थानीय तहमा जनशक्तिको माग पहिचानका लागि द्रुत बजार सर्भेक्षण
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान
- उद्यमबाट उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापन सहयोग
- वदेशिक रोजगारीमा जानेको अभिलेख तयारी र अद्यावधिक
- बेरोजगारहरूलाई उत्पादनमा लगाउन न्यून ब्याज दरको ऋण तथा प्रविधी सहयोग

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्तमा स्रोतको उपलब्धता, बजार र श्रमको अवस्था विश्लेषण भएको हुने, बजारको माग अनुसार प्राविधिक, सीपमूलक तथा व्यावसायिक तालिम सञ्चालन भएको हुने, उद्यमबाट उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापनमा सहयोग पुगेको हुने, वैदेशिक रोजगारीमा जानेको अभिलेख तयार भएको हुने र बेरोजगारहरूलाई उत्पादनमा लगाउन न्यून ब्याज दरको ऋण तथा अन्य सहयोग प्रवाह भएको हुनेछ । जनशक्ति प्रक्षेपण तथा उत्पादन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन पश्चात् स्थानीय तहको आवश्यकता बमोजिम सीपयुक्त जनशक्ति

उत्पादन भएको हुनेछ। श्रम बजारमा जनशक्तिको माग र आपूर्ति बीच सन्तुलन कायम भएको हुनेछ। जनशक्ति विकासमा स्थानीय तह तथा निजी क्षेत्रहरूबीच सहकार्य र समन्वय उन्नत अवस्थामा हुनेछ।

८.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधता

पृष्ठभूमि

नेपाल बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक र बहुसांस्कृतिक राष्ट्रको रुपमा विश्वमै सुपरिचित छ। हाम्रा सम्वृद्ध मूर्त तथा अमूर्त सम्पदाहरु राष्ट्रिय एकता सबलीकरण गर्ने माध्यमका रुपमा रहेका छन्। परम्परागत संस्कृतिको जगेर्ना गरी भाषा र संस्कृतिको मौलिकतालाई अक्षुण राख्दै ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्नु हाम्रो दायित्व रहेको छ। असल सांस्कृतिक अभ्यास, सांस्कृतिक सहिष्णुता र सहअस्तित्व मार्फत सामाजिक सद्भाव सुदृढ गर्न आवश्यक छ। "विविधतामा एकता, नेपाली समाजको विशेषता" भन्ने तथ्यलाई आत्मसात् गरी राष्ट्रिय एकता र अखण्डतालाई मजवुत बनाउनको लागि संस्कृतिको अहं भूमिका रहेको छ। नेपालमा ४ भाषिक समुदायका कुल १२५ जातजाति र १२३ भाषाहरु रहेका छन्। यहाँका १० सम्पदाहरु विश्व सम्पदासूचिमा सूचीकृत छन्। मूर्तअमूर्त संस्कृतिका दृष्टिकोणले नेपाल विश्वमै धनी राष्ट्र मानिन्छ। चापाकोट नगरपालिकामा समेत सामाजिक र सांस्कृतिक विविधता पाइन्छ।

प्रमुख समस्या

प्राचीन सांस्कृतिक सम्पदा एवं तिनिहरुको स्वामित्वमा रहेको सम्पतिको वैज्ञानिक अभिलेखको अभाव हुनु, सम्पदाहरु माथि अव्यवस्थित शहरीकरणद्धारा सिर्जित अतिक्रमण हुनु, विश्व व्यापीकरण तथा आधुनिकीकरणको प्रभाव रहनु, मूर्त तथा अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदाको व्यवस्थापन सम्बन्धि नीति तथा कानुनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न प्रयाप्त स्रोत साधन नहुनु, सम्पदाको दिगो संरक्षण तथा सञ्चालनका लागि स्थानीय तह र समुदायमा स्वामित्वको अनुभूति दिलाउनु नसकिनु, भाषा, संस्कृति संरक्षण, प्रवर्द्धन तथा अभ्यास गर्ने विभिन्न क्षेत्रका स्रष्टा तथा समुदायलाई उचित सम्मान तथा प्रोत्साहनमा समेट्न नसक्नु र भाषा, संस्कृतिको क्षेत्रमा प्रयाप्त मात्रामा अध्ययन, अनुसन्धान तथा अन्वयषण कार्य हुन नसक्नु जस्ता समस्या विद्यमान रहेका छन्।

चुनौती तथा अवसर

मूर्त तथा अमूर्त सांस्कृतिक सम्पदा सम्बन्धी नीति, कानुन् एवं अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, विश्वव्यापीकरणको प्रभावबाट मौलिक संस्कृतिलाई जोगाइराख्नु, विविधतामा एकता ल्याउने सशक्त माध्यम भाषा र संस्कृति भएकोले सबै भाषा र संस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्नु र संस्कृतिलाई राज्यको प्राथमिकतामा समावेश गरी प्रयाप्त स्रोत साधनको व्यवस्था मिलाउनु प्रमुख चुनौतीका रुपमा रहेका छन्। भुकम्पद्धारा क्षतिग्रस्त ऐतिहासिक पुरातात्विक सम्पदाहरुको पुनर्निर्माण सन्तोषजनक रुपमा गति लिएको, संघीय संरचना अनुरुप तीन तहका सरकारबाट संस्कृतिको जगेर्ना र संरक्षणमा स्थानीय आवस्यकता बोध गरी थप प्रयास हुन सक्ने अवस्था सिर्जना भएको छ। संविधानमा भाषा आयोगको प्रावधान रहनु तथा भाषा र संस्कृतिको हकलाई मौलिक हकको रुपमा प्रत्याभूती, सांस्कृतिक एवं धार्मिक विविधताबीच सद्भाव अभिवृद्धि भएकाले राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्नका साथै बाह्य धार्मिक पर्यटकलाई आकर्षण गर्न सकिने अवसर रहेको छ।

क्षेत्रगत सोत, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- विविधतामा गौरव गर्ने एकताबद्ध नेपाली समाज

लक्ष्य

- स्थानीय तहका सवै मौलिक संस्कृतिको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्दै राष्ट्रिय एकता एवं अखण्डता मजवुत वनाउने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने।

उद्देश्य

- सबै जाति/समुदायको संस्कृति र परम्पराको जगेर्ना गरी मौलिक पहिचान र राष्ट्रिय एकता अभिवृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउने ।
- स्थानीयतहको सम्पदाहरुको संरक्षण र प्रभावकारी व्यवस्थापनगरी पर्यटकीय स्थलकोरुपमा विकासगर्नु ।
- भाषा, साहित्य, लिपि, संगित, नाट्य कला र ललितकला क्षेत्रको वृहत्तर विकास र प्रवर्द्धन गर्नु ।

रणनीति

- स्थानीय स्तरका सवै समुदायको सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक मूल्य मान्यताको कदर, संरक्षण र सम्मान गर्दै एकता प्रवर्द्धन गर्ने गरी संस्कृति परिभाष्य निर्माण गर्ने ।
- धार्मिक, सांस्कृतिक एवं पुरातात्विक महत्वका सम्पदाहरुको संरक्षण गर्नुका साथै प्रवर्द्धन गरी पर्यटकीय उपजको रुपमा विकास गर्ने ।
- भाषा, कला, साहित्य र संगित आदि क्षेत्रहरुसंग सम्बद्ध संस्थाहरुको सवलीकरण गर्ने ।
- ऐतिहासिक, धार्मिक एवं पुरातात्विक सम्पदाहरुको अन्वेषण, उत्खनन, संरक्षण, जगेर्ना र प्रवर्द्धन गर्ने ।

कार्यनीति

- लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण गरिने छ ।
- क्षतिग्रस्त सम्पदाहरुलाई समयमै पुनःर्निर्माण गरी पर्यटकीय आकर्षणको रुपमा सञ्चालन गरिने छ ।
- नपाभित्र रहेका मंदिर तथा गुम्वाहरुका संरक्षण, सम्वर्द्धन र प्रवर्द्धन गरिने छ ।
- प्राचीन कला, साहित्य, संगीत, भाषा, संस्कृति भएका विशेष स्थान र त्यसमा समर्पित स्रष्टाहरुको सम्मान हुनेगरी सामाजिक संरक्षण प्रदान गरिने छ ।
- स्थानीय स्तरमा प्रचलित विभिन्न भाषा-भाषीका, लिपिको यथार्थ स्थिति पहिचान गरी अभिलेखकरण गर्नुका साथै तिनिहरुको संरक्षण एवं उत्थानका कार्यलाई अघि बढाइने छ ।
- परम्परागत लोक संगीत, नृत्य, नाट्य लगायतका श्रव्य तथा प्रदर्शनजन्य लोककलाहरुको अनुसन्धान र संरक्षणको उचित व्यवस्था मिलाइने छ ।
- स्थानीय सम्पदा, ऐतिहासिक गढी, किल्ला, भाषा, लिपि, कला, संस्कृति, गुठी, धार्मिक स्थल तथा पाटी पौवाहरुको अभिलेखीकरण, संरक्षण र उपयोग गर्ने ।

प्रमुख कार्यक्रम

- क्षतिग्रस्त पुराना सम्पदाहरुका जिर्णोद्धार
- सांस्कृतिक संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धन समूह गठन तथा परिचालन
- साँस्कृतिक संग्रहालयको स्थापना तथा सञ्चालन
- लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण
- लोपोन्मुख रीतिरिवाजहरुको अभिलेखिकरण, भिडियो डकुमेन्ट्री तयारी र प्रसार
- भाषा र संस्कृति संरक्षणमा संलग्न व्यक्ति तथा संस्थालाई सम्मानको व्यवस्था
- गुम्वा तथा मन्दीरहरुका संरक्षण र सम्बर्द्धन
- स्थानीय भाषा, कला तथा साँस्कृतिको जगेर्नामा अनुदान
- स्थानीय सम्पदाहरुका अभिलेखीकरण र संरक्षण ।

अपेक्षित उपलव्धि

यस योजनाको अन्त्यमा क्षतिग्रस्त सम्पदाहरुको पुनःर्निर्माण कार्य समपन्न भएको हुने, सांस्कृतिक संग्रालयको स्थापना र सञ्चालन, लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण भएको हुने, गुम्वा तथा मन्दीरहरु र स्थानीय भाषा तथा कला संस्कृतिको संरक्षण भएको हुनेछ ।

८.४ विपद् व्यवस्थापन

पृष्ठभूमि

विपद् भन्नाले चट्याङ्ग, असिना, भूकम्प, आगलागी, बाढी पहिरो, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, अनिकाल, महामारी, युद्ध, भोकमरी, आदिबाट सृजित समाजको अस्तव्यस्त अवस्थालाई बुझिन्छ । चापाकोट नगरपालिका विभिन्न प्रकृति तथा मानव सिर्जित प्रकोपको जोखिममा रहेको छ । यी अप्रत्यासित विपत्तिहरूको व्यवस्थापनमा पनि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी जस्ता कार्य आवश्यक हुन्छन् । विपत् व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न आवश्यक रहेकोछ ।

प्रमुख समस्या

पूर्व मनसुन र मनसुनको समयमा हुने मेघगर्जन र चट्याङ्ग, मनसुनी बर्षाले नियमित रुपमा सृजना गर्ने वाढी, पहिरो, डुवानका अतिरिक्त विकासका लागि भैरहेको डोजरको जथाभावी प्रयोगले भू–क्षय भई ताल, तलैया, खेतीवारी, जलविद्युतका बाँध पुरिने तथा भौतिक पुर्वाधारमा समेतक्षति पुग्ने समस्या छन् । गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा नहुनु, सरसफाई तथा खानपानमा सतर्कता सम्बन्धी चेतनाको कमी, शहरी क्षेत्रमा खुला स्थलको कमी, क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धानमा कमी यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

स्थानीय स्तरमा विपद् व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण पाटो पूर्वानुमान सूचना प्रणालीको प्रभावकारी व्यवस्था नहुनु, विपद व्यवस्थापनमा दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु, विपद् व्यवस्थापनको आधुनिकीकरण, प्रविधि तथा उद्धार सामग्रीको अभाव हुनु, उद्धार, राहत र पुनर्स्थापनाको लागी प्रभावकारी संयन्त्रको कमी हुनु, जलवायु परिवर्तन, दुर्गम क्षेत्रमा सडक लगायतका पूर्वाधारको कमीले उद्धार कार्यमा चुनौती थपिएका छन् । बढ्दो जनसंख्या, वनजंगल जस्ता प्राकृतिक स्रोतको अत्याधिक दोहन, विकासमा नाममा उचित सर्वेक्षण नै नगरी यत्रतत्र डोजर लगाई सडकको निर्माण आदि चुनौतीको रुपमा रहेका छन् । नदी प्रणाली व्यवस्थित गर्ने, विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई स्थानीय निकायका नयाँ वन्ने नीति तथा योजनाहरूलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने, नयाँ बन्ने संरचना तथा पूर्वाधारहरू निर्माण गर्दा विपद व्यवस्थापनलाई ध्यान दिएर निर्माण गर्ने, खुला क्षेत्र संरक्षण गर्ने, विपद् उत्थानशील शहर तथा एकीकृत बस्ती विकास जस्ता अवसरहरू रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- विपद न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न विपद् उत्थानशील समाजको विकास ।

लक्ष्य

- प्राकृतिक तथा गैर-प्राकृतिक विपद एंव जोखिम न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

- जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद्का सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा, पहिचान, अनुगमन र पूर्वचेतावनी प्रणाली सुदृढ गर्नु ।
- विपद् पश्चातको पुनर्लाभ, पुनःस्थापना, पुनर्निर्माण र नव निर्माणका कार्यलाई सबल र उत्थानशील बनाउनु ।

रणनीति

- विपद् रोकथाम मार्फत् क्षति न्यूनीकरण गर्ने ।
- प्रकोप तथा प्रकोपजन्य विपद्को प्रतिकूल असरलाई सीमित तुल्याउने अल्पीकरण (Mitigation) तथा अनुकूलनका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

- अग्रिम सावधानी तथा पूर्वतयारी (Early preparedness) व्यवस्था गर्ने ।
- विपद पश्चात् आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ती गर्नसक्ने अवस्था सुनिश्चित गर्ने आपत्कालीन सेवाहरू व्यवस्था सहितको प्रतिकार्य (Response) गर्ने ।
- विपदमा परेका व्यक्ति तथा समुदायको पुर्नलाभ तथा उत्थानशीलता विकास गर्ने ।
- एकीकृत विपद व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्ने ।

कार्यनीति

- स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरिने छन् ।
- क्षति न्यूनीकरणका लागि योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- नदी नियन्त्रण तथा भूव्यवस्थापन कार्य गरिनेछ ।
- विपद्बाट हुन सक्ने क्षति कम गर्न विपद्जोखिम व्यवस्थापनलाई विकास निर्माणमा मूलप्रवाहीकरण र स्थानीय स्तरको योजना तर्जुमामा विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई आन्तरिकीकरण गरिनेछ ।
- भू-उपयोग नीति अवलम्बन गरी भूमिको क्षमताको आधारमा भूउपयोग गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- खोला किनारमा रहेका बस्तीहरूको भौगर्भिक अध्ययन गरी जोखिममा रहेकाहरूलाई स्थानान्तरण गरिने छ ।
- विपद जोखिम पूर्वतयारी र जोखिम न्यूनीकरणमा स्थानीय क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- प्रभावित समुदायको जीवन रक्षाको लागि तत्कालीन आवश्यकताको पहिचान र प्रतिकार्यको लागि प्रारम्भिक तथ्याङ्कहरू तयार गर्ने र राहत कार्य सञ्चालन गरिनेछ ।
- प्रारम्भिक विपद् लेखाजोखा गरी थपकार्य गरिनेछ ।
- विपद् पश्चात् क्षति तथा आवश्यकताको लेखाजोखा गरिनेछ ।
- समुदायको प्रकोपको सामनागर्न सक्ने र पुनःआफ्नो पूर्वावस्थामा फर्कन सक्ने क्षमता विकास गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- जोखिम तथा संकटासन्नताको लेखांकन तथा नक्सांकन
- स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना (LDRMP) निर्माण
- नगरपालिकाको आपतकालिन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य योजना (MEPRP) निर्माण
- स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र परिचालन
- आपत्कालीन सहायताका लागि अत्यावश्यक सामाग्रीको भण्डारण तथा व्यवस्थापन
- विपद् पछिको खोज तथा उद्धार कार्य
- उद्धार कार्यमा खटिने निकायलाई तालिम तथा उद्दार सामग्री वितरण
- आपत्कालीन अवस्थाको लागि Rescue team को तयारी तथा परिचालन
- विपद प्रभावितहरूका लागि जीविकोपार्जन सहयोगार्थ आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालन
- शिक्षा, खानेपानी लगायत पूर्वाधारको पुर्नस्थापना
- आकाशेपानी संकलन र खडेरी सहन सक्ने विउ, तथा खेती प्रविधि सहायता ।

अपेक्षित उपलव्धि

योजनाको अन्तमा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कानूनी, नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था र यससँग सम्बद्ध योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी लागु भएको हुनेछ । जलाधारको व्यवस्थापनबाट जल उत्पन्न प्रकोप तथा जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ । विपद् जोखिमको पूर्वानुमान सूचना, खोज तथा उद्धारका लागि प्रभावकारी सूचना प्रणालीको व्यवस्थापन भएको हुनेछ । मानवीय कारणले उत्पन्न हुने प्रकोप न्यून हुनेछ ।

८.५ वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन

पृष्ठभूमि

वातावरण व्यवस्थापन मानव स्वास्थ्य र सुखसंग प्रत्यक्ष रुपमा जोडिएको विषय हो । स्थानीय तहमा विकास निर्माणका क्रममा वातावरण प्रदूषण जस्ता समस्या टड्कारो रूपमा देखिएका छन् । वायु र जल प्रदूषणले मानिसमा विभिन्न रोगहरू समेत निम्त्याउने गर्दछ । वातावरण संरक्षण गर्न आवश्यक संरचनागत र संस्थागत व्यवस्था हुन सकेको छैन । प्राकृतिक स्रोत साधनको अनियन्त्रित प्रयोगलाई नियन्त्रण गर्न, विकासका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा वातावरणीय प्रभावको पूर्व मूल्याङ्कन गरेर मात्र सञ्चालनको अनुमति दिने जस्ता कार्य स्थानीय स्तरबाट हुन आवश्यक छ । मानव अनुकूलको वातावरण निर्माणमा सहयोग जुटाउनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । फोहोर मैला व्यवस्थापन, वृक्षारोपण र संरक्षण, प्राकृतिक स्रोत साधनको समुचित प्रयोग, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम स्थानीय स्तरबाट सञ्चालन गर्न सकिन्छ । त्यसैगरी जलवायु परिवर्तनको कारण कृषि तथा खाद्यान्न, जलस्रोत, वन जंगल तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, पर्यटन, उर्जा, सिंचाई, बसोवास तथा पूर्वाधारमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न थालेको छ । बाढी, पहिरो, डढेलोमा समेत तीव्रता आएको कारण ठूलो मात्रामा धनजनको क्षति हुनुको साथै जीविकोपार्जनमा समेत असर पारी बसाइँसराइ गर्नुपर्ने बाध्यता सिर्जना भएको देखिन्छ । चापाकोट नगरपालिका जलवायु परिवर्तनको उच्च जोखिममा छ । यहाँका जनताले पनि अति वर्षा, खडेरी, अति गर्मी र अति चिसोका घटनाहरू वृद्धि भएको महसुस गरेका छन्, जलवायुको अवस्था सरदरभन्दा परिवर्तन भएको पाइन्छ, जसले कृषि, खानेपानी, स्वास्थ्य, वन, जलस्रोत, पर्यटन र अन्य क्षेत्रमा दैनिक जीवन पद्धतिमा समेत असर गरेको छ । तापक्रमका साथै वर्षातको समय, मात्रा र अवधिमा आएको परिवर्तनका कारणले कृषि उत्पादन र खाद्य सुरक्षामा थप नकरात्मक प्रभाव देखिन थालेको छ भने जलवायुको परिवर्तित अवस्था अनुसार खेतीपातीमा सुधार गर्ने सीप र दक्षताको अभावका कारण न्यून आय भएका समुदाय थप मारमा परेका छन् । जलवायु परिवर्तनका प्रभावसंग अनुकूलित हुने तथा प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नेतर्फ नीति तथा कार्यक्रमको तर्जूमा र कार्यान्वयन गर्नु आवश्यक छ ।

प्रमुख समस्या

बढ्दो जनसंख्या, शहरीकरण, भू-उपयोगमा आयको परिवर्तन, विस्तारित सडक सञ्जाल, बढ्दो सवारी यातायात र डिजेल पेट्रोलको खपत, फोहोरमैला उत्सर्जन, प्लाष्टिकजन्य फोहोर निष्कासन र अव्यवस्थित भौतिक निर्माणका कारण वायु र पानीजन्य प्रदूषण, जलकुम्भी, वनमासा, निलोगन्धे, मरठ्ठी, माइकेनिया जस्ता बाह्य मिचाहा झारको प्रकोप लगायत मुख्य वातावरणीय समस्या रहेका छन् । प्रदूषण नियमन सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन नहुनु, प्रदूषकलाई नियमानुसार तिराउने व्यवस्था नहुनु, विभिन्न सरोकारवाला तथा नियमनकारी निकायसँग समन्वय हुन नसक्नु, नागरिक सचेतना कम हुनु, वन जँगलको अतिक्रमण तथा ह्रास हुनु, विषादिको प्रयोग, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकास बीच सामन्जस्यता स्थापित हुन नसक्नु, बढ्दो शहरीकरण, सवारी साधनहरूको बढ्दो प्रयोग, भौतिक पूर्वाधारहरूको निर्माणमा भएको वृद्धि, वनजंगलको विनाशका कारण जमिनमाथिको वायुमण्डलको तापक्रम बढ्नु, पर्यटन, कृषि, जैविक विविधता र उर्जा लगायतका क्षेत्रहरू एवं जीविकोपार्जनमा समेत प्रतिकूल प्रभाव पर्नु, जटिल भौगोलिक अवस्था अनुरुपका विभिन्न किसिमका प्रकोपहरू, संवेदनशील तथा जोखिमपूर्ण क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको बढी असर हुने र चापाकोट नगरपालिका जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहनु, अनुसन्धान तथा तथ्याङ्कको कमी हुनु तथा अन्तरनिकाय समन्वय नहुनु, नीति तथा कार्यक्रमहरूमा जलवायुको मुद्दा मूलप्रवाहीकरण तथा आन्तरिकीकरण नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

ढल निकास तथा फोहरमैला व्यवस्थापन, वातावरणमैत्री विकास संस्थागत हुन नसक्नु, खोला सार्वजनिक स्थलहरूबाट ढुंगा, गिट्टी, वालुवा, माटोको अत्यधिक र अनियन्त्रित प्रयोग, प्राकृतिक स्रोतको अधिक दोहन, शहरोन्मुख क्षेत्रमा धुलो तथा धुँवाले वायु प्रदूषण, भूक्षय, स्थानीय तहमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी चेतनाको अभाव हुनु, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी दायित्वबोध गराउनु, निश्चित क्षेत्रमा मात्र पर्यटकको अत्याधिक चाप हुनु, र विकाससँगै हरित गृह ग्याँसको उत्सर्जन कम गर्नु, विकास आयोजनाले वातावरणमा पारेको असरको अनुगमन गरी नियमन गर्नु तथा जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल प्रभावहरू न्यून गरी अनुकूलन क्षमता बृद्धि गर्नु,

आवश्यक पर्ने जनशक्ति, सीप, दक्षताको अभाव तत्काल पुरा गरी प्रभावकारी तुल्याउनु, संवेदनशील र कमजोर भू-बनोट भएको क्षेत्रका संरक्षण गर्नु आदि प्रमुख चुनौती रहेका छन् ।

क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- सफा, स्वच्छ र हरित वातावरण र जलवायु उत्थानशील समाज निर्माण र समृद्धिमा योगदान ।

लक्ष्य

- स्थानीय स्तरमा वातावरण मैत्री विकास मार्फत् सफा, स्वच्छ र हरित वातावरण सहितको समृद्धि हांसिल गर्ने र जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्दै जलवायु परिवर्तन उत्थानशील समाज निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय तहमा संञ्चालन हुने उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरण मैत्री बनाउनु ।
- जैविक विविधता संरक्षण गरी पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु ।
- संकटासन्न जनता तथा प्राकृतिक स्रोतहरूको जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि गर्नु ।
- जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु ।

रणनीति

- उत्पादनमूलक उद्योग स्थापना तथा पूर्वाधार निर्माण गर्नुपूर्व वातावरणीय प्रभाव मूल्याँङ्कन गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- हरित गृह ग्यास उत्सर्जन कम गर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- विभिन्न पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण गर्ने ।
- नदी तथा तालजन्य प्रदूषण नियन्त्रण गर्ने ।
- जमिन, ध्वनि तथा वायु प्रदूषण रोकथाम गर्ने ।
- फोहर मैला व्यवस्थापन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका असरहरूको जोखिममा रहेका प्राकृतिक स्रोत तथा जनताको उत्थानशीलता विकासगर्ने ।
- सबै स्थानीय तहको अनुकूलन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गर्ने ।
- कार्वन उत्सर्जन कम गर्ने भूउपयोग तथा प्रविधि प्रयोग गर्ने ।

कार्यनीति

- वातावरणीय मूल्याँकन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार गरिनेछ ।
- वातावरणमैत्री उत्पादनहरूलाई विशेष अनुदान तथा प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा वातावरण शिक्षा तथा प्रचारप्रसार गरिनेछ ।
- वन संरक्षण तथा जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापनबाट कार्वन उत्सर्जन कटौती गरिनेछ ।
- वन, जैविक विविधता तथा जलाधारको संरक्षण एंव सहभागितामूलक व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- पर्वतीय पर्यावरणको एकीकृत संरक्षण गरिनेछ ।
- फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।
- वन, जलाधार तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- प्रदेशमा जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका जनताको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वतयारी तथा सचेतना निर्माण गर्ने कार्य गरिनेछ ।
- स्थानीय तहलाई अनुकूलन योजना बनाई कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गरिनेछ ।
- दिगो वन व्यवस्थापन गर्दै वनको कार्वन संचिती बृद्धि गरिनेछ ।

- एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन गर्दा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रमहरूलाई मूल प्रवाहीकरण गरिने छ ।
- जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण र स्वच्छ उर्जाका कार्यक्रम विस्तारगर्न निजी क्षेत्रको सहभागिता र लगानीलाई वृद्धि गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- वातावरणमैत्री प्रविधि प्रयोगमा प्रोत्साहन तथा सहुलियत प्रदान
- वन तथा झाडी बुट्यान क्षेत्रको संरक्षण एवं व्यवस्थापन
- महत्वपूर्ण तथा संवेदनशील क्षेत्रको संरक्षण
- नदीको स्वच्छता कायम र हरियाली विस्तार
- वायुप्रदूषण गर्ने उद्योगको अनुगमन तथा नियन्त्रण
- फोहर व्यवस्थापन क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माण
- वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- प्लाष्टिक जन्य वस्तु तथा अन्य फोहरको व्यवस्थापन तथा प्रशोधन
- जलवायुमैत्री खेती प्रविधि कार्यक्रम सञ्चालन
- स्थानीय अनुकूलन योजना (LAPA) तर्जुमा र कार्यान्वयन
- पानीको मुहान संरक्षण कार्यक्रम
- जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन
- सडक किनारा र खाली रहेका जमीनमा वृक्षारोपणका साथै उद्यान निर्माण
- कृषि र पशुपंक्षीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमहरू संञ्चालन ।
- समुदाय अनुकूलन कार्य योजना (CAPA) तर्जुमा र कार्यान्वयन ।

अपेक्षित उपलव्धि

योजनाको अन्तमा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था, नियमनकारी संयन्त्र तथा संरचनाको विकास भएको हुनेछ । सम्पूर्ण स्थानीय तहमा फोहर व्यवस्थापन तथा प्रशोधनका पूर्वाधार विकास भएको हुनेछ । वातावरण स्वच्छता सम्बन्धी जनचेतना विकास भएको हुनेछ । प्राकृतिक स्रोतको पूर्ण रुपमा संरक्षण भएको हुनेछ । खाली जग्गामा वृहत् वृक्षारोपण गरी वनको क्षेत्रफलमा वृद्धि भएको हुनेछ । जलवायु परिवर्तनका असरहरूको न्यूनीकरण, अनूकूलन तथा समानुकूलन भएको हुनेछ । स्थानीय तहहरूको जलवायु अनुकूलन योजना तयार तथा कार्यान्वयन भएको हुनेछ । जलवायुमैत्री गाउँ (Climate Smart Village), हरित गृह ग्याँस उत्सर्जन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन तथा समानुकूलनका कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।

८.६ सामुदायिक साझेदारी र गैर सरकारी संस्थाहरु

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सामुदायिक तथा गैर सरकारी संस्थाहरुको लगानी तथा भूमिकालाई जवाफदेही र पारदर्शी बनाउँदै त्यस्ता संस्थाहरुको स्थापना, स्वीकृति, सञ्चालन, नियमन र व्यवस्थापनका लागि एकद्धार प्रणाली अपनाउने र राष्ट्रिय आवस्यकता र प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा संलग्न गराउने कुरा उल्लेख गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्यले नागरिक समाजसंगको साझेदारीलाई समावेश गरेको छ । राज्यको सम्वृद्धिका लागि नेपाली जनताको सामाजिक रुपान्तरण र आर्थिक विकासको लागि विकासको साझेदारको रुपमा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरुको सम्पूर्ण भूमिका रहेको छ । यस अर्थमा सामुदायिक तथा गैर सरकारी संस्थाहरुलाई सरकारको विकास प्रयासमा सहयात्रीको रुपमा योगदान गर्न सक्ने वातावरण निर्माण गर्नु र उनीहरुबाट प्रवाह हुने स्रोतको उपयोगलाई पारदर्शी वनाई अधिकतम सामाजिक परिचालन मार्फत प्रभावकारी सेवा प्रवाह गरी जनताको जीवन स्तरमा सुधार गर्ने गराउने तर्फ जोड दिनु आजको आवस्यकता रहेको छ । यस संदर्भमा सामुदायिक तथा गैर सरकारी संघ संस्थाको भूमिका दिगो विकास लक्ष्य हाँसिल गर्ने तर्फ केन्द्रित हुनु आवश्यक छ ।

प्रमुख समस्या

संघीय संरचना अनुरूप सामाजिक संघ संस्था परिचालनका लागि नीति तथा कानुनहरू तर्जुमा हुन नसक्नु, सरकार र सामाजिक संघ संस्थाहरू बीचको सहकार्यका क्षेत्रहरूलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउन नसक्नु, सामाजिक संघ संस्थाहरूको कार्यक्रममा दोहोरोपना हुनु, परियोजनाहरूको प्रभावकारी सुपरीवेक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नहुनु, एकीकृत सूचना तथा तथ्याङ्क प्रणाली नहुनु, सामाजिक संघसंस्थामा आन्तरिक सुशासनको कमी हुनु, सामाजिक संघसंस्थामार्फत् वैदेशिक सहायता परिचालन भैरहेको भए तापनि लगानी अनुसार अपेक्षित प्रतिफल हासिल हुन नसक्नु, नियमनकारी निकाय प्रभावकारी नहुनु यस क्षेत्रका समस्या हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

गैरसरकारी संस्थाद्वारा संचालित परियोजनालाई एकद्वार प्रणालीमार्फत् सहजीकरण तथा परिचालन गर्नु, गैरसरकारी संस्थाबाट परिचालन हुने आर्थिक स्रोतलाई पारदर्शी बनाई लेखा प्रणालीमा आवद्ध गराउनु र गैरसरकारी संस्थालाई स्थानीय तहको सरकार बीचको समन्वयमा स्थानीय तहको प्राथमिकता र आवश्यकताका क्षेत्रमा परिचालन गर्नु, सामाजिक संघ संस्थाहरूको सेवालाई ग्रामीणमुखी वनाउनु, संघ संस्थाहरू दोहोरो तेहोरो रूपमा स्वीकृत हुनुपर्ने प्रावधान हुँदा सेवा प्रवाहमा कठिनाई, सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा गैरसरकारी क्षेत्रको योगदान मापन गर्ने सूचक तयारगर्नु र प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि संस्थागत सुदृढीकरण गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती हुन् । नेपालको कानुनले सामाजिक संघ संस्थालाई कानुनी रूपमा अधिकार प्रदान गर्नुका साथै उत्तरदायित्व र जिम्मेवारीको व्यवस्था हुनु, संघीय प्रणाली अनुरूप स्थानीय सरकारको परियोजना तर्जुमा र परिचालनमा संलग्नता हुने अवस्था हुनु, संघीय प्रणाली बमोजिम स्थानीय तहसम्म सामाजिक संघ संस्थाहरूलाई विकास साझेदारको रूपमा परिचालन गरी सामाजिक विकासका विविध क्षेत्रका क्रियाकलापलाई तीव्र बनाउने आधार तयार हुनुका साथै दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग पुग्ने अवस्था सृजनाहुनु यसक्षेत्रका अवसर हुन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- सामाजिक संस्थामा सुशासन, जवाफदेहिता र प्रभावकारिता ।

लक्ष्य

- सामाजिक संघ संस्थाहरूलाई विकास साझेदारको रूपमा स्वीकार गर्दै मर्यादित, पारदर्शी र व्यवस्थित रूपमा परिचालन गरी स्थानीय स्तरमा सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्ने ।

उद्देश्य

- स्थानीय प्राथमिकताको क्षेत्रमा संघसंस्थाको परिचालन, व्यवस्थापन र नियमन गर्नु ।
- सामाजिक संघसंस्था तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूबाट प्राप्तहुने स्रोतको उपयोगलाई जवाफदेही र पारदर्शी बनाउँदै नपाको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्नु।

रणनीति

- सामाजिक संघ संस्थाहरूको परिचालनमा सहजीकरण गर्ने निकायलाई सक्षम, सुदृढ, जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउने ।
- सामाजिक संघ र संस्थाहरूको पारदर्शिता, जवाफदेहीता सुनिश्चितगर्दै सहजीकरण, परिचालन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- सामाजिक संघ संस्थाहरूको कार्य प्रभावकारिता सुनिश्चितताका लागि दोहोरोपना नहुनेगरी उपयुक्त सूचना प्रणालीको विकास गरी एकद्वार प्रणालीमा आवद्ध गर्ने ।

कार्यनीति

- स्थानीय तहमा सामाजिक संस्था स्थापना, स्वीकृति, आवद्धता, सञ्चालन, व्यवस्थापन, परिचालन तथा नियमनको लागि आवश्यक स्थानीय नीति, कानुन र मापदण्ड तर्जुमा गरिनेछ ।

- सामाजिक संघ संस्थाको परिचालनको लागि आचार संहिता एंव मापदण्ड निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
- उपलब्ध भौतिक, मानवीय तथा प्रविधिजन्य स्रोतको उपयोगलाई प्राथमिकता दिँदै सामाजिक संघसंस्था तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको स्रोत पारदर्शी रूपमा परिचालन गरिनेछ ।
- सामाजिक संघसंस्था तथा गैरसरकारी संस्थाको सञ्चालन तथा खर्चको मापदण्ड निर्देशिका तर्जुमा र कार्यान्वयन गरी पारदर्शी बनाइनेछ ।
- परियोजना निर्माणदेखि कार्यान्वयनसम्मका सबै चरणहरूमा स्थानीय सरोकारवाला तथा स्थानीय तहको सहभागिता, सहकार्य र समन्वयलाई सुनिश्चित गरिनेछ ।
- संघ संस्थाहरूले सञ्चालन गर्ने परियोजना र लगानीलाई स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा योजनामा समावेश गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- सामाजिक संघसंस्था तथा गैरसरकारी संस्थाले गरेको योगदानलाई एकीकृत तथ्याङ्क प्रणालीमार्फत् स्थानीय स्तरमा अभिलेख राख्ने, तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने र विश्लेषणसहित वार्षिक रूपमा प्रतिवेदन सार्वजनिक गरिनेछ ।
- सामाजिक संघसंस्था तथा गैरसरकारी संस्थाहरूले सञ्चालन गरेका परियोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नियमित एवं प्रभावकारी बनाईनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा कार्यरत सामाजिक संघ संस्था तथा गैरसरकारी संस्थाले प्राप्तगर्ने स्रोतको अभिलेखीकरण गरी पारदर्शिता कायम गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- स्थानीय स्तरमा काम गर्ने संघ संस्थाहरूको उद्देश्यका आधारमा पहिचान र वर्गीकरण
- संस्थाहरूको पारदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व कायम गर्न आचारसंहिता निर्माण
- संघ संस्थाहरूको स्रोतलाई विकासमा प्रवाहित कार्यक्रम
- सार्वजनिक लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा मूल्यांकन र सार्वजनिक सुनुवाईको व्यवस्था
- सामाजिक संघ संस्थाका कार्यक्रमहरू साझेदारीमा सञ्चालन ।

अपेक्षित उपलब्धि

सामाजिक संघसंस्था तथा गैरसरकारी संस्थाहरू पारदर्शी र उत्तरदायी भई स्थानीय तहका प्राथमिकताका क्षेत्रमा परिचालन भएका हुने, सामाजिक संघसंस्था परिचालन एवम् नियमन सम्बन्धी नयाँ स्थानीय आचारसंहिता वनेका हुने, अनुगमन मूल्याङ्कन प्रभावकारी भएको हुने, एकीकृत तथ्याङ्क तथा सूचना प्रणाली स्थापना तथा सञ्चालन भएको हुनेछ ।

नोटः अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको समग्र नतिजा खाकालाई **अनुसुचि-५** मा समाविष्ट गरिएको छ ।

९. योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन

९.१ तथ्यांक प्रणाली

पृष्ठभूमि

नेपालको नयाँ संविधान, २०७२ ले संघ, प्रदेश र स्थानीयतहको तथ्यांकिय अधिकार स्पष्ट किटानी गरेकोछ । उत्पादित तथ्यांक तीन तहका सरकारका नीति तथा योजना तर्जुमा, अनुगमन र मूल्यांकनका साथै विकासको दीर्घकालीन सोच, दिगो विकास र लक्ष्य हाँसिल गर्नका लागि वस्तुगत आधार बन्न सक्नेछन् । प्रशासनिक अभिलेख, सूचना व्यवस्थान प्रणाली, अध्ययन अनुसन्धानका प्रतिवेदनको प्रशोधन र विश्लेषणबाट समेत तथ्यांक उत्पादन भैरहेको छ । तथ्यांक प्रणालीको विकासको लागि राष्ट्रिय रणनीति तर्जुमा भएको र नयाँ तथ्यांक ऐन तर्जुमाको चरणमा छ । योजना अवधिमा स्थानीय तहबाट उत्पादित यी तथ्यांकहरु राष्ट्रिय तथ्यांक प्रणालीमा आवद्धभएमा योजना तर्जूमा, अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली सुदृढ गर्न सहयोग गर्नेछ ।

प्रमुख समस्या

संरचना नयाँ हुँदा जिल्ला र स्थानीय स्तरमा तथ्याङ्क खण्डीकृत गर्न कठिनाईहरू रहनु, तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गर्न आवश्यकता अनुसारको दक्ष जनशक्ति उपलब्ध नहुनु, तथ्याङ्कहरू एकीकृत नहुँदा प्रयोगमा एकरुपकता कायम गर्न नसक्नु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती तथा अवसर

स्थानीय तहबाट एकिकृत प्रणालीमा तथ्यांक उपलब्ध गराउनु, तथ्याङ्कमा आधारित रहेर योजना तर्जुमा गर्ने र योजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने परिपाटीको आधारशीला तयगर्नु, स्थानीय तह, प्रदेश सरकार र केन्द्रीय तथ्याङ्क बिभागले लिने तथ्याङ्कहरूको संकलन र प्रशोधन मानकहरूमा एकरुपकता कायम गर्नु, तथ्याङ्कको मूल्य र महत्व बारे सचेतना जगाउनु, तथ्याङ्कको प्रयोग दक्षता वृद्धि गर्नु, तथ्याङ्कको प्रयोगमा एकरुपता कायम गर्नु आदि यसक्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । स्थानीयगत तथ्याङ्क संकलन र व्यवस्थापन गर्ने जिम्मा स्थानीय सरकारलाई दिनु, स्थानीय स्तरको तथ्याङ्क संकलन र व्यवस्थापनमा सहजीकरण र सहकार्य गर्न केन्द्रिय तथा प्रादेशिक तथ्याङ्क बिभाग तयार रहनु, छिटो र छरितो रुपमा तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र वितरण गर्न सघाऊ पुऱ्याउन सक्ने नया प्रविधिहरू विकास हुँदै जानु, नीति तथा योजना आयोगद्वारा सामाजिक आर्थिक विकासका मानक सूचकहरूको स्पष्ट पहिचान हुनु, गुणस्तरीय तथ्याङ्कको प्रयोगका लागि स्थानीय तह, प्रदेश सरकार र नेपाल सरकार प्रतिबद्ध रहनु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- प्रमाणमा आधारित नीति तथा योजना तर्जुमाको लागि गुणस्तरीय तथा एकिकृत र खण्डीकृत तथ्याङ्क ।

लक्ष्य

- नीति निर्मातालाई निर्णय गर्न चाहिने विश्वशनीय तथ्याङ्कहरू उपलब्ध गराउने ।

उद्देश्य

- स्थानीय स्तरमा तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्नु ।
- तथ्याङ्क प्रणालीको आधुनिकीकरण गर्नु ।
- विश्वसनीय, सही र समयमै तथ्याङ्क उपलब्ध गराउनु ।

रणनीति

- दिगो विकासको लागि स्थानीय स्तरीय तथ्याङ्क प्रणालीको विकास गर्ने ।
- तथ्याङ्कको संकलन, प्रशोधन, व्यवस्थापन र प्रकाशनलाई व्यवस्थित बनाउने ।
- तथ्यांङ्क संकलन, प्रशोधन र वितरण प्रणालीको आधुनिकीकरण गर्ने ।
- नपा कार्यालयले प्रशोधन गरेका सूचना भरपर्दा माध्यम मार्फत् सार्वजनिक गर्ने ।

कार्यनीति

- केन्द्रिय तथा प्रादेशिक तथ्याङ्क बिभाग, विश्वविद्यालय, सरकारी कार्यालय र निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, व्यवस्थापन र प्रकाशन गरिनेछ ।
- आवश्यक तथ्याङ्कहरूको सूची तयार गरी नियमित तथ्याङ्क संकलन गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- आवश्यकता पहिचान गरी विषयगत तथ्याङ्कहरू संकलन गरिनेछ ।
- स्थानीय तहगत तथ्याङ्क सम्बन्धि कर्मचारी तथा विज्ञहरूको क्षमता र दक्षता वृद्धि गरिनेछ ।
- आयोजना सञ्चालन अवस्थाको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गर्ने कार्यलाई नियमित रुपमा संचालन गरिनेछ ।
- तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र वितरण लागि उपलब्ध विधि र प्रविधिहरूको उच्चतम प्रयोग गरिनेछ ।
- स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण गरी तथ्यांङ्कहरूको एकीकृत रुपमा ब्यवस्थापन र वितरण गरिनेछ ।
- विषयगत क्षेत्रहरुका सम्बन्धित तथ्यांङ्कहरूको प्रशोधन गरी नक्सांकन गरिनेछ ।
- वेब पोर्टल र विभिन्न प्रकाशन मार्फत् तथ्याङ्कको नियमित प्रकाशन गरी प्रयोगकर्ताको आवश्यकता पूर्ति गरिनेछ ।
- तथ्याङ्कको प्रशोधन र बिश्लेषण गरी वेब पोर्टल र विभिन्न प्रकाशन मार्फत् प्रयोगकर्ता माझ पुऱ्याउने कार्यलाई नियमित रुपमा संचालन गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रम

- स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण, ब्यवस्थापन र सार्वजनिकीकरण
- तथ्याङ्क सम्वन्धि स्थानीय तहको क्षमता र दक्षता वृद्धि तालिम
- स्थानीय तहको सूचना संकलन र विश्लेषण
- संकलन गरिएका तथ्यांक तथा सूचनाहरु प्रदेश तथा संघमा उपलब्ध
- संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गर्ने सर्वेक्षण र जनगणनामा सघाउने कार्यक्रम ।

अपेक्षित उपलव्धी

योजनाको अन्तमा स्थानीय स्तरमा विद्युतीय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना र संचालन भएको हुने, आयोजना अनुगमन र मूल्याङ्कनको लागि आवश्यक सूचना उपलब्ध भएको हुने, प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध भएका हुने ।

९.२ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

पृष्ठभूमि

योजनाबद्ध विकासका लागि तथ्यगत अध्ययन, अनुसन्धान र विश्लेषण गर्दै विषयगत समस्या, चुनौती र अवसरहरूको पहिचान गर्ने र त्यसका आधारमा विषय केन्द्रित रणनीति र ब्यावहारिक कार्यनीति सहितको योजना आवश्यक पर्दछ । पहिलो योजनाकालदेखि नै सामाजिक-आर्थिक क्षेत्रमा उल्लेख्य उपलब्धि हाँसिल गर्ने लक्ष्य सहित रणनीति र कार्यक्रम समावेश गरी आवश्यक श्रोतको विनियोजन गर्दै आएको भएतापनि अपेक्षाकृत उपलब्धि भने हाँसिल हुन सकेको छैन । योजना प्रणालीलाई राजनैतिक परिवर्तन सापेक्ष नतिजामुखी र यथार्थपरक बनाउन निरन्तर प्रयासहरु हुँदै आएका छन् । तेह्रौं योजनाबाट नतिजा खाकाको अवधारणालाई आत्मसात गरी यसलाई थप परिष्कृत बनाउँदै योजनासंग मध्यकालीन खर्च संरचना र आर्थिक विकास कार्यक्रमलाई आबद्ध गर्दै लगिएको छ । परिवर्तित संघीय संरचना अनुसार स्थानीय तहमा समेत योजना प्रणालीको विकास गरी संस्थागत गर्ने प्रयास बमोजिम स्थानीय तहमा योजनाबद्ध विकासको संस्थागत अवस्था भएको छ । प्रादेशिक तथा स्थानीय योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, राष्ट्रिय र प्रादेशिक अनुगमन तथा मूल्यांकन दिगदर्शन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा लगिएको छ । योजनाहरूलाई तथ्य र प्रमाणमा आधारित र नतिजामुखी बनाउन हरेक आयोजनाको नतिजा खाका विकास गर्ने र सरकारले कार्यान्वयन गरेको योजनाको नियमित रुपमा मूल्याङ्कन गरी उपलब्धि सार्वजनिक गर्ने व्यवस्थाको विकास गर्न पनि आवश्यक भएको छ ।

प्रमुख समस्या

प्रयाप्त जनशक्ति, भौतिक संरचना र बजेटको अभाव रहनु, नियमित रुपमा विषयगत छलफल गरी नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यक्रमहरूको वर्गीकरण गर्ने वातावरण बन्न नसक्नु, योजना तर्जुमालाई मार्गनिर्देश गर्न आवश्यक स्थानीय तहगत खण्डीकृत तथ्याङ्कको उपलब्धता नहुनु, स्थानीय तह अन्तर्गतका संस्थागत संरचनाहरू व्यवस्थित नहुनु, कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु, आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती र अवसर

नियमित रुपमा विषयगत तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र विश्लेषण गरी योजना छनौट गर्ने प्रणालीको आधारशीला तयार गर्नु, प्रथम त्रिवर्षीय योजना, वार्षिक विकास कार्यक्रम र मध्यकालीन खर्च संरचना बीचको सामन्जस्य कायम गर्दै योजना कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउनु, योजना निर्माणको लागि आवश्यक विज्ञ जनशक्तिहरू प्रदेश स्तरमा नै उत्पादन गरी प्रादेशिक योजना निर्माणको प्रणालीलाई मजबुत र दिगो बनाउनु, योजना कार्यान्वयन गर्ने निकायको क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गरी योजना कार्यान्वयन गर्नु, स्थानीय तहको योजना निर्माण क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् । नीति तथा योजना तर्जुमा गर्नको लागि संस्थागत संरचनाको निर्माण हुनु, राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको अनुभव स्थानीय योजना निर्माणमा उपयोग गर्न सक्ने संभावनाहरू रहनु, स्थानीय तहले पनि आफ्नो त्रिवर्षीय योजना निर्माण गरी योजनाबद्ध रुपमा विकास निर्माणका कार्यहरू अगाडि बढाउनु, योजना तर्जुमा प्रति सबै समुदायको जनचासो र सहभागिता बढ्दै जानु, राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश नीति तथा योजना आयोग बीच सहकार्य र समन्वय वृद्धि हुदै जाने संभावनाहरू रहनु, प्रादेशिक र स्थानीय तहको योजना तर्जुमाको लागि प्राविधिक सहयोग गर्न विभिन्न विकास साझेदार संघसंस्थाहरू इच्छुक हुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य। रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- परिणाममुखी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रणाली, द्रुत सामाजिक आर्थिक विकासको आधार ।

लक्ष्य

- योजनाहरूको लक्ष्य र परिणामबीच सामन्जस्य कायम गर्ने ।

उद्देश्य

- तथ्यमा आधारित परिणाममुखी योजना तर्जुमा गर्नु ।
- योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु ।
- योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको विकास गर्नु ।

रणनीति

- तथ्यांङ्कको वैज्ञानिक प्रयोग गर्दै परिणाममुखी नीति तथा योजना निर्माण गर्ने ।
- विषयगत मापदण्ड बनाइ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तरसरकारी समन्वय कायम गर्ने ।
- योजना अनुगमन निर्देशिका र संयन्त्र बनाई नियमित समीक्षा गर्ने साथै तेस्रो र स्वतन्त्र पक्षबाट विशेष आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्ने ।

कार्यनीति

- योजना निर्माणमा उपयोगी हुने तथ्याङ्कहरूको सूची तयार गरी अधिकतम प्रयोग गरिने छ ।
- स्थानीय योजना निर्माणको लागि निरन्तर विभिन्न निकायहरुसँग सहकार्य र समन्वय गरिनेछ ।
- नगरपालिकाले तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन र बिश्लेषणको लागि विभिन्न निकायहरुबाट प्राविधिक सहयोग लिइने छ ।
- नगरपालिकाले आवश्यक तथ्याङ्कहरूको सूची तयारगरी नियमित तथ्याङ्क संकलन गर्ने प्रणालीको विकास गरिने छ ।

- स्थानीय स्तरमा आवश्यकता पहिचान गरी विषयगत तथ्याङ्कहरू संकलन गरिनेछ ।
- स्थानीय तहमा तथ्याङ्क सम्बन्धि कार्य गर्ने कर्मचारी तथा विज्ञहरूको क्षमता र दक्षता वृद्धि गरिने छ ।
- उपलब्ध वैज्ञानिक विधि र प्रविधिहरूको उच्चतम प्रयोगगरी तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण गरिनेछ ।
- तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण गरी तथ्यांङ्कहरूको एकीकृत रुपमा ब्यवस्थापन र वितरण गरिनेछ ।
- वेबपोर्टल र विभिन्न प्रकाशन मार्फत् तथ्याङ्कको नियमित प्रकाशन गरिनेछ ।
- तथ्याङ्कको प्रशोधन र बिश्लेषण गरी वेबपोर्टल र विभिन्न प्रकाशनमार्फत् प्रयोगकर्ता माझ पुऱ्याइनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरु

- तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, बिस्लेषण र प्रकाशन
- स्थानीय तहको योजनाहरुका निर्माण
- संस्थागत सुधार, तालिम तथा गोष्ठीको आयोजना
- स्थानीय निकायको संरचना निर्माण
- स्थानीय आवश्यक कानूनहरुका निर्माण
- स्थानीय कर्मचारीहरुका लागि क्षमता वृद्धि तालिम
- समपुरक, ससर्त र विशेष अनुदान रकमको व्यवस्थापन

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्तमा स्थानीय स्तरमा विद्युतीय तथ्याङ्क प्रणालीको स्थापना र संचालन भएको हुने, आयोजना अनुगमन र मूल्याङ्कनको लागि आवश्यक सूचना उपलब्ध भएको हुने, प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध भएका हुने ।

९.३ आयोजना बैंक

पृष्ठभूमि

आवश्यकता, लागत र मुनाफा हेरेर आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्नु पर्नेमा राजनीतिक तथा प्रशासनिक पहुँचका आधरमा आयोजना सिफारिस गर्ने वा गर्न लगाउने र सोही अनुसार बजेट विनियोजन गर्दा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसकिरहेको अवस्थाछ। यसर्थ द्रुत र दिगो सामाजिक आर्थिक विकासको लागि लगानी र लाभको विश्लेशण गरी आयोजना बैंक बनाउने र आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गरी वित्तीय स्रोत साधनको व्यवस्था र योजनाबद्ध कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । स्थानीय तहमा योजनाहरूको मूल्याङ्कन स्क्रीनिंग र प्राथमिकीकरण गरी परिणाममुखी योजनाहरूको सूची तयार गर्न थप बजेट र जनशक्ति परिचालन गर्दै आयोजना छनौट र कार्यान्वयन प्रकृयालाई पारदर्शी र सरलीकरण गर्न, र सरकारी लगानीले मात्र अपुग हुने आयोजनाको लागि निजी, सहकारी तथा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्न आयोजना बैंक बनाउने कार्यलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी निरन्तर कार्य गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।

प्रमुख समस्या

आवश्यकता, लागत र लाभ विश्लेषण गरी आयोजनाहरूको बैंक बनाउने परिपाटी विकास हुनु पर्नेमा राजनीतिक र प्रशासनिक पहुँच हाबी हुनु, संस्थागत संरचना र प्रयाप्त जनशक्ति नहुँदा आयोजना बैंक बनाउने कार्यहरू अगाडि बढ्न नसक्नु, अध्ययन र अनुसन्धानको आधारमा आयोजनाहरूको लागत र मुनाफाबारे स्पष्ट हुन नसक्दा अन्तरिक लगानी ब्यवस्थापन र लगानी आकर्षित गर्नमा कठिनाईहरू हुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

चुनौती र अवसर

आयोजना बैंक बनाउनको लागि संस्थागत संरचना निर्माण गर्नु, स्थानीय तहमा आयोजनाहरूको छनौट प्रक्रिया वैज्ञानिक बनाउनु, लागत र मुनाफा हेरी सरकारी आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्ने परिपाटीको विकास गर्न सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याउने आयोजनाहरूको आयोजना बैंक बनाउनु, सरकारी स्रोतले मात्र विकास गर्न नसकिने आयोजनाहरूको विकासको लागि निजी क्षेत्र तथा वैदेशिक लगानीकर्ता आकर्षित गर्न सहयोगी हुने गरी

आयोजना बैंक बनाउनु, संघीय तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय र सहकार्य गरी स्थानीय स्तरीय आयोजनाहरूको बैंक तयार पार्नु आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् । स्थानीय सरकारले आयोजना बैंक बनाउने कार्यलाई प्राथमिकतामा राख्नु, आयोजना बैंक बनाएर मात्र बजेट विनियोजन योजना तर्जुमालाई भरपर्दो बनाउन आयोजनाको सूची तयार गर्ने अभ्यासहरूको प्रारम्भ हुनु, स्थानीय तहले पनि सम्भाव्यता अध्ययनका आधारमा स्थानीय स्तरको आयोजना बैंक बनाउने अभ्यास प्रारम्भ गर्नु, आयोजना विकास गर्न जनशक्ति क्रमशः विकास हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति

सोच

- विकास आयोजनाको उचित छनौट, बाँडफाँड र स्मार्ट वित्तीय व्यवस्थापनको लागि आयोजना बैंक ।

लक्ष्य

- क्षेत्रगत बजेट विनियोजन पारदर्शी, समतामूलक र वैज्ञानिक बनाउने ।

उद्देश्य

- आयोजना बैंक बनाउने आधारशीला निर्माण गर्नु ।
- आयोजना कार्यान्वयन मोडालिटी पहिचान गरी सिफारिस गर्नु ।
- वित्तीय स्रोतको पहिचान गरी प्रभावकारी ढंगबाट परिचालन गर्नु ।

रणनीति

- आयोजना बैंकलाई स्थानीय तहसम्म विस्तार गर्ने ।
- कार्यान्वयन मोडालिटीको लागि आवश्यक नीति नियम बनाई नियमन गर्ने ।
- स्थानीय तहमा आवश्यक वित्तीय स्रोत तथा साधनको पहिचान तथा परिचालन गर्ने ।

कार्यनीति

- आयोजना बैंक निर्माणको लागि आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण गरिनेछ ।
- आयोजना बैंक निर्माणको लागि आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार परिनेछ ।
- आयोजना बैंकलाई व्यवस्थित गर्नको लागि आवश्यक सफ्टवेयरको विकास गरी सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय गरिनेछ ।
- आयोजना बैंकमा भएका आयोजनाहरूलाई पारदर्शी र यथार्थपरक ढंगबाट अभिलेख राख्न र छनौट गर्न विद्युतीय प्रणालीमा आवद्ध गराइने छ ।
- आयोजना बैंक बनाउनको लागि स्थानीय तहको क्षमता र दक्षता वृद्धि गरिनेछ ।
- आवश्यक नीति नियम बनाई नियमन गर्ने ।
- परियोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक नीति नियम तयार पारी लागु गरिनेछ ।
- समन्वय गरी आवश्यक वित्तीय स्रोत तथा साधनको पहिचान तथा परिचालन गर्ने ।
- स्थानीय स्तरका आयोजना बैंकमा आबद्ध भएका आयोजना संञ्चालन गर्न सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक र वैदेशिक लगानीको सम्भावनाहरू पहिचान गरी वित्तीय स्रोतको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- प्रथामिकताको आधारमा आयोजना छनौटगरी मध्यकालीनखर्च संरचनामा समावेशगरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण
- आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार
- सम्भाव्यता अध्ययन गरी स्थानीय स्तरीय आयोजनाहरूको बैंक बनाउने
- आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्माण
- स्थानीय तहमा आयोजना बैंक स्थापना गर्न क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि

- विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेख राख्न कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि
- स्थानीय तहमा आवश्यक अन्य पूर्वाधारहरूको विकास ।

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्तमा स्थानीय स्तरमा विकासका आयोजनाहरू आयोजना बैंकमा आवद्ध गरी संचालन भएका हुने, आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण र छनौट अध्ययन अनुसन्धान र मापदण्डको आधारमा भएका हुने, बजेट विनियोजन पारदर्शी, समतामूलक र वैज्ञानिक भएको हुने ।

९.४ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय

पृष्ठभूमि

देशमा संघीयताको अभ्यास प्रारम्भ भएपश्चात् तीन तहमा (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) सरकार गठन भई क्रियाशिल भएका छन् । तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने एकल अधिकार क्षेत्रका कार्यहरूमा प्रष्टता भए तापनि साझा अधिकारभित्रका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने कार्यहरूमा प्रष्टता आएको छैन । तसर्थ तीन तहका सरकारले प्रभावकारी काम सम्पादन गर्न आपसी सामन्जस्य, समन्वय र सहकार्य आवश्यक पर्दछ । प्रष्टता नभएका कार्यहरू आपसीसहकार्य र समन्वयमा सम्पादनगरी जनतालाई सरकारकोउपस्थिति र अनुभूति गराउन सकिन्छ ।

प्रमुख समस्या

नेपालको संविधानको अनुसूची ५ मा नेपाल सरकारले सम्पादन गर्ने एकल अधिकार क्षेत्र भित्रका कार्यहरू, अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारले सम्पादन गर्ने कार्यहरू, अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशले साझा रुपमा सम्पादन गर्ने कार्यहरू, अनुसूची ८ मा स्थानीय तहका एकल अधिकार क्षेत्रभित्रका कार्यहरू र अनुसूची ९ मा तीन तहका सरकारले सम्पादन गर्ने साझा अधिकारका कार्यहरू उल्लेख गरिएको छ । यी कार्यहरू मोटामोटी रुपमा मात्र उल्लेख गरिएको र मसिनाएर नछुट्याइएको हुँदा कार्य सम्पादन गर्न केही अस्पष्टताहरू छन् । कार्य विस्तृतीकरणमा केही ब्याख्या गरिएको भए तापनि ब्याख्या नभएका कैयौं सबालहरू छन् र कार्यान्वयन चरणमा ती कार्यहरू दोहोरिने, एक अर्काको क्षेत्र अतिक्रमण हुने जस्ता समस्याहरू छन् । तीन तहका सरकारले कार्यन्वयन गर्ने आयोजनाहरूको हालसम्म वर्गीकरण गरिएको छैन र यसले योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा थप समस्या पैदा गरेको छ । यस प्रकारका समस्या समाधान गर्न तीन तहका सरकारबीच आपसी सहकार्य र समन्वय आवश्यक छ ।

चुनौती र अवसर

तीन तहका सरकारले कार्यान्वयन गर्ने आयोजनाहरूको बर्गीकरण गरी कार्य प्रष्टता गर्नु, तीनै तहका सरकारको प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू कार्यान्वयनको लागि स्रोत व्यवस्थापन गर्नु, एक अर्कोको कार्यक्षेत्र अतिक्रमण नहुने गरी कार्यसम्पादनमा सहजीकरण गर्नु, आयोजना कार्यान्वनमा प्रभावकरिता ल्याउनु आदि प्रमुख चुनौती हुन् । प्रदेश र स्थानीय तह बीच तथा स्थानीय तहहरू बीच कुनै समस्या देखा परे तिनको समाधान गर्न माननीय मुख्यमन्त्रीको अध्यक्षतामा प्रदेश स्तरमा समन्वय परिषद्को व्यवस्था हुनु, संघीयता कार्यान्वयनको लागि कार्यतालिका निर्माण हुनु, आयोजनाहरूको वर्गीकरण गरी कार्य प्रष्टता ल्याउन आयोजना वर्गीकरण सम्बन्धी छलफलले नीति निर्माताको ध्यान आकर्षण गर्नु, दुःखको बेला मिलेर काम गर्ने नेपालीको संस्कृति हुनु आदि अवसर हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- तीन तहका सरकार बीच उत्कृष्ट समन्वय र सहकार्य भएको नगरपालिका ।

लक्ष्य

- आपसी समन्वय र सहकार्यमा उत्कृष्ट नतिजा हांसिल गर्ने ।

उद्देश्य

- आपसी सहयोग र समन्वयमा आयोजनाको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन गर्नु ।

रणनीति

- तीन तहका सरकारको कार्यक्षेत्र र क्षेत्राधिकार प्रष्ट गर्न आयोजनाहरूको बर्गीकरण गर्न नेपाल सरकारसँग बहस पैरबी गर्ने ।
- आपसी सहकार्य र समन्वय गर्ने संयन्त्रहरू सुदृढ गर्ने ।

कार्यनीति

- ठूला विकास आयोजनाहरूको लागि आवश्यक स्रोत बहुपक्षीय समन्वय र सहकार्यको माध्यममार्फत् व्यवस्था गरिनेछ ।
- स्थानीय तहमा उत्पादन बृद्धिमा सघाउने एवम् आर्थिक गतिविधि बढाउने खाले आयोजनाहरू नपा आंफैले पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
- जनातामा सेवाप्रवाह गर्ने साना आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- नीति तथा योजना आयोगको स्थानीय तहमा योजना तर्जुमा सहजीकरण समितिमार्फत् योजना तर्जुमा र प्राविधिक सहयोग लिइनेछ ।
- स्थानीय तहमा कार्यरत कर्मचारीहरूको आयोजना कार्यान्वयन गर्ने क्षमता बृद्धि गरिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- नीति तथा योजनाको संस्थागत संरचना निर्माण
- आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन
- स्थानीय तहका योजना तर्जुमा र कानुन निर्माण
- स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता बृद्धि तालिम
- नेपाल सरकारवाट प्राप्त राजस्वको बाँडफाँड
- आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन र कार्यान्वयनको लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था ।

अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यमा आवश्यक स्रोत बहुपक्षीय समन्वय र सहकार्यको माध्यममार्फत् व्यवस्था गरिएको हुनेछ । उत्पादन बृद्धिमा सघाउने एवम् आर्थिक गतिविधि बढाउने खाले आयोजनाहरू नपा आंफैले पहिचान गरी कार्यान्वयन गरेको हुने छ । जनातामा सेवाप्रवाह गर्ने साना आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन भएको हुने छ । स्थानीय तहमा कार्यरत कर्मचारीहरूको आयोजना कार्यान्वयन गर्ने क्षमता बृद्धि भएको हुने छ ।

९.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

पृष्ठभूमि

अनुगमन एउटा निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो, जो आयोजना कार्यान्वयनको चरणमा गरिन्छ, यसको मुख्य उद्देश्य चालु परियोजनाको प्रगति र ढिलासुस्तीको बारेमा सरोकारवालाहरूलाई समयमा नै जानकारी गराई परियोजनालाई सही बाटोमा हिंडाउनु हो । स्थानीय स्तरमा पनि अनुगमन प्रणालीको विकास गरी चालु परियोजनाहरूलाई सक्रिय र परिणाममुखी बनाउन जरुरी छ । अनुगमनले विकास कार्यक्रम र आयोजनाहरूको नतिजा खोज्ने र कार्यान्वयन गर्ने पक्षलाई बढी जिम्मेवार बनाउनुको साथै जवाफदेही पनि बनाउँछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले कार्यक्रम वा आयोजनाका सबल र दुर्बल पक्ष पत्ता लगाई दुर्बल पक्षलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायको खोजी गर्नुका साथै समीक्षा गरी सूचना संकलन गरी प्रमाणमा आधारित सुधार तथा निर्णय गर्न सहयोग पुर्‍याउँछ । त्यसैले हरेक क्षेत्र (सार्वजनिक, निजी तथा गैर सरकारी) ले परियोजनाको कार्यान्वयन चरणमा अनुगमन र परियोजनाको मध्यम तथा अन्तिम चरणमा मूल्याङ्कन गर्न जरुरी हुन्छ । राम्रो योजनाले परिणाममा ध्यान केन्द्रित गर्न मद्दत गर्दछ, जबकि अनुगमन र मूल्याङ्कनले हामीलाई अघिल्लो सफलता र चुनौतीहरूबाट पाठ सिक्न मद्दत गर्दछ र निर्णय गर्नको लागि मद्दत पुर्‍याउँछ । जसले गर्दा वर्तमान र भविष्यका पहलहरू मानिसहरूको जीवन सुधार गर्न र आफ्नो छनौटहरू विस्तार गर्न सक्षम हुन्छन् ।

प्रमुख समस्या

स्थानीय तहमा प्रयाप्त जनशक्ति र भौतिक संरचना नहुनु, सीमित बजेट, तथ्याङ्कको कमजोर आधारहरू, स्थानीय तह अन्तर्गतका संस्थागत संरचनाहरू व्यवस्थित नहुनु, कर्मचारीहरूको स्थायित्व नहुनु, आवश्यक तथ्याङ्क र सूचनाहरू उपलव्ध र व्यवस्थित नहुनु जस्ता समस्याहरू विद्यमान छन् ।

चुनौती र अवसर

स्थानीय तहमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गर्नु, सफलतापूर्वक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन गर्नु, नतिजामूलक तथ्यहरूको पहिचान गरी आयोजनामा समावेश गर्नु यस क्षेत्रका मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेका छन् । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन बारे संस्थागत धारणा बन्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यको लागि संगठन संरचना निर्माण गर्दा महत्व दिनु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका निर्देशिकाहरू तयार हुनु आदि अवसरहरू हुन् ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- आयोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र लाभग्राहीको सकारात्मक प्रभाव ।

लक्ष्य

- आयोजनाहरूको नतिजा तथा प्रभावहरूको र प्रभावकारी मापन ।

उद्देश्य

- योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु ।
- आयोजनाहरूको प्रतिफल, नतिजा र प्रभावहरूको मापन गर्नु ।

रणनीति

- अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि स्पस्ट नीति बनाई लागू गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्य प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्ने ।
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका बनाई स्थानीय तहगत रुपमा अनुगमन संयन्त्र विकास गर्ने ।
- जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- आयोजनाहरूको हरेक पक्षलाई आधार मानी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने ।
- योजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई यथार्थपरक र परिणामुखी बनाउने ।
- नीति, कार्यक्रम, योजना र आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्दा सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता कार्यकुशलता, प्रभाव, दिगोपना, समावेशिता, लैंगिक समता र लाभग्राहीको सन्तुष्टि जस्ता मापदण्डको आधारमा गरिने छ ।

कार्यनीति

- स्थानीय तहमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन तयार गरी प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- स्थानीय स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन इकाईलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- स्थानीय तहका अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा काम गर्ने कमचारीलाई तालिम प्रदान गरिनेछ ।
- सार्वजनिक नीति, पञ्चवर्षीय योजना, आर्थिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेट तथा आयोजनाको दस्तावेजको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
- हरेक आयोजनाको ठिकठिक समयमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन विश्लेषणको आधारमा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनलाई परिणाममुखी र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- दिगो विकास लक्ष्यका सूचकहरूको प्रगतिलाई अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा एकीकृत गरिनेछ ।
- अनुगमन प्रणाली लाई नियमित र प्रभावकारी बनाउन नीति कार्यक्रम,योजना वा आयोजना निर्माण तहमा नै सूचकहरू निर्धारण र उपलव्धिहरूको मापन गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ ।

- यस योजनामा विकास भएको नतिजा खाकालाई प्रत्येक नीति, कार्यक्रम, योजना तथा आयोजना मूल्याङ्कनको आधार मानिनेछ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- अनुगमन र मूल्याङ्कन निर्देशिकाको निर्माण
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन
- जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि
- अनुगमन र मूल्यांकनमा संलग्न कर्मचारीलाई तालिम
- ठूला आयोजनाको पूर्व, चालु र संम्पन्न मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारी ।

अपेक्षित उपलब्धि

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन तयार गरी प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयन भएको हुनेछ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कन इकाई प्रभावकारी भएको हुने छ । अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा काम गर्ने कमचारीको क्षमतम विकास भएको हुने छ । यस योजनामा विकास भएको नतिजा खाकालाई प्रत्येक नीति, कार्यक्रम, योजना तथा आयोजना मूल्याङ्कनको आधार भएको हुने छ ।

९.६ जोखिम व्यवस्थापन

पृष्ठभूमि

योजनाको अपेक्षित लक्ष्य तथा उद्देश्य हाँसिल गर्न राजनीतिक स्थायित्व, राजनीतिक दलहरु बीच सहकार्य, नीतिगित स्थिरता, लगानीको अनुकूल वातावरण, आर्थिक स्थायित्व, मित्र राष्ट्र र विकास साझेदारको सहयोग, निकायगत कार्यदक्षता र कुशलता, अन्तर क्षेत्रगत र अन्तर तहगत समन्वय र सहकार्य आवश्यक हुन्छ । त्यस्तै योजनाले निर्धारण गरे अनुरुप सार्वजनिक, निजी तथा सहकारी एवं गैर सरकारी क्षेत्रबाट लगानी हुने अपेक्षा गरिएको छ । योजना अवधिमा सम्पन्न हुने प्राथमिकता प्राप्त आयोजना र कार्यक्रमले योजनाको कार्यान्वयन पक्षलाई निर्क्यौल गर्नेछ । तसर्थ योजना तर्जुमा गर्दा लिइएका मान्यता र पूर्वानुमान अनुरुप सम्भाव्य जोखिम प्रक्षेपित अवस्था अनुरुप नियन्त्रणको दायराभित्र रहने अनुमान गरिएको छ । संघीय शासन प्रणाली नेपालको लागि नयाँ अभ्यास भएको हुँदा स्थानीय तहको संस्थागत विकास र कार्यान्वयन क्षमताले विकास योजना, नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनलार्य प्रभावित पार्ने छ । साथै, योजना अवधिमा तर्जुमा हुने वार्षिक र आवधिक योजनामा उल्लेख भएका लक्ष्य तथा रणनीतिको निरन्तरता दिनुपर्ने हुन्छ । योजनाका लक्ष्यहरु हाँसिल गर्न सो अनुरुप राजनीतिक नेतृत्व, कर्मचारीतन्त्र र नागरिकको दृष्टिकोण तथा मनोवृति एवं संरचनात्मक व्यवस्थामा परिवर्तन हुनु आवश्यक छ । स्रोत साधनको विनियोजन उवं सञ्चालन कुशलता कायम गर्दै कार्य पद्धति र कार्य संस्कृतिमा सुधार गर्न सकेमा जोखिम पक्षको व्यवस्थापन हुन सक्छ । स्थानीय अर्थतन्त्रलाई आत्म निर्भर बनाउँदै वित्तीय, मानवीय तथा भौतिक साधनको प्रभावकारी परिचालन हुनसकेमा उल्लेखित लक्ष्य हाँसिल नहुने जोखिम रहँदैन ।

प्रमुख समस्या

जलवायु परिवर्तनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने नकरात्मक असर, पेट्रोलियम पदार्थमा हुन सक्ने मूल्यवृद्धि, माहामारी तथा उत्पन्न हुन सक्ने अन्य विपद्, नपा आर्थिक रुपले सम्वृद्ध हुँदै गर्दा, मानवीय, भौतिक तथा आर्थिक क्षति प्रमुख समस्याका रुपमा रहेका छन् ।

चुनौती र अवसर

महामारी तथा विपद व्यवस्थापन गरी योजनाले लिएको लक्ष्यहरु प्राप्त गर्न, जलवायु परिवर्तनका कारण जनजीवन, उत्पादन, पूर्वाधार तथा अन्य क्षेत्रमा पर्न सक्ने प्रतिकूल असर न्यूनीकरण गर्नु, बढ्दो वायु प्रदुषण नियन्त्रण गरी स्वच्छ र हरित अर्थतन्त्र निर्माण गर्नु, विपद जोखिम न्यूनीकरण गर्न प्रयाप्त तयारी गर्नु, पूर्वाधार निर्माणमा प्रयाप्त सावधानी अपनाउनु जस्ता चुनौतीहरु जोखिम पक्षको रहेका छन् । साथै तीनै तहका सरकारबीच समन्वय र सहकार्यको वातावरण स्थापित गर्नु, सीमित ज्ञान सीप र क्षमता भएका कर्मचारीहरूलाई उत्प्रेरित गर्दै योजना कार्यान्वयन गर्नु, सार्वजनिक सेवा प्रवाह र विकास निर्माणका कार्य सञ्चालन गर्न स्रोत जुटाउने कार्य

गर्नु, आवश्यकता र राजस्व परिचालन क्षमता अनुसारको स्रोत प्राप्त गर्नु, स्थानीय तहको विकासमा निजी क्षेत्र, सहकारी, नागरिक समाज र गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग आवश्यक मात्रामा प्राप्त गर्नु आदि चुनौतीका रुपमा रहेका छन्। दिगो विकास लक्ष्य र दीर्घकालीन सोचसहितको यस ३ वर्षे आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकारलाई नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, निजी र सहकारी क्षेत्र, नागरिक समाज, विकास साझेदार संस्था र गैरसरकारी संस्थावाट महत्वपूर्ण सहयोग प्राप्त हुनु र नगरपालिकामा उपलव्ध प्रयाप्त स्रोत साधनलाई अवसरका रुपामा लिन सकिन्छ।

दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति

सोच

- जोखिम व्यवस्थापन गर्दै योजनाको सफल कार्यान्वयनबाट नपाको समग्र विकास।

लक्ष्य

- योजनाको जोखिम पक्षका निराकरण गर्दै वित्तीय, मानवीय तथा भौतिक साधनको प्रभावकारी परिचालनबाट परिलक्षित लक्ष्य हाँसिल गर्ने।

उद्देश्य

- योजना कार्यान्वयनका दौरान वित्तीय जोखिम न्यूनिकरण गर्नु।
- पूर्वाधार र सुचना प्रविधिजन्य जोखिम न्यूनिकरण गर्नु।
- प्राकृतिक विपद् र जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनिकरण गर्नु।
- शासकिय जोखिम न्यूनिकरण गर्नु।
- सामाजिक तथा सांस्कृतिक जोखिम न्यूनिकरण गर्नु।

रणनीति

- सार्वजनिक वित्तको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने।
- मौद्रिक तथा वित्तीय क्षेत्रका जोखिम न्यूनिरण गर्ने।
- पूर्वाधार र सुचना प्रविधिजन्य जोखिम न्यूनिकरण गर्ने।
- प्राकृतिक विपद् र जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनिकरण गर्ने।
- शासकिय जोखिम न्यूनिकरण गर्ने।
- सामाजिक तथा सांस्कृतिक जोखिम न्यूनिकरण गर्ने।

कार्यनीति

- राजस्व संकलन तथा यसको दायरा विस्तार गरिने छ।
- सार्वजनिक खर्चलाई उत्पादनशिल तथा प्रतिफलयुक्त हुने गरी परिचालन गरिने छ।
- चालु खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड वनाई वाञ्छित सीमाभित्र राखिने छ र गैर वजेटरी खर्चलाई नियन्त्रण गरिने छ।
- सामाजिक सुरक्षा लगायतका सामाजिक सुरक्षा प्रणालीलाई विस्तार तथा सवल बनाइने छ।
- मध्यकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रियालाई सुदृढ गरी यथार्थपरक बनाइने छ।
- अर्थतन्त्रको लागि आवस्यक लगानी र आन्तरिक स्रोत उपलव्धता बीचको अन्तरपूर्तिगर्न बाह्य लगानी भित्र्याइने छ।
- वित्तीय संस्थाको विस्तार र प्रविधिमैत्री वित्रीय सेवाको विकास गरी वित्तीय पहुँच बढाइनेछ।
- उर्जा, पूर्वाधार, मानवीय र साइबर सुरक्षा प्रदान गर्ने तथा साइबर अपराध नियन्त्रण गरिने छ।
- विपद्जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको लागि समुदायस्तरदेखि नै उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ।
- विकास निर्माणका चरणहरुमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विषयलाई मूलप्रवाहीकरण गरिने छ।
- पारदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व प्रवर्द्धन गरी सुशाशन कायम गरिने छ।

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको सहकार्य र समन्वयलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
- दीर्घकालीन सोच, आवधिक योजना र बार्षिक बजेट बीचको तादम्म्यता र क्षेत्रगत नीतिहरुसंग सामञ्जस्यता कमयम गरिने छ ।
- कामको सम्मान, सम्मानजनक काम र काम प्रतिको जिम्मेवारीलाई प्रवर्द्धन गरिने छ ।
- सार्वजनिक पदमा रहने सवै पदाधिकारीहरुको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता लागू गरिने व्यवस्था गरिने छ ।
- पेशागत मर्यादा, व्यवसायिकता र सदाचार प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

प्रमुख कार्यक्रमहरू

- वित्तीय जोखिमको लेखाजोखागर्ने विधि तयारी तथा अद्यावधि
- राजस्व संकलन कार्य योजनाको निर्माण
- चालु खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड निर्माण
- वित्तीय संस्थाको विस्तार, विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण योजना तयारी
- सुशासन सम्बन्धि कार्य योजना निर्माण
- सार्वजनिक पदाधिकारीहरुको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता निर्माण
- कर्मचारी सम्बन्धि आचारसंहिता निर्माण ।

अपेक्षित उपलवधी

योजनाको अन्त्यमा, सार्वजनिक वित्तको प्रभावकारी व्यवस्थापन भएको हुनेछ । मौद्रिक तथा वित्तीय क्षेत्रका जोखिम न्यूनिरण भएको हुनेछ । पूर्वाधार र सुचना प्रविधिजन्य जोखिम न्यूनिकरण भएको हुनेछ । स्थानीय स्तरमा प्राकृतिक विपद् र जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनिकरण भएको हुनेछ । स्थानीय रुपमा शासकीय जोखिम न्यूनिकरण भएको हुनेछ । साथै नगरपालिकामा सामाजिक तथा सांस्कृतिक जोखिम न्यूनिकरण भै सभ्य तथा सुसंस्कृत समाजको निर्माण भएको हुनेछ ।

नोटः योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन क्षेत्रको समग्र नतिजा खाकालाई **अनुसुचि-६** मा समाविष्ट गरिएको छ ।

यस आवधिक आयोजना कार्यान्वयनको लागि आवस्यक बजेटको वाँडफाँडलाई **अनुसुचि-७** मा देखाइएको छ ।

अनुसुचि १: आर्थिक क्षेत्रको नतिजा खाका

१.१ कृषि तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन

१.१.१ कृषि विकास

क्र.सं	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** कृषिको यान्त्रीकीकरण, औद्योगीकिकरण र व्यावसायीकरणको माध्यमबाट उच्च उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुने ।	चापाकोट नगरपालिकामा कृषि जन्य वस्तुको आयातमा कमि हुने	प्रतिशत					चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- मौषम अनुकूल भएमा । - राजनीतिक स्थिरता भएमा ।
		कृषिमा आधारित उद्योगमा वृद्धि	संख्या	-	३	५	७	ऐजेन	ऐजेन	ऐजेन
		कृषिमा आधारित स्वरोजगारी वृद्धि	संख्या	५०	२००	२५०	३००	ऐजेन	ऐजेन	ऐजेन
		यान्त्रीकीकरण Coverage (कृषि भूमिको)	प्रतिशत	१०	१५	२०	२५	ऐजेन	ऐजेन	ऐजेन
१.२	**असरः**									
	उच्च उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि हाँसिल भएको हुने ।	मुख्य खाद्यान्न बालीको उत्पादकत्व	मे.ट./हे	२.७	२.८	३	३.२	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		तेलहन बालीको उत्पादकत्व	मे.ट./हे	१	१	१.१	१.२	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		आलु बालीको उत्पादकत्व	मे.ट./हे	१२.९	१४	१५	१७	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पादन	के.जी.	२३४	२५०	२७५	३००	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		तरकारीको उत्पादकत्व	मे.ट./हे	११.६	१२	१३	१४	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		फलफूलको उत्पादकत्व	मे.ट./हे	९.६५	१०	११	१२	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कृषि क्षेत्र नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवम् व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण भएको हुने ।	कृषिबाट मुनाफा (खाद्यान्न बाली) (प्रति इकाई लागतमा)	रु.	१०७१५	११०००	१५०००	१७०००	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		कृषिबाट मुनाफा (सुन्तला, अन्य फलफूल, कफी, अदुवा, तरकारी)	रु. (हजार) /हे	२००	२५०	३००	३२५	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		आलुबाट मुनाफा	रु. (हजार) /हे	२५०	३००	३२५	३५०	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		परम्परागत खेती बाट व्यवसायिक खेती गर्ने किसान	संख्या	१००	१५०	२००	२५०	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कृषि उद्यमी तथा उद्योगको विकास भई आय तथा रोजगारी वृद्धि भएको हुने ।	नयाँ रोजगारको संख्या	संख्या	३००	४००	५००	६००	ऐजन	ऐजन	ऐजन
१.३	**प्रतिफल**									
	चापाकोट नगरपालिका कृषिमा आत्म निर्भर भएको हुने ।	कृषिमा आत्म निर्भर नगरपालिका	प्रतिशत	६०	७०	७५	८०	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	नपामा तरकारी तथा आलु पकेट क्षेत्र विकास भएको हुने ।	तरकारी तथा आलु पकेट क्षेत्र विका	संख्या					पकेट क्षेत्रको अभिलेख	ऐजन	ऐजन

	विद्यालय स्तरमा कृषि पर्यावरण, फलफूल तथा तरकारी खेती प्रविधि प्रवर्द्धन भएको हुने	पर्यावरण, फलफूल तथा तरकारी खेती प्रविधि प्रवर्द्धन	वि. संख्या		१२	१२	११	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन
	फलफूलको व्यवसायिक प्रवर्द्धन भएकोहुने ।	फलफूलको व्यवसायिक प्रवर्द्धन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कृषि यान्त्रिकीकरण तथा वजार प्रवर्द्धन भएको हुने ।	कृषि यान्त्रिकीकरण तथा वजार प्रवर्द्धन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कृषि प्रविधि प्रसार तथा विस्तार भएको हुने ।	कृषि प्रविधि प्रसार तथा विस्तार	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	तालिम, भ्रमण तथा संस्थागत क्षमता विकास भएकोहुने ।	तालिम, भ्रमण तथा संस्थागत विकास	वर्ष		१	१	१	तलिम तथा भ्रमण प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन
	कृषक सम्मानित तथा प्रोत्साहित भएको हुने ।	कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन	वर्ष		१	१	१	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन
	कृषिमा आधारित विपन्न वर्गको उत्थान भएको हुने ।	आयआर्जन कार्यक्रम	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कृषि बाली विमाबाट कृषकहरु लभान्वित भएको हुने ।	कृषि बाली विमा	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कृषिमा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा उत्थानशिल कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	कृषि जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा उत्थानशिल हुने	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	पाखो तथा खेती नगरिएका जमीनमा वैकल्पिक वालीहरु प्रवर्द्धन भएको हुने	वैकल्पिक वालीहरु प्रवर्द्धन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कृषिमा आधारित आपत्कालीन तथा राहत कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	आपत्कालीन तथा राहत कार्यक्रम	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	उत्पादित कृषि उपजका लागि शीत भण्डार निर्माण भएकोहुने	शीत भण्डार	संख्या		२	२	२	शीत भण्डारणको अभिलेख	ऐजन	ऐजन
	खेतवारीमा वाँदर व्यवस्थापन भएकोहुने ।	वाँदर व्यवस्थापन	वर्ष		१	१	१	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन
	नमुना कृषि फार्मको प्रवर्द्धन भएकोहुने	नमुना कृषि फार्म	संख्या		२	२	२	नमुना कृषि फार्म	ऐजन	ऐजन
	कृषि गुरु योजना तयार भएकोहुने	कृषि गुरु योजना	संख्या		१	०	०	कृषि गुरु योजना	ऐजन	ऐजन
	एकीकृत् शत्रुजीव व्यवस्थापन (IPM) कृषक पाठशाला तालिम सञ्चालन	कृषक पाठशाला	संख्या		१०	१०	१०	कृषक पाठशाला प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
कृषिमा आत्मनिर्भर कार्यक्रम, तरकारी तथा आलुका पकेट विकास कार्यक्रम, विद्यालय स्तरमा कृषि पर्यावरण, फलफूल तथा तरकारी खेती प्रविधि प्रसार कार्यक्रम, व्यवसायिक फलफूल विकास कार्यक्रम, कृषि यान्त्रिकीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम, कृषि प्रविधि प्रसार तथा विस्तार कार्यक्रम, तालिम, भ्रमण तथा संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम, कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम, कृषिमा आधारित विपन्न वर्ग लक्षित आयआर्जन कार्यक्रम, कृषि बाली विमा कार्यक्रम, जलवायु										

परिवर्तन अनुकुलन तथा उत्थानशिल कार्यक्रम, पाखो तथा खेती नगरिएका जमीनमा वैकल्पिक वालीहरु जस्तै अम्रिसो,बाँस,जडीबुटी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम, कृषिमा आधारित आपत्कालीन तथा राहत कार्यक्रम, उत्पादित कृषि उपजका लागि शीत भण्डार निर्माण कार्यक्रम र खेतवारीमा बाँदर व्यवस्थापन कार्यक्रम, नमुना कृषि फार्मको प्रवर्द्धन, कृषि गुरु योजना तयारी र एकीकृत् शत्रुजीव व्यवस्थापन (IPM) कृषक पाठशाला तालिम सञ्चालन ।

१.१.२ पशुपंक्षी

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** स्वच्छ एवम् गुणस्तरीय पशुपंक्षी उत्पादनमा चापाकोट नगरपालिका आत्मनिर्भर भई खाद्य तथा पोषण सुरक्षणमा सहयोग पुगेको हुने ।	आफ्नै उत्पादन मासु, दूध, आवश्यक उपभोगको आपूर्ति	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- पशुजन्य रोगको प्रकोप नभएमा । - राजनीतिक स्थिरता भएमा ।
		आफ्नै उत्पादन अण्डा आवश्यक उपभोगको आपुति	प्रतिशत	९०	९०	९५	१००	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		मौसमी अल्पकालीन रुपमा खाद्य असुरक्षित जनसंख्या	प्रतिशत	१८.८	१४	१२	१०	ऐजन	ऐजन	ऐजन
१.२	**असरः**									
	नगरपालिका पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई निर्यात प्रवर्द्धन तथा आयात प्रतिस्थापन भएको हुने ।	पशुजन्य पशुजन्य वस्तुको आयातमा कमी	प्रतिशत	३०	२५	२०	१५	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		पशुजन्य वस्तुको आयातमा निर्यातमा वृद्धि हुने	प्रतिशत	२	४	६	१०	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		दूध उपलब्धता (प्रतिव्यक्ति प्रतिवर्ष)	लिटर	११०	११२	११६	१२५	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		मासु उपलब्धता (प्रतिव्यक्ति प्रतिवर्ष)	के.जी.	१५	१६	१७	१८	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		अण्डा उपलब्धता (प्रतिव्यक्ति प्रतिवर्ष)	संख्या	४३	४५	४८	,५२	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	पशुपंक्षी तथा मत्स्यपालन व्यवसाय प्रविधियुक्त, परिणाममुखी, व्यावसायिक र प्रतिस्पर्धी बनेको हुने	पशुपंक्षीको क्षेत्रमा पूर्वाधार विकास र प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि हुने	प्रतिशत	१५	२५	३०	३५	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		पशुपंक्षी व्यवसायीको वृद्धि हुने	प्रतिशत	२०	२५	३०	३५	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		पशुपंक्षी व्यवसायमा सक्रिय किसान	संख्या	१००	२००	३००	४००	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	पशुपंक्षी व्यवसाय महिला तथा युवा वर्गको स्वरोजगारमा विकसित भै आयआर्जनमा वृद्धि भएको हुने	महिला तथा युवाहरू पशुपंक्षी व्यवसायमा स्वरोजगार हुने	संख्या	५०	१००	१५०	२००	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		महिला तथा युवाहरूको पशुपंक्षी व्यवसायबाट आम्दानीमा वृद्धि हुने	रु. (हजारमा)					ऐजन	ऐजन	ऐजन
१.३	**प्रतिफल**									
	पशु स्वास्थ्य प्रवर्द्धन भएकोहुने	पशु स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	वर्ष		१	१	१	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन
	व्यसायिक पशुपालन तथा बजार सेवा सहयोग कार्यक्रम ५० प्रतिशत अनुदान	व्यसायिक पशुपालन तथा बजार सेवा प्वर्द्धन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	गाई, भैंसी, बाखा र बंगुरको कृत्रिम गर्भाधान प्रवर्द्धन भएको हुने ।	कृत्रिम गर्भाधान	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	प्राकृतिक गर्भाधारणको लागि राँगो, बोका, थुमा र वीर वितरण भएकोहुने	राँगो, बोका, थुमा र वीर वितरण	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	पशु आहार प्रवर्द्धन भएको हुने ।	पशु आहार प्रवर्द्धन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	व्यवसायिक बाखा, वंगुर, भैंसी तथा कुखुरापालन प्रवर्द्धन भएकोहुने	व्यवसायिक बाखा, वंगुर, भैंसी तथा कुखुरापालन प्रवर्द्धन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	व्यवसायिक पशुपालन मा क्षमता वृद्धि भएको हुने	व्यवसायिक पशुपालन तालिम	संख्या		४	४	४	तालिम प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन

	विपन्न वर्ग लक्षित आयमूलक तथा जीविकोपार्जन सुधार भएको हुने ।	विपन्न वर्ग लक्षित आयमूलक तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम	जना		४०	४०	४०	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन
	पशु विमा समन्वय तथा अभिमुखिकरण भएको हुने ।	पशु विमा समन्वय तथा अभिमुखिकरण	जना		६०	६०	६०	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कृषक सम्मानित तथा प्रोत्साहित भएकोहुने ।	कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन	समूह/व्यक्ति		१०	१०	१०	सम्मानितको अभिलेख	ऐजन	ऐजन
	पशु वस्तु र पंक्षीहरुको वजार प्रवर्द्धन गर्न संकलन केन्द्रहरु निर्माण भएको हुने ।	संकलन केन्द्रहरु निर्माण	संख्या		२	२	२	संकलन केन्द्रको अभिलेख	ऐजन	ऐजन
	दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना भएकोहुने	दुग्ध चिस्यान केन्द्र	संख्या			१		दुग्ध चिस्यान केन्द्र	ऐजन	ऐजन
	पशुपक्षी गुरु योजना निर्माण भएको हुने	पशुपक्षी गुरु योजना	संख्या			१		पशुपक्षी गुरु योजना	ऐजन	ऐजन
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
पशु स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम, व्यसायिक पशुपालन तथा बजार सेवा सहयोग कार्यक्रम ५० प्रतिशत अनुदान, गाई, भैंसी, बाखा र बंगुरको कृत्रिम गर्भाधान सुधार कार्यक्रम, प्राकृतिक गर्भाधारणको लागि राँगो, बोका, थुमा र वीर वितरण कार्यक्रम, पशु आहार प्रवर्द्धन कार्यक्रम, व्यवसायिक बाखा, वंगुर, भैंसी तथा कुखुरापालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम, व्यवसायिक पशुपालन तालिम, विपन्न वर्ग लक्षित आयमूलक तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम, पशु विमा समन्वय तथा अभिमुखिकरण कार्यक्रम, कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम, पशु वस्तु र पंक्षीहरुको वजार प्रवर्द्धन गर्न संकलन केन्द्रहरु निर्माण कार्यक्रम, दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना र पशुपक्षी गुरु योजना निर्माण ।										

१.१.३ खाद्य सुरक्षा तथा पोषण

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभाव:** प्रदेशको लागि आवश्यक सुरक्षित खाद्यान्न उपलव्ध भएको हुने ।	सुरक्षित खाना वा आहार विहारमा परिवर्तन भई खाद्यान्नबाट लाग्ने रोगहरू कम हुने ।	प्रतिशत					चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		चरम खाद्य असुरक्षित घरधुरीको संख्या घटेको हुने	प्रतिशत	६	५	४	३	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उपलब्धता बढेको हुने	के.जी.	२३४	२६०	२८०	३००	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		आवश्यक खाद्यान्न स्टक (Buffer Stock) राख्ने व्यवस्था भई खाद्यान्नको अभाव नहुन	मे.ट.					ऐजन	ऐजन	ऐजन
१.२	**असर:**									
	खाद्य सुरक्षा तथा पोषणको दृष्टिले जोखिममा रहेका क्षेत्र र समूहहरूको पहिचान गरि पोषण केन्द्रित कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।	खाद्य अभाव रहेको क्षेत्र र घरपरिवारको पहिचान हुने (घरधुरी)	संख्या					ऐजन	ऐजन	ऐजन
		बहु क्षेत्रीय पोषण तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रमको सञ्चालन हुने ।	वडा		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	ऐजन
		कृषि (खाद्यान्न) उत्पादनमा वृद्धि हुने	मे.ट.					ऐजन	ऐजन	ऐजन
		पशुजन्य उत्पादनमा वृद्धि हुने	मे.ट.					ऐजन	ऐजन	ऐजन

	कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनमा वृद्धि भई खाद्य तथा पोषण उपभोग स्थितिमा सुधार भएको हुने ।	सन्तुलित वा पोषणयुक्त आहार र उपभोग गर्ने बानीमा सुधार हुन (नागरिक)	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	ऐजन
	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सम्बन्धी आवश्यक पूर्व तयारी भई संकटको वेला खाद्य पदार्थमा गरिब तथा सीमान्तकृत् समुदायको नियमित पहुँच पुगेको हुन	वपद् व्यवस्थापनको पूर्व तयारी हुने ।	संख्या					ऐजन	ऐजन	ऐजन
		गरिब तथा सीमान्तकृत् समुदायलाई प्राथमिकता राखी खाद्यान्न वितरण गरिने ।	संख्या					ऐजन	ऐजन	ऐजन
१.३	**प्रतिफल**									
	महिलाहरुका लागि पोषण सचेतना वृद्धि भएकोहुने ।	महिलाहरुका लागि पोषण सचेतना तालिम	संख्या		१०	१०	१०	तलिम प्रतिवेदन	ऐजन	ऐजन
	पोषणयुक्त स्थानीय बालीवस्तुहरूको संरक्षण तथा उत्पादन प्रबर्द्धन भएकोहुने	नपाको खाद्य सुरक्षा नीति निर्माण	संख्या		१			खाद्य सुरक्षा नीति	ऐजन	ऐजन
		पोषणयुक्त स्थानीय बाली वस्तुहरूको किट वितरण	संख्या		५००	५००	५००	किट वितरण अभिलेख	ऐजन	ऐजन
	पोषण सुरक्षणको लागि घर वगैंचा (Home garden) प्रवर्द्धन भएकोहुने	घर वगैंचा (Home garden) प्रवर्द्धन	घरधुरी		४१३९	४१३९	४१३९	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	संकटजन्य अवस्थामा रहेका समुदायको खाद्य संकट समस्या समाधान भएकोहुने	खाद्य संकट सामना गर्न सहयोगात्मक कार्यक्रम	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	कुपोषणको अवस्था सुधार भएको हुने ।	बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	उच्चमूल्यका कृषि उपज तथा पशुजन्य उत्पादन भएकोहुने ।	उच्चमूल्यका कृषि उपज तथा पशुजन्य उत्पादन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	खाद्यसुरक्षा भउकोहुने	खाद्यान्नकोलागि काम र नगदको लागि काम	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	ऐजन
	संकटजन्य अवस्थाको खाद्यान्न मौज्दात रहेको हुने ।	धर्मभकारी र खाद्यान्न मौज्दात भण्डारण	संख्या		२	२	२	धर्मभकारी र खाद्यान्न भण्डारणको अभिलेख	ऐजन	ऐजन
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
महिलाहरुका लागि पोषण सचेतना कार्यक्रम, पोषणयुक्त स्थानीयररैथाने बालीहरूका संरक्षण तथा उत्पादन प्रबर्द्धन, पोषण सुरक्षणको लागि घर वगैंचा वा पोषण वगैंचाको प्रवर्द्धन, संकटजन्य अवस्थामा रहेका समुदायको लागी खाद्य सहयोग कार्यक्रम, कुपोषणको अवस्था सुधारार्थ बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम सञ्चालन, स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुन सक्ने उच्च मूल्यका कृषि उपज तथा पशुजन्य उत्पादन, खाद्यान्न र नगदका लागि काम (Food for work/Cash) कार्यक्रम र धर्म भकारी तथा खाद्य भण्डारणको स्थापना र सञ्चालन ।										

१.१.४ सिंचाईं

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम

१.१	**प्रभावः** गुणस्तरीय र भरपर्दो सिंचाई प्रणालीको विकास तथा कुशल व्यवस्थापन भई कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुने ।	खेती योग्य जमिन मध्ये सिंचाई पुगेको जग्गा	प्रतिशत	२७.४	२८	२८.५	२९	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सबै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		खेती योग्य जग्गा मध्ये १२ महिना सिंचाई भएको जग्गा	प्रतिशत	१२.७	१३	१३.५	१४	ऐजन	ऐजन	ऐजन
१.२	**असर**									
	मुख्य कृषि कार्यक्रम सञ्चालित क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा विस्तार तथा स्तरोन्नति भएको हुने ।	मुख्य कृषि कार्यक्रम सञ्चालित जग्गामा सिंचाई सुविधा पुगेको जग्गा	हेक्टर					ऐजन	ऐजन	ऐजन
	नगरपालिकाका मुख्य टारमा सिंचाई सुविधा विस्तार भएको हुने	संचित टार क्षेत्रफल	हेक्टर					ऐजन	ऐजन	ऐजन
	सिंचाई प्रणालीको दिगो तथा कुशलतापूर्वक सञ्चालन र व्यवस्थापन भएको हुने	सिंचाई प्रणालीको उचित मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन भएको छ भनी विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	ऐजन
१.३	**प्रतिफल**									
	कृषि पकेट क्षेत्र, मोडल कृषि फार्म, होम स्टे आदिमा आवश्यकता अनुसार सिंचाईको व्यवस्था भएको हुने	संचाईको व्यवस्था भएका मुख्य कृषि कार्यकम सञ्चालित क्षेत्र (थोपा सिंचाई सहित)	संख्या	४५	२२९	२२८	२२९	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	परम्परागत कृषक कुलोहरू तथा जीर्ण सिंचाई आयोजनाहरूको भौतिक पूर्वाधारको स्तरोन्नति वा आधुनिकीकरण भई बाह्रै महिना सिंचाई सुविधा पुगेको हुने	सिंचाई प्रणालीको मर्मत सम्भार, नवीकरण र सुदृढीकरण कार्यक्रम	हेक्टर					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	योजनाबद्ध सिंचाई विकास भएको हुने	सिंचाई विकास कार्यक्रम	हेक्टर					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पाखो, बेसी र टारहरूमा भूमिगत सिंचाइ, विद्युत् तथा सोलार लिफ्ट, पाइप, साना जलाशय तथा पोखरी निर्माण र बर्षातको पानी संकलन गरी सिंचित क्षेत्रको व्यापक विस्तार भएको हुने	नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई विकास, थोपा सिंचाई, संकलन पोखरी, फोहोरा सिंचाई	हेक्टर					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सिंचाई विकास तथा व्यवस्थापन गर्ने संरचना सुदृढ भएको हुने	जनशक्ति पर्याप्तता कार्यालय	प्रतिशत							
	१२ महिना सिंचाई सुविधा पुगेका क्षेत्रमा कम्तीमा दुई खेती गरिएको हुने	कम्तिमा दुई खेती गरिएका जग्गा	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
उत्पादन पकेट क्षेत्रमा सिंचाई आयोजनाको निर्माण र विस्तार, परम्परागत कृषक कुलाहरुको मर्मत संभार र सुधारमा अनुदान, मौजुदा तथा जिर्ण सिंचाई आयोजनाहरुका स्तरोन्नति, सौर्य उर्जामा आधारित नमुना लिफ्ट सिंचाइ आयोजना निर्माण, पानी अभाव ग्रस्त स्थानहरुमा आकासे पानीको संकलन पोखरी निर्माण र थोपा तथा फोहोरा सिंचाइको लागि अनुदान सहयोग ।										

४.१.५ जलस्रोत

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** जलस्रोतको दिगो उपगोगबाट समृद्धप्रदेशर देश निर्माणमा योगदान पुगेको हुने ।	एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन	प्रतिशत					चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सबै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असर**									-
	जल उत्पन्न प्रकोपमा कमि हुने ।	जल उत्पन्न प्रकोपको पूर्व तयारी र सहयोग	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्युत, सिंचाई र खानेपानीको उपयोगमा वृद्धि	पानीको मुल र स्रोत संरक्षण	संख्या		५	५	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन योजना निर्माण भएको हुने ।	एकीकृत जलाधार व्यवस्थापन योजनाको तयारी	संख्या		१	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नदी नियन्त्रणको लागि चेक ड्याम, तटवन्ध, तारजाली, र खोलाको बगरहरुमा वृक्षारोपण भएको हुने ।	नदी कटान र नियन्त्रण भएको हुने ।	संख्या		५	१	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण भएको हुने	जल उत्पन्न प्रकोपको विरुद्ध पूर्व तयारी	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पानीको मुल पहिचान भै संरक्षण भएको हुने ।	पानीको मुल संरक्षण	संख्या		५	५	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जलस्रोतमा आश्रित घर परिवारलाई सहयोग पुगेको हुने ।	प्रभावित घर परिवारलाई आर्थिक सहयोग	घरधुरी		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	बायो इन्जिनियरिङ्गको कार्य भएको हुने	भुक्षय रोकथाम तथा जलस्रोतको संरक्षण	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जल विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि क्षमता विकास	जल विपद् सम्बन्धि अभिमुखिकरण तालिम सञ्चालन	संख्या		३	३	४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
एकिकृत जलाधार व्यवस्थापन योजना निर्माण, नदी नियन्त्रण तथा तटवन्ध निर्माण, जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, पानीका मूल पहिचान र संरक्षण, जलस्रोतमा आधारित/आश्रित घरपरिवार सहयोग कार्यक्रम, बायो इन्जिनियरिङ्गको कार्य र जल विपद् सम्बन्धि अभिमुखिकरण तालिम ।										

४.१.६ वन संरक्षण

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
	जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन कायम भई वन	वन क्षेत्रको राष्ट्रिय कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा प्रदेशको हिस्सा	प्रतिशत					चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सबै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।

	तथा जलाधारीय स्रोतहरूको उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुने	कुल भूक्षेत्रको अनुपातमा वन क्षेत्र	प्रतिशत	३७.८	३८	३८.५	३९	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कुल भूक्षेत्रको अनुपातमा संरक्षित क्षेत्र (वनसहित)	प्रतिशत	४२	४२.५	४३	४३.५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		संकटापन्न अवस्थामा रहेका जडीबुटी र सुगन्धित वनस्पति	प्रतिशत	०.४८	०.४२	०.३६	०.२४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		संकटापन्न अवस्थामा रहेका प्राणीको प्रतिशत	प्रतिशत	०.८१	०.६७	०.५७	०.४७	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	वन संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट उत्पादनमुखी व्यवस्थापनमा रुपान्तरण भएको हुने ।	समुदायमा आधारित वन क्षेत्र	प्रतिशत	२९				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		समुदायको नेतृत्वमा परिचालित चोरीसिकारी नियन्त्रण एकाइ	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	माटो र पानीको संरक्षण भएको हुने	भू: क्षय दर	टन/हेक्टर					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	सामुदायिक वन व्यवस्थापन कार्ययोजना बनेको हुने ।	सामुदायिक बनको उचित व्यवस्थापन	संख्या	४५	१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विशेष संरक्षण क्षेत्र छुट्याई महत्वपूर्ण पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण भएको हुने ।	संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन	संख्या	४५	१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वडास्तरमा बन नर्सरी स्थापना भएको हुने ।	वृक्षारोपणको लागि बेर्नाको उपलब्धता	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जडिबुटी खेती विस्तार	जडिबुटी उत्पादन,	जना		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पहिरो तथा भु-क्षय नियन्त्रण भएको हुने	स्थानीय वातावरणमा सुधार	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वडास्तरमा कृषिबन नर्सरी स्थापना भएको हुने ।	कृषि बनको प्रवर्द्धन	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	फोहर व्यवस्थापन क्षेत्र (Dumping site) निर्धारण गरी आवश्यक पूर्वाधार निर्माण भएको हुने	स्थानीय वातावरणमा सुधार	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सुधारिएको चुलो तथा वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन हुने ।	सुधारिएको चुल्हो निर्माण	संख्या		२००	२००	२००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		बायोग्याँस निर्माण	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		सोलार प्यानल निर्माण	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वातावरणीय मूल्याङ्कन आवश्यक हुने उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार भएको हुने	प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी क्षेत्रगत निर्देशिकाको तयारी	संख्या		१			ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	स्थानीय तहसम्म वातावरण शिक्षा तथा प्रचारप्रसार भएको हुने ।	वातावरण शिक्षा तथा प्रचारप्रसार भएका स्थानीय तहका विद्यालयहरू	संख्या		१२	१२	११	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वायु प्रदूषणको मात्रा ४० पिपिएम भन्दा कम भएको हुने	सुधारिएको चुलो, बायोग्याँस तथा वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन घरपरिवार	संख्या		२२०	२२०	२२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रशोधित ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण भएको हुने	प्रशोधित ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण भएका वडाहरु	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		प्लाष्टिक जन्य वस्तु तथा फोहरको व्यवस्थापन भएका वडाहरू	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
वन व्यवस्थापन कार्ययोजना निर्माण, वन नर्सरी स्थापना, सामुदयिक वृक्षारोपण अभियान, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन, जडीबुटी संकलन तथा खेती विस्तार, वन अतिक्रमण, चोरीनिकासी, डढेलोलाई निरुत्साहन र मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण, पहिरो तथा भु-क्षय नियन्त्रण, कृषि वन विकास कार्यक्रम, बायोईन्जिनियरिङ्ग कार्यक्रम, वन तथा झाडीबुट्यान क्षेत्रको संरक्षण एंव व्यवस्थापन, फोहर व्यवस्थापन क्षेत्र (Dumping site) निर्धारण गरी आवश्यक पूर्वाधार निर्माण रसुधारिएको चुलो तथा वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम ।									

४.२ उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन

४.२.१ उद्योग तथा उद्यमशीलताको विकास

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
	उद्योग क्षेत्रको विकास र विस्तार भई आय तथा रोजगारी वृद्धि भएको हुने	उद्योग क्षेत्रको प्रान्तिय र राष्ट्रिय कुल ग्राहस्थ्य उत्पादनमा प्रदेशको हिस्सा	प्रतिशत					चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
	नयाँ सीपको विकास र प्रविधिको प्रयोग गरी उद्यमशीलताको विकास भएको हुने	वेरोजगारी कम हुने	प्रतिशत	९	८	७	६	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		बजारको विस्तार हुने	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कुल ग्राहयस्थ्य उत्पादनमा वृद्धि हुने						ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	उद्योगहरू स्थापना र सञ्चालन हुने माहोल सिर्जना भएको हुने	दर्ता भएका प्रमुख उद्योग	संख्या	३०	५	१०	१५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		प्रमुख उद्योगमा उपलब्ध रोजगार	संख्या		१००	२००	३००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रतिस्पर्धी क्षमता र तुलनात्मक लाभ भएका उद्योगहरूको स्थापनामा वृद्धि भई निर्यातयोग्य वस्तुको उत्पादनलाई प्रोत्साहन पुगेको हुने ।	उत्पादित वस्तु निर्यात गर्ने उद्योग	संख्या		५	१०	१५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	उद्यमशीलताको विकास भई नपामा औद्योगिकीकरण भएको हुने ।	नपामा साना तथा मझौला उद्योगहरूको स्थापना भएको हुने ।			२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	औद्योगिक वातावरण भएमा ।
		नपामा औद्योगिक ग्रामको स्थापना हुने	संख्या	१	१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

१.३	**प्रतिफल**									
	स्थानीय तह स्तरीय औद्योगिक ग्राम स्थापना र सञ्चालन	स्थानीय औद्योगिक ग्राम	संख्या	१	१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	युवाहरुको उद्यमशिलता क्षमता विकास	उद्यमशिलता विकास तालिम	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	महिलाहरुको उद्यमशिलता क्षमता विकास	उद्यमशिलता विकास तालिम	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन भएको हुने ।	लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालित स्थानीय तह	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वन पैदावारमा आधारित उद्योगहरूको स्थापनामा वृद्धि भएको हुने ।	वन पैदावरमा आधारित उद्योग स्थापनामा अनुदान प्रदान	जना		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	हस्तकला ग्राम स्थापना भई परम्परागत सीप तथा प्रविधिमा आधारित उद्योगहरूको संरक्षण र विकास भएको हुने	परम्परागत सीप तथा प्रविधिमा आधारित हस्तकला ग्राम स्थापना गर्न सहयोग	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय स्तरमा उत्पादित जडिबुटीको प्रशोधन भएकोहुने ।	जडीबुटी प्रशोधन केन्द्रको स्थापना	संख्या	१	०	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
उद्यमीहरूका लागि उद्यमशिल विकास तालिम कार्यक्रम, उद्यमीहरुलाई वित्तीय सहयोग, महिलाहरुका उद्यमशीलता विकास तालिम तथा अनुदान प्रदान, गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम, परम्पारागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम, उद्योग तथा उद्यमशिल विकासमा सहजीकरण, उच्च मूल्य र कम आयतन भएका कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन र बिक्री वितरण कार्यक्रम र जडीबुटी प्रशोधन उद्योग स्थापना र सञ्चालन कार्यक्रम										

४.२.२ वाणिज्य तथा आपूर्ति

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
	वाणिज्य क्षेत्रको विकास तथा विस्तार भई आर्थिक समृद्धि हाँसिल गर्ने योगदान पुगेको हुने	बाणिज्य क्षेत्रको प्रान्तिय र राष्ट्रिय ग्राहस्थ्य उत्पादनमा नपाको हिस्सा	प्रतिशत	७.९				चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सबै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		कुल प्रान्तिय र राष्ट्रिय आयातमा नपाको हिस्सा	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कुल प्रान्तिय र राष्ट्रिय निर्यातमा नपाको हिस्सा	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	अत्यावश्यक गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा सहज, सुलभ र नियमित रुपमा आपूर्ति हुने व्यवस्था भएको हुने	वस्तु तथा सेवा सहज, सुलभ र नियमित रुपमा आपूर्ति छ भनि विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									

	स्थानीय कच्चा पदार्थ, स्रोत, साधन र सीपको प्रवर्द्धन गर्ने वाणिज्य क्षेत्रको विकास भएको हुने ।	अन्य गा.पा./न.पा., प्रदेश तथा विदेश निर्यात गरिएका कच्चा पदार्थ	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	व्यापार तथा वाणिज्य क्षेत्र स्थानीय अर्थतन्त्रको मुख्य सम्वाहकको रुपमा स्थापित भएको हुने ।	व्यापार तथा वाणिज्य क्षेत्रवाट सिर्जना भएको रोजगार	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आपूर्ति व्यवस्थापनको संरचना विकास र विस्तार भएको हुने ।	क्रियाशील स्थानीय व्यापार र वजार सूचना र निगरानी केन्द्र	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	वस्तु तथा सेवा व्यापार प्रवर्द्धनको लागि आवश्यक संरचना निर्माण र आवश्यक कानून निर्माण भएको हुने ।	स्थानीय संरचना	संख्या		१	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वस्तु तथा सेवा व्यापार गर्ने निकायहरूबीच प्रभावकारी समन्वय भएको हुन	व्यवसायी सञ्जाल	बर्ष		१	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मल, वीऊ तथा अन्य कृषि सामाग्रीको सहज आपूर्ति व्यवस्था भएको हुने ।	एग्रोभेट तथा आपूर्तिकर्ताहरुलाई अनुदान सहयोग	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कृषकलाई कृषि सामाग्री खरिदान अनुदान सहायता	जना		२००	२००	२००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सुपथ मूल्य पसलहरु सञ्चालन भएकोहुने ।	सुपथ मूल्य पसल	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आपतकालीन व्यवस्थाको लागि अत्यावस्यक खाद्य वस्तु तथा सामाग्रीको भण्डारण भएको हुने ।	वडा स्तरीय खाद्य भण्डारण	संख्या		१०			ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
व्यापार र वजार सूचना र निगरानी केन्द्रको स्थापना, ब्राण्डीङ्ग, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्गमा अनुदान सहयोग, मल, वीऊ तथा अन्य कृषि सामाग्रीको सहज आपूर्ति व्यवस्था, सूपथ मूल्य पसल स्थापना र सञ्चालन, उपभोक्ता जागरण तथा सचेतना तालिम, आपूर्ति व्यवस्थापन तथा वजार अनुगमन समिति गठन र आपतकालीन व्यवस्थाको लागि अत्यावस्यक खाद्य वस्तु तथा सामाग्रीको भण्डारण ।										

४.२.३ पर्यटन

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** दिगो पर्यटन विकासवाट उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि भई प्रदेशको सुदृढ अर्थतन्त्र निर्माणमा योगदान पुगेको हुने ।	आन्तरिक पर्यटक आगमन	संख्या		३०००	४०००	५०००	चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		बाह्य पर्यटक आगमन			३००	७००	१०००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		नगरपालिकाको कुल ग्रहस्थ्य उत्पादनमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	१०	११	१२	१३	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		पर्यटन क्षेत्रले सिर्जना गरेको रोजगार (अप्रत्यक्ष)	संख्या		५००	६००	७००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

१.२	**असर**									
	स्थानीय अर्थतन्त्रमा पर्यटनको पृष्ठ (Backward) र अग्र (Forward) सम्वन्ध सुदृढ भएको हुने ।	होटेल रेस्टुराँमा खपत हुने खाद्यान्न तथा तरकारीमा नपाको उत्पादनको हिस्सा	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कृषकसँग करार सम्झौता गरी खाद्यान्न तथा तरकारी आपूर्ति गर्ने होटल	संख्या		५०	६०	७०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पर्यटन पूर्वाधार र पर्यटकीय उपजको विकास र प्रवर्द्धन भएको हुने ।	पर्यटकीय गन्तव्य	संख्या		५	१०	१५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		पदमार्गको लम्वाइ	कि.मी.					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पर्यटन मार्फत् जनताको आय र रोजगारीमा उल्लेखनीय वृद्धि भएको हुने	नगरपालिकामा सञ्चालित घरवास कार्यक्रम	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		नगरपालिकाको पर्यटनको कुल ग्रहस्थ्य उत्पादनमा घरवास कार्यक्रमको योगदान	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		घरवास कार्यक्रमले सिर्जना गरेको रोजगारी	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		नगरपालिकाका पर्यटकीय होटेलहरूले सिर्जना गरेको रोजगार	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	पर्यटन गुरु योजनाको निर्माण भएको हुने ।	पर्यटन गुरु योजना	संख्या		१	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पर्यटनको विकास र प्रवर्द्धनका लागि पर्यटन संरचनाहरुका विकास भएको हुने ।	पर्यापर्यटन पार्कको निर्माण	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		धार्मिकस्थलहरुलाई उत्तरगंगा धामको रुपमा विकास	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		प्रमुख पर्यटकिय रुटमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		मौजुदा पर्यटकपथहरुका स्तरोन्नती	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		धार्मिक पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि मल्यांकोट मन्दिरको जिर्णोद्धार	संख्या		०	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		वैकल्पिक पथमार्गहरुका पहिचान र निर्माण	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पर्यटन सुचना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने ।	पर्यटन सूचना केन्द्र	संख्या		१	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वेबसाइट, प्रचारप्रसारका सामग्री तथा सामाजिक सञ्जालको प्रयोग व्यापक रुपमा बढेको हुने ।	वेब पोर्टल, डकुमेन्ट्री टिभी च्यानल तथा मोबाईल एप्स मार्फत् प्रचार प्रसार	संख्या		१	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	भ्यूटारको निर्माण भएको हुने ।	भ्यूटार	संख्या		१	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	घरबास पर्यटनमा आधारित पूर्वाधार निर्माण भएको हुने ।	घरबास पर्यटनमा आधारित पूर्वाधार	जना		५	५	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मच्छे डाँडामा एयरपोर्टको निर्माण र सञ्चालन भएको हुने ।	एयरपोर्ट	संख्या			१		ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
पर्यटन गुरु योजना निर्माण, पर्यटन पथ लगायत पूर्वाधारहरुका निर्माण तथा सुधार, पर्यटन सुचना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन, पर्यटकीय स्थलहरुमा आधारित डकुमेन्ट्रीको निर्माण र प्रसारण, पर्यटक आगमनको अभिलेखिकरण र अद्यावधिकरण, भ्यूटावरहरुका निर्माण, होटेल व्यवसायीहरुलाई तालिम, होम स्टे पर्यटनको लागि अनुदान सहयोग र मच्छे डाँडामा एयरपोर्टको निर्माण र सञ्चालन ।										

अनुसुचि २: सामाजिक क्षेत्रको नतिजा खाका

५.१ शिक्षा

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन भएको हुने ।	प्रतिस्पर्धी जनशक्ति उत्पादन गर्ने विद्यालय						चापाकोट न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असर**									
	दक्ष जनशक्ति उत्पादनका लागि शिक्षण संस्थाहरूको आधुनिकीकरण भएको हुने ।	आधुनिकिकरण भएका विद्यालय	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	साक्षरता र जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर बढेको हुने ।	पाँच वर्ष देखिमाथि उमेर समूहको जनसंख्याको साक्षरता दर	प्रतिशत	७४.८	७५	९५	९५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		पाँच वर्ष देखिमाथि उमेर समूहको जनसंख्याको साक्षरता दर (पुरुष)	प्रतिशत	८३.५	८५	९५	९५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		पाँच वर्ष देखिमाथि उमेर समूहको जनसंख्याको साक्षरता दर (महिला)	प्रतिशत	६७.७	७०	९५	९५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		युवा शाक्षरता दर (१५-२४ वर्ष)	प्रतिशत	९५	९६	९७	९८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	विदालयको मौजुदा भवनहरुको मर्मत सम्भार भएको हुने ।	सुरक्षित विदालय भवन	संख्या		१३	१३	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्न लगानीमा वृद्धि भएको हुने ।	विद्यार्थी भर्ना र टिकाउका लागि कार्यक्रमको सञ्चालन	पटक		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि सम्वन्धी क्षमता विकास भएका शिक्षकहरूको अनुपात	प्रतिशत		९२	९४	९६	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		विषयगत प्रयोगशाला, पुस्तकालय र सूचना प्रविधि कार्यक्रम भएका विद्यालय	संख्या		१४	१३	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मा.वि. स्तरका विज्ञान, अंग्रेजी तथा गणित शिक्षकहरुको क्षमता वृद्धिभएको हुने ।	तालिमको व्यवस्था	संख्या		३	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, कम्प्युटर ल्याव स्थापना भएको हुने ।	विज्ञान प्रयोगशाला	संख्या		१४	१३	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		पुस्तकालय	संख्या		५	५	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कम्प्युटर ल्याव	संख्या		४	४	४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	विद्यालयमा शैक्षिक तथा खेलकुद सामाग्री उपलव्ध भएको हुने ।	शैक्षिक तथा खेलकुद सामाग्री	संख्या		१४	१३	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नमुना आवासीय विद्यालयहरूको निर्माण र सञ्चालन भएको हुने	नमुना आवासीय विद्यालय	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।	प्रौढ कक्षा संचालन	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		OSP कक्षा सञ्चालन	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		उमेर पुगेका चलीहरुलाई चेलीबेटी कक्षा सञ्चालन	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विस्तार तथा गुणस्तर सुधार, विद्यालय भर्ना अभियान सञ्चालन, मा.वि. स्तरका विज्ञान, अंग्रेजी तथा गणित शिक्षकहरुलाई तालिम, विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, कम्प्युटर ल्याव स्थापना सहयोग कार्यक्रम, विद्यालयमा शैक्षिक तथा खेलकुद सामाग्री वितरण, विद्यालयमा लैंगिकमैत्री शौचालय निर्माण सहयोग, विद्यालयमा खेल मैदान निर्माण, विद्यालयमा फर्निचर सहयोग कार्यक्रम, नमुना आवासीय विद्यालयहरूको निर्माण र सञ्चालन, अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन र विद्यालयमा छात्राहरुको लागि स्यानीटरी प्याड वितरण ।										

५.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नपाभित्रका सबै नागरिकहरूको पहुँच विस्तार भएको हुने ।	मातृ मृत्युदर प्रति १००,००० जीवित जन्ममा	दर	२३९	२००	१७५	१५०	न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		५ वर्ष मुनिका वाल मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा	दर	२७	२६	२५	२४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		शिशु मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा	दर	२३	२२	२०	१८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		नबजात शिसु मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा	दर	१५	१४	१३	१२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		प्रतिमहिला प्रजनन दर	दर	२	२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असरः**									
	निःशुल्क आधारभूत, गुणस्तरीय एवम् विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवामा सबै नागरिकको पहुँच विस्तार भएको हुने ।	दक्ष प्रसूतीकर्मिको सहयोगमा गराइएको बच्चा जन्मको अनुपात	अनुपात	६९.९	७२	७४	७६	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		मापदण्ड अनुसार चारपटक प्रसवपूर्व स्वास्थ्य जाँच/सेवा प्राप्त गर्ने महिलाहरूको प्रतिशत (जीवित जन्ममा)	प्रतिशत	५९	६३	६७	७२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		अस्पताल र स्वास्थ्य संस्थामा बच्चा जन्माउने प्रतिशत	प्रतिशत	६८	६९.५	७१	७२.५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		मापदण्ड अनुसार तीन पटक प्रसवोत्तर सेवा प्राप्त गर्ने महिलाहरूको प्रतिशत	प्रतिशत	१४	२४	३४	४४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

		घरबाट स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न ३० मिनेट वा सोभन्दा कम समय लाग्ने घरपरिवारहरूको प्रतिशत	प्रतिशत	५३.७	५८	६३	६८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कुल पारिवारिक आम्दानीको ठूलो हिस्सा स्वास्थ्यका लागि खर्च गर्ने जनसंख्याको अनुपात (प्रतिशत)	अनुपात	८.३	७	६.५	६	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		पहिलो बच्चा जन्माउने औसत उमेर (प्रजननयोग्य उमेरका महिला)	प्रतिशत	२०.६	२१	२१.५	२२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		किशोरी अवस्थाको (प्रजनन योग्य उमेरका महिलाको अनुपात) प्रजनन्	प्रतिशत	१४	१२	१०	८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आम नागरिकमा स्वास्थ्य सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि भएको हुने ।	नयाँ एचआईभी संक्रमणहरूको संख्या	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		क्षयरोग लाग्ने दर (प्रति १ लाख जनसंख्यामा)	दर	८१				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		औलोज्वरो लाग्ने दर (प्रति लाख जनसंख्या)	दर	३				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कुष्ठरोग लाग्ने दर (प्रति हजार जनसंख्या)	दर	५				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		हात्तीपाइलेका बिरामी	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		सक्रिय ट्रकोमाका बिरामी	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		पछिल्लो दुई हप्तामा पखाला लागेका पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाको प्रतिशत	प्रतिशत	३.७				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		आधुनिक विधिका साधनद्वारा परिवार नियोजनसम्बन्धी आवश्यकताहरू पूरा भएका प्रजनन् उमेरका (१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका) महिलाहरूको अनुपात	प्रतिशत	४७.५				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		परिवार नियोजनको साधनको व्यापकता दर (आधुनिक विधि) (प्रतिशत)	प्रतिशत	३७.३				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		प्रजननयोग्य उमेरका महिलामा परिवार नियोजनका साधनको न्यूनता	प्रतिशत	३०	२७	२४	२२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	स्वास्थ्य चौकीहरुको भवनहरुको निर्माण तथा पुनर्निर्माण भएकोहुने ।	नयाँ वा पुननिर्मित भवन	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		विस्तारित खोप अभियान	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	खोप तथा वाल्यकालीन पोषण कार्यक्रम विस्तारित भएकोहुने ।	वाल पोषण कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		वाल रोगको एकिकृत व्यवस्थापन	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	५ वर्षमुनिका वालवालिकाको वृद्धि अनुगमन भएको हुने ।	५ वर्षमुनिका वालवालिकाको वृद्धि अनुगमन	पटक		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शीघ्र कुपोषणको एकिकृत व्यवस्थापन भएको हुने ।	शीघ्र कुपोषणको एकिकृत व्यवस्थापन	पटक		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विशेषज्ञ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन भएको हुने ।	घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	घरदैलो तथा सामुदायिक सरसफाई अभियान सञ्चालन भएको हुने ।	घरदैलो तथा सामुदायिक सरसफाई अभियान	पटक		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	एम्बुलेन्ससेवा सञ्चालन भएकोहुने ।	एम्बुलेन्स वितरण	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सूर्तिजन्य, मदिराजन्य र लागूऔषध विरुद्ध सचेतनामा वृद्धि भएको हुने ।	होर्डिङ्ग बोर्डको निर्माण र स्थापना	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		समुदायमा अभिमुखिकरण	संख्या		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
स्वास्थ्य चौकीहरुका पूर्वाधार विकास, स्वास्थ्य चौकीहरुमा कम्प्यूटर सामाग्री वितरण, विस्तारित खोप तथा वाल्यकालीन पोषण कार्यक्रम, ५ वर्षमुनिका वालवालिकाको वृद्धि अनुगमन, शीघ्र कुपोषणको एकिकृत व्यवस्थापन, घुम्ति स्वास्थ्य शिविरको सञ्चालन, घरदैलो तथा सामुदायिक सरसफाई अभियान, अति विपन्न घर परिवारको लागि शौचालय निर्माण सहयोग, एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन कार्यक्रम, प्रौढ तथा असहायहरुका लागि विमा रकमको सहयोग र सूर्तिजन्य, मदिराजन्य र लागूऔषध विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम, सर्पदंश उपचार केन्द्रको विस्तार ।										

५.३ खानेपानी तथा सरसफाई

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभाव:** आधारभूत तथा गुणस्तरीय पानी र सरसफाईमा नागरिकको पहुच वृद्धिभई स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादनमा योगदान पुगेको हुने ।	खानेपानी र सरसफाई सुविधामा समस्या छैन भनी विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असर**									
	आधारभुत खानेपानीमा शतप्रतिशत घरपरिवारको पहुँच स्थापित गराई मध्यम तथा उच्चस्तरका खानेपानी सुविधा पुऱ्याउने कार्य योजनाबद्ध रुपमा अगाडि बढेको हुने ।	आधारभूत खानेपानीमा पहुँच पुगेको घरपरिवारको अनुपात	प्रतिशत	९१.७	९६.५	९७.५	१००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		व्यक्तिगत धारा प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अनुपात	प्रतिशत	५०.४	५५	६०	६५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		मध्यमदेखि उच्च गुणस्तरको खानेपानीमा पहुँच पुगेको घरपरिवारको अनुपात	प्रतिशत	१०	१५	२०	२५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		प्रतिव्यक्ति पानी खपत	लिटर	४५	५०	५५	६०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		आधारभूत शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अनुपात	प्रतिशत	८१.४	८३	८६	८८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	आधारभुत सरसफाई सुविधामा शतप्रतिशत घरपरिवारको पहुँच स्थापित भएको हुने ।	आधुनिक र सुविधा सम्पन्न शौचालय प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अनुपात	प्रतिशत	७३.६	७८	७०	७५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		फोहोरपानी आफ्नै घरको सोक पिट या सार्वजनिक ढल मार्फत् डिस्पोज गर्ने घरपरिवारको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	आधारभूत खानेपानी नपुगेका शतप्रतिशत घरमा खानेपानी पुगेको हुने ।	घरपरिवार	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शहरोन्मुख वडाहरुमा मध्यम तथा उच्च स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेको हुने ।	मध्यम तथा उच्च स्तरको खानेपानी सुविधा पुगेका वडाहरु	संख्या	१	१	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	१ घर १ धारा को अवधारणा अनुसार खानेपानी आयोजनाहरु निर्माण भएको हुने ।	घरपरिवार	संख्या		८२८	८२८	८२८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मौजुदा खानेपानी आयोजनाहरूको स्तरोन्नति तथा विस्तार भएकोहुने ।	स्तरोन्नति भएका खानेपानी आयोजनाहरु	संख्या		३	३	३	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शहरोन्मुख वडाको फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गर्न गुरुयोजना निर्माण	गुरु योजना	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि डम्पिङ साइटहरूको पहिचान र निर्माण भएको हुने ।	डम्पिङ साइट	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास भएकोहुने ।	तालिम	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पुरातात्विक तथा ऐतिहासिक कुवा, मुल, धारा तथा पोखरीको संरक्षण भएको हुने ।	कुवा, मुल, धारा तथा पोखरीको संरक्षण	संख्या		५	५	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	खानेपानी स्रोतहरूको अभिलेखन तथा संरक्षण	खानेपानी स्रोतहरूको अभिलेखन	संख्या		१	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		खानेपानी स्रोतहरूको संरक्षण	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्यालय, घरपरिवार तथा समुदाय लक्षित सरसफाई अभियान सञ्चालन भएको हुने ।	विद्यालय लक्षित सरसफाई अभियान	संख्या		५७	५७	५७	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		घरपरिवार लक्षित सरसफाई अभियान	संख्या		४१३९	४१३९	४१३९	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		समुदाय लक्षित सरसफाई अभियान	संख्या		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
१ घर १ धारा को अवधारणा अनुसार खानेपानी आयोजनाहरु निर्माण, मौज्जुदा खानेपानी आयोजनाहरूको स्तरोन्नति तथा विस्तार, सार्वजनिक स्थलहरूमा शौचालय निर्माण, शहरोन्मुख क्षेत्रको फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गर्न गुरुयोजना निर्माण, शहरोन्मुख क्षेत्रहरुमा फोहोरमैला डम्पिङ साइटहरूको पहिचान र निर्माण, खानेपानी आयोजना मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन सम्बन्धी समुदाय लक्षित तालिम, पुरातात्विक तथा ऐतिहासिक कुवा, मुल, धारा तथा पोखरीको संरक्षण, खानेपानी स्रोतहरूको अभिलेखन तथा संरक्षण र विद्यालय, घरपरिवार तथा समुदाय लक्षित सरसफाई अभियान ।									

५.४ युवा तथा खेलकुद

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	प्रभावः									
	युवा जनशक्तिलाई नपाको सामाजिक र आर्थिक विकासमा मूलप्रवाहीकरण गरिएको हुने	रोजगारीमा नरहेका १५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहका युवाको अनुपात	प्रतिशत	६०.५	५०	४०	३०	न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		शिक्षामा नरहेका १५ देखि २४ उमेर समूहका युवाको अनुपात	संख्या	४१.९	३८	३५	३२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नपा खेलकुद केन्द्र (हब) का रूपमा विकास भएको हुने ।	नपामा खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	असर									
	युवाको सीप र नेतृत्व क्षमता प्रस्फुटित हुँदै विकासमा युवा सह भागिता वृद्धि भएको हुने ।	वकास कार्यक्रममा युवा सहभागिता दर	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	युवाहरू उद्यमशील, स्वरोजगार र स्वावलम्बी बनेका हुने ।	युवालक्षित प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिममा सहभागीको संख्या	संख्या		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	खेलकुद पूर्वाधारको विकास भएको हुने ।	खेलकुद पूर्वाधार निर्माण	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	प्रतिफल									
	युवालाई छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम प्रदान भएको हुने ।	प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम	संख्या		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	युवा स्वरोजगार र उद्यम सञ्चालन गर्न सहुलियत कर्जाको उपलब्ध भएकोहुने ।	सहुलियत कर्जा प्रदान	संख्या		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	युवालाई नेतृत्व विकास भएकोहुने ।	तालिम प्रदान	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	युवाहरूमा सकारात्मक सोच विकासको विकास भएको हुने ।	युवाहरुलाई उत्प्रेरणा जागरणको लागि अभिमुखिकरण तालिम	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		युवाहरुका लागि मेयर कप खेलकुदको आयोजना	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		युवा लक्षित ध्यान तथा योग शिविरको सञ्चालन	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	युवा ल्कवको गठन र विपद् व्यवस्थापनमा परिचालन भएकोहुने ।	वडा स्तरीय युवा ल्कवको गठन	संख्या		१	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		युवा ल्कवलाई विपद् व्यवस्थापनमा परिचालन	संख्या							

	प्रत्येक वडामा एक खेल मैदान निर्माण भएको हुने ।	खेल मैदान	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	युवा ल्कव तथा विद्यालयमा खेलकुद सामाग्री तथा ड्रेस वितरण भएकोहुने	युवा ल्कवमा खेलकुद सामाग्री	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		विद्यालयमा खेलकुद सामाग्री	संख्या		५७	०	५७	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
युवालाई छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम प्रदान, युवा स्वरोजगार र उद्यम सञ्चालनगर्न सहुलियत कर्जाको उपलब्धता, युवा नेतृत्व विकास तालिम प्रदान, युवाहरूमा सकारात्मक सोच विकासको अभियान सञ्चालन, वडा स्तरीय युवा ल्कवको गठन र विपद् व्यवस्थापनमा परिचालन, प्रत्येक वडामा एक खेल मैदान निर्माण र युवा ल्कव तथा विद्यालयमा खेलकुद सामाग्री तथा ड्रेस वितरण ।									

५.५ महिला, वालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
	महिला र पुरुषवीच सारभूत समानता कायम भएको हुने ।	श्रमशक्तिमा महिला र पुरुषको सहभागिताको अनुपात	अनुपात	७४	७८	८२	८६	न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		घरायसी हेरचाहजन्य काममा महिलाले खर्चेको समयको अनुपात (प्रतिशत)	प्रतिशत	१९.१	१६	१३	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		घरायसी र हेरचाहजन्य काममा पुरुषले खर्चेको समयको अनुपात (प्रतिशत)	प्रतिशत	१२.४	११	१०	८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		जमिनमाथिको सम्पत्तिमा महिलाको स्वामित्व भएको घरपरिवारको अनुपात (प्रतिशत)	प्रतिशत	२२.६	२४	२६	२८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		सम्पत्ति र घरमाथि महिलाको स्वामित्व भएको घरपरिवारको अनुपात (प्रतिशत)	प्रतिशत	१३.०९	१६	२०	२४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		रोजगारमा महिला र पुरुषको मासिक आम्दानीको अनुपात	अनुपात	१.१६				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	बालबालिका तथा किशोरकिशोरी विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, हिंसा र शोषण अन्त्य भई सक्षम र आत्मसम्मान भएका नागरिकको निर्माण भएको हुने ।	विगत १२ महिनामा यौनजन्य अनुभव गरेका १५ देखि ४९ वर्षका महिलाको अनुपात	अनुपात	४.९	४.३	४	३.७	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		१५ बर्ष भन्दा कम उमेरमा विवाह भएका वा बन्धनमा रहेका २० देखि २४ वर्ष उमेर समूहका महिलाको प्रतिशत	प्रतिशत	७.४	६.४	५.४	४.४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ज्येष्ठ नागरिकहरूको पारिवारिक तथा सामाजिक जीवन सम्मानित, सुरक्षित र व्यवस्थित बनी उनीहरूको ज्ञान, सीप र अनुभव नपा	नपाको विकासमा योगदान दिएका ज्येष्ठ नागरिकको प्रतिशत	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	विकासको लागि उपयोग भएको हुने ।									
	अपांगता भएका व्यक्तिहरूको पहुँच वृद्धि गरी सामाजिक आर्थिक क्षेत्रमा सशक्तीकरण गर्दै सम्मानपूर्ण जीवनयापन गर्ने वातावरणको निर्माण भएको हुने	कुल जनसंख्मा अपांगता भएको जनसंख्याको अनुपात क्रमश घट्ने	प्रतिशत	२.२५	२.२१	२.१७	२.१३	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	महिलाको सम्मानित जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित भएको हुने ।	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको प्रतिशत	प्रतिशत	६६	६७	६८	६९	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्य भएको हुने ।	१५ वर्ष माथिका उमेरसमूहका महिलाहरूमा हुने हिंसाजन्य गतिविधिमा कमी (प्रतिशत)	प्रतिशत	१६.९	१४	१३	१२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	महिलाको समान अग्रसरता र नेतृत्वदायी भूमिका विकास भई स्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा लैंगिक न्याय सहितको पहुँच सुनिश्चित भएको हुने ।	महिलाहरूले स्थानीय तहमा ओगटेका पदहरूको अनुपात	प्रतिशत	४१	४१	४१	४१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		स्थानीय तहको प्रमुखमा निर्वाचित महिला	प्रतिशत	७.१	८	९	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		जनसंख्यामा लैङ्गिक अनुपात	अनुपात	८३.१	८५	८८	९२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	बालबालिका तथा किशोरकिशोरीको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन भएको हुने ।	पाँच वर्षमुनिको बाल मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	दर	२७	२६	२५	२४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		नवजात शिशुको मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्म)	दर	१५	१४	१३	१२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	बालबालिका तथा किशोरकिशोरी मैत्री वातावरण सिर्जना भएको हुने ।	बालबालिकामैत्री शासन व्यावस्था अपनाउने वडा संख्या	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ज्येष्ठ नागरिकको हक अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुने ।	ज्येष्ठ नागरिकका हक अधिकार संरक्षण						ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ज्येष्ठ नागरिकको ज्ञान, सीप र अनुभवको सम्मानसहित उपयोग भएको हुने ।	सीप र ज्ञान नयाँ पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्ने ज्येष्ठ नागरिकको संख्या	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	अपांगको आधारभूत सेवा, स्रोत र प्रविधिमा सहज पहुँचको वृद्धि भएको हुने ।	अपाङ्गहरूको विद्यालयमा खुद भर्नादर	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण मार्फत् जीवन	सहायक सामाग्री प्राप्त गर्ने अपाङ्ग व्याक्ति	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	यापनमा सहजता प्रदान भएको हुने ।									
१.३	**प्रतिफल**									
	सिकायत सजिलै दर्ता गर्न हेल्प डेस्को स्थापना र सञ्चालन	हेल्प डेस्क	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध विभिन्न सचेतनामा वृद्धि भएको हुने ।	लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध अभिमुखिकरण तालिम	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध होर्डिङ्गको निर्माण र स्थापना	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		लैङ्गिक हिंसा सम्बन्धि शैक्षिक र सचेतनामूलक सामाग्रीको निर्माण र वितरण	संख्या		५०००	५०००	५०००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	महिलाहरुका लागि सीप विकास भएको हुने ।	छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम, ३ महिने	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		सहुलियत कर्जाको उपलब्धता	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धि स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन भएको हुने ।	स्वास्थ्य शिविर	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	महिलाहरुमा कानुनी सचेतनामा वृद्धिभएको हुने ।	कानुनी सचेतना कक्षा	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शिशु स्याहार केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन भएकोहुने ।	शिशु स्याहार केन्द्र	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	किशोरकिशोरीहरुमा जीवनोपयोगी सीप विकास भएको हुने ।	जीवनोपयोगी सीप विकास तालिम	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रत्येक बाल उद्यानको निर्माण भएको हुने ।	बाल उद्यान	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ज्येष्ठ नागरिकका लागि आवश्यक सहायक उपकरण वितरण भएकोहुने	आवश्यक सहायक उपकरण	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ज्येष्ठ नागरिकलाई तीर्थाटन र भ्रमणको व्यवस्था भएको हुने ।	तीर्थाटन र भ्रमण	जना		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वडाहरुमा नमुना ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्दको स्थापना भएको हुने ।	दिवा सेवा केन्द	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ज्येष्ठ नागरिकहरुका राम्रो हेरचाह गर्ने जोडीहरुलाई सम्मान भएको हुने ।	सम्मान प्राप्त जोडी	जोडी		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूमा रोजगारोन्मुख सीप विकास भएकोहुने ।	सीप विकास तालिम	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		सहुलियत कर्जा प्रदान	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सार्वजनिक स्थलहरुमा अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण भएकोहुने	अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई आवश्यक उपकरणको व्यवस्था भएको हुने ।	आवश्यक उपकरण वितरण	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	लैससास नीति बनेकोहुने ।	लैससास नीति	संख्या		१	०	०	लैससास नीति	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	लैससास परिक्षण भएको हुने	लैससास परिक्षण	संख्या		०	०	१	लैससास परिक्षण प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
सिकायत सजिलै दर्ता गर्न हेल्प डेस्को स्थापना र सञ्चालन, लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध विभिन्न सचेतनामूलक, महिलाहरुका लागि सीप विकास तालिम, प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धि स्वास्थ्य शिविर, महिलाहरुका लागि कानुनी सचेतना कार्यक्रम, शिशु स्याहार केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन, किशोरकिशोरीका लागि जीवनोपयोगी सीप विकास तालिम, बाल उद्यानको निर्माण, ज्येष्ठ नागरिकका लागि आवश्यक सहायक उपकरण वितरण, ज्येष्ठ नागरिकलाई मनोरञ्जन, तीर्थाटन र भ्रमणको व्यवस्था, नमुना ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्दको स्थापना, ज्येष्ठ नागरिकहरुका राम्रो हेरचाह गर्ने जोडीहरुलाई सम्मान कार्यक्रम, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि रोजगारोन्मुख सीप विकास तालिम, सार्वजनिक स्थलहरुमा अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई आवश्यक उपकरणको व्यवस्था, लैससास नीतिनिर्माण र लैससास परिक्षण ।									

अनुसुचि ३: पूर्वाधार क्षेत्रको नतिजा खाका

६.१ उर्जा

६.१.१ जल विद्युत, वैकल्पिक तथा अन्य उर्जा

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** जलविद्युत्को बढ्दो उत्पादन र उपभोगले सामाजिक-आर्थिक विकासमा टेवा पुगेको हुने	नपाको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा विद्युत्, ग्याँस र पानीको योगदान	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असर**									
	आकर्षक जलविद्युत् आयोजनाहरूको पहिचान र विकास भई उर्जा सुरक्षामा योगदान पुगेको र दिगो अर्थतन्त्र निर्माणको आधार तयार भएको हुने ।	कुल विद्युत् उत्पादनमा जलविद्युत् क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्युत् उत्पादन र वितरणको दिगो व्यवस्थापन भएको हुने ।	विद्युत्मा पहुँच पुगेको घरपरिवार	प्रतिशत	८२.२	९५.८	९८.८	१००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	जलविद्युत क्षेत्रको विकासको लागि गुरु योजना निर्माण भएको हुने ।	गुरु योजना	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्युत् वितरण लाइनका सम्पूर्ण काठेपोलहरू प्रतिस्थापन भएका हुने ।	सिमेण्टेड पुल	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्युत् प्रसारण तथा वितरण लाइन विस्तार भएको हुने ।	विस्तारित लाइन	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्युत सम्वन्धि छोटो अवधिको सिप विकास भएको हुने ।	सिप विकास तालिम	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मार्ट मिटर, स्मार्ट ग्रिड, भोल्टेज सुधार र नेट पेमेन्ट प्रणालीको व्यवस्था भएकोहुने ।	मार्ट मिटर, स्मार्ट ग्रिड, भोल्टेज सुधार र नेट पेमेन्ट प्रणाली	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सौर्य उर्जा प्रवर्द्धनमा भएको हुने ।	सौर्य उर्जा प्रवर्द्धनमा अनुदान	जना		१००	१००	१००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वायोग्याँस प्रवर्द्धन भएको हुने ।	वायोग्याँस प्रवर्द्धनको लागि अनुदान	जना		१००	१००	१००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्युतीय चुल्होको प्रवर्द्धन भएको हुने ।	विद्युतीय चुलो प्रयोगको लागि अनुदान सहयोग	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	सजिवन वा जेट्रोपा खेतीको प्रवर्द्धन भएको हुने ।	वायोडिजेल उत्पादन कार्यक्रम	लिटर					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ज्यारदी खोलमा जलविद्युत निर्माण भएको हुने ।	जलविद्युत आयोजना	संख्या		०	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
उर्जा क्षेत्रको गुरु योजनाको तयारी, विद्युत् वितरण लाइनका सम्पूर्ण काठेपोलहरू प्रतिस्थापन, विद्युत् प्रसारण तथा वितरण लाइन विस्तार, विद्युत सम्वन्धि छोटो अवधिको सिप विकास तालिम, मार्ट मिटर, स्मार्ट ग्रिड, भोल्टेज सुधार र नेट पेमेन्ट प्रणालीको व्यवस्था, सौर्यउर्जा प्रवर्द्धनमा अनुदान सहयोग, वायोग्याँस प्रवर्द्धनको लागि अनुदान सहयोग, विद्युतीय चुलो प्रयोगको लागि अनुदान सहयोग, सजिवन वा जेट्रोपा खेती गरी वायोडिजेल उत्पादन कार्यक्रम र नगरपालिकाको पहलमा ज्यारदी खेलामा लघुजल विद्युत उत्पादन ।									

६.२ सडक तथा यातायात व्यवस्थापन

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** गुणस्तरीय यातायात पूर्वाधारको विकास, विस्तार र व्यवस्थापन भई सामाजिक-आर्थिक अवसर हरूमा नागरिकहरूको पहुँच वृद्धि भएको हुने ।	बाह्रै महिना सवारी साधन सञ्चालन योग्य सडकको २ कि.मि. दूरीभित्र बसोबास गर्ने जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत	८५				न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		घरबाट ३० मिनेटको पैदलयात्रामा सडकमा पहुँच भएका जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत	८०				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	यातायात पूर्वाधार सुदृढ भएको हुने ।	सुदृढ यातायात पूर्वाधार	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	यातायात पूर्वाधारको उचित संरक्षण, मर्मतसम्भार भई दिगो व्यवस्थापन भएको हुने	सडकको उचित संरक्षण र मर्मतसम्भार हुने गरेको छ भनि विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	नयाँ ग्रामिण सडकको निर्माण भएको हुने ।	सडक सञ्जाल	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मौजुदा सडकहरुको स्तरोन्नति, ग्रार्भेलिङ्ग र कालोपत्रे भएको हुने ।	मौजुदा सडकहरुको स्तरोन्नति	संख्या		३	३	३	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय सडकहरूमा पक्की पुलहरू निर्माण भएको हुने ।	पक्की पुलहरू निर्माण	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	निर्माण सम्पन्न पुलहरूको मर्मत सम्भार भएको हुने ।	मौजुदा पुलको मर्मत सम्भार	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	रणनीतिक स्थलहरुमा यात्रु प्रतिक्षालयको निर्माण भएको हुने ।	प्रतिक्षालय	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	व्यावहारिक तथा वैज्ञानिक भाडा दर निर्धारण भएको हुने ।	व्यावहारिक तथा वैज्ञानिक भाडा दर कायम						ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पुराना सवारी साधनहरूको व्यवस्थापन भएकोहुने	पुराना सवारी साधनहरूको व्यवस्थापन						ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सडकका जोखिम तथा खतरा स्थलहरुमा सुरक्षा पर्खालको निर्माण भएको हुने ।	सुरक्षा पर्खाल	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्युतीय सवारी साधनको लागि चार्जिङ्ग स्टेशनको निर्माण र सञ्चालन भएको हुने ।	चार्जिङ्ग स्टेशन	संख्या		०	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रत्येक वडामा बसपार्कको निर्माण	बसपार्क	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वडा नं. ८ मा चक्रवथ निर्माण	चक्रवथ	संख्या			१		ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
नयाँ ग्रामिण सडकको निर्माण, मौजुदा सडकहरुको स्तरोन्नति, ग्राभेंलिङ्ग र कालोपत्रे कार्यक्रम, स्थानीय सडकहरूमा पक्की पुलहरू निर्माण, निर्माण सम्पन्न पुलहरूको मर्मत सम्भार, रणनीतिक स्थलहरुमा यात्रु प्रतिक्षालयको निर्माण, व्यावहारिक तथा वैज्ञानिक भाडा दर निर्धारण, घना बस्ती र धार्मिक स्थलहरूमा सार्वजनिक सवारी साधन निषेधित क्षेत्र घोषणा, पुराना सवारी साधनहरूको व्यवस्थापन, सडकका जोखिम तथा खतरा स्थलहरुमा सुरक्षा पर्खालको निर्माण, सडकका दाँया वाँया वायो इन्जिनियरिङ्ग, विद्युतीय सवारी साधनको लागि चार्जिङ्ग स्टेशनको निर्माण र सञ्चालन, प्रत्येक वडामा वसपार्कको निर्माण र वडा नं. ८ मा चक्रवथ निर्माण ।										

६.३ सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभाव:** सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको माध्यमबाट नागरिकको जीवन सहज बनाउन योगदान पुगेको हुने ।	सूचना प्रविधिले जीवन सहज बनाएको छ भनि विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असर**									
	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासलाई आय र रोजतार वृद्धिमा योगदान पुगेको हुने ।	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आम सञ्चार माध्या व्यवसायिक र जवाफदेही बन्दै नगरपालिकाभर पहूँच वृद्धि भएको हुने ।	आम सञ्चार माध्यमको कार्य संतोषजनक छ भनि विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	नपाको कार्यालयमा डाटा सेन्टरको स्थापना तथा डाटा अद्यावधि भएको हुने	डाटा सेन्टरको स्थापना	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	दुर सञ्चार कार्यालयसंग समन्वय गरी टेलिकम टावर जडान तथा मर्मत भएको हुने ।	टेलिकम टावर जडान तथा मर्मत	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नपा तथा वडा कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था भएकोहुने ।	वडा कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था	संख्या		१०	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सूचना र प्रविधि सम्बन्धि कर्मचारीको क्षमता विकास	कर्मचारीलाई तालिमको व्यवस्था	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकीहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था भएको हुने ।	विद्यालयमा इन्टरनेटको व्यवस्था	संख्या		५७	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		स्विास्थ्य चौकीहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था	संख्या		१०	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	कृषि, वन, स्वास्थ्य, कर सङ्कलनमा स्मार्ट प्रविधिको विकास र कार्यान्वयन भएको हुने ।	कृषि, वन, स्वास्थ्य, कर सङ्कलनमा स्मार्ट प्रविधि वा एप्सको निर्माण	संख्या		०	४	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सार्वजनिक स्थलहरुमा निशुल्क वाईफाई सेवा प्रदान भएको हुने ।	निशुल्क वाईफाई सेवा	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सूचना प्रविधिमा युवाहरुको क्षमता विकास	सूचना प्रविधि सम्बन्धी युवाहरुलाई ३ महिने छोटो अवधिको तालिम	जना		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
नपाको कार्यालयमा डाटा सेन्टरको स्थापना तथा डाटा अद्यावधि, दुर सञ्चार कार्यालयसंग समन्वय गरी टेलिकम टावर जडान तथा मर्मत, नपा तथा वडा कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था, सूचना र प्रविधि सम्बन्धि कर्मचारीलाई तालिमको व्यवस्था, विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकीहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था, कृषि, वन, स्वास्थ्य, कर सङ्कलनमा स्मार्ट प्रविधिको विकास र कार्यान्वयन, सार्वजनिक स्थलहरुमा निशुल्क वाईफाई सेवा प्रदान र सूचना प्रविधि सम्बन्धी युवाहरुलाई ३ महिने छोटो अवधिको तालिम कार्यक्रम ।									

६.४ स्थानीय पूर्वाधार, शहरी विकास, ग्रामीण विकास र आवास तथा वस्ती विकास

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
	आय र रोजगारको दायरा र पहूँच वृद्धि भएको ग्रामीण क्षेत्र निर्माण भएको हुने ।	घरबाट ३० मिनेटको पैदल यात्रामा वडा र स्थानीय तहका प्रशासनिक केन्द्रमा पहूँच भएको जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		घरबाट ३० मिनेटको पैदल यात्राको दुरीमा माध्यमिक शिक्षा र आधारभूत स्वास्थ्य सुविधामा पहूँच भएको जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		ग्रामीण भेकबाट शहर क्षेत्रमा हुने बसाईंसराईंको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	आय र रोजगारको अवसर भएको गतिशिल र व्यवस्थित शहर निर्माण भएको हुने ।	नगरपालिकाको वेरोजगार दर	प्रतिशत	१०.७				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आय र रोजगारको अवसर भएको ग्रामीण क्षेत्र निर्माण भएको हुने ।	घरबाट ३० मिनेटको पैदल यात्रामा वडा र स्थानीय तहका प्रशासनिक केन्द्रमा पहूँच भएको जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		घरबाट ३० मिनेटको पैदल यात्राको दुरीमा माध्यमिक शिक्षा र आधारभूत स्वास्थ्य सुविधामा पहूँच भएको जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		ग्रामीण भेकबाट शहरी क्षेत्रमा हुने बसाईंसराईंको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सुरक्षित, सुलभ र वातावरणमैत्री एकीकृत आवास तथा वस्तीको विकास भएको हुने ।	गरीव वस्ती र अवैध जमीनमा वसोवास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		अपर्याप्त आवासमा वसोवास गर्नै शहरी जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत	६२.५				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	सडक, खानेपानी, स्वास्थ्य, सूचना र वित्तीय सेवा तथा सुविधामा सवै नागरिकको पहूँचवृद्धि भएको हुने ।	प्राप्त सेवातथा सुविधामा सन्तुष्ट जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शहरी वातावरण तथा पहिचानको योजनावद्ध संरक्षण गर्ने कार्य अघि बढेको हुने ।	श्हरी वातावरण तथा पहिचानको संरक्षण छ भनि विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहको प्रशासनिक केन्द्र र गुणस्तरीय यातायात पूर्वाधार पुगेको व्यवस्थित शहरको विकास भएको हुने ।	खर, पराल र पात आदिले छाएको कच्ची घरमाबस्ने घरपरिवार	प्रतिशत	१०.७	९	७	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		सुरक्षित घरमाबस्ने घरपरिवारको अनुपात	प्रतिशत	२७.२	२८.५	३०	३२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		अपर्याप्त र साँघुरो घरमा बसोवास गर्ने घर परिवारको अनुपात	प्रतिशत	६२.५	५२.५	४२.५	३५.५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		घरबाट ३० मिनेटको पैदल यात्रामा वडा र स्थानीय तहका प्रशासनिक केन्द्रमा पहूँचभएको जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मूख्य शहरहरुमा आवस्यक आधारभूत भौतिक पूर्वाधारको योजनावद्ध निर्माण अगाडी बढेको हुने ।	योजनावद्ध शहरी पूर्वाधार निर्माण अगाडी बढेको छ भनि विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	श्हरी क्षेत्रका विपन्न र सीमान्तकृत वर्ग तथा जोखिममा रहेका घरपरिवारको व्यवस्थापन भएको हुने ।	विपन्न वर्ग र सीमान्तकृत वर्ग तथा जोखिममा रहेका जनसंख्या	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ग्रामीण भेकमा सडक, खानेपानी, स्वास्थ्य, सूचना र वित्रीय सेवा तथा सुविधामा सवै नागरिकको पहूँच वृद्धि भएको हुने ।	सेवा र सुविधाबाट सन्तुष्ट जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ग्रामीण वातावरण तथा पहिचानको योजनावद्ध संरक्षण गर्ने कार्य अघि बढेको हुने ।	ग्रामीण वातावरण तथा पहिचानको संरक्षण छ भनि विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	एकीकृत आवास तथा वस्ती विकास भई अनाधिकृत, अव्यवस्थित र छरिएर रहेका विपन्न र सिमान्तकृत घरपरिवार एकतावद्ध भएको हुने	अनाधिकृत, अव्यवस्थित र छरिएर रहेका विपन्न र सिमान्तकृत घरपरिवार	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	एकिकृत पूर्वाधार विकास गुरुयोजना तथा विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (DPR) निर्माण भएको हुने ।	गुरुयोजना तथा विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुका संरक्षण तथा प्रवर्द्धन भएको हुने ।	धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुका संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सडक सञ्जालमा नजोडिएका गाउँ वस्तीहरुमा नयाँ ट्रयाक निर्माण	नयाँ सडक ट्रयाक	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	खानेपानी, ढल, उद्यान तथा खुल्ला क्षेत्र, र पार्कको एकीकृत निर्माण	खानेपानी, ढल, उद्यान तथा खुल्ला क्षेत्र, र पार्क	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शहरोन्मुख क्षेत्रमा अनाधिकृत बसोबास गर्दै आएका घरपरिवारलाई स्थानान्तरण	घरपरिवार	संख्या		१०	१०	१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	भौतिक पूर्वाधार र वित्तीय सेवा नपुगेका क्षेत्रमा सुविधा विस्तार भएको हुने ।	नयाँ पुर्वाधारहरुका विकास	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		बैंकहरुको स्थापना	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ग्रामीण पर्यटन पदमार्गहरू पहिचान र विकास भएको हुने ।	ग्रामीण पर्यटन पदमार्गहरू	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	स्थानीय तहमा बस्ती विकास योजना निर्माण तथा एकीकृत बस्ती विकास भएको हुने ।	बस्ती विकास योजना निर्माण तथा एकीकृत बस्ती विकास	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विपन्न घर परिवारका लागि जनता आवास कार्यक्रम संचालन भएको हुने ।	जनता आवास	संख्या		२०	२०	२०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	एक वडा एक पिकनिक क्षेत्र निर्माण भएकोहुने ।	पिकनिक क्षेत्र निर्माण	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
एकिकृत पूर्वाधार विकास गुरुयोजना तथा विस्तृत आयोजना प्रतिवेलन (डि.पी.आर) निर्माण, धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुका संरक्षण तथा प्रवर्द्धन, सडक सञ्जालमा नजोडिएका गाउँ वस्तीहरुमा नयाँ ट्र्याक निर्माण, खानेपानी, ढल, उद्यान तथा खुल्ला क्षेत्र, र पार्कको एकीकृत निर्माण, शहरोन्मुख क्षेत्रमा अनाधिकृत बसोबासगर्दै आएका घर परिवारलाई स्थानान्तरण, भौतिक पूर्वाधार र वित्तीय सेवा नपुगेका क्षेत्रमा सुविधा विस्तार, ग्रामीण पर्यटन पदमार्गहरू पहिचान र विकास, स्थानीयतहमा बस्ती विकास योजना निर्माण तथा एकीकृत बस्ती विकास, विपन्न घर परिवारका लागि जनता आवास कार्यक्रम संचालन र एक वडा एक पिकनिक स्थल निर्माण ।									

६.५ विज्ञान तथा प्रविधि

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** विज्ञान र प्रविधिको उच्चतमप्रयोग गरी समुन्नत समाज निर्माणमा टेवा पुगेको हुने ।	मोवाइल नेटवर्कले समेटेको जनसंख्या	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असरः** उत्पादनमुखि विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग भएको हुने ।	नयाँ प्रविधिको उपयोग	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	परम्परागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र स्तरोन्नति भएको हुने	परम्परागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र स्तरोन्नति	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आधुनिक सूचना तथा जानकारी प्रवाहको लागि विभिन्न प्रकारका एप्स् (Apps) निर्माण ।		संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	उन्नत कृषि प्रविधिको प्रचार प्रसार भएको हुने ।	उन्नत कृषि प्रविधिको प्रचार प्रसार	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रविधि प्रदर्शनीको आयोजना भएको हुने ।	प्रदर्शनीको आयोजना	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्य गर्ने व्यक्तित्वलाई प्रोत्साहन गरिएको हुने ।	प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
परम्परागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र स्तरोन्नति, सूचना तथा जानकारी प्रवाहको लागि विभिन्न प्रकारका एप्स् ९ब्उउक० निर्माण, ब्उउक मार्फत उन्नत कृषि प्रविधिको प्रचार प्रसार, प्रविधि प्रदर्शनीको आयोजना र विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्यगर्ने व्यक्तित्वलाई सम्मान कार्यक्रम ।									

अनुसुचि ४: स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन क्षेत्रको नतिजा खाका

७.१ शान्ति, सुव्यवस्था र सुरक्षा

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभाव:** नगरपालिकामा भरपर्दो शान्ति, सुरक्षा र सुव्यवस्था कायम भएको हुने ।	प्रति सुरक्षाकर्मी जनता अनुपात	अनुपात					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असर:** नगरपालिकामाशानित, सुव्यवस्था र अमनचयनकायम भई नागरिकको जीऊ, धन र स्वतन्त्रताको संरक्षण भएको हुने	प्रति सुरक्षाकर्मी जनता अनुपात	अनुपात					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	मेलमिलाप केन्दको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने ।	वडा स्तरीय मेलमिलाप केन्द	संख्या		१०			ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सामाजिक एकताका लागि सदभावमुलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।	सामाजिक एकताको लागि सचेतना	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		सामाजिक एकताको लागि वडा स्तरिय अन्तर्क्रिया	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		स्थानिय एकताको लागि युवा क्लवलाई अभिमुखिकरण	संख्या		१	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		स्थानिय एकताको लागि महिला तथा आमा समुहलाई अभिमुखिकरण	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		विभिन्न धर्मावलम्वी र धार्मिक गुरुहरुका सहभागितामा अन्तर्क्रिया	संख्या		०	१	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नपालाई छुवाछुत मुक्त नपा घोषणा भएको हुने ।	छुवाछात विरुद्ध होर्डिङ्ग बोर्डको निर्माण र स्थापना	संख्या		५	०	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		छुवाछात विरुद्ध एष्अतयचर्ष्वा ाबिकज अबचमक निर्माण र वितरण	संख्या		५००	०	५००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		छुवाछात विरुद्ध अन्तर्क्रिया	संख्या		०	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		नपालाई छुवाछुत मुक्त नपा घोषणा	संख्या		०	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	लागु औषध नियन्त्रण र अनुगमन भएको हुने	लागु औषध नियन्त्रण	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय युवाहरुलाई विपद् व्यवस्थापन तालिम प्रदान गरिएको हुने	विपद् व्यवस्थापन तालिम	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विपद्को समयमा राहत सामाग्री वितरण भएको हुने ।	राहत सामाग्री वितरण	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	मानव बेचबिखन विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।	सचेतनामूलक कार्यक्रम	संख्या		१	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मानव अधिकार सम्बन्धि समुदायमा अभिमुखीकरण तालिम सञ्चादन भएकोहुने ।	अभिमुखीकरण तालिम	संख्या		१	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	हरेक वडाहरुमा टोलसुधार समिति गठन तथा परिचालन	टोलसुधार समिति	संख्या		१०	०	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जाँड रक्सी तथा जुवातास नियन्त्रण भएको हुने ।	जाँड रक्सी तथा जुवातास	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रतिनिधिहरुरुलाई द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा मेलमिलाप सम्बन्धि तालिम	द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा मेलमिलाप सम्बन्धि तालिम	संख्या		१	०	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
मेलमिलाप केन्दको स्थापना र सञ्चालन, सामाजिक एकताका लागि सद्भावमुलक कार्यक्रम, नपालाई छुवाछुत मुक्त नपा घोषणा, लागु औषध नियन्त्रण र अनुगमन, स्थानीय युवाहरुलाई विपद् व्यवस्थापन तालिम, विपद्को समयमा राहत सामाग्री वितरण, मानव बेचबिखन विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम, मानव अधिकार सम्बन्धि समुदायमा अभिमुखीकरण, हरेक वडाहरुमा टोलसुधार समिति गठन तथा परिचालन, जाँड रक्सी तथा जुवातास नियन्त्रण र प्रतिनिधिहरुरुलाई द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा मेलमिलाप सम्बन्धि तालिम ।										

७.२ नेतृत्व विकास र मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
	नेतृत्व विकास र मानव अधिकारको संरक्षण तथा सामाजिक न्यायको प्रवर्द्धन भएको हुने ।	नेतृत्व विकास र मानव अधिकारको संरक्षण तथा सामाजिक न्याय	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
	समतामूलक शासन प्रणाली र प्रभावकारी सेवा प्रवाहमार्फत संविधान प्रदत्त अधिकारको निर्वाध उपयोग गर्न पाउने स्थिति निर्माण भएको हुने ।	समतामूलक शासन प्रणाली र प्रभावकारी सेवा	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	स्थानीय स्तरमा विकास र सुशासनका लागि राजनैतिक, व्रशासनिक, सामाजिक, व्यवसायिक लगायत सवै क्षेत्रमा सक्षम तथा कुशल नेतृत्वको विकास भएको हुने ।	राजनैतिक, व्रशासनिक, सामाजिक, व्यवसायिक लगायत सवै क्षेत्रमा सक्षम तथा कुशल नेतृत्वको विकास	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा उपभोग भएको हुने ।	गैर राज्य पक्षबाट मानव अधिकार हननका घटना	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		दर्ता भएका लैंगिक हिंसा लगायतका अपराधका घटना र अनुसन्धानको अनुपात	अनुपात	८२.७				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		शान्ति सुरक्षाको लागि विनियोजित प्रतिव्यक्ति वजेट	रु.					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		हराएका वालवालिकामा फेलावार्न नसकिएको अनुपात	प्रतिशत	५३.१				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जोखिममा रहेका सिमान्तकृत, विपन्न, लैंगिक अल्पसंख्यक, अपांगताभएका एवं पिछडिएका क्षेत्र, वर्ग र समुदायकोअधिकार प्रवर्द्धन भएको हुने	नपामा मानव अधिकार र लैससास हेर्ने छुट्टै द्धेस्कको स्थापना भएको हुने ।	संख्या		१			ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मानव अधिकार प्रवर्द्दन तथा सामाजिक न्याय कायम हुनेगरी मानव अधिकारमैत्री स्थानीय शासन पद्धतिको विकास भएको हुने ।	मनव अधिकारको रक्षा र सामाजिक न्याय अनुभूत गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	जनप्रतिनिधिहरुमा नेतृत्व विकास भएको हुने ।	नेतृत्व विकास तालिम	संख्या		१			ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	युवाहरु, महिला/कृषक समूह/सहकारीहरुमा नेतृत्व विकास भएको हुने ।	युवाहरुका लागि नेतृत्व विकास तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		महिलाहरुका लागि नेतृत्व विकास तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कृषक समूह/सहकारीका लागि नेतृत्व विकास तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सफल नेतृत्वलाई आदर्श र अनुकरणिय व्यक्तिका रुपमा सम्मान भएको हुने ।	सम्मानित व्यक्ति	संख्या		५	५	५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मानव अधिकार सम्बन्धी जनचेतनामा वृद्धिभएको हुने ।	मानव अधिकार सम्बन्धी तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		मानव अधिकार सम्बन्धी होर्डिङ्ग बोर्डको निर्माण र स्थापना	संख्या		१०		१०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		मानव अधिकार सम्बन्धी पर्चा निर्माण र वितरण	संख्या		५००	५००	५००	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	फरक क्षमता भएका, असहाय, सीमान्तकृत् वर्ग र क्षेत्रका	सेवाप्रवाहमा विशेष व्यवस्था	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	सेवाग्राहीलाई सेवाप्रवाहमा विशेष व्यवस्था भएको हुने ।									
	पीडित महिला र वालवालिकालाई आर्थिक तथा कानुनी परामर्श सहायता प्रदान भएको हुने ।	पीडित महिला र वालवालिकालाई आर्थिक तथा कानुनी परामर्श	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
जनप्रतिनिधिहरुका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान, युवाहरु, महिला/कृषक समूह/सहकारीका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान, सफल नेतृत्वलाई आदर्श र अनुकरणिय व्यक्तिका रुपमा सम्मान, मानव अधिकार सम्बन्धी तालिम तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम, फरक क्षमता भएका, असहाय, सीमान्तकृत् वर्ग र क्षेत्रका सेवाग्राहीलाई सेवाप्रवाहमा विशेष व्यवस्था, पीडित महिला र वालवालिकालाई आर्थिक तथा कानुनी परामर्श सहायता प्रदान ।									

७.३ संघीय शासन प्रणाली

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभाव:** नगरपालिका भित्रका सवै नागरिकलाई संघीय शासन पद्धतिबाट प्राप्त हुने लाभमा समान पहूँच र अवसर सुनिश्चित भएको हुने ।	नरपालिकाको पञ्चवर्षिय योजना नगर जिकास परिषदबाट अनुमोदन						न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असर**									
	संघीय शासन प्रणालीबाट प्राप्त हुने लाभको समन्यायिक वितरण भएको हुने ।	वेकसुर व्यक्तिले दण्ड पाउँदैनन भनेर विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत	५९	६५	७०	७५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय सरकार जनताको नजिकमा रहेर छिटो छरितो सेवा प्रवाहहुने वातावरण सिर्जना भएको हुने ।	स्थानीय सरकारको सेवा प्रति सन्तुष्ट जनता	प्रतिशत	७६	७८	८०	८२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	राजनीतिक एवं प्रशासनिक नेतृत्व विकासका माध्यमबाट संघीयताको सुदृढीकरण भएको हुने ।	संघीयता प्रति सकरात्मक सोच भएका राजनीतिज्ञ तथा प्रशासक	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	संघीयता सम्बन्धि जनचेतनामूलक तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएको हुने ।	अन्तर्क्रिया	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय राजनीतिक नेतृत्वको संघीयता सम्बन्धि क्षमता विकास भएको हुने ।	तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		अन्तर्क्रिया	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	संघीयता कार्यान्वयनको लागि आवश्यक संगठन संरचनाको निर्माण भएको हुने ।	संरचना	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	संघीयता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्थानीय कानुनको निर्माण भएको हुने ।	कानुन	संख्या		१			ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
जनचेतनामूलक तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम, स्थानीय राजनीतिक नेतृत्वको क्षमता विकास, संघीयता कार्यान्वयनको लागि आवश्यक संगठन संरचनाको निर्माण र संघीयता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्थानीय कानुनको निर्माण ।										

७.४ शासकीय, प्रशासकिय तथा वित्तीय सुधार र भ्रष्टाचार निवारण

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
	प्रविधिमैत्री, जनउत्तरदायीर प्रभावकारी सेवा प्रवाहमार्फत सुशासन कायम भएको हुने ।	विद्युतिय माध्यमबाट न.पा. तथा वडा कार्यालयहरुमा काम भएको हुने ।						न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
	सार्वजनिक प्रशासन जनता प्रति उत्तरदायी, विकासमैत्री, विद्युतिय सुशासनयुक्त र सेवामुलक बनेको हुने ।	सेवा दिँदा सरकारी कर्मचारीले कुनै व्यवधान नगरी सेवादिन्छन् भन्ने जनता	प्रतिशत	१९	३०	४०	५०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सार्वजनिक आय र व्यव व्यवस्थित, पारदर्शी र अनुमान योग्य भई समग्र विकास प्रक्रिया प्रभावकारी भएको हुने ।	नपाको मध्यावधि खर्च संरचना वार्षिक रुपमा अद्यावधि हुने ।	संख्या	१	१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य शहनशीलताको नीति अख्तियार गरी सुशासन प्रवर्द्धन भएको हुने	राष्ट्र सेवक कर्मचारीले घुस लिँदैनन भनेर पवश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत	३५	४५	५५	६५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		न्याय क्षेत्रका राष्ट्र सेवकले घुस लिँदैनन भनेर पवश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत	२८	३८	५०	६२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	नगरपालिकाको काम कारवाही भ्रष्टाचारमुक्त, पारदर्शी, जन उत्तरदायी, नागरिकमैत्री तथा प्रविधिमैत्री भई शासन व्यवस्थामा जन विश्वास अभिवृद्धि भएको हुने ।	आवधिक योजना तर्जूमा गरेको चापाकोट नगरपालिका	संख्या		१			ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		अनलाइन प्रतिवेदन प्रणाली स्थापना भएको नगरपालिका	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		नपाको कुल खर्चमा वेरुजुको प्रतिशत	प्रतिशत	२.७	१	०.५	०	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कामगर्दा राष्ट्र सेवक कर्मचारीले घुस पलँदैन भनेर विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत	३५	४५	५५	६५	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	नगरपालिकाको सार्वजनिक प्रशासन पारदर्शी, परिणाममुखी, जवाफदेही भई सार्वजनिक सेवाप्रवाह प्रभावकारी भएको हुने ।	सरकारी कार्यालयमा एकै प्रयासमा सेवा पाएको अनुभव भएको जनता	प्रतिशत	८१	८३	८५	८७	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नपाको सार्वजनिक आय र खर्च प्रणालीको प्रभावकारीतामा वृद्धि भएको हुने ।	नपाको आय व्यय वार्षिक रुपमा प्रकाशन भएको हुने ।	संख्या	१	१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	भ्रष्टाचारजन्य क्रियाकलापको नियन्त्रण भई सुशासनको प्रत्याभूति भएको हुने ।	सरकारी सेवा दिँदा सरकारी कर्मचारीले नियम कानूनको पूर्ण पादनागरेका छन् भनी विश्वास गर्ने जनता ।	प्रतिशत	१६	३०	४४	५८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	नियमित सार्वजनिक सुनुवाईको आयोजना भएको हुने ।	सार्वजनिक सुनुवाई	संख्या		३	३	३	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वेवसाइट अद्यावधिक तथा व्यवस्थापन भएको हुने ।	वेवसाइट	संख्या	१	१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह भएको हुने ।	सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह	संख्या	१	१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीयतहमा शासकीय सुधार भएकोहुने ।	शासकीय सुधार	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	कर्मचारीकालागि तालिम, आवास, तथा स्वास्थ्य बीमा प्रदान गरिएको हुने ।	कर्मचारीलाई सेवा सुविधा	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पदाधिकारी र कर्मचारीहरुलाई अध्ययन भ्रमण र तालिमको व्यवस्था भएको हुने ।	अध्ययन भ्रमण र तालिम	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सूचना प्रविधिको माध्यमबाट स्वचालित कार्य प्रणालीको विस्तार भएको हुने ।	स्वचालित कार्य प्रणाली	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	गुनासो सुनुवाईको लागि उजुरी पेटिकाको व्यवस्थापन भएको हुने ।	उजुरी पेटिका	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	मोवाइल एप्सको निर्माण गरी अत्यावस्यक सूचना संप्रेषण भएको हुने	मोवाइल एप्स	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रशासनिक सुशासन सम्बन्धमा तालिमको व्यवस्था भएकोहुने ।	तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकासगरी बजेट निर्माण प्रक्रियालाई कागजविहीन बनाइएको हुने ।	बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	राजस्व परिचालन क्षमता वृद्धि भएको हुने ।	क्षमता वृद्धि तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	लेखा प्रणाली सुदृढीकरणको लागि क्षमता विकास भएको हुने	लेखा प्रणाली सुदृढीकरण तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	भ्रष्टाचार विरुद्ध सचेतना जागरण भएको हुने	भ्रष्टाचार विरुद्ध सचेतना जागरण अभियान	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सिकायत तथा गुनासो सुनुवाईको व्यवस्था भएको हुने ।	सिकायत तथा गुनासो सुनुवाई	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
नियमित सार्वजनिक सुनुवाईको आयोजना, वेवसाइट अद्यावधिक तथा व्यवस्थापन, सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह, स्थानीय तहमा शासकीय सुधारका कार्यक्रम, कर्मचारीकालागि तालिम, आवास तथा स्वास्थ्य बीमा, अध्ययन भ्रमण र तालिम, सूचना प्रविधिको माध्यमबाट स्वचालित कार्य प्रणालीको विस्तार, उजुरी पेटिकाको व्यवस्थापन, मोवाइल एप्सको निर्माण गरी अत्यावस्यक सूचना संप्रेषण, प्रशासनिक सुशासन सम्वन्धमा तालिमको व्यवस्था, बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकासगरी बजेट निर्माण प्रक्रियालाई कागजविहीन बनाउने, राजस्व परिचालन क्षमता वृद्धि तालिम, लेखा प्रणाली सुदृढीकरण तालिम, भ्रष्टाचार विरुद्ध सचेतना जागरण अभियान सञ्चालन र सिकायत तथा गुनासो सुनुवाईको व्यवस्था ।									

अनुसुचि ५:अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको नतिजा खाका

८.१ गरिवी निवारण

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभाव:** सबै प्रकारका गरीवि न्यूनिकरण भएको हुने ।	नपामा गरीविको रेखामुनि रहेका जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सबै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		बहुआयामिक गरिबी सूचकाङ्क	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		PPP मूल्यमा प्रतिदिन १.९ अमेरिकी डलरभन्दा कम आम्दानी गर्ने रोजगारहरूको अनुपात	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	गरिबी निवारणलाई सबै विकास कार्यक्रममा एकीकृत् गर्ने व्यवस्था भएको हुने ।	रोजगारीका अवसर हरूको वृद्धि भएको हुने	प्रतिशत					अध्ययन प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय स्रोतसाधनहरू गरिब लक्षित भई गरिबहरूको पहुँच विस्तार भएको हुने ।	श्रोतको बाडफाँड गरिब लक्षित हुने (श्रोतको प्रतिशत)	प्रतिशत					अध्ययन प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	गरिबहरूको तथ्याङ्क संकलन र अद्यावधिक भएको हुने	गरिबहरूको तथ्याङ्क संकलन र अद्यावधिक	संख्या		१		१	सर्वेक्षण प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सबै विकास कार्यक्रममा गरिबी निवारण एकीकृत भएको हुने ।	गरिबी निवारण एकीकृत कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	गरिब परिवारले उत्पादन गरेका वस्तुहरू बिक्री गर्न सहजीकरण भएको हुने ।	सहजीकरण कार्यक्रम	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सामूहिक रुपमा लघु उद्यम संचालन भएको हुने ।	लघु उद्यम प्रोत्साहन कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	उद्योगको प्रोफाइल	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	घरवास (Home stay) संञ्चालन गर्न सहयोग कार्यक्रम	घरवास	संख्या		१	१	१	घरवासको प्रोफाइल	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय सीपको पार्श्वचित्र तयार कार्यक्रम	पार्श्वचित्र	संख्या		१		१	पार्श्वचित्र	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहमा वित्तीय संस्थाहरूको विस्तार गरी बचत परिचालन भएको हुने ।	वित्तीय संस्थाहरूको विस्तार गरी बचत परिचालन कार्यक्रम	संख्या		१	१	१	वित्रीय संस्थाको प्रोफाइल	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	आधारभूत सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय एवं सहकार्य भएकोहुने	समन्वय एवं सहकाय	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	गरिबको परिचयपत्र वितरण भएकोहुने ।	गरीवको संख्या	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	गरिब परिचय पत्रको आधारमा निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुने ।	निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
गरिबहरूको तथ्याङ्क संकलन र अद्यावधिक कार्यक्रम, सबै विकास कार्यक्रममा गरिबी निवारण एकीकृत गर्ने कार्यक्रम, गरिब परिवारले उत्पादन गरेका वस्तुहरू बिक्री गर्न सहजीकरण कार्यक्रम, सामूहिक रुपमा लघु उद्यम संचालन गर्न प्रोत्साहन कार्यक्रम, घरवास संञ्चालन गर्न सहयोग कार्यक्रम, स्थानीय सीपको पार्श्वचित्र तयार कार्यक्रम, स्थानीय तहमा वित्तीय संस्थाहरूको विस्तार गरी बचत परिचालन कार्यक्रम, आधारभूत सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय एवं सहकार्य कार्यक्रम, गरिबको परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम र गरिब परिचय पत्रको आधारमा निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने कार्यक्रम ।										

८.२ श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
	नगरपालिकाको श्रमशक्तिलाई उत्पादनशील क्षेत्रमा संलग्न गरी बेरोजगारी न्यूनीकरण भएको हुने ।	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	९	८	७	६	न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		अर्धबेरोजगारी दर (१५ वर्षदेखि ५९ वर्ष उमेरका)	प्रतिशत	३०.१	२६	२२	१८	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	दिगो विकास र समृद्धिका लागि प्रदेशलाई आवश्यक जनशक्तिको उत्पादन र उपयोग भएको हुने ।	प्राविधिक विषयमा वार्षिक स्नातक गर्ने जनशक्ति	संख्या					प्रविधिक जनशक्तिको प्रोफाइल	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	बेरोजगार तथा अर्धबेरोजगारलाई स्वरोजगार तथा रोजगारका अवसरहरू विस्तार भएका हुने ।	सार्वजानिक तथा निजी क्षेत्रमा वार्षिक १००० नयाँ स्वोजगार तथा रोजगार सिर्जना हुने	संख्या	१०००	१०००	१०००	१०००	रोजगार सम्बन्धि अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		श्रमशक्ति सहभागिता दर	प्रतिशत	३५.७				न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		रोजगारी र जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत	३९.९				ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वैदेशिक रोजगारी व्यवस्थित भएको हुने	विदेशमा रोजगारीको लागि जानेको संख्या घट्ने	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नपाको समग्र विकासको लागि आवश्यक जनशक्ति प्रक्षेपण र	नपाको निम्ति आवश्यक पर्ने दक्ष र अर्धदक्ष जनशक्तिको प्रक्षेपण भएको हुने	संख्या			१		ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	उत्पादन गर्ने व्यवस्था भएको हुने ।									
	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने सक्षम तथा गुणस्तरीय जनशक्तिको आपूर्ति भएको हुने ।	गुणस्तरीय जनशक्तिको आपूर्ति हुने	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	स्थानीय तहमा जनशक्तिको माग पहिचानका लागि द्रुत बजार सर्भेक्षण भएको हुने ।	द्रुत बजार सर्भेक्षण	संख्या		१			सर्भेक्षण प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्राविधिक तथा व्यावसायिक क्षमता वृद्धि भएको हुने ।	प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान	जना		२०	२०	२०	तालिम प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	उद्यमबाट उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापनमा सहयोग पुगेको हुने ।	बजार व्यवस्थापन सहयोग	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वदेशिक रोजगारीमा जानेको अभिलेख तयारी र अद्यावधिक भएको हुने ।	वदेशिक रोजगारीमा जानेको अभिलेख	वर्ष		१	१	१	अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	बेरोजगारहरूलाई उत्पादनमा लगाउन न्यून ब्याज दरको ऋण तथा प्रविधी सहयोग भएको हुने ।	ब्याज दरको ऋण तथा प्रविधी सहयोग	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
स्थानीय तहमा जनशक्तिको माग पहिचानका लागि द्रुत बजार सर्भेक्षण, प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान, उद्यमबाट उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापन सहयोग, वदेशिक रोजगारीमा जानेको अभिलेख तयारी र अद्यावधिक, बेरोजगारहरूलाई उत्पादनमा लगाउन न्यून ब्याज दरको ऋण तथा प्रविधी सहयोग ।										

८.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधता

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** नेपालका सबै मौलिक संस्कृतिको संरक्षण, सम्वर्द्धन र विकास भई राष्ट्रिय एकता एवं अखण्डता मजबुत भएको हुने ।	विविधतामा गौरव गर्ने एकतावद्ध नेपाली समाज	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सबै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.२	**असर**									
	सबै जाति/समुदायको संस्कृति र परम्पराको जगेर्ना गरी मौलिकपहिचान र राष्ट्रिय एकता अभिवृद्धि भएको हुने ।	संस्कृति र परम्पराको जगेर्ना	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	सम्पदाहरुको संरक्षण र प्रभावकारी व्यवस्थापन भै पर्यटकीय स्थलको रुपमा विकास भएको हुने ।	सम्पदाहरुको संरक्षण र पर्यटन क्षेत्रको विकास ।	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	भाषा, साहित्य, लिपी, सङ्गीत, नाट्यकला र ललितकला क्षेत्रको वृहत्तर विकास र प्रवर्द्धन भएको हुने ।	भाषा, साहित्य, लिपी, सङ्गीत, नाट्यकला र ललितकला क्षेत्रकोसंरक्षण र विकास	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	क्षतिग्रस्त पुराना सम्पदाहरुका जिर्णोद्धार भएको हुने ।	क्षतिग्रस्त पुराना सम्पदाहरुका जिर्णोद्धार	संख्या		१	१	१	सम्पदाको प्रोफाइल	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सांस्कृतिक संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धन समूह गठन तथा परिचालन भएको हुने ।	समूह	संख्या		२	२	२	समूहको प्रोफाइल	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	साँस्कृतिक संग्रहालयको स्थापना तथा सञ्चालन भएको हुने ।	साँस्कृतिक संग्रहालय	संख्या		१			अवलोकन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण	लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण	संख्या		१	१	१	अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	लोपोन्मुख रीतिरिवाजहरुको अभिलेखिकरण, भिडियो डकुमेन्ट्री तयारी र प्रसार	लोपोन्मुख रीतिरिवाजहरुको अभिलेखिकरण	संख्या		१			अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		भिडियो डकुमेन्ट्री तयारी र प्रसार	संख्या		०	१	१	भिडियो डकुमेन्ट्री	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	भाषा र संस्कृति संरक्षणमा संलग्न व्यक्ति तथा संस्थालाई सम्मानको व्यवस्था	व्यक्ति तथा संस्थालाई सम्मान	संख्या		२	२	२	सम्मानित व्यक्ति तथा संस्था	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	गुम्वा तथा मन्दीरहरुका संरक्षण र सम्वर्द्धन	संरक्षित गुम्वा तथा मन्दीरहरु	संख्या		५	५	५	गुम्वा तथा मन्दीरहरु	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय भाषा, कला तथा साँस्कृतिको जगेर्ना भएको हुने ।	स्थानीय भाषा, कला तथा साँस्कृतिको जगेना	बर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय सम्पदाहरुका अभिलेखीकरण र संरक्षण भएको हुने ।	सम्पदाहरुका अभिलेखीकरण	संख्या		१			अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		स्थानीय सम्पदाहरुका संरक्षण	संख्या		१	१	१	संरक्षित सम्पदा	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
क्षतिग्रस्त पुराना सम्पदाहरुका जिर्णोद्धार, सांस्कृतिक संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धन समूह गठन तथा परिचालन, साँस्कृतिक संग्रहालयको स्थापना तथा सञ्चालन, लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण, लोपोन्मुख रीतिरिवाजहरुको अभिलेखिकरण, भिडियो डकुमेन्ट्री तयारी र प्रसार, भाषा र संस्कृति संरक्षणमा संलग्न व्यक्ति तथा संस्थालाई सम्मानको व्यवस्था, गुम्वा तथा मन्दीरहरुका संरक्षण र सम्वर्द्धन, स्थानीय भाषा, कला तथा साँस्कृतिको जगेर्नामा अनुदान र स्थानीय सम्पदाहरुका अभिलेखीकरण र संरक्षण ।										

८.४ विपद् व्यवस्थापन

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् एवम् जोखिम न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाज र अर्थतन्त्रको निर्माण भएको हुने ।	विपद्का घटनाहरूबाट मृत्यु हुनेको संख्या घटेको हुने ।	संख्या	५०	४०	३०	२०	न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	- सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
		हराइरहेका र विपद्को कारण प्रभावित भएका व्यक्तिहरूको अनुपात (प्रति १ लाख जनसंख्यामा) घटेको हुने ।	संख्या	२	१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद्का सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा, पहिचान, अनुगमन र पूर्व-चेतावनी प्रणाली सुदृढ भएको हुने ।	विपद्का सम्भाव्य जोखिमको लेखाजोखा र पहिचान हुने ।	संख्या					जोखिमको लेखाजोखा	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा आपत्कालिन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य योजना निर्माण हुने ।	संख्या					स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तथा आपतकालिन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विपद् पश्चातको पुनर्लाभ, पुनर्स्थापना, पुनर्निर्माण र नवनिर्माणका कार्य सवल र उत्थानशील भएको हुने ।	उत्थानशील कुल जनसंख्या	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	सवै क्षेत्रको सहयोग रहेमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	जोखिम तथा संकटासन्नताको लेखांकन तथा नक्सांकन भएको हुने ।	जोखिम तथा संकटासन्नताको लेखांकन तथा नक्सांकन	संख्या		१			जोखिम तथा संकटासन्नताको लेखांकन तथा नक्सांकन प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना (LDRMP) निर्माण भएकोहुने ।	स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना	संख्या		१			स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	न्गरपालिकाको आपतकालिन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य (MEPRP) योजना निर्माण	आपत्कालिन पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना	संख्या		१			नगरपालिकाको आपत्कालिन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	वडा स्तरमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र परिचालन	वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति	संख्या		१०			वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको प्रोफाइल	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आपत्कालीन सहायताका लागि अत्यावश्यक सामाग्रीको भण्डारण तथा व्यवस्थापन भएकोहुने ।	आपत्कालीन सामाग्रीको भण्डारण तथा व्यवस्थापन	वर्ष		१	१	१	सामाग्री वितरण अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विपद् पछिको खोज तथा उद्धार कार्य भएको हुने ।	खोज तथा उद्धार	वर्ष		१	१	१	खोज तथा उद्धारको अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	उद्धार कार्यमा खटिने निकायलाई तालिम तथा उद्दार सामग्री वितरण भएकोहुने ।	वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई तालिम	संख्या		१०			तालिम प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		उद्दार सामग्री वितरण	वर्ष		१	१	१	वितरित उद्दार सामग्रीको अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आपत्कालीन अवस्थाको लागि उद्दार टोलीको तयारी तथा परिचालन	उद्दार टोलीको तयारी तथा परिचालन	वर्ष		१	१	१	उद्दार टोलीको अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विपद प्रभावितहरूका लागि जीविकोपार्जन सहयोगार्थ आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएकोहुने ।	आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालन	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शिक्षा, खानेपानी लगायत पूर्वाधारको पुर्नस्थापना	पूर्वाधारको पुर्नस्थापना	वर्ष		१	१	१	पुनर्स्थापित पूर्वाधारहरुको अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आकाशेपानी संकलन र खडेरी सहन सक्ने विउ, तथा खेती प्रविधि प्रवर्द्धन भएकोहुने ।	आकाशेपानी संकलन र खडेरी सहन सक्ने विउ, तथा खेती प्रविधि प्रवर्द्धन	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
जोखिम तथा संकटासन्नताको लेखांकन तथा नक्सांकन, स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना (LDRMP) निर्माण, नगरपालिकाको आपतकालिन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य योजना (MEPRP) निर्माण, स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र परिचालन, आपत्कालीन सहायताका लागि अत्यावश्यक सामाग्रीको भण्डारण तथा व्यवस्थापन, विपद् पछिको खोज तथा उद्धार कार्य, उद्धार कार्यमा खटिने निकायलाई तालिम तथा उद्दार सामग्री वितरण, आपत्कालीन अवस्थाको लागि च्भकअगभ तभक को तयारी तथा परिचालन, विपद प्रभावितहरूका लागि जीविकोपार्जन सहयोगार्थ आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालन, शिक्षा, खानेपानी लगायत पूर्वाधारको पुर्नस्थापना र आकाशेपानी संकलन र खडेरी सहन सक्ने विउ, तथा खेती प्रविधि सहायता ।									

८.५ वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः**									
		वनले ढाकेको क्षेत्र वृद्धि हुने	प्रतिशत	३७.८	३८.५	३९	४०	न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।

	वातावरणमैत्री विकास मार्फत् सफा, स्वच्छ र हरित वातावरण सहितको समृद्धि हाँसिल भएको हुने ।	संरक्षित क्षेत्रले ढाकेको क्षेत्र	प्रतिशत	४५.४	४५.४	४५.४	४५.४	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		वन क्षेत्रले वायुमण्डल बाट शोषण गरेर लिएको Carbon sink बढेको हुने	टन/हेक्टर					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्दै जलवायु परिवर्तन उत्थानशील समाज निर्माण भएको हुने ।	औद्योगिक क्षेत्र बाट हरित ग्याँस उत्सर्जन कम हुने	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		विपदको वेला मृत्यु भएका, हराएका र घाइते हुनेको संख्या घट्ने (प्रति १ लाखमा)	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	नपामा सञ्चालन हुने उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरणमैत्री भएको हुने ।	उत्पादनमूलक ठूला उद्योग स्थापना तथा पूर्वाधार निर्माण गर्नुपूर्व वातावरणीय मूल्याङ्कन गर्ने व्यवस्था (Environmental Assessment) भएको हुने ।	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम भएको हुने ।	प्रदूषणको नियन्त्रण हुने								
		प्लास्टिक र अन्य फोहोरजन्य वस्तुको व्यवस्थापन भएको हुने ।	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	संकटासन्न जनता तथा प्राकृतिक स्रोतहरूको जलवायु उत्थानशीलता अभिवृद्धि भएको हुने ।	जलवायु परिवर्तनका असर हरूको जोखिम न्यून गर्न उत्थानशीलताको विकास भएका जनता ।	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जलवायु परिवर्तनका सवालहरूलाई नपाका सम्पूर्ण विषयगत नीति तथा कार्यक्रमहरूमा आन्तरिकीकरण गर्दै अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएको हुने ।	स्थानीय तहको अनुकूलन कार्य योजना (LAPA) निर्माण भई कार्यान्वयन भएको हुने	संख्या		१			स्थानीय तहको अनुकूलन कार्य योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		कार्बन उत्सर्जन कम गर्ने भू-उपयोग तथा प्रविधि प्रयोग भएका वडाहरु	संख्या		२	२	२	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		समुदाय तहको अनुकूलन कार्य योजना (CAPA) निर्माण भई कार्यान्वयन भएको हुने	वडा		१०	०	०	समुदाय तहको अनुकूलन कार्य योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जलवायु अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका लागि प्राप्त वित्तीय स्रोतको परिचालन भएको हुने	जलवायु अनुकूलन तथा न्यूनीकरणका लागि श्रोतको विनियोजन						न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	वातावरणमैत्री प्रविधि प्रयोगमा वृद्धिभएको हुने ।	वातावरणमैत्री प्रविधि प्रयोगमा प्रोत्साहन तथा सहुलियत प्रदान	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	स्थानीय वातावरण संरक्षण एवं व्यवस्थापन भएको हुने ।	झाडी बुट्यान क्षेत्रको संरक्षण	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	महत्वपूर्ण तथा संवेदनशील क्षेत्रको संरक्षण भएको हुने ।	संवेदनशील क्षेत्रको संरक्षण	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नदीको स्वच्छता र हरियाली कायम भएको हुने ।	नदीको स्वच्छता र हरियाली विस्तार	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वायुप्रदूषण गर्ने उद्योगको अनुगमन तथा नियन्त्रण भएको हुने ।	वायुप्रदूषण गर्ने उद्योगको अनुगमन तथा नियन्त्रण	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	फोहर व्यवस्थापन क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माण भएकोहुने ।	फोहर व्यवस्थापन क्षेत्रको पूर्वाधार	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन भएको हुने	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्लाष्टिकजन्य वस्तु तथा अन्य फोहरको व्यवस्थापन तथा प्रशोधन भएको हुने ।	प्लाष्टिक जन्य वस्तु तथा अन्य फोहरको व्यवस्थापन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जलवायुमैत्री खेती प्रविधि प्रवर्द्धन भएको हुने	जलवायुमैत्री खेती प्रविधि	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना तर्जुमा भएकोहुने ।	स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना	संख्या		१			स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पानीको मुहान संरक्षण भएको हुने ।	पानीको मुहान संरक्षण	वर्ष		१	१	१	मुहान संरक्षणको अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्यालयमा जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी शिक्षा प्रवर्द्धन भएकोहुने ।	विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सडक किनारा र खाली रहेका जमीनमा वृक्षारोपण र उद्यान निर्माण भएको हुने ।	वृक्षारोपण र उद्यान निर्माण	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	कृषि र पशुपंक्षी अनुकूलन प्रवर्द्धन भएको हुने ।	कृषि र पशुपंक्षीमा अनुकूलन	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	समुदाय अनुकूलन कार्य योजना तर्जुमा भएको हुने ।	समुदाय अनुकूलन कार्य योजना	वडा		१०			समुदाय अनुकूलन कार्य योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
वातावरणमैत्री प्रविधि प्रयोगमा प्रोत्साहन तथा सहुलियत प्रदान, वन तथा झाडी बुट्यान क्षेत्रको संरक्षण एवं व्यवस्थापन, महत्वपूर्ण तथा संवेदनशील क्षेत्रको संरक्षण, नदीको स्वच्छता कायम र हरियाली विस्तार, वायुप्रदूषण गर्ने उद्योगको अनुगमन तथा नियन्त्रण, फोहर व्यवस्थापन क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माण, वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम, प्लाष्टिक जन्य वस्तु तथा अन्य फोहरको व्यवस्थापन तथा प्रशोधन, जलवायुमैत्री खेती प्रविधि कार्यक्रम सञ्चालन, स्थानीय अनुकूलन योजना (LAPA) तर्जुमा र कार्यान्वयन, पानीको मुहान संरक्षण कार्यक्रम, जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन, सडक किनारा र खाली रहेका जमीनमा वृक्षारोपणका साथै उद्यान निर्माण, कृषि र पशुपंक्षीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमहरू संञ्चालन र समुदाय अनुकूलन कार्य योजना (CAPA) तर्जुमा र कार्यान्वयन ।									

८.६ सामुदायिक साझेदारी र गैर सरकारी संस्थाहरु

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** सामाजिक संघ संस्थाहरूलाई विकास साझेदारको रूपमा स्वीकार	सामाजिक संस्थामा सुशासन, जवाफदेहिता र प्रभावकारिता	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।

	गर्दै मर्यादित, पारदर्शी र व्यवस्थित रूपमा परिचालन गरी स्थानीय स्तरमा सामाजिक तथा आर्थिक विकास भएको हुने ।									
१.२	**असर**									
	स्थानीय प्राथमिकताको क्षेत्रमा संघसंस्थाको परिचालन, व्यवस्थापन र नियमन भएकोहुने	स्थानीय प्राथमिकताको क्षेत्रमा संघसंस्थाको परिचालन, व्यवस्थापन र नियमन	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सामाजिक संघसंस्था तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूबाट प्राप्तहुने स्रोतको उपयोगलाई जवाफदेही र पारदर्शी बनाउँदै नपाको सामाजिक तथा आर्थिक विकास भएकोहुने ।	जवाफदेही र पारदर्शी सामाजिक संघसंस्था तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरू	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	स्थानीय स्तरमा काम गर्ने संघ संस्थाहरूको उद्देश्यका आधारमा पहिचान र वर्गीकरण भएको हुने ।	स्थानीय स्तरमा काम गर्ने संघ संस्थाहरूको पहिचान र वर्गीकरण	संख्या		१	१	१	संघ संस्थाहरूको प्रोफाइल	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	संस्थाहरूको पारदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व कायम भएको हुने ।	संस्थाहरूको लागि आचारसंहिता निर्माण	संख्या		०	१	०	आचारसंहिता	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	संघ संस्थाहरूको स्रोत विकासमा प्रवाहित भएको हुने ।	संघ संस्थाहरूको स्रोत विकासमा प्रवाहित	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सार्वजनिक लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा मूल्यांकन र सार्वजनिक सुनुवाईको व्यवस्था भएकोहुने ।	सार्वजनिक लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा मूल्यांकन र सार्वजनिक सुनुवाई	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सामाजिक संघ संस्थाका कार्यक्रमहरू साझेदारीमा सञ्चालन भएको हुने ।	साझेदारी कार्यक्रमहरू	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
स्थानीय स्तरमा काम गर्ने संघ संस्थाहरूको उद्देश्यका आधारमा पहिचान र वर्गीकरण, संस्थाहरूको पारदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व कायम गर्न आचारसंहिता निर्माण, संघ संस्थाहरूको स्रोतलाई विकासमा प्रवाहित कार्यक्रम, सार्वजनिक लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा मूल्यांकन र सार्वजनिक सुनुवाईको व्यवस्था र सामाजिक संघ संस्थाका कार्यक्रमहरू साझेदारीमा सञ्चालन ।										

अनुसुचि ६: योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन क्षेत्रको नतिजा खाका

९.१ तथ्यांक प्रणाली

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभाव:** तथ्याङ्कको सही विश्लेषण र प्रयोगले गुणस्तरीय योजना तथा कार्यक्रम विकास गर्न सघाउ पुगेको हुने ।	तथ्याङ्कको सही विश्लेषण र प्रयोग	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	आधुनिक तथ्याङ्क प्रणालीको विकास भएको हुने ।	नगरपालिकाले उत्पादन गर्ने तथ्याङ्क	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	तथ्याङ्क प्रणालीको आधुनिकीकरण भएको हुने ।	डिजिटल तथ्याङ्क	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विश्वसनीय तथ्याङ्क समयमै उपलब्ध भएको हुने ।	विश्वसनीय तथ्याङ्क	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण, व्यवस्थापन र सार्वजनिकीकरण भएको हुने ।	स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल	संख्या		१			ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	तथ्याङ्क सम्वन्धि स्थानीयतहको क्षमता र दक्षतावृद्धि भएकोहुने ।	तथ्याङ्क सम्वन्धि तालिम	संख्या		१		१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहको सूचना संकलन र विश्लेषण भएको हुने ।	स्थानीय तहको सूचना संकलन र विश्लेषण	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नपाले संकलन गरिएका तथ्यांक तथा सूचनाहरु प्रदेश तथा संघमा उपलब्ध	प्रदेश तथा संघमा उपलब्ध सूचनाहरु	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गर्ने सर्वेक्षण र जनगणनामा सघाएको हुने ।	संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गर्ने सर्वेक्षण र जनगणना	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण, व्यवस्थापन र सार्वजनिकीकरण, तथ्याङ्क सम्वन्धि स्थानीय तहको क्षमता र दक्षता वृद्धि तालिम, स्थानीय तहको सूचना संकलन र विश्लेषण, संकलन गरिएका तथ्यांक तथा सूचनाहरु प्रदेश तथा संघमा उपलब्ध र संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गर्ने सर्वेक्षण र जनगणनामा सघाउने कार्यक्रम ।										

९.२ योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** योजनाहरूको लक्ष्य र उपलब्धिबीच सामन्जस्य कायम भएको हुने	राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक लक्ष्यसँग तुलना गर्न मिल्ने नपाको लक्ष्य	संख्या					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	तथ्याङ्कको वैज्ञानिक प्रयोग मार्फत् परिणाममुखी नीति तथा योजनाको निर्माण भएको हुने ।	तथ्यपरक योजना निर्माण भएको छ भनी विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विषयगत मापदण्ड बनी तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकारी समन्वय कायम भएको हुने ।	आयोजना वर्गीकरण वैज्ञानिक रह्यो भनि विश्वास गर्ने जनता	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भएको हुने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिएका आयोजना	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, बिस्लेषण र प्रकाशन भएको हुने ।	तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, बिस्लेषण र प्रकाशन	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहको योजनाहरुका निर्माण भएको हुने ।	आवधिकयोजनाको आधारमा नपाको योजनाहरु	संख्या		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	संस्थागत सुधार, तालिम तथा गोष्ठीको आयोजना भएको हुने ।	संस्थागत सुधार, तालिम तथा गोष्ठी	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय निकायको संरचना निर्माण भएको हुने ।	स्थानीय निकायको संरचना	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहमा आवश्यक कानूनहरुका निर्माण भएको हुने ।	आवश्यक कानूनहरु	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय कर्मचारीहरुका क्षमता वृद्धि भएको हुने ।	स्थानीय कर्मचारीहरुका लागि क्षमता वृद्धि तालिम	संख्या		२	२	२	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	समपुरक, ससर्त र विशेष अनुदान रकमको व्यवस्थापन	समपुरक, ससर्त र विशेष अनुदान	वर्ष		१	१	१	ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, बिस्लेषण र प्रकाशन, स्थानीय तहको योजनाहरुका निर्माण, संस्थागत सुधार, तालिम तथा गोष्ठीको आयोजना, स्थानीय निकायको संरचना निर्माण, स्थानीय आवश्यक कानूनहरुका निर्माण, स्थानीय कर्मचारीहरुका लागि क्षमता वृद्धि तालिम र समपुरक, ससर्त र विशेष अनुदान रकमको व्यवस्थापन ।										

९.३ आयोजना बैंक

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	प्रभाव: आयोजना बैंक मार्फत् विकास आयोजनाको उचित छनौट, बाँडफाँड र स्मार्ट वित्तीय व्यवस्थापन हुनुका साथै क्षेत्रगत बजेट विनियोजन पारदर्शी, समतामूलक र वैज्ञानिक भएको हुने ।	आयोजना बैंकमा राखी बजेटनै छुट्याईएका आयोजना र आयोजना बैंकमा राखिएका कुल आयोजनाको अनुपात	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	आयोजना बैंक प्रभावकारी भएको हुने	आयोजना बैंक प्रभावकारी रहयो भनि विश्वास गर्ने कर्मचारी	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
		निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षण गरेका आयोजना बैंकका आयोजना	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आयोजना बैंकका आयोजना कार्यान्वयन भएको हुने ।	निर्माण सम्पन्न गरिएका आयोजना बैंकका आयोजना	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आवश्यक वित्तीय स्रोत तथा साधनको पहिचान तथा परिचालन भएको हुने ।	वित्तीय स्रोत व्यवस्थापन भएका आयोजना बैंकका आयोजना	संख्या					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण भएको हुने ।	संस्थागत संरचना	संख्या		१	१		संस्थागत संरचना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार भएको हुने ।	नीति, नियम र निर्देशिका	संख्या		५	५		नीति, नियम र निर्देशिका	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सम्भाव्यता अध्ययन गरी स्थानीय स्तरीय आयोजनाहरूको बैंक बनाइएको हुने ।	आयोजनाहरू बैंक	संख्या		१	१		आयोजना बैंक	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्माण भएको हुने	मापदण्ड निर्माण	संख्या		१	१		मापदण्ड	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहमा आयोजना बैंक स्थापना गर्न क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने ।	क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि तालिम	संख्या		१	१		तलिम प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेख राख्न कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने ।	विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेख राख्न कर्मचारीको लागि	संख्या		१	१	१	तलिम प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहमा आवश्यक अन्य पूर्वाधारहरूको विकास भएको हुने	पूर्वाधारहरूको विकास	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण, आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार, सम्भाव्यता अध्ययन गरी स्थानीय स्तरीय आयोजनाहरूको बैंक बनाउने, आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्माण, स्थानीय तहमा आयोजना बैंक स्थापना गर्न क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि, विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेख राख्न कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि र स्थानीय तहमा आवश्यक अन्य पूर्वाधारहरूको विकास ।									

९.४ तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** तीन तहका सरकार बीच आपसी समन्वय र सहकार्यमा उत्कृष्ट नतिजा हाँसिल भएको हुने ।	प्रदेशको कुल बजेटमा समपूरक र विशेष अनुदानको अंश	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असरः** तीन तहका सरकारको कार्यक्षेत्र र क्षेत्राधिकार प्रष्ट गर्न आयोजनाहरूको वर्गीकरण भएको हुने	स्रोत सहित नेपाल सरकारबाट स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण भएका आयोजना	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	नीति तथा योजनाको संस्थागत संरचना निर्माण	नीति तथा योजना	संख्या		१	१		नीति तथा योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन	आयोजनाहरूको पहिचान र विकास	वर्ष		१	१	१	आयेजनाको अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहका योजना तर्जुमा र कानुन निर्माण भएकोहुने ।	योजना तथा कानुन	वर्ष		१	१	१	योजना तथा कानुन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता बृद्धि भएको हुने ।	क्षमता बृद्धि तालिम	संख्या		१	१	१	तलिम प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नेपाल सरकारवाट प्राप्त राजस्वको बाँडफाँड भएको हुने ।	राजस्वको बाँडफाँड	वर्ष		१	१	१	राजस्व बाँडफाँडको अभिलेख	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन र कार्यान्वयनको लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था भएको हुने ।	स्रोतको व्यवस्था	वर्ष		१	१	१	अध्ययन प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
नीति तथा योजनाको संस्थागत संरचना निर्माण, आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन, स्थानीय तहका योजना तर्जुमा र कानुन निर्माण, स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता बृद्धि तालिम, नेपाल सरकारवाट प्राप्त राजस्वको बाँडफाँड र आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन र कार्यान्वयनको लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था ।									

९.५ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभाव:** आयोजनाहरूको नतिजा तथा प्रभावहरूको प्रभावकारी मापन भएको हुने	नतिजा तथा प्रभावहरूको मापन	वर्ष		१	१	१	न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संरचनाको निर्माण तथा नीतिगत व्यवस्था भई लागू भएको हुने	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिएका आयोजना	संख्या		१	१	१	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।
	योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रभावकारी भएको हुने ।	समस्या समाधान समितिले पहिचान गरेका र समाधान भएका समस्याको अनुपात	प्रतिशत					समस्या पहिचान सम्बन्धि प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	नीति, कार्यक्रम, योजना र आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता कार्यकुशलता, प्रभाव, दिगोपना, समावेशिता, लैंगिक समता र लाभग्राहीको सन्तुष्टि जस्ता मापदण्डको आधारमा भएको हुने ।	OECD का मापदण्ड अनुसार मूल्याङ्कन भएका आयोजना	प्रतिशत					मुल्यांकन प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	अनुगमन र मूल्याङ्कन निर्देशिकाको निर्माण भएको हुने ।	अनुगमन र मूल्याङ्कन निर्देशिका	संख्या		१			अनुगमन र मूल्याङ्कन निर्देशिका	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड	संख्या		१			अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने ।	तालिम	संख्या		१		१	तालिम प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	अनुगमन र मूल्यांकनमा संलग्न कर्मचारीलाई तालिम	तालिम	संख्या			१		तालिम प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	ठूला आयोजनाको पूर्व, चालु र संम्पन्न मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारी	मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	वर्ष		१	१	१	मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
अनुगमन र मूल्याङ्कन निर्देशिकाको निर्माण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन, जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि, अनुगमन र मूल्यांकनमा संलग्न कर्मचारीलाई तालिम, ठूला आयोजनाको पूर्व, चालु र संम्पन्न मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारी ।										

९.६ जोखिम व्यवस्थापन

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा (Key Results)	सूचक	एकाई	आधार वर्ष २०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	सूचनाको स्रोत	जिम्मेवार निकाय	अनुमान तथा जोखिम
१.१	**प्रभावः** योजनाको जोखिम पक्षका निराकरण गर्दै वित्रिय, मानवीय तथा भौतिक साधनको प्रभावकारी परिचालनबाट परिलक्षित लक्ष्य हाँसिल भएको हुने ।	जोखिम व्यवस्थापन गर्दै योजनाको सफल कार्यान्वयन	प्रतिशत					न.पा. को प्रतिवेदन	चापाकोट न.पा.	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.२	**असर**									
	योजना कार्यान्वयनका दौरान वित्तीय जोखिम न्यूनिकरण भएको हुने ।	वित्तीय जोखिम न्यूनिकरण	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	पूर्वाधार र सुचना प्रविधिजन्य जोखिम न्यूनिकरण भएको हुने ।	पूर्वाधार र सुचना प्रविधिजन्य जोखिम न्यूनिकरण	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	प्राकृतिक विपद् र जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनिकरण भएको हुने ।	प्राकृतिक विपद् र जलवायु परिवर्तनका जोखिम न्यूनिकरण	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	शासकिय जोखिम न्यूनिकरण भएको	शासकिय जोखिम न्यूनिकरण	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सामाजिक तथा सांस्कृतिक जोखिम न्यूनिकरण भएको हुने ।	सामाजिक तथा सांस्कृतिक जोखिम न्यूनिकरण	प्रतिशत					ऐजन	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.३	**प्रतिफल**									
	वित्तीय जोखिमको लेखाजोखा गर्ने विधि तयार भएकोहुने ।	वित्तीय जोखिमको लेखाजोखा गर्ने विधि	संख्या		१		१	वित्तीय जोखिमको लेखाजोखा विधि	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	राजस्व संकलन कार्य योजनाको निर्माण तथा अद्यावधि भएकोहुने ।	राजस्व संकलन कार्य योजना	संख्या		१		१	राजस्व संकलन कार्य योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	चालु खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड निर्माण भएको हुने ।	खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड	संख्या		१		१	खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	वित्तीय संस्थाको विस्तार, विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण योजना तयारी भएकोहुने ।	वित्तीय संस्थाको विस्तार, विपद् जोखिम संवेदनशील तथा पूर्वाधार योजना	संख्या		१		१	वित्तीय संस्थाको विस्तार, विपद् जोखिम संवेदनशील तथा पूर्वाधार योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	सुशासन सम्बन्धि कार्य योजना निर्माण भएको हुने ।	सुशासन सम्बन्धि कार्य योजना	संख्या		१		१	सुशासन सम्बन्धि कार्य योजना	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।

	सार्वजनिक पदाधिकारीहरुको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता निर्माण भएको हुने ।	सार्वजनिक पदाधिकारीहरुको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता	संख्या		१		१	सार्वजनिक पदाधिकारीहरुको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
	कर्मचारी सम्बन्धि आचारसंहिता निर्माण भएको हुने ।	कर्मचारी सम्बन्धि आचारसंहिता	संख्या		१		१	कर्मचारी सम्बन्धि आचारसंहिता	ऐजन	वजेट विनियोजन भएमा ।
१.४	**कार्यक्रम तथा आयोजना**									
वित्तीय जोखिमको लेखाजोखागर्ने विधि तयारी तथा अद्यावधि, राजस्व संकलन कार्य योजनको निर्माण, चालु खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड निर्माण, वित्तीय संस्थाको विस्तार, विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण योजना तयारी, सुशासन सम्बन्धि कार्य योजना निर्माण, सार्वजनिक पदाधिकारीहरुको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता निर्माण र कर्मचारी सम्बन्धि आचारसंहिता निर्माण ।									

अनुसुचि ७: आवधिक आयोजना कार्यान्वयनको लागि आवस्यक अनुमानित बजेट

क.सं	कार्यक्रम तथा कियाकलाप	एकाई	वार्षिक लक्ष्य			जम्मा	लगानी योजना (रु. लाखमा)			जम्मा बजेट
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	
			प.वर्ष	दो.वर्ष	ते.वर्ष		प.वर्ष	दो.वर्ष	ते.वर्ष	
१	**आर्थिक क्षेत्र**									
१.१	**कृषि र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन**									
१.१.१	**कृषि विकास**									
१.१.१.१	**कृषिको लागि आत्मनिर्भर कार्यक्रम**									
	वीऊ उत्पादन									
	धानको विउ उत्पादनका लागि विउ खरिद	टन	१	१	१	**३**	१	१	१.५	**३.५**
	मकैको बीउ उत्पादन (मूल बीउ) का लागि खरिद	टन	१	१	१	**३**	१	१	१.५	**३.५**
	आलुको विउ खरिद र वितरण (विउ उत्पादन अनुदानमा)	टन	४	४	४	**१२**	५	६	६.५	**१७.५**
	खाद्य उत्पादन									
	धान (उन्नत विउ ५० प्रतिशत अनुदानमा) खरिद	टन	५	५	५	**१५**	२	२.५	३	**७.५**
	मकै (५० प्रतिशत अनुदान) हाइब्रिड खरिद	किलो	५	५	५	**१५**	१	१.५	२	**४.५**
	मकै उन्नत विउ खरिद	टन	८	८	८	**२४**	४	४.३	४.५	**१२.८**
	कोदो उन्नत विउ खरिद र वितरण	टन	०.५	०.५	०.५	**१.५**	०.५	०.६	०.७	**१.८**
	आलुको विउ खरिद र वितरण	टन	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०.५	११	**३१.५**
१.१.१.२	**तरकारी तथा आलु पकेट विकास कार्यक्रम**									
	तरकारीको वीउ वितरण	अनुमानित					५	५.५	६	**१६.५**
	कृषि उपकरण तथा सामाग्रीहरु खरिद र वितरण	अनुमानित					१५	२०	२५	**६०**
	नमुना कृषकलाई सिंचाई सहयोग कार्यक्रम	जना	१०	१०	१०	**३०**	२०	२०	२०	**६०**
	संकलन केन्द्र निर्माण	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	४०	४०	४०	**१२०**
१.१.१.३	**विद्यालय स्तरमा कृषि पर्यावरण, फलफूल तथा तरकारी खेती प्रविधि प्रसार कार्यक्रम**									
	विद्यालय (मावि निमावि) मा तरकारी खेती	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	५	५.५	६	१६.५
	फलफूलको विरुवा वितरण (कागती, आँप, लिचि, एभोकाडो, केरा आदि)	गोटा	१०००	१०००	१०००	**३०००**	२	२.५	३	७.५
	च्याउ खेती	विद्यालय	१	१	१	**३**	१	१.५	२	४.५

१.१.१.४	**व्यवसायिक फलफूल विकास कार्यक्रम ।**									
	किवि (नमुना निशुल्क वितरण)	गोटा	५००	५००	५००	**१५००**	१	१.२५	१.५	**३.७५**
	सुन्तला बगैचा विस्तार (अनुदानमा विरुवा तथा प्रविधि सहयोग)	जना	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
	कागति विरुवा ५० प्रतिशत अनुदानमा (ढुवानी र प्याकिङ चार्ज सहित)	गोटा	१००००	१००००	१००००	**३००००**	३	३.५	४	**१०.५**
	आँप ५० प्रतिशत अनुदानमा	गोटा	५००	५००	५००	**१५००**	०.६	०.८	१.१	**२.५**
	लिचि ५० प्रतिशत अनुदानमा	गोटा	५००	५००	५००	**१५००**	०.१५	०.३	०.४५	**०.९**
	केरा ५० प्रतिशत अनुदानमा	गोटा	१०००	१०००	१०००	**३०००**	०.२	०.४	०.६	**१.२**
	बहुउद्देशीय नर्सरी स्थापना तथा सञ्चालन (नमुना)	गोटा	१	१	१	**३**	४	४.५	५	**१३.५**
१.१.१.५	**कृषि यान्त्रिकीकरण तथा वजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
	हाट बजार सञ्चालन (त्रिपाल तथा अन्य समाग्री) को लागि अनुदान	गोटा	१०	०	०	**१०**	२०	०	०	**२०**
	धान रोप्ने मेशिन	गोटा	१	०	०	**१**	३०	०	०	**३०**
	बहुउद्देशीय विउ तथा कृषि सामग्री पसल (५० प्रतिशत अनुदानमा)	संख्या	१	१	१	**३**	२.५	३	३.५	**९**
	मिनि टिलर वितरण	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	मकै छोडाउने मेसिन (५० प्रतिशत अनुदान) विद्युतीय	गोटा	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.१.६	**कृषि प्रविधि प्रसार तथा विस्तार कार्यक्रम**									
	प्याजको विउ वितरण (५० प्रतिशत अनुदानमा)	किलो	१५०	१५०	१५०	**४५०**	१.२	१.४	१.६	**४.२**
	तरकारी किट वितरण (निशुल्क)	किट	४००	४००	४००	**१२००**	१	१.२	१.४	**३.६**
	वेमौषमी तरकारीमा आधारित नमुना ग्रीन हाउसको निर्माण	संख्या	५	५	५	**१५**	५०	५०	५०	**१५०**
	नमुना फलफुल बगैंचा स्थापना	संख्या	५	५	५	**१५**	५०	५०	५०	**१५०**
१.१.१.७	**तालिम, भ्रमण तथा संस्थागत क्षमता विकास**									
	उद्यम तथा व्यवसायिक तरकारी खेती तालिम (१० दिने) युवाहरुका लागि	जना	४०	४०	४०	**१२०**	१.८	२	२.२५	**६.०५**
	कृषक अवलोकन भ्रमण (५ दिने) २५ जना	जना	२५	२५	२५	**७५**	५	५.५	६	**१६.५**
	मेसिनरी, औजार तथा मिनि टिलर सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार तालिम (३ दिन)	जना	२०	०	०	**२०**	१.१५	०	०	**१.१५**
	न.पा स्तरीय फलफूल खेती तालिम	जना	४०	४०	४०	**१२०**	१.८	२	२.२५	**६.०५**
	मौरी पालन कार्यक्रम	जना	४०	४०	४०	**१२०**	१.८	२	२.२५	**६.०५**
	प्रांगारिक खेती तथा मल व्यवस्थापन तालिम	जना	३०	३०	३०	**९०**	१.२	१.४	१.६	**४.२**
	विद्यालय (मावि निमावि) मा तरकारी र पलफूल खेती अभिमुखिकरण	अनुमानित					२	२	२	**६**
	कृषि मेला	गोटा	१	१	१	**३**	५	५.५	६	**१६.५**
१.१.१.८	**कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम**									

	उत्कृष्ट सहकारी, समूह तथा कषक सम्मान तथा पुरस्कार	समूह/व्यक्ति	१०	१०	१०	**३०**	१	१.२५	१.५	**३.७५**
	कृषि उद्यमी पहिचान तथा सम्मान	व्यक्ति	१०	१०	१०	**३०**	१	१.२५	१.५	**३.७५**
	कृषक जागरण तथा कृषक सम्मान गीत प्रतियोगिता	मावि	६	६	६	**१८**	१	१.२५	१.५	**३.७५**
१.१.१.९	**कृषिमा आधारित विपन्न वर्ग लक्षित आयआर्जन कार्यक्रम**									
	च्याउ खेती									
	च्याउ विउ तथा प्लास्टिक वितरण कार्यक्रम अनुदानमा ढुवानी सहित	प्याकेट	१०००	१०००	१०००	**३०००**	५	५	५	**१५**
	च्याउ खेति अगुवा कृषक एक दिने घुम्ति तालिम	पटक	४	४	४	**१२**	४	४	४	**१२**
	डोम हाउस निर्माण	गोटा	४	४	४	**१२**	१०	१०	१०	**३०**
	कृषि औजार आरन ब्यवस्थापन कार्यक्रम									
	जस्ता समेत आवश्यक औजार अनुदानमा	गोटा	१०	०	०	**१०**	२०	०	०	**२०**
	मौरी घार अनुदानमा वितरण									
	मौरी घार वितरण	गोटा	२००	२००	२००	**६००**	२०	२०	२०	**६०**
१.१.१.१०	**कृषि बाली विमा कार्यक्रम**									
	कृषि बाली विमा कार्यक्रम	अनुमानित					२०	२०	२०	**६०**
१.१.१.११	**जलवायु परिवर्तन अनुकुलन तथा उत्थानशिल कार्यक्रम**									
	जलबायु परिवर्तन अनुकूलन बालीको बीउ तथा वेर्ना वितरण	अनुमानित					३	३	३	**९**
	प्लाष्टिक पोखरीहरुका निर्माण	संख्या	५	५	५	**१५**	१०	१०	१०	**३०**
	थोपा सिंचाईको प्रवर्द्धन	संख्या	१००	१००	१००	**३००**	५	५	५	**१५**
१.१.१.१२	**पाखो तथा खेती नगरिएका जमीनमा वैकल्पिक वालीहरु प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
	अम्रिसो खेती सहायता	व्यक्ति	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	बाँस खेती सहायता	व्यक्ति	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	जडीबुटी खेती सहायता	व्यक्ति	५	५	५	**१५**	५	५	५	**१५**
१.१.१.१३	**कृषिमा आधारित आपत्कालीन तथा राहत कार्यक्रम**									
	आपतकालीन कृषकस अनुदान सहयोग	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	**३०**
	बीउ विजन वितरण	संख्या	१००	१००	१००	**३००**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.१.१४	**उत्पादित कृषि उपजका लागि शीत भण्डार निर्माण कार्यक्रम**									
	शीत भण्डारणको निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	२००	२००	२००	**६००**
१.१.१.१५	**खेतवारीमा वाँदर व्यवस्थापन कार्यक्रम**									
	मोलासेस घाँसको बीउ वितरण	अनुमानित					५	५	५	**१५**

	बाँदर धपाउने मेशिन	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
१.१.१.१६	**नमुना कृषि फार्मको प्रवर्द्धन**									
	नमुना कृषि फार्मको प्रवर्द्धन	संख्या	२	२	२	**६**	२०	२०	२०	**६०**
१.१.१.१७	**कृषि गुरु योजनाको तयारी**									
	कृषि गुरु योजनाको तयारी	संख्या	१			**१**	२५	०	०	**२५**
१.१.१.१८	**एकीकृत् शत्रुजीव व्यवस्थापन (क्ष्ए:) कृषक पाठशाला तालिम**									
	एकीकृत् शत्रुजीव व्यवस्थापन (IPM) कृषक पाठशाला तालिम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५०	५०	५०	**१५०**
१.१.१.१९	**माटो परिक्षण सिविर सञ्चालन**									
	माटो परिक्षण तथा उपचार सिविर सञ्चालन	वडा			१०	**१०**	०	०	५०	**५०**
	कृषिको जम्मा						**७७०.९**	**६८९.९**	**७५५.७**	**२२१६.५**
१.१.२	**पशुपन्छी विकास**									
१.१.२.१	**पशु स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
क.	**मेडिकल उपचार**									
	गाई/भैसी	संख्या	३०००	३०००	३०००	**९०००**	५	५	५	**१५**
	भेडा /बाखा	संख्या	३५००	३५००	३५००	**१०५००**	५	५	५	**१५**
	कुखुरा/हाँस/कुकुर	संख्या	२५००	२५००	२५००	**७५००**	५	५	५	**१५**
ख.	**गोवर परिक्षण**									
	गाई/भैसी	संख्या	१५००	१५००	१५००	**४५००**	५	५	५	**१५**
	भेडा/बाखा	संख्या	२५००	२५००	२५००	**७५००**	१०	१०	१०	**३०**
ग.	**माइनर सर्जिकल**									
	गोरु/राँगो	संख्या	१००	१००	१००	**३००**	५	५	५	**१५**
	बोका/थुमा	संख्या	४००	४००	४००	**१२००**	५	५	५	**१५**
घ.	**गाइनोक्लोजिकल उपचार**									
	गाई	संख्या	१००	१००	१००	**३००**	५	५	५	**१५**
	भैसी	संख्या	१५०	१५०	१५०	**४५०**	५	५	५	**१५**
ङ.	**छाला परिक्षण तथा उपचार**									
	गाई/भैसी	संख्या	१०००	१०००	१०००	**३०००**	५	५.५	६	**१६.५**
	भेडा /बाखा	संख्या	५०००	५०००	५०००	**१५०००**	५	५.५	६	**१६.५**
	कुकुर/बिराला	संख्या	१००	१००	१००	**३००**	२	२.५	३	**७.५**

	सुगुर/वंगुर	संख्या	५००	५००	५००	**१५००**	२	२.५	३	**७.५**
	ढुवानी	एकमुष्ट					२	२.५	३	**७.५**
१.१.२.२	**व्यसायिक पशुपालन तथा बजार सेवा सहयोग कार्यक्रम ५० प्रतिशत अनुदान**									
	गाई/भैसी गोठ सुधार	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	भेडा /बाखा खोर सुधार	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	**३०**
	कुखुरा खोर सुधार	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	**३०**
	वंगुर खोर सुधार	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	**३०**
	मासु पसल सुधार	संख्या	५	५	५	**१५**	१०	१०	१०	**३०**
	आयआर्जन कार्यक्रम कुखुरा चल्ला, दाना र औषधि ढुवानी तथा वितरण (निशुल्क)	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	वोयर वोका वितरण (व्यवसायिक फार्मका लागि)	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१५	१५	१५	**४५**
	इलेक्ट्रीक मदानी ५० प्रतिशत	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	**३०**
	इलेक्ट्रीक च्यापकटर ५० प्रतिशत	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	४	४	४	**१२**
	काउमेट ५० प्रतिशत	संख्या	१००	१००	१००	**३००**	२	२.५	३	**७.५**
	दुध डेरी स्थापना (सहकारीलाइ प्राथमिकता) ५० प्रतिशत अनुदान	संख्या	२	२	२	**६**	२०	२०	२०	**६०**
	पहिलो वेते गाई /भैसी सुतकेरी भत्ता	संख्या	५०	५०	५०	**१५०**	५	५.५	६	**१६.५**
	डिजिटल तौलने मेसिन	संख्या	५०	५०	५०	**१५०**	७.५	८	८.५	**२४**
१.१.२.३	**गाई, भैंसी, बाखा र बंगुरको कृत्रिम गर्भाधान सुधार कार्यक्रम**									
	गाई, भैंसी, बाखा र बंगुरको कृत्रिम गर्भाधानमा सहयोग	एकमुष्ट	५०००	५०००	५०००	**१५०००**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.२.४	**प्राकृतिक गर्भाधारणको लागि राँगो, बोका, थुमा र वीर वितरण कार्यक्रम**									
	उन्नत जातको राँगो वितरण	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	उन्नत जातको बोका वितरण	संख्या	३०	३०	३०	**९०**	१५	१५	१५	**४५**
	उन्नत जातको थुमा वितरण वितरण	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
	उन्नत जातको वीर वितरण	संख्या	५०	५०	५०	**१५०**	५	५	५	**१५**
१.१.२.५	**पशु आहार प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
	हिउँदे घाँसको विउ जै वितरण ढुवानी सहित	किलो	१०००	१०००	१०००	**३०००**	५	५	५	**१५**
	बर्षेघाँस टिओसेन्टी वितरण	किलो	१०००	१०००	१०००	**३०००**	५	५	५	**१५**
	बहुबर्षे घाँस स्टाईलो,	किलो	५००	५००	५००	**१५००**	५	५	५	**१५**
	डाले तथा भुई घाँस वेर्ना वितरण	गोटा	१००००	१००००	१००००	**३००००**	५	५	५	**१५**
	चरन क्षेत्र तथा सडक छेउछाउ मा बहुबर्षे घाँस लगाउने/छर्ने	खर्क	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**

१.१.२.६	**व्यवसायिक बाखा, वंगुर, भैंसी तथा कुखुरापालन प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
	व्यवसायिक बाखा पालक कृषक सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१५	१५	१५	**४५**
	व्यवसायिक वंगुर पालक कृषक सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१५	१५	१५	**४५**
	व्यवसायिक भैंसी पालक कृषक सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१५	१५	१५	**४५**
	व्यवसायिक कुखुरा पालक कृषक सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१५	१५	१५	**४५**
१.१.२.७	**व्यवसायिक पशुपालन तालिम**									
	व्यवसायिक बाखा पालन तालिम	पटक	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
	व्यवसायिक वंगुर पालन तालिम	पटक	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
	व्यवसायिक भैंसी पालन तालिम	पटक	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
	व्यवसायिक कुखुरा पालन तालिम	पटक	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
१.१.२.८	**विपन्न वर्ग लक्षित आयमूलक तथा जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रम**									
	कुखुरा चल्ला वितरण कार्यक्रम	जना	२०	२०	२०	**६०**	२०	२०	२०	**६०**
	बंगुर पालन	जना	१०	१०	१०	**३०**	२०	२०	२०	**६०**
	बाखापालन	जना	१०	१०	१०	**३०**	२०	२०	२०	**६०**
१.१.२.९	**पशु विमा समन्वय तथा अभिमुखिकरण कार्यक्रम**									
	समन्वय तथा अभिमुखिकरण	जना	६०	६०	६०	**१८०**	५	५	५	**१५**
१.१.२.१०	**कृषक सम्मान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम**									
	उत्कृष्ट सहकारी, समूह तथा कषक सम्मान तथा पुरस्कार	समूह/व्यक्ति	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
१.१.२.११	**पशु वस्तु र पंक्षीहरुको वजार प्रवर्द्धन गर्न संकलन केन्द्रहरु निर्माण कार्यक्रम**									
	संकलन केन्द्र निर्माण सहयोग	संख्या	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.२.१२	**दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना**									
	दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	संख्या		१		**१**	०	१००	०	**१००**
१.१.२.१३	**पशुपक्षी गुरु योजना निर्माण**									
	पशुपक्षी गुरु योजना निर्माण	संख्या		१		**१**	०	२५	०	**२५**
	पशुपंक्षीको जम्मा						**४१९.५**	**५४८.५**	**४२७.५**	**१३९५.५**
१.१.३	**खाद्य सुरक्षा तथा पोषण**									
१.१.३.१	**महिलाहरुका लागि पोषण सचेतना कार्यक्रम**									
	पोषण शिक्षा अभिमुखिकरण तालिम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
१.१.३.२	**पोषणयुक्त स्थानीय बालीवस्तुहरूको संरक्षण तथा उत्पादन प्रबर्द्धन**									

	नपाको खाद्य सुरक्षा नीति निर्माण र कार्यान्वयन	संख्या	१	०	०	**१**	१५	०	०	**१५**
	पोषणयुक्त स्थानीय बाली वस्तुहरूको किट वितरण	संख्या	५००	५००	५००	**१५००**	५	५.५	६	**१६.५**
१.१.३.३	**पोषण सुरक्षणको लागि घर वगैंचा (Home garden) प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
	घर वगैंचा (Home garden) प्रवर्द्धन कार्यक्रम समुदायमा orientation	वडा	१०	१०	१०	**३०**	५	५.५	६	**१६.५**
	घर वगैंचा प्रवर्द्धनका लागि किट वितरण	घरधुरी	४१३९	४१३९	४१३९	**१२४१७**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.३.४	**संकटजन्य अवस्थामा रहेका समुदायको खाद्य संकट सामना गर्न सहयोगात्मक कार्यक्रम**									
	खाद्य सुरक्षा घरधुरी सर्वेक्षण	संख्या	१	०	१	**२**	१५	०	२०	**३५**
	जोखिममा रहेका घरधुरीलाई सहकारीमा आवद्धता	घरधुरी	३००	३००	३००	**९००**	५	५	५	**१५**
	अति विपन्न र जोखिममा रहेका घरधुरीलाई खाद्यान्न खरिद र वितरण	घरधुरी	२००	२००	२००	**६००**	५	५.५	६	**१६.५**
	रैथाने वालीको प्रवर्द्धन	इभेण्ट	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
१.१.३.५	**कुपोषणको अवस्था सुधारार्थ बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम सञ्चालन**									
	शिशु तथा बच्चाहरुका लागि पोषण सुधार सहयोग	एकमुष्ट	२	२	२	**६**	५	५	५	**१५**
	कुपोषण सम्बन्धि अभिमुखिकरण	संख्या	२	२	२	**६**	१	१	१	**३**
	हात धुवाइ सम्बनिध सचेतना	संख्या	२	२	२	**६**	१	१	१	**३**
	सफा पिउने पानी सम्बन्भि सचेतना	संख्या	२	२	२	**६**	१	१	१	**३**
१.१.३.६	**उत्पादन हुनसक्ने उच्चमूल्यका कृषि उपज तथा पशुजन्य उत्पादन कार्यक्रम**									
	गरीव र विपन्न परिवारका लागि कृषि र पशुमा अनुदान सहयोग	घरधुरी	२००	२००	२००	**६००**	५	५.५	६	**१६.५**
	जिवकोपार्जनको लागि कृषि तालिम	ईभेण्ट	१०	१०	१०	**३०**	५	५.५	६	**१६.५**
१.१.३.७	**खाद्यसुरक्षाको लागि खाद्यान्नकोलागि काम र नगदको लागि काम कार्यक्रम**									
	खाद्यान्नको लागि काम (गरीव, विपन्न र सिमान्तकृत वर्गका लागि)	घरधुरी	३००	३००	३००	**९००**	१०	११	१२	**३३**
	नगदको लागि काम (गरीव, विपन्न र सिमान्तकृत वर्गका लागि)	घरधुरी	३००	३००	३००	**९००**	१०	११	१२	**३३**
	खानेवानी सुधार सम्बन्धि चालिम	ईभेण्ट	४	३	३	**१०**	२	१.५	१.५	**५**
१.१.३.८	**संकटजन्य अवस्थाको लागि धर्मभकारी र खाद्यान्न मौज्दात भण्डारण स्थापना**									
	खाद्यान्न ग्रस्त क्षेत्रमा खाद्यान्न भण्डारणको निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	२०	२०	२०	**६०**
	खाद्यान्न खरिद तथा भण्डारण	मे.ट.	१००	१००	१००	**३००**	२०	२०	२०	**६०**
	खाद्य सुरक्षा तथा पोषणको जम्मा						**१५०**	**१२४**	**१४८.५**	**४२२.५**
१.१.४	**सिंचाईं**									
१.१.४.१	**उत्पादन पकेट क्षेत्रमा सिंचाई आयोजनाको निर्माण र विस्तार**									

	सिंचाइ आयोजनाको निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	२०	२०	२०	**६०**
१.१.४.२	**परम्परागत कृषक कुलाहरुको मर्मत संभार र सुधारमा अनुदान**									
	कुला मर्मत र सुधार	संख्या	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.४.३	**मौजुदा तथा जिर्ण सिंचाई आयोजनाहरुका स्तरोन्नति**									
	जिर्ण सिंचाइ आयोजनाको स्तरोन्नति	संख्या	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.४.४	**सौर्य उर्जामा आधारित नमुना लिफ्ट सिंचाइ आयोजना निर्माण**									
	नमुना लिफ्ट सिंचाइ आयोजना निर्माण तथा सञ्चालन ।	संख्या	१	०	१	**२**	२०	०	२५	**४५**
१.१.४.५	**पानी अभाव ग्रस्त स्थानहरुमा आकासे पानीको संकलन पोखरी निर्माण**									
	आकासे पानीको संकलन पोखरी निर्माण ।	संख्या	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.४.६	**थोपा तथा फोहोरा सिंचाइको लागि अनुदान सहयोग**									
	थोपा सिंचाईमा अनुदान	संख्या	२००	२००	२००	**६००**	१०	१०	१०	**३०**
	फोहोरा सिंचाईमा अनुदान	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	**३०**
	सिंचाईको जम्मा						**९०**	**७०**	**९५**	**२५५**
१.१.५	**जलस्रोत**									
१.१.५.१	**एकिकृत जलाधार व्यवस्थापन योजना निर्माण**									
	एकिकृत जलाधार व्यवस्थापन योजना तयारी	संख्या	१	०	०	**१**	२५	०	०	**२५**
१.१.५.२	**नदी नियन्त्रण तथा तटवन्ध निर्माण**									
	चेक ड्याम तथा तटवन्ध निर्माण	संख्या	१	१	१	**३**	२०	२५	३०	**७५**
	स्थानिय खोलामा तारजाली निर्माण	इभेण्ट	२	०	२	**४**	१५	०	२५	**४०**
	खोला नालाका तथा नदीका दुवै किनारा र वगरहरुमा वृक्षारोपण	इभेण्ट	२	०	२	**४**	१०	०	१०	**२०**
१.१.५.३	**जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण**									
	जल उत्पन्न प्रकोपका लागि पूर्व तयारी र राहत सहयोग	इभेण्ट	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.५.४	**पानीका मूल पहिचान र संरक्षण**									
	नपामा रहेका पानकि मूल पहिचान र संरक्षण	संख्या	५	५	५	**१५**	५	५.५	६	**१६.५**
१.१.५.५	**जलस्रोतमा आधारित/आश्रित घरपरिवार सहयोग कार्यक्रम**									
	जलस्रोतमा आधारित/आश्रित घरपरिवार सहयोग	घरधुरी	२०	२०	२०	**६०**	१०	११	१२	**३३**
१.१.५.६	**बायो इन्जिनियरिङ्गको कार्य**									
	बायो इन्जिनियरिङ्ग	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१०	११	१२	**३३**
१.१.५.७	**जल विपद् सम्बन्धि तालिम**									

	जल विपद् सम्बन्धि अभिमुखिकरण तालिम	संख्या	३	३	४	**१०**	३	३	४	**१०**
	जलश्रोतको जम्मा						**१०८**	**६५.५**	**१०९**	**२८२.५**
१.१.६	**वन तथा वातावरण संरक्षण**									
१.१.६.१	**वन व्यवस्थापन कार्ययोजना निर्माण**									
	सामुदायिक वनको कार्य योजना निर्माणमा सहयोग	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
१.१.६.२	**वन नर्सरी स्थापना**									
	वन नर्सरी स्थापना सहयोग	संख्या	२	२	२	**६**	८	८.५	९	**२५.५**
१.१.६.३	**सामुदयिक वृक्षारोपण अभियान**									
	वृक्षारोपणमा सहयोग अनुदान	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.६.४	**मानव वन्यजन्तु द्रन्द व्यवस्थापन**									
	होर्डिङ्ग बोर्डको निर्माण र स्थापना	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२	२.५	३	**७.५**
	ब्रोसर निर्माण र वितरण ।	संख्या	१०००	१०००	१०००	**३०००**	०.२	०.३	०.४	**०.९**
	पिडितलाई क्षतिपूर्तिको व्यवस्था	परिवार	१०	१०	१०	**३०**	५	५.५	६	**१६.५**
	आवस्यक पूर्वाधार निर्माण	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
१.१.६.५	**जडीबुटी संकलन तथा खेती विस्तार**									
	जडिबुटि खेती विस्तार तथा संकलन सहयोग	व्यक्ति	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	जडिबुटि प्रशोधन केन्द्र स्थापना सहयोग	संख्या	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
१.१.६.६	**वन अतिक्रमण, चोरीनिकासी, डढेलोलाई निरुत्साहन र मिचाहा प्रजाति नियन्त्रण**									
	वन हेरालुको व्यवस्था	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	डढेलो नियन्णको लागि अष्न रेखा (Fire line) को निर्माण ।	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
	मिचाह प्रजाती (Invasive species) को पहिचान गरी नियन्त्रण र वनको गोडमेल	पटक	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
१.१.६.७	**पहिरो तथा भु-क्षय नियन्त्रण**									
	पहिरो तथा भु-क्षय नियन्त्रण	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१०	११	१२	**३३**
१.१.६.८	**कृषि वन विकास कार्यक्रम**									
	कृषि वन नर्सरी स्थापना सहयोग	संख्या	२	२	२	**६**	५	५.५	६	**१६.५**
	कृषि वन प्रवर्द्धन सहयोग	एकमुष्ट	१०	१०	१०	**३०**	१०	११	१२	**३३**
१.१.६.९	**बायोईन्जिनियरिङ्ग कार्यक्रम**									
	बायोईन्जिनियरिङ्ग सहयोग	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१०	१२	१४	**३६**
१.१.६.१०	**वन क्षेत्रको संरक्षण एंव व्यवस्थापन**									

	वन क्षेत्रको संरक्षणको लागि बारबन्देज	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२०	२०	२०	**६०**
	वन क्षेत्रको संरक्षणको लागि अभिमुखिकरण तालिम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२	२	२	**६**
१.१.६.११	**फोहर व्यवस्थापन क्षेत्र (Dumping site) निर्धारण गरी आवश्यक पूर्वाधार निर्माण**									
	डम्पिङ्ग साइट निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	५	५	५	**१५**
१.१.६.१२	**सुधारिएको चुलो तथा वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
	सुधारिएको चुलो निर्माण सहयोग	संख्या	२००	२००	२००	**६००**	४	४	४	**१२**
	बायोग्याँस निर्माण सहयोग	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२	२	२	**६**
	सोलार प्यानल सहयोग	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२	२	२	**६**
	वन तथा वातावरण संरक्षणको जम्मा						**१४५.२**	**१५१.३**	**१५७.४**	**४५३.९**
१.२	**उद्योग, वाणिज्य, आपूर्ति र पर्यटन**									
१.२.१	**उद्योग तथा उद्यमशीलताको विकास**									
१.२.१.१	**उद्यमीहरूका लागि उद्यमशिल विकास तालिम**									
	उद्यमीहरुलाई उद्यमशिल विकास तालिम	संख्या	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
१.२.१.२	**उद्यमीहरुलाई वित्तीय सहयोग कार्यक्रम**									
	उद्यमीहरुलाई वित्तीय सहयोग	जना	२०	२०	२०	**६०**	२०	२०	२०	**६०**
१.२.१.३	**महिलाहरुका उद्यमशीलता विकास तालिम तथा अनुदान प्रदान**									
	महिलाहरुका उद्यमशीलता विकास तालिम	संख्या	१	१	१	**३**	२	२.५	३	**७.५**
	महिलाहरुलाई कर्जा प्रदान	जना	२०	२०	२०	**६०**	२०	२०	२०	**६०**
१.२.१.४	**गरिबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम**									
	फर्निचर तथा काष्ठ उद्योग स्थापना र सञ्चालन सहायता	जना	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	जडिबुटि उद्योग सञ्चालनमा अनुदान	जना	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	कृषिमा आधारित उद्योग सञ्चालनमा अनुदान	जना	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
१.२.१.५	**परम्पारागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
	बाँस रनिगालोबाट बनाइने डोको, थुम्से, डालो, नाङ्गलो बुन्ने सीप र प्रविधिको संरक्षण	जना	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	अल्लो, लोक्ता र सिस्नुको रेसाबाट नेपाली कागज तथा कपडा, भलोला उत्पादनमा सहयोग	जना	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
१.२.१.६	**उद्योग तथा उद्यमशिल विकासमा सहजीकरण**									
	व्यवसायिक योजना निर्माण तालिम	जना	२०	२०	२०	**६०**	५	५	५	**१५**
	उद्योग र उद्यम व्यवसाय दर्ता प्रक्रियामा सहयोग	जना	२०	२०	२०	**६०**	२०	२०	२०	**६०**
१.२.१.७	**उच्च मूल्य र कम आयतन भएका कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन र बिक्री वितरण कार्यक्रम**									

	व्यवसायिक वेमौषमी तरकारी तथा वीउ उत्पादन सहयोग	जना	५०	५०	५०	**१५०**	१०	१०	१०	**३०**
	व्यवसायिक कफि उत्पादन सहयोग	जना	२०	२०	२०	**६०**	४	४	४	**१२**
	मौरी पालन र मह उत्पादनमा सहयोग	जना	२०	२०	२०	**६०**	४	४	४	**१२**
१.२.१.८	**जडीबुटी प्रशोधन उद्योग स्थापना र सञ्चालन कार्यक्रम**									
	जडीबुटि प्रशोधन भवन निर्माण	संख्या	०	०	१	**१**	०	०	१०	**१०**
	जडीबुटी प्रशोधन मेशिन खरिद तथा वितरण	संख्या	०	०	१	**१**	०	०	२५	**२५**
	उद्योग तथा उद्यमशीलताको विकासको जम्मा						**१४०**	**१४०.५**	**१७६**	**४५६.५**
१.२.२	**वाणिज्य तथा आपूति**									
१.२.२.१	**व्यापार र वजार सूचना र निगरानी केन्द्रको स्थापना**									
	व्यापार/वजार सूचना प्रवाह	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
	निगरानी केन्द्र स्थापना र सञ्चालन ।	संख्या	२	२	२	**६**	५	५.५	६	**१६.५**
	वजार अनुगमन तथा खाद्य गुणस्तर चेकजाँच गर्ने	इभेण्ट	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
१.२.२.२	**ब्राण्डीङ्ग, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्गमा अनुदान सहयोग**									
	ब्राण्डीङ्ग, प्याकेजिङ्ग र लेवलिङ्गमा सहयोग	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
१.२.२.३	**मल, वीऊ तथा अन्य कृषि सामाग्रीको सहज आपूर्ति व्यवस्था**									
	एग्रोभेट तथा आपूर्तिकर्ताहरुलाई अनुदान सहयोग	जना	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	**३०**
	कृषकलाई कृषि सामाग्री खरिदान अनुदान सहायता	जना	२००	२००	२००	**६००**	२०	२०	२०	**६०**
१.२.२.४	**सूपथ मूल्य पसल स्थापना र सञ्चालन**									
	सूपथ मूल्य पसल स्थापना र सञ्चालनमा अनुदान सहयोग	जना	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
१.२.२.५	**उपभोक्ता जागरण तथा सचेतना तालिम**									
	उद्यमी, व्यापारी र उपभोक्त वीच अन्तर्क्रिया	संख्या	१	१	१	**३**	१	१	१	**३**
	गुणस्तरिय खाद्य उपभोग सम्बन्धि समुदायमा अभिमुखिकरण	इभेण्ट	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
१.२.२.६	**आपूर्ति व्यवस्थापन तथा वजार अनुगमन समिति गठन**									
	आपूर्ति व्यवस्थापन तथा वजार अनुगमन समिति गठन र परिचालन	संख्या	२	२	२	**६**	२	२	२	**६**
१.२.२.७	**आपतकालीन व्यवस्थाको लागि अत्यावस्यक खाद्य वस्तु तथा सामाग्रीको भण्डारण**									
	वडा स्तरिय खाद्य भण्डारणको निर्माण	संख्या	१०	०	०	**१०**	३०	०	०	**३०**
	भण्डारणमा खादान्न सञ्चितीको लागि अनुदान	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२०	२०	२०	**६०**
	स्थानिय खाद्यवस्तुको खरिदमा सहुलियत र अनुदानको व्यवस्था	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	वाणिज्य तथा आपूतिको जम्मा						**१३३**	**१०३.५**	**१०४**	**३४०.५**

१.२.३	**पर्यटन**									
१.२.३.१	**पर्यटन गुरु योजना निर्माण**									
	पर्यटन गुरुयोजना निर्माण	संख्या	१	०	०	**१**	३०	०	०	**३०**
१.२.३.२	**पर्यटन पथ लगायत पूर्वाधारहरुका निर्माण तथा सुधार**									
	पर्यापर्यटन पार्कको निर्माण	संख्या	१	१	१	**३**	१०	१२	१४	**३६**
	धार्मिकस्थलहरुलाई उत्तरगंगा धामको रुपमा विकास	संख्या	०	१	०	**१**	०	५०	०	**५०**
	प्रमुख पर्यटकिय रुटमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या	१	१	१	**३**	५	६	७	**१८**
	मौजुदा पर्यटकपथहरुका स्तरोन्नती	संख्या	१	१	१	**३**	५	६	७	**१८**
	धार्मिक पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि मल्यांकोट मन्दिरको जिर्णोद्धार	संख्या	०	०	१	**१**	०	०	२०	**२०**
	वैकल्पिक पथमार्गहरुका पहिचान र निर्माण	संख्या	१	१	१	**३**	१०	११	१२	**३३**
१.२.३.३	**पर्यटन सुचना केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन**									
	पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना तथा संचालन	संख्या	१	१	१	**३**	५०	१०	१०	**७०**
१.२.३.४	**पर्यटकीय स्थलहरुमा आधारित डकुमेन्ट्रीको निर्माण र प्रसारण**									
	डकुमेन्ट्रीको निर्माण र प्रसारण	संख्या	१	०	०	**१**	१०	२	२	**१४**
१.२.३.५	**पर्यटक आगमनको अभिलेखिकरण र अद्यावधिकरण**									
	अभिलेखिकरण र अद्यावधिकरण	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
१.२.३.६	**भ्यूटावरहरुका निर्माण**									
	पर्यटकहरुका आगमनलाई बढवा दिन भ्यू टावरहरुका निर्माण	संख्या	१	०	१	**२**	१००	०	११०	**२१०**
१.२.३.७	**होटेल व्यवसायीहरुलाई तालिम**									
	होटेल तथा पर्यटन व्यवसायीलाई तालिम	जना	२०	२०	२०	**६०**	५	५	५	**१५**
१.२.३.८	**होम स्टे पर्यटनको लागि अनुदान सहयोग**									
	होम स्टेमा आधारित पर्यटन व्यवसायीलाई आधारभूत पूर्वाधार निर्माणमा अनुदान सहयोग	जना	५	५	५	**१५**	२०	२०	२०	**६०**
	संस्कृति संरक्षण र संवर्द्धनमा सहयोग	संख्या	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
१.२.३.९	मच्छे डाँडामा एयरपोर्ट निर्माण									
	सम्भाव्यता अध्ययन तथा DPR निर्माण	संख्या	१			**१**	२००	०	०	**२००**
	एयरपोर्ट निर्माण (दोस्रो र तेस्रो वर्ष)	संख्या		१		**१**	०	१४००	१४००	**२८००**
	पर्यटन क्षेत्रको जम्मा						**४६०**	**१५३७**	**१६२२**	**३६१९**
	आर्थिक क्षेत्रको जम्मा						**२४१६.६**	**३४३०.२**	**३५९५.१**	**९४४१.९**
२	**सामाजिक क्षेत्र**									

२.१	**शिक्षा**									
२.१.१	**विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विस्तार तथा गुणस्तर सुधार**									
	विद्यालय भवन मर्मत सम्भार	संख्या	१४	१३	१०	**३७**	२८	२६	२०	**७४**
	शिक्षक कक्षको व्यवस्थापन	संख्या	१४	१३	१०	**३७**	१४	१३	१०	**३७**
२.१.२	**विद्यालय भर्ना अभियान सञ्चालन**									
	हरेक शैक्षिक शत्रमा घरदैलो कार्यक्रम	इभेण्ट	४१३९	४१३९	४१३९	**१२४१७**	५	५	५	**१५**
	अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम (Parenting education)	इभेण्ठ	५७	५७	५७	**१७१**	५	५	५	**१५**
	नयाँ भर्नामा आउने वालवालिकालाई स्टेस्नरी सामाग्री वितरण	संख्या	१०००	१०००	१०००	**३०००**	५	५	५	**१५**
२.१.३	**मा.वि. स्तरका विज्ञान, अंग्रेजी तथा गणित शिक्षकलाई तालिम**									
	तालिम प्रदान	संख्या	३	०	०	**३**	१५	०	०	**१५**
२.१.४	**विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, कम्प्युटर ल्याव स्थापना सहयोग**									
	विज्ञान प्रयोगशाला सञ्चालन	संख्या	१४	१३	१०	**३७**	१४	१३	१०	**३७**
	पुस्तकालय स्थापना	संख्या	५	५	५	**१५**	८	८	८	**२४**
	कम्प्युटर ल्याव स्थापना	संख्या	४	४	४	**१२**	२०	२०	२०	**६०**
२.१.५	**विद्यालयमा शैक्षिक तथा खेलकुद सामाग्री वितरण**									
	शैक्षिक सामाग्री वितरण	संख्या	१४	१३	१०	**३७**	७	६.५	५	**१८.५**
	खेलकुद सामाग्री वितरण	संख्या	१४	१३	१०	**३७**	७	६.५	५	**१८.५**
२.१.६	**विद्यालयमा लैंगिकमैत्री शौचालय निर्माण सहयोग**									
	लैंगिकमैत्री शौचालय निर्माण सहयोग	संख्या	१४	१३	१०	**३७**	१४	१३	१०	**३७**
२.१.७	**विद्यालयमा खेल मैदान निर्माण**									
	खेल मैदान निर्माण	संख्या	१४	१३	१०	**३७**	७	६.५	५	**१८.५**
२.१.८	**विद्यालयमा फर्निचर सहयोग कार्यक्रम**									
	फर्निचर सहयोग कार्यक्रम	संख्या	१४	१३	१०	**३७**	१४	१३	१०	**३७**
२.१.९	**नमुना आबासीय विद्यालयहरूको निर्माण र सञ्चालन**									
	नमुना आबासीय विद्यालयहरूको निर्माण र सञ्चालन	संख्या	०	१	०	**१**	०	२०	०	**२०**
२.१.१०	**अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन**									
	प्रौढ कक्षा संचालन	इभेण्ट	२	२	२	**६**	२	२	२	**६**
	OSP कक्षा सञ्चालन	इभेण्ठ	२	२	२	**६**	२	२	२	**६**
	उमेर पुगेका चलीहरुलाई चेलीबेटी कक्षा सञ्चालन	इभेण्ड	२	२	२	**६**	२	२	२	**६**

२.१.११	**विद्यालयमा छात्राहरुको लागि स्यानिटरी प्याड विगरण**									
	छात्राहरुको लागि स्यानिटरी प्याड विगरण	विद्यालय	५७	५७	५७	**१७१**	५०	५०	५०	**१५०**
	शिक्षा क्षेत्रको जम्मा						**२१९**	**२१६.५**	**१७४**	**६०९.५**
२.२	**स्वास्थ्य तथा पोषण**									
२.२.१	**स्वास्थ्य चौकीहरुका पूर्वाधार विकास**									
	स्वास्थ्य चौकीहरुका पूर्वाधारहरुका निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	३०	३०	३०	**९०**
२.२.२	**स्वास्थ्य चौकीहरुमा कम्प्यूटर सामाग्री वितरण**									
	कम्प्यूटर सामाग्री वितरण	संख्या	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
२.२.३	**विस्तारित खोप तथा वाल्यकालीन पोषण कार्यक्रम**									
	विस्तारित खोप अभियान	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
	वाल पोषण कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
	वाल रोगको एकिकृत व्यवस्थापन	एकमुष्ड	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
२.२.४	**५ वर्षमुनिका वालवालिकाको वृद्धि अनुगमन**									
	५ वर्षमुनिका वालवालिकाको वृद्धि अनुगमन	एकमुष्ज्ञण	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
२.२.५	**शीघ्र कुपोषणको एकिकृत व्यवस्थापन**									
	शीघ्र कुपोषणको एकिकृत व्यवस्थापन	एकमुष्ज्ञज्ञ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
२.२.६	**घुम्ति स्वास्थ्य शिविरको सञ्चालन**									
	घुम्ति स्वास्थ्य शिविरको सञ्चालन	संख्या	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
२.२.७	**घरदैलो तथा सामुदायिक सरसफाई अभियान**									
	घरदैलो तथा सामुदायिक सरसफाई अभियान	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
२.२.८	**अति विपन्न घर परिवारको लागि शौचालय निर्माण सहयोग**									
	अति विपन्नको लागि शौचालय निर्माण सहयोग	संख्या	१००	१००	१००	**३००**	१०	१०	१०	**३०**
२.२.९	**एम्वुलेन्स सेवा सञ्चालन कार्यक्रम**									
	वडा स्तरमा एम्वुलेन्स खरिद तथा वितरण	संख्या	२	२	२	**६**	५०	५०	५०	**१५०**
२.२.१०	**प्रौढ तथा असहायहरुका लागि विमा रकमको सहयोग**									
	प्रौढ तथा असहायहरुका लागि विमा रकमको सहयोग	जना	१००	१००	१००	**३००**	२०	२०	२०	**६०**
२.२.११	**सूर्तिजन्य, मदिराजन्य र लागूऔषध विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम**									
	होर्डिङ्ग वोर्डको निर्माण र स्थापना	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२	२	२	**६**
	समुदायमा अभिमुखिकरण	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	१०	१०	१०	३०

	स्वास्थ्य तथा पोषणको जम्मा						**१९७**	**१९७**	**१९७**	**५९१**
२.३	**खानेपानी तथा सरसफाई**									
२.३.१	**१ घर १ धारा को अवधारणा अनुसार खानेपानी आयोजनाहरु निर्माण**									
	१ घर १ धरा निर्माण	संख्या	८२८	८२८	८२८	**२४८४**	१००	१००	१००	**३००**
२.३.२	**मौज्जुदा खानेपानी आयोजनाहरूको स्तरोन्नति तथा विस्तार**									
	खानेपानी आयोजनाहरूको स्तरोन्नति तथा विस्तार	संख्या	३	३	३	**९**	३०	३०	३०	**९०**
२.३.३	**सार्वजनिक स्थलहरूमा शौचालय निर्माण**									
	सार्वजनिक स्थलहरूमा शौचालय निर्माण	संख्या	३	३	३	**९**	२०	२०	२०	**६०**
२.३.४	**शहरोन्मुख क्षेत्रको फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गर्न गुरुयोजना निर्माण**									
	फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गर्न गुरुयोजना निर्माण	संख्या	०	१	०	**१**	०	३०	०	**३०**
२.३.५	**शहरोन्मुख क्षेत्रहरुमा फोहोरमैला डम्पिङ साइटहरूको पहिचान र निर्माण**									
	डम्पिङ साइटहरूको पहिचान र निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	२०	२०	२०	**६०**
२.३.६	**खानेपानी आयोजना मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम**									
	मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन सम्वन्धी तालिम	संख्या	२	२	२	**६**	४	४	४	**१२**
२.३.७	**पुरातात्विक तथा ऐतिहासिक कुवा, मुल, धारा तथा पोखरीको संरक्षण**									
	कुवा तथा पोखरीको संरक्षण	संख्या	५	५	५	**१५**	२५	२५	२५	**७५**
२.३.८	**खानेपानी स्रोतहरूको अभिलेखन तथा संरक्षण**									
	खानेपानी स्रोतहरूको अभिलेखीकरण	एकमुष्ट	१	०	०	**१**	५	०	०	**५**
	खानेपानी स्रोतहरूका संरक्षण	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२०	२०	२०	**६०**
२.३.९	**विद्यालय, घरपरिवार तथा समुदाय लक्षित सरसफाई अभियान**									
	विद्यालय लक्षित सरसफाई अभियान	एकमुष्ट	५७	५७	५७	**१७१**	२०	२०	२०	**६०**
	घरपरिवार लक्षित सरसफाई अभियान	एकमुष्ट	४१३९	४१३९	४१३९	**१२४१७**	१०	१०	१०	**३०**
	समुदाय लक्षित सरसफाई अभियान	एकमुष्ट	२०	२०	२०	**६०**	२०	२०	२०	**६०**
	खानेपानी तथा सरसफाईको जम्मा						**२७४**	**२९९**	**२६९**	**८४२**
२.४	**युवा तथा खेलकुद**									
२.४.१	**युवालाई छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम प्रदान**									
	छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम प्रदान , ३ महिने	जना	२०	२०	२०	**६०**	७	७	७	**२१**
२.४.२	**युवा स्वरोजगार र उद्यम सञ्चालन गर्न सहुलियत कर्जाको उपलब्धता**									
	उद्यम सञ्चालन गर्न सहुलियत कर्जाको उपलब्धता	जना	२०	२०	२०	**६०**	२०	२०	२०	**६०**

२.४.३	**युवा नेतृत्व विकास तालिम प्रदान**									
	नेतृत्व विकास तालिम प्रदान	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
२.४.४	**युवाहरूमा सकारात्मक सोच विकासको अभियान सञ्चालन**									
	युवाहरुलाई उत्प्रेरणा जागरणको लागि अभिमुखिकरण तालिम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
	युवाहरुका लागि मेयर कप खेलकुदको आयोजना	संख्या	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
	युवा लक्षित ध्यान तथा योग शिविरको सञ्चालन	संख्या	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
२.४.५	**युवा ल्कवको गठन र विपद् व्यवस्थापनमा परिचालन**									
	वडा स्तरीय युवा ल्कवको गठन र परिचालन	संख्या	१०	०	०	**१०**	१०	०	०	**१०**
	युवा ल्कवलाई विपद् व्यवस्थापनमा परिचालन	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
२.४.६	**प्रत्येक वडामा एक खेल मैदान निर्माण**									
	खेल मैदान निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
२.४.७	**युवा ल्कव तथा विद्यालयमा खेलकुद सामाग्री तथा ड्रेस वितरण**									
	युवा ल्कवमा खेलकुद सामाग्री तथा ड्रेस वितरण	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	विद्यालयमा खेलकुद सामाग्री तथा ड्रेस वितरण	संख्या	५७	०	५७	**११४**	५७	०	५७	**११४**
	युवा तथा खेलकुदको जम्मा						**१५४**	**८७**	**१४४**	**३८५**
२.५	**महिला, वालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु**									
२.५.१	**सिकायत सजिलै दर्ता गर्न हेल्प डेस्को स्थापना र सञ्चालन**									
	वडा स्तरमा हेल्प डेस्को स्थापना र सञ्चालन	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२०	२०	२०	**६०**
२.५.२	**लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध विभिन्न सचेतनामूलक**									
	लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध अभिमुखिकरण तालिम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**
	लैङ्गिक हिंसा बिरुद्ध होर्डिङ्गको निर्माण र स्थापना	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	२	२	२	**६**
	लैङ्गिक हिंसा सम्वन्धि शैक्षिक र सचेतनामूलक सामाग्रीको निर्माण र वितरण	संख्या	५०००	५०००	५०००	**१५०००**	१	१	१	**३**
२.५.३	**महिलाहरुका लागि सीप विकास तालिम**									
	छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम प्रदान , ३ महिने	जना	२०	२०	२०	**६०**	७	७	७	**२१**
	उद्यम सञ्चालन गर्न सहुलियत कर्जाको उपलब्धता	जना	२०	२०	२०	**६०**	२०	२०	२०	**६०**
२.५.४	**प्रजनन स्वास्थ्य सम्वन्धि स्वास्थ्य शिविर**									
	प्रजनन स्वास्थ्य तथा पाठेघरको अप्रेसन सम्वन्धि स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	संख्या	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
२.५.५	**महिलाहरुका लागि कानुनी सचेतना कार्यक्रम**									
	महिलाहरुका लागि कानुनी सचेतना कार्यक्रम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	५	५	५	**१५**

२.५.६	**शिशु स्याहार केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन**									
	शिशु स्याहार केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन	संख्या	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
२.५.७	**किशोरकिशोरीका लागि जीवनोपयोगी सीप विकास तालिम**									
	किशोरकिशोरीका लागि जीवनोपयोगी सीप विकास तालिम	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
२.५.८	**बाल उद्यानको निर्माण**									
	बाल उद्यानको निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	२०	२०	२०	**६०**
२.५.९	**ज्येष्ठ नागरिकका लागि आवश्यक सहायक उपकरण वितरण**									
	ज्येष्ठ नागरिकका लागि आवश्यक सहायक उपकरण वितरण	जना	२०	२०	२०	**६०**	४	४	४	**१२**
२.५.१०	**ज्येष्ठ नागरिकलाई मनोरञ्जन, तीर्थाटन र भ्रमणको व्यवस्था**									
	ज्येष्ठ नागरिकलाई मनोरञ्जन, तीर्थाटन र भ्रमणको व्यवस्था	संख्या	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
२.५.११	**नमुना ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्दको स्थापना**									
	नमुना ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्दको स्थापना	संख्या	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
२.५.१२	**ज्येष्ठ नागरिकहरुका राम्रो हेरचाह गर्ने जोडीहरुलाई सम्मान कार्यक्रम**									
	ज्येष्ठ नागरिकहरुका राम्रो हेरचाह गर्ने जोडीहरुलाई सम्मान	जोडी	१०	१०	१०	**३०**	२	२	२	**६**
२.५.१३	**अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि रोजगारोन्मुख सीप विकास तालिम**									
	छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम प्रदान , ३ महिने	जना	२०	२०	२०	**६०**	७	७	७	**२१**
	उद्यम सञ्चालन गर्न सहुलियत कर्जाको उपलब्धता	जना	२०	२०	२०	**६०**	२०	२०	२०	**६०**
२.५.१४	**सार्वजनिक स्थलहरुमा अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण**									
	सार्वजनिक स्थलहरुमा अपाङ्गता मैत्री संरचना निर्माण	वडा	२	२	२	**६**	५	५	५	**१५**
२.५.१५	**अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई आवश्यक उपकरणको व्यवस्था**									
	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई आवश्यक उपकरणको व्यवस्था	जना	२०	२०	२०	**६०**	५	५	५	**१५**
२.५.१६	**लैससास नीति निर्माण**									
	लैससास नीति निर्माण	संख्या	१	०	०	**१**	१५	०	०	**१५**
२.५.१७	**लैससास परिक्षण (Audit)**									
	लैससास परिक्षण (Audit)	संख्या	०	०	१	**१**	०	०	२०	**२०**
	महिला, वालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका जम्मा						**१८३**	**१६८**	**१८८**	**५३९**
	सामाजिक क्षेत्रको जम्मा						**१०२७**	**९६७.५**	**९७२**	**२९६६.५**
३	**पूर्वाधार क्षेत्र**									

३.१	**उर्जा**									
३.१.१	**जल विद्युत, वैकल्पिक तथा अन्य उर्जा**									
३.१.१.१	**जलविद्युत क्षेत्रको विकासको लागि गुरु योजना निर्माण**									
	उर्जा क्षेत्रको विकासको लागि नपाको गुरु योजना निर्माण	संख्या	०	१	०	**१**	०	३०	०	**३०**
३.१.१.२	**विद्युत् वितरण लाइनका सम्पूर्ण काठेपोलहरू प्रतिस्थापन**									
	नपाका सम्पूर्ण काठेपोलहरू प्रतिस्थापन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	५०	५०	५०	**१५०**
३.१.१.३	**विद्युत् प्रसारण तथा वितरण लाइन विस्तार**									
	विद्युत् प्रसारण तथा वितरण लाइन विस्तार	एकमुष्ड	१	१	१	**३**	१००	१००	१००	**३००**
३.१.१.४	**विद्युत सम्वन्धि छोटो अवधिको सिप विकास तालिम**									
	छोटो समयको प्राविधिक र व्यवसायिक तालिम प्रदान , ३ महिने	जना	२०	२०	२०	**६०**	७	७	७	**२१**
३.१.१.५	**मार्ट मिटर, स्मार्ट ग्रिड, भोल्टेज सुधार र नेट पेमेन्ट प्रणालीको ब्यवस्था**									
	मार्ट मिटर, स्मार्ट ग्रिड, भोल्टेज सुधार र नेट पेमेन्ट प्रणालीको ब्यवस्था	एकम्ष्ट	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
३.१.१.६	**सौर्य उर्जा प्रवर्द्धनमा अनुदान सहयोग**									
	सौर्य उर्जा प्रवर्द्धनमा अनुदान	जना	१००	१००	१००	**३००**	३०	३०	३०	**९०**
३.१.१.७	**वायोग्यॉस प्रवर्द्धनको लागि अनुदान सहयोग**									
	वायोग्यॉस प्रवर्द्धनको लागि अनुदान सहयोग	जना	१००	१००	१००	**३००**	३०	३०	३०	**९०**
३.१.१.८	**विद्युतीय चुलो प्रयोगको लागि अनुदान सहयोग**									
	विद्युतीय चुलो प्रयोगको लागि अनुदान सहयोग	एकम्ष्ट	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
३.१.१.९	**सजिवन वा जेट्रोपा खेती गरी वायोडिजेल उत्पादन कार्यक्रम**									
	सजिवन वा जेट्रोपा खेती गरी वायोडिजेल उत्पादन	एकम्ष्ट	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
३.१.१.१०	**नगरपालिकाको पहलमा ज्याग्दी खेलामा लघुजल विद्युत उत्पादन**									
	ज्याग्दी खोलमा जलविद्युत निर्माण	संख्या	०	०	१	**१**	०	०	५००	**५००**
	जल विद्युत, वैकल्पिक तथा अन्य उर्जाको जम्मा						**२६७**	**२९७**	**७६७**	**१३३१**
३.२	**सडक तथा यातायात व्यवस्थापन**									
३.२.१	**नयाँ ग्रामिण सडकको निर्माण**									
	नयाँ ग्रामिण सडकको निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	५०	५०	५०	**१५०**
३.२.२	**मौजुदा सडकहरुको स्तरोन्नति, ग्रार्भेलिङ्ग र कालोपत्रे कार्यक्रम**									
	मौजुदा सडकहरुको स्तरोन्नति, ग्रार्भेलिङ्ग र कालोपत्रे कार्यक्रम	संख्या	३	३	३	**९**	१००	१००	१००	**३००**
३.२.३	**स्थानीय सडकहरूमा पक्की पुलहरू निर्माण**									

	स्थानीय सडकहरूमा पक्की पुलहरू निर्माण	संख्या	१	१	१	३	२००	२००	२००	६००
३.२.४	**निर्माण सम्पन्न पुलहरूको मर्मत सम्भार**									
	निर्माण सम्पन्न पुलहरूको मर्मत सम्भार	संख्या	१	१	१	३	२०	२०	२०	६०
३.२.५	**रणनीतिक स्थलहरुमा यात्रु प्रतिक्षालयको निर्माण**									
	यात्रु प्रतिक्षालयको निर्माण	संख्या	२	२	२	६	२०	२०	२०	६०
३.२.६	**व्यावहारिक तथा वैज्ञानिक भाडा दर निर्धारण**									
	व्यावहारिक तथा वैज्ञानिक भाडा दर निर्धारण	एकमुष्ट	१	१	१	३	५	५	५	१५
३.२.७	**घना बस्ती र धार्मिक स्थलहरूमा सार्वजनिक सवारी साधन निषेधित क्षेत्र घोषणा**									
	घना बस्ती र धार्मिक स्थलहरूमा सार्वजनिक सवारी साधन निषेधित क्षेत्र घोषणा	एकमुष्ट	१	१	१	३	५	५	५	१५
३.२.८	**पुराना सवारी साधनहरूको व्यवस्थापन**									
	पुराना सवारी साधनहरूको व्यवस्थापन	एकमुष्ट	१	१	१	३	५	५	५	१५
३.२.९	**सडकका जोखिम तथा खतरा स्थलहरुमा सुरक्षा पर्खालको निर्माण**									
	सडकका जोखिम तथा खतरा स्थलहरुमा सुरक्षा पर्खालको निर्माण	एकमुष्ट	१	१	१	३	५०	५०	५०	१५०
३.२.१०	**सडकका दाँया वाँया वायो इन्जिनियरिङ्ग**									
	सडकका दाँया वाँया वायो इन्जिनियरिङ्ग	एकमुष्ट	१	१	१	३	५०	५०	५०	१५०
३.२.११	**विद्युतीय सवारी साधनको लागि चार्जिङ्ग स्टेशनको निर्माण र सञ्चालन**									
	चार्जिङ्ग स्टेशनको निर्माण र सञ्चालन	संख्या	०	०	१	१	०	०	१००	१००
३.२.१२	**प्रत्येक वडामा बसपार्कको निर्माण**									
	बसपार्कको निर्माण र सञ्चालन	संख्या	२	२	२	६	५०	५०	५०	१५०
३.२.१३	**वडा नं. ८ मा चक्रवथ निर्माण**									
	वडा नं. ८ मा चक्रवथ निर्माण	संख्या	०	१	०	१	०	२००	०	२००
	सडक तथा यातायात व्यवस्थापनको जम्मा						**५५५**	**७५५**	**६५५**	**१९६५**
३.३	**सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधार**									
३.३.१	**नपाको कार्यालयमा डाटा सेन्टरको स्थापना तथा डाटा अद्यावधि**									
	नपाको कार्यालयमा डाटा सेन्टरको स्थापना तथा डाटा अद्यावधि	संख्या	१	०	०	१	१०	५	५	२०
३.३.२	**दुर सञ्चार कार्यालयसंग समन्वय गरी टेलिकम टावर जडान तथा मर्मत**									
	दुर सञ्चार कार्यालयसंग समन्वय गरी टेलिकम टावर जडान तथा मर्मत	संख्या	०	१	०	१	०	५०	०	५०
३.३.३	**नपा तथा वडा कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था**									

	नपा तथा वडा कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था	संख्या	१०	०	०	**१०**	२०	१०	१०	**४०**
३.३.४	**सूचना र प्रविधि सम्बन्धि कर्मचारीलाई तालिमको व्यवस्था**									
	सूचना र प्रविधिमा दक्ष जनशक्ति उत्पादनको लागि तालिमको व्यवस्था	संख्या	१	१	१	**३**	७	७	७	**२१**
३.३.५	**विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकीहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था**									
	विद्यालय तथा स्वास्थ्य चौकीहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था	संख्या	६७	०	०	**६७**	१००	१०	१०	**१२०**
३.३.६	**कृषि, वन, स्वास्थ्य, कर सङ्कलनमा स्मार्ट प्रविधिको विकास र कार्यान्वयन**									
	कृषि, वन, स्वास्थ्य, कर सङ्कलनमा स्मार्ट प्रविधिको विकास र कार्यान्वयन	संख्या	०	४	०	**४**	०	५०	१०	**६०**
३.३.७	**सार्वजनिक स्थलहरुमा निशुल्क वाईफाई सेवा प्रदान**									
	सार्वजनिक स्थलहरुमा निशुल्क वाईफाई सेवा प्रदान	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
३.३.८	**सूचना प्रविधि सम्बन्धी युवाहरुलाई ३ महिने छोटो अवधिको तालिम कार्यक्रम**									
	सूचना प्रविधि सम्बन्धी युवाहरुलाई ३ महिने छोटो अवधिको तालिम कार्यक्रम	जना	२०	२०	२०	**६०**	७	७	७	**२१**
	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि पूर्वाधारको जम्मा						**१६४**	**१५९**	**६९**	**३९२**
३.४	**स्थानीय पूर्वाधार, शहरी विकास, ग्रामीण विकास र आवास तथा वस्ती विकास**									
३.४.१	**एकिकृत पूर्वाधार विकास गुरुयोजना तथा विस्तृत आयोजना प्रतिवेलन (डि.पी.आर) निर्माण**									
	एकिकृत पूर्वाधार विकास गुरुयोजना तथा विस्तृत आयोजना प्रतिवेलन (डि.पी.आर) निर्माण	संख्या	०	१	०	**१**	०	५०	०	**५०**
३.४.२	**धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुका संरक्षण तथा प्रवर्द्धन**									
	धार्मिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुका संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	एकमुष्ट	२	२	२	**६**	५०	५०	५०	**१५०**
३.४.३	**सडक सञ्जालमा नजोडिएका गाउँ वस्तीहरुमा नयाँ ट्रयाक निर्माण**									
	सडक सञ्जालमा नजोडिएका गाउँ वस्तीहरुमा नयाँ ट्रयाक निर्माण	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१००	१००	१००	**३००**
३.४.४	**खानेपानी, ढल, उद्यान तथा खुल्ला क्षेत्र, र पार्कको एकीकृत निर्माण**									
	खानेपानी, ढल, उद्यान तथा खुल्ला क्षेत्र, र बस पार्कको एकीकृत निर्माण	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	२००	२००	२००	**६००**
३.४.५	**शहरोन्मुख क्षेत्रमा अनाधिकृत बसोबास गर्दै आएका घरपरिवारलाई स्थानान्तरण**									
	शहरोन्मुख क्षेत्रमा अनाधिकृत बसोबास गर्दै आएका घरपरिवारलाई स्थानान्तरण	घर परिवार	१०	१०	१०	**३०**	५०	५०	५०	**१५०**
३.४.६	**भौतिक पूर्वाधार र वित्तीय सेवा नपुगेका क्षेत्रमा सुविधा विस्तार**									
	आवस्यक नयाँ पुर्वाधारहरुका विकास	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१५०	१५०	१५०	**४५०**
	वित्तीय सुविधाको लागि बैंकहरुको स्थापना	संख्या	२	२	२	**६**	२०	२०	२०	**६०**
३.४.७	**ग्रामीण पर्यटन पदमार्गहरू पहिचान र विकास**									
	ग्रामीण पर्यटन पदमार्गहरू पहिचान र विकास	संख्या	२	२	२	**६**	५०	५०	५०	**१५०**
३.४.८	**स्थानीय तहमा बस्ती विकास योजना निर्माण तथा एकीकृत बस्ती विकास**									

	स्थानीय तहमा बस्ती विकास योजना निर्माण तथा एकीकृत बस्ती विकास	एकमुष्ट		१		**१**	०	४००	०	**४००**
३.४.९	**विपन्न घर परिवारका लागि जनता आवास कार्यक्रम संचालन**									
	विपन्न घर परिवारका लागि जनता आवास कार्यक्रम संचालन	संख्या	२०	२०	२०	**६०**	२००	२००	२००	**६००**
३.४.१०	**एक वडा एक पिकनिक क्षेत्र निर्माण**									
	एक वडा एक पिकनिक स्थल निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	५०	५०	५०	**१५०**
	स्थानीय पूर्वाधार, शहरी विकास, ग्रामीण विकास र आवास तथा वस्ती विकासको जम्मा						**८७०**	**१३२०**	**८७०**	**३०६०**
३.५	**विज्ञान तथा प्रविधि**									
३.५.१	**परम्परागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र स्तरोन्नति**									
	परम्परागत सीप र प्रविधिको संरक्षण र स्तरोन्नति	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
३.५.२	**आधुनिक सूचना तथा जानकारी प्रवाहको लागि विभिन्न प्रकारका एप्स् (Apps) निर्माण**									
	सूचना तथा जानकारी प्रवाहको लागि विभिन्न प्रकारका एप्स् (Apps) निर्माण	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१५	१५	१५	**४५**
३.५.३	**उन्नत कृषि प्रविधिको प्रचार प्रसार**									
	उन्नत कृषि प्रविधिको प्रचार प्रसार	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
३.५.४	**प्रविधि प्रदर्शनीको आयोजना**									
	प्रविधि प्रदर्शनीको आयोजना	संख्या	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
३.५.५	**विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्य गर्ने व्यक्तित्वलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम**									
	विज्ञान तथा प्रविधिका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्य गर्ने व्यक्तित्वलाई प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	२	२	२	**६**	२	२	२	**६**
	विज्ञान तथा प्रविधि क्षेत्रको जम्मा						**८७**	**८७**	**८७**	**२६१**
	पूर्वाधार क्षेत्रको जम्मा						**१९४३**	**२६१८**	**२४४८**	**७००९**
४	**स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन**									
४.१	**शान्ति, सुव्यवस्था र सुरक्षा**									
४.१.१	**मेलमिलाप केन्दको स्थापना र सञ्चालन**									
	वडा स्तरिय मेलमिलाप समिति गठन र परिचालन	संख्या	१०	०	०	**१०**	२०	१०	१०	**४०**
	मेलमिलाप समितिलाई Logistic support	संख्या	१०	१०	१०	**३०**	१०	१०	१०	**३०**
	मेलमिलाप समितिका प्रतिनिधीहरुलाई तालिम	इभेण्ट	१	०	१	**२**	३	०	४	**७**
४.१.२	**सामाजिक एकताका लागि सदभावमुलक कार्यक्रम**									
	सामाजिक एकताको लागि सचेतना	इभेण्ट	१	१	१	**३**	३	३	३	**९**
	सामाजिक एकताको लागि वडा स्तरिय अन्तर्क्रिया	संख्या	०	१	०	**१**	०	३	०	**३**

	स्थानिय एकताको लागि युवा क्लवलाई अभिमुखिकरण	इभेण्ट	१	०	१	२	३	०	३	६
	स्थानिय एकताको लागि महिला तथा आमा समुहलाई अभिमुखिकरण	इभेण्ठ	०	१	०	१	०	३	०	३
	विभिन्न धर्मावलम्वी र धार्मिक गुरुहरुका सहभागितामा अन्तर्किया	इभेण्ट	०	१	०	१	०	३	०	३
४.१.३	**नपालाई छुवाछुत मुक्त नपा घोषणा**									
	छुवाछात विरुद्ध होर्डिङ्ग बोर्डको निर्माण र स्थापना	संख्या	५	०	५	१०	१	०	१	२
	छुवाछात विरुद्ध Pictorial flash cards निर्माण र वितरण	संख्या	५००	०	५००	१०००	०.५	०	०.५	१
	छुवाछात विरुद्ध अन्तर्किया	इभेण्ट	०	०	१	१	०	०	३	३
	नपालाई छुवाछुत मुक्त नपा घोषणा कार्यक्रम ।	इभेण्ट	०	०	१	१	०	०	१०	१०
४.१.४	**लागु औषध नियन्त्रण र अनुगमन**									
	लागु औषध नियन्त्रण र अनुगमन	एकमुष्ट	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
४.१.५	**स्थानीय युवाहरुलाई विपद् व्यवस्थापन तालिम**									
	स्थानीय युवाहरुलाई विपद् व्यवस्थापन तालिम	संख्या	२	२	२	६	६	६	६	१८
४.१.६	**विपद्को समयमा राहत सामाग्री वितरण**									
	विपद्को समयमा राहत सामाग्री वितरण	एकमुष्ट	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
४.१.७	**मानव बेचबिखन विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम**									
	मानव बेचबिखन विरुद्ध सचेतनामूलक कार्यक्रम	एकमुष्ट	१	०	१	२	५	०	५	१०
४.१.८	**मानव अधिकार सम्बन्धि समुदायमा अभिमुखीकरण**									
	मानव अधिकार सम्बन्धि समुदायमा अभिमुखीकरण	एकमुष्ट	१	०	१	२	५	०	५	१०
४.१.९	**हरेक वडाहरुमा टोलसुधार समिति गठन तथा परिचालन**									
	हरेक वडाहरुमा टोलसुधार समिति गठन तथा परिचालन	एकमुष्ट	१०	०	०	१०	२०	१०	१०	४०
४.१.१०	**जाँड रक्सी तथा जुवातास नियन्त्रण**									
	जाँड रक्सी तथा जुवातास नियन्त्रण	एकमुष्ट	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
४.१.११	**प्रतिनिधिहरुरुलाई द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा मेलमिलाप सम्बन्धि तालिम**									
	प्रतिनिधिहरुरुलाई द्वन्द्व व्यवस्थापन तथा मेलमिलाप सम्बन्धि तालिम	संख्या	१	०	१	२	५	०	५	१०
	स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासनको जम्मा						**१११.५**	**७८**	**१०५.५**	**२९५**
४.२	**नेतृत्व विकास र मानव अधिकार तथा सामाजिक न्याय**									
४.२.१	**जनप्रतिनिधिहरुका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान**									
	जनप्रतिनिधिहरुका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान	संख्या	१	०	१	२	७	०	७	१४
४.२.२	**युवाहरु, महिला/कृषक समूह/सहकारीका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान**									

	युवाहरुका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान	संख्या	१	०	१	२	७	०	७	१४
	महिलाहरुका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान	संख्या	१	०	१	२	७	०	७	१४
	कृषक समूह/सहकारीका लागि नेतृत्व विकास तालिम प्रदान	संख्या	१	०	१	२	७	०	७	१४
४.२.३	**सफल नेतृत्वलाई आदर्श र अनुकरणिय व्यक्तिका रुपमा सम्मान**									
	सफल नेतृत्वलाई आदर्श र अनुकरणिय व्यक्तिका रुपमा सम्मान	जना	५	५	५	१५	२	२	२	६
४.२.४	**मानव अधिकार सम्बन्धी तालिम तथा सचेतनामूलक कार्यक्रम**									
	मानव अधिकार सम्बन्धी तालिम	संख्या	१	०	१	२	७	०	७	१४
	मानव अधिकार सम्बन्धी होर्डिङ्ग बोर्डको निर्माण र स्थापना	एकमुष्ट	१०	०	१०	२०	३	०	३	६
	मानव अधिकार सम्बन्धी पर्चा निर्माण र वितरण	एकमुष्ट	५००	५००	५००	१५००	०.५	०.५	०.५	१.५
४.२.५	**फरक क्षमता भएका, असहाय, सीमान्तकृत् वर्ग र क्षेत्रका सेवाग्राहीलाई सेवाप्रवाहमा विशेष व्यवस्था**									
	फरक क्षमता भएका, असहाय, सीमान्तकृत् वर्ग र क्षेत्रका सेवाग्राहीलाई सेवाप्रवाहमा विशेष व्यवस्था	एकमुष्ट	१	१	१	३	५	५	५	१५
४.२.६	**पीडित महिला र वालवालिकालाई आर्थिक तथा कानुनी परामर्श सहायता प्रदान**									
	पीडित महिला र वालवालिकालाई आर्थिक तथा कानुनी परामर्श सहायता प्रदान	एकमुष्ट	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
	नेतृत्व विकास र मानव अधिकार तथा सामाजिक न्यायको जम्मा						**५५.५**	**१७.५**	**५५.५**	**१२८.५**
४.३	**संघीय शासन प्रणाली**									
४.३.१	**जनचेतनामूलक तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम**									
	जनचेतनामूलक तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम	एकमुष्ट	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
४.३.२	**स्थानीय राजनीतिक नेतृत्वको क्षमता विकास**									
	स्थानीय राजनीतिक नेतृत्वको लागि संघीय शासन प्रणाली सम्बन्धि तालिम	संख्या	१	०	१	२	७	०	७	१४
	संघीय शासन प्रणाली सम्बन्धि अन्तर्क्रिया	एकमुष्ट	१	१	१	३	३	३	३	९
४.३.३	**संघीयता कार्यान्वयनको लागि आवश्यक संगठन संरचनाको निर्माण**									
	संघीयता कार्यान्वयनको लागि आवश्यक संगठन संरचनाको निर्माण	एकमुष्ट	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
४.३.४	**संघीयता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्थानीय कानुनको निर्माण**									
	संघीयता कार्यान्वयन गर्न आवश्यक स्थानीय कानुनको निर्माण	एकमुष्ट	१	०	०	१	१०	०	०	१०
	संघीय शासन प्रणालीको जम्मा						**४०**	**२३**	**३०**	**९३**
४.४	**शासकीय सुधार, प्रशासकिय सुधार, वित्तीय सुशासन र भ्रष्टाचार निवारण**									
४.४.१	**नियमित सार्वजनिक सुनुवाईको आयोजना**									
	नियमित सार्वजनिक सुनुवाईको आयोजना	संख्या	३	३	३	९	६	६	६	१८

४.४.२	**वेवसाइट अद्यावधिक तथा व्यवस्थापन**									
	वेवसाइट अद्यावधिक तथा व्यवस्थापन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
४.४.३	**सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह**									
	सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
४.४.४	**स्थानीय तहमा शासकीय सुधारका कार्यक्रम**									
	स्थानीय तहमा शासकीय सुधारका कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
४.४.५	**कर्मचारीकालागि तालिम, आवास, तथा स्वास्थ्य बीमा**									
	कर्मचारीकालागि तालिम, आवास, तथा स्वास्थ्य बीमा	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
४.४.६	**अध्ययन भ्रमण र तालिम**									
	अध्ययन भ्रमण र तालिम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
४.४.७	**सूचना प्रविधिको माध्यमबाट स्वचालित कार्य प्रणालीको विस्तार**									
	सूचना प्रविधिको माध्यमबाट स्वचालित कार्य प्रणालीको विस्तार	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	७	७	७	**२१**
४.४.८	**गुनासो सुनुवाईको लागि उजुरी पेटिकाको व्यवस्थापन**									
	उजुरी पेटिकाको व्यवस्थापन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
४.४.९	**मोवाइल एप्सको निर्माण गरी अत्यावस्यक सूचना संप्रेषण**									
	मोवाइल एप्सको निर्माण गरी अत्यावस्यक सूचना संप्रेषण	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
४.४.१०	**प्रशासनिक सुशासन सम्बन्धमा तालिमको ब्यवस्था**									
	प्रशासनिक सुशासन सम्बन्धमा तालिमको ब्यवस्था	संख्या	१	०	१	**२**	७	०	७	**१४**
४.४.११	**बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकासगरी बजेट निर्माण प्रक्रियालाई कागजविहीन बनाउने**									
	बजेट सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकासगरी बजेट निर्माण प्रक्रियालाई कागजविहीन बनाउने	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
४.४.१२	**राजस्व परिचालन क्षमता वृद्धि तालिम**									
	राजस्व परिचालन क्षमता वृद्धि तालिम	संख्या	१	०	१	**२**	७	०	७	**१४**
४.४.१३	**लेखा प्रणाली सुदृढीकरण तालिम**									
	राजस्व परिचालन क्षमता वृद्धि तालिम	संख्या	१	०	१	**२**	७	०	७	**१४**
४.४.१४	**भ्रष्टाचार विरुद्ध सचेतना जागरण अभियान सञ्चालन**									
	भ्रष्टाचार विरुद्ध सचेतना जागरण अभियान सञ्चालन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
४.४.१५	**सिकायत तथा गुनासो सुनुवाईको व्यवस्था**									
	सिकायत तथा गुनासो सुनुवाईको व्यवस्था	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**

	शासकीय सुधार, प्रशासकिय सुधार, वित्तीय सुशासन र भ्रष्टाचार निवारणको जम्मा						**१२४**	**१०३**	**१२४**	**३५१**
	स्थानीय सेवा प्रवाह, सहभागीता र सुशासन क्षेत्रको जम्मा						**३३१**	**२२१.५**	**३१५**	**८६७.५**
५	**अन्तर सम्बन्धित विषय**									
५.१	**गरिवी निवारण**									
५.१.१	**गरिबहरूको तथ्याङ्क संकलन र अद्यावधिक कार्यक्रम**									
	गरिबहरूको तथ्याङ्क संकलन र अद्यावधिक कार्यक्रम	संख्या	१	०	१	**२**	२०	०	२०	**४०**
५.१.२	**सबै विकास कार्यक्रममा गरिबी निवारण एकीकृत गर्ने कार्यक्रम**									
	सबै विकास कार्यक्रममा गरिबी निवारण एकीकृत गर्ने कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.१.३	**गरिब परिवारले उत्पादन गरेका वस्तुहरू बिक्री गर्न सहजीकरण कार्यक्रम**									
	गरिब परिवारले उत्पादन गरेका वस्तुहरू बिक्री गर्न सहजीकरण कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
५.१.४	**सामूहिक रुपमा लघु उद्यम संचालन गर्न प्रोत्साहन कार्यक्रम**									
	सामूहिक रुपमा लघु उद्यम संचालन गर्न प्रोत्साहन कार्यक्रम	एकमुष्ड	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
५.१.५	**घरवास संञ्चालन गर्न सहयोग कार्यक्रम**									
	घरवास संञ्चालन गर्न सहयोग कार्यक्रम	एकमुष्ड	१	१	१	**३**	२५	२५	२५	**७५**
५.१.६	**स्थानीय सीपको पार्श्वचित्र तयार कार्यक्रम**									
	स्थानीय सीपको पार्श्वचित्र तयार कार्यक्रम	संख्या	१	०	१	**२**	१०	०	१०	**२०**
५.१.७	**स्थानीय तहमा वित्तीय संस्थाहरूको विस्तार गरी बचत परिचालन कार्यक्रम**									
	स्थानीय तहमा वित्तीय संस्थाहरूको विस्तार गरी बचत परिचालन कार्यक्रम	एकमुष्ड	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
५.१.८	**आधारभूत सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय एवं सहकार्य कार्यक्रम**									
	आधारभूत सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्न समन्वय एवं सहकार्य कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.१.९	**गरिबको परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम**									
	गरिबको परिचयपत्र वितरण कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
५.१.१०	**गरिब परिचय पत्रको आधारमा निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध गराउने कार्यक्रम**									
	गरिब परिचय पत्रको आधारमा निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध गराउने कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
	गरिवी निवारणको जम्मा						**१९५**	**१६५**	**१९५**	**५५५**
५.२	**श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकास**									
५.२.१	**स्थानीय तहमा जनशक्तिको माग पहिचानका लागि द्रुत बजार सर्भेक्षण**									
	स्थानीय तहमा जनशक्तिको माग पहिचानका लागि द्रुत बजार सर्भेक्षण	संख्या	१	०	०	**१**	२०	०	०	**२०**

५.२.२	**प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान**									
	प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान	जना	२०	२०	२०	**६०**	७	७	७	**२१**
५.२.३	**उद्यमबाट उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापन सहयोग**									
	उद्यमबाट उत्पादित वस्तुको बजार व्यवस्थापन सहयोग	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.२.४	**वदेशिक रोजगारीमा जानेको अभिलेख तयारी र अद्यावधिक**									
	वदेशिक रोजगारीमा जानेको अभिलेख तयारी	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	५	५	५	**१५**
५.२.५	**बेरोजगारहरूलाई उत्पादनमा लगाउन न्यून ब्याज दरको ऋण तथा प्रविधी सहयोग**									
	बेरोजगारहरूलाई उत्पादनमा लगाउन न्यून ब्याज दरको ऋण तथा प्रविधी सहयोग	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
	श्रम तथा रोजगारी र मानव संसाधन विकासको जम्मा						**७२**	**५२**	**५२**	**१७६**
५.३	**सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधता**									
५.३.१	**क्षतिग्रस्त पुराना सम्पदाहरुका जिर्णोद्धार**									
	क्षतिग्रस्त पुराना सम्पदाहरुका जिर्णोद्धार	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	५०	५०	५०	**१५०**
५.३.२	**सांस्कृतिक संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धन समूह गठन तथा परिचालन**									
	सांस्कृतिक संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धन समूह गठन तथा परिचालन	एकमुष्ठ	२	२	२	**६**	१०	१०	१०	**३०**
५.३.३	**साँस्कृतिक संग्रहालयको स्थापना तथा सञ्चालन**									
	साँस्कृतिक संग्रहालयको स्थापना तथा सञ्चालन	एकमुष्ठ	१			**१**	३०	२०	२०	**७०**
५.३.४	**लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण**									
	लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण तथा अभिलेखिकरण	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.३.५	**लोपोन्मुख रीतिरिवाजहरुको अभिलेखिकरण, भिडियो डकुमेन्ट्री तयारी र प्रसार**									
	लोपोन्मुख रीतिरिवाजहरुको अभिलेखिकरण	संख्या	१	०	०	**१**	१५	०	०	**१५**
	भिडियो डकुमेन्ट्री तयारी र प्रसार : तेस्रो, चौथो र पाँचौं वर्षमा प्रसार	संख्या	०	१	१	**२**	०	३०	१०	**४०**
५.३.६	**भाषा र संस्कृति संरक्षणमा संलग्न व्यक्ति तथा संस्थालाई सम्मानको व्यवस्था**									
	भाषा र संस्कृति संरक्षणमा संलग्न व्यक्ति तथा संस्थालाई सम्मानको व्यवस्था	संख्या	२	२	२	**६**	२	२	२	**६**
५.३.७	**गुम्वा तथा मन्दीरहरुका संरक्षण र सम्बर्द्धन**									
	गुम्वा तथा मन्दीरहरुका संरक्षण र सम्बर्द्धन	एकमुष्ठ	५	५	५	**१५**	५०	५०	५०	**१५०**
५.३.८	**स्थानीय भाषा, कला तथा साँस्कृतिको जगेर्नामा अनुदान**									
	स्थानीय भाषा, कला तथा साँस्कृतिको जगेर्नामा अनुदान	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
५.३.९	**स्थानीय सम्पदाहरुका अभिलेखीकरण र संरक्षण**									
	स्थानीय सम्पदाहरुको अभिलेखीकरण	संख्या	१	०	०	**१**	१५	०	०	**१५**

	स्थानीय सम्पदाहरुको संरक्षण	संख्या	५	५	५	१५	३०	३०	३०	९०
	सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधताको जम्मा						**२३२**	**२२२**	**२०२**	**६५६**
५.४	**विपद् व्यवस्थापन**									
५.४.१	**जोखिम तथा संकटासन्नताको लेखांकन तथा नक्सांकन**									
	जोखिम तथा संकटासन्नताको लेखांकन तथा नक्सांकन	संख्या	१	०	०	**१**	२५	०	०	**२५**
५.४.२	**स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना निर्माण**									
	स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना निर्माण	संख्या	१	०	०	**१**	२५	०	०	**२५**
५.४.३	**नगरपालिका आपतकालिन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य योजना निर्माण**									
	नगरपालिका आपतकालिन पूर्व तयारी तथा प्रति कार्य योजना निर्माण	संख्या	०	१	०	**१**	०	२५	०	**२५**
५.४.४	**स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र परिचालन**									
	स्थानीय तहमा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन र परिचालन	संख्या	१०	०	०	**१०**	२०	१०	१०	**४०**
५.४.५	**आपत्कालीन सहायताका लागि अत्यावश्क सामाग्रीको भण्डारण तथा व्यवस्थापन**									
	आपत्कालीन सहायताका लागि अत्यावश्क सामाग्रीको भण्डारण तथा व्यवस्थापन	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
५.४.६	**विपद् पछिको खोज तथा उद्धार कार्य**									
	विपद् पछिको खोज तथा उद्धार कार्य	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.४.७	**उद्धार कार्यमा खटिने निकायलाई तालिम तथा उद्दार सामग्री वितरण**									
	उद्धार कार्यमा खटिने समिति वा निकायलाई तालिम	संख्या	१०	०	०	**१०**	२०	०	०	**२०**
	उद्धार कार्यमा खटिने निकायलाई उद्दार सामग्री वितरण	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.४.८	**आपत्कालीन अवस्थाको लागि उद्दार टोलीको तयारी तथा परिचालन**									
	आपत्कालीन अवस्थाको लागि उद्दार टोलीको तयारी तथा परिचालन	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.४.९	**विपद प्रभावितहरूका लागि जीविकोपार्जन सहयोगार्थ आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालन**									
	विपद प्रभावितहरूका लागि जीविकोपार्जन सहयोगार्थ आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालन	एकमुष्ट	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
५.४.१०	**शिक्षा, खानेपानी लगायत पूर्वाधारको पुर्नस्थापना**									
	शिक्षा, खानेपानी लगायत पूर्वाधारको पुर्नस्थापना	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	५०	५०	५०	**१५०**
५.४.११	**आकाशेपानी संकलन र खडेरी सहन सक्ने विउ, तथा खेती प्रविधि सहायता**									
	आकाशेपानी संकलन र खडेरी सहन सक्ने विउ, तथा खेती प्रविधि सहायता	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
	विपद् व्यवस्थापनको जम्मा						**२४०**	**१८५**	**१६०**	**५८५**

५.५	**वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन**									
५.५.१	**वातावरणमैत्री प्रविधि प्रयोगमा प्रोत्साहन तथा सहुलियत प्रदान**									
	वातावरणमैत्री प्रविधि प्रयोगमा प्रोत्साहन तथा सहुलियत प्रदान	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
५.५.२	**झाडी बुट्यान क्षेत्रको संरक्षण एवं व्यवस्थापन**									
	झाडी बुट्यान क्षेत्रको संरक्षण एवं व्यवस्थापन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
५.५.३	**महत्वपूर्ण तथा संवेदनशील क्षेत्रको संरक्षण**									
	महत्वपूर्ण तथा संवेदनशील क्षेत्रको संरक्षण	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
५.५.४	**नदीको स्वच्छता कायम र हरियाली विस्तार**									
	नदीको स्वच्छता कायम र हरियाली विस्तार	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	४०	४०	४०	**१२०**
५.५.५	**वायुप्रदूषण गर्ने उद्योगको अनुगमन तथा नियन्त्रण**									
	वायुप्रदूषण गर्ने उद्योगको अनुगमन तथा नियन्त्रण	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.५.६	**फोहर व्यवस्थापन क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माण**									
	फोहर व्यवस्थापन क्षेत्रको पूर्वाधार निर्माण	संख्या	२	२	२	**६**	२०	२०	२०	**६०**
५.५.७	**वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम**									
	वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
५.५.८	**प्लाष्टिक जन्य वस्तु तथा अन्य फोहरको व्यवस्थापन तथा प्रशोधन**									
	प्लाष्टिक जन्य वस्तु तथा अन्य फोहरको व्यवस्थापन तथा प्रशोधन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	२०	२०	२०	**६०**
५.५.९	**जलवायुमैत्री खेती प्रविधि कार्यक्रम सञ्चालन**									
	जलवायुमैत्री खेती प्रविधि कार्यक्रम सञ्चालन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
५.५.१०	**स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन**									
	स्थानीय अनुकूलन कार्य योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन	संख्या	१	०	०	**१**	२५	०	०	**२५**
५.५.११	**पानीको मुहान संरक्षण कार्यक्रम**									
	पानीको मुहान संरक्षण कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
५.५.१२	**जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन**									
	जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विद्यालय शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	१०	१०	१०	**३०**
५.५.१३	**सडक किनारा र खाली रहेका जमीनमा वृक्षारोपणका साथै उद्यान निर्माण**									
	सडक किनारा र खाली रहेका जमीनमा वृक्षारोपणका साथै उद्यान निर्माण	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**
५.५.१४	**कृषि र पशुपंक्षीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमहरू संञ्चालन**									
	कृषि र पशुपंक्षीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमहरू संञ्चालन	एकमुष्ठ	१	१	१	**३**	३०	३०	३०	**९०**

५.५.१५	**समुदाय अनुकूलन कार्य योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन**									
	समुदाय अनुकूलन कार्य योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन	संख्या	१०	०	०	१०	४०	०	०	४०
	वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तनको जम्मा						**४०५**	**३४०**	**३४०**	**१०८५**
५.६	**सामुदायिक साझेदारी र गैर सरकारी संस्थाहरु**									
५.६.१	**स्थानीय स्तरमा काम गर्ने संघ संस्थाहरूको उद्देश्यका आधारमा पहिचान र वर्गकिरण**									
	स्थानीय स्तरमा काम गर्ने संघ संस्थाहरूको उद्देश्यका आधारमा पहिचान र वर्गकिरण	एकमुष्ठ	१	१	१	३	५	५	५	१५
५.६.२	**संस्थाहरूको पारदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व कायम गर्न आचारसंहिता निर्माण**									
	संस्थाहरूको पारदर्शिता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व कायम गर्न आचारसंहिता निर्माण	संख्या	०	१	०	१	०	१०	०	१०
५.६.३	**संघ संस्थाहरूको स्रोतलाई विकासमा प्रवाहित कार्यक्रम**									
	संघ संस्थाहरूको स्रोतलाई विकासमा प्रवाहित कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
५.६.४	**सार्वजनिक लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा मूल्यांकन र सार्वजनिक सुनुवाईको व्यवस्था**									
	सार्वजनिक लेखा परीक्षण, अनुगमन तथा मूल्यांकन र सार्वजनिक सुनुवाईको व्यवस्था	एकमुष्ठ	१	१	१	३	२०	२०	२०	६०
५.६.५	**सामाजिक संघ संस्थाका कार्यक्रमहरू साझेदारीमा सञ्चालन**									
	सामाजिक संघ संस्थाका कार्यक्रमहरू साझेदारीमा सञ्चालन	एकमुष्ठ	१	१	१	३	३०	३०	३०	९०
	सामुदायिक साझेदारी र गैर सरकारी संस्थाहरुको जम्मा						**६५**	**७५**	**६५**	**२०५**
	अन्तर सम्बन्धित विषय क्षेत्रको जम्मा						**१२०९**	**१०३९**	**१०१४**	**३२६२**
६	**योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकन**									
६.१	**तथ्यांक प्रणाली**									
६.१.१	**स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण, व्यवस्थापन र सार्वजनिकीकरण**									
	स्थानीय तथ्याङ्क वेब पोर्टल निर्माण, व्यवस्थापन र सार्वजनिकीकरण	एकमुष्ठ	१	०	०	१	२०	५	५	३०
६.१.२	**तथ्याङ्क सम्वन्धि स्थानीय तहको क्षमता र दक्षता वृद्धि तालिम**									
	तथ्याङ्क सम्वन्धि स्थानीय तहको क्षमता र दक्षता वृद्धि तालिम	संख्या	१	०	१	२	७	०	७	१४
६.१.३	**स्थानीय तहको सूचना संकलन र विश्लेषण**									
	स्थानीय तहको सूचना संकलन र विश्लेषण	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
६.१.४	**संकलन गरिएका तथ्यांक तथा सूचनाहरु प्रदेश तथा संघमा उपलब्ध**									
	संकलन गरिएका तथ्यांक तथा सूचनाहरु प्रदेश तथा संघमा उपलब्ध	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
६.१.५	**संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गर्ने सर्वेक्षण र जनगणनामा सघाउने कार्यक्रम**									
	संघीय तथा प्रदेश सरकारले संचालन गर्ने सर्वेक्षण र जनगणनामा सघाउने कार्यक्रम	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
	योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकनको जम्मा						**५७**	**३५**	**४२**	**१३४**

६.२	**योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन**									
६.२.१	**तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, बिस्लेषण र प्रकाशन**									
	तथ्याङ्क संकलन, प्रशोधन, बिस्लेषण र प्रकाशन	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
६.२.२	**स्थानीय तहको योजनाहरुका निर्माण**									
	स्थानीय तहको योजनाहरुका निर्माण सहयोग	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
६.२.३	**संस्थागत सुधार, तालिम तथा गोष्ठीको आयोजना**									
	संस्थागत सुधार, तालिम तथा गोष्ठीको आयोजना	एकमुष्ठ	१	१	१	३	२५	२५	२५	७५
६.२.४	**स्थानीय निकायको संरचना निर्माण**									
	स्थानीय निकायको संरचना निर्माण	संख्या	२	२	२	६	४०	४०	४०	१२०
६.२.५	**स्थानीय आवश्यक कानूनहरुका निर्माण**									
	स्थानीय आवश्यक कानूनहरुका निर्माण	एकमुष्ठ	१	१		२	२०	२०		४०
६.२.६	**स्थानीय कर्मचारीहरुका लागि क्षमता वृद्धि तालिम**									
	स्थानीय कमृचारीहरुका लागि क्षमता वृद्धि तालिम	एकमुष्ठ	१	१	१	३	७	७	७	२१
६.२.७	**समपुरक, ससर्त र विशेष अनुदान रकमको व्यवस्थापन**									
	समपुरक, ससर्त र विशेष अनुदान रकमको व्यवस्थापन	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन को जम्मा						१२२	१२२	१०२	३४६
६.३	**आयोजना बैंक**									
६.३.१	**आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण**									
	आवश्यक संस्थागत संरचनाको निर्माण	एकमुष्ठ	१	१	०	२	२०	२०	०	४०
६.३.२	**आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार**									
	आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तयार	एकमुष्ठ	१	१	०	२	३०	३०	०	६०
६.३.३	**सम्भाव्यता अध्ययन गरी स्थानीय स्तरीय आयोजनाहरूको बैंक बनाउने**									
	सम्भाव्यता अध्ययन गरी स्थानीय स्तरीय आयोजनाहरूको बैंक बनाउने	एकमुष्ठ	१	१	०	२	४०	४०	०	८०
६.३.४	**आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्माण**									
	आयोजनाको पहिचान, वर्गीकरण, प्राथमिकीकरण, छनौट र मूल्याङ्कनको मापदण्ड निर्माण	एकमुष्ठ	१	१	०	२	३०	३०	०	६०
६.३.५	**स्थानीय तहमा आयोजना बैंक स्थापना गर्न क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि**									
	स्थानीय तहमा आयोजना बैंक स्थापना गर्न क्षमता र दक्षता अभिवृछि तालिम	संख्या	१	१	०	२	१०	१०	०	२०
६.३.६	**विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेख राख्न कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि**									
	विद्युतीय प्रणालीमा अभिलेख राख्न कर्मचारीको दक्षता अभिवृछि	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०

६.३.७	**स्थानीय तहमा आवश्यक अन्य पूर्वाधारहरूको विकास**									
	स्थानीय तहमा आवश्यक अन्य पूर्वाधारहरूको विकास	एकमुष्ठ	१	१	१	३	२०	२०	२०	६०
	आयोजना बैंकको जम्मा						**१६०**	**१६०**	**३०**	**३५०**
६.४	**तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वय**									
६.४.१	**नीति तथा योजनाको संस्थागत संरचना निर्माण**									
	नीति तथा योजनाको संस्थागत संरचना निर्माण (वडा स्तरमा)	एकमुष्ठ	१	१	०	२	२०	२०	०	४०
६.४.२	**आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन**									
	आयोजनाहरूको पहिचान, विकास र कार्यान्वयन (वडा स्तरमा)	एकमुष्ठ	१	१	१	३	२०	१०	१०	४०
६.४.३	**स्थानीय तहका योजना तर्जुमा र कानुन निर्माण**									
	स्थानीय तहका योजना तर्जुमा र कानुन निर्माण (वडा स्तरमा)	एकमुष्ठ	१	१	१	३	२०	२०	२०	६०
६.४.४	**स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता बृद्धि तालिम**									
	स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता बृद्धि तालिम (वडा स्तरमा)	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
६.४.५	**नेपाल सरकारवाट प्राप्त राजस्वको बाँडफाँड**									
	नेपाल सरकारवाट प्राप्त राजस्वको बाँडफाँढ	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
६.४.६	**आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन र कार्यान्वयनको लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था**									
	आयोजनाहरूको विस्तृत अध्ययन र कार्यान्वयनको लागि आवश्यक स्रोतको व्यवस्था	एकमुष्ठ	१	१	१	३	१०	१०	१०	३०
	तहगत सम्बन्ध तथा अन्तर सरकार समन्वयको जम्मा						**९०**	**८०**	**६०**	**२३०**
६.५	**अनुगमन तथा मूल्याङ्कन**									
६.५.१	**अनुगमन र मूल्याङ्कन निर्देशिकाको निर्माण**									
	अनुगमन र मूल्याङ्कन निर्देशिकाको निर्माण	एकमुष्ठ	१	०	०	१	३०	०	०	३०
६.५.२	**अनुगमन तथा मूल्याङ्कन मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन**									
	अनुगमन र मूल्याङ्कन मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन	एकमुष्ठ	१	०	०	१	१५	१०	१०	३५
६.५.३	**जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि**									
	जनशक्तिको क्षमता अभिवृछि	एकमुष्ठ	१	०	१	२	७	०	७	१४
६.५.४	**अनुगमन र मूल्यांकनमा संलग्न कर्मचारीलाई तालिम**									
	अनुगमन र मूल्यांकनमा संलग्न कर्मचारीलाई तालिम	एकमुष्ठ	०	१	०	१	०	७	०	७
६.५.५	**ठूला आयोजनाको पूर्व, चालु र संम्पन्न मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारी**									
	ठूला आयोजनाको पूर्व, चालु र संम्पन्न मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारी	एकमुष्ठ	१	१	१	३	२०	२०	२०	६०

	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जम्मा						**७२**	**३७**	**३७**	**१४६**
६.६	**जोखिम व्यवस्थापन**									
६.६.१	**वित्तीय जोखिमको लेखाजोखागर्ने विधि तयार**									
	वित्तीय जोखिमको लेखाजोखागर्ने विधि तयारी तथा अद्यावधि	एकमुष्ठ	१	०	१	२	३०	०	१०	४०
६.६.२	**राजस्व संकलन कार्य योजनाको निर्माण तथा अद्यावधि**									
	राजस्व संकलन कार्य योजनको निर्माण तथा अद्यावधि	एकमुष्ठ	१	०	१	२	३०	०	१०	४०
६.६.३	**चालु खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड निर्माण**									
	चालु खर्च व्यवस्थापन सम्बन्धि मापदण्ड निर्माण तथा अद्यावधि	एकमुष्ठ	१	०	१	२	३०	०	१०	४०
६.६.४	**वित्तीय संस्थाको विस्तार, विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण योजना तयारी**									
	वित्तीय संस्थाको विस्तार, विपद् जोखिम संवेदनशील योजना तथा पूर्वाधार निर्माण योजना तयारी	एकमुष्ठ	१	०	१	२	३०	०	१५	४५
६.६.५	**सुशासन सम्बन्धि कार्य योजना निर्माण**									
	सुशासन सम्बन्धि कार्य योजना निर्माण तथा अद्यावधि	एकमुष्ठ	१	०	१	२	३०	०	१०	४०
६.६.६	**सार्वजनिक पदाधिकारीहरुको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता निर्माण**									
	सार्वजनिक पदाधिकारीहरुको पदीय आचारण र अनुशासन सम्बन्धी आचारसंहिता निर्माण तथा अद्यावधि	एकमुष्ठ	१	०	१	२	३०	०	१०	४०
६.६.७	**कर्मचारी सम्बन्धि आचारसंहिता निर्माण**									
	कर्मचारी सम्बन्धि आचारसंहिता निर्माण तथा अद्यावधि	एकमुष्ठ	१	०	१	२	३०	०	१०	४०
	जोखिम व्यवस्थापनको जम्मा						**२१०**	**०**	**७५**	**२८५**
	योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्यांकनको जम्मा						**७११**	**४३४**	**३४६**	**१४९१**
	कुल जम्मा						**७६३७.६**	**८७१०.२**	**८६९०.१**	**२५०३८**

अनुसुचि ८: वडा नं. १ मा भएको छलफल र निर्णयहरु

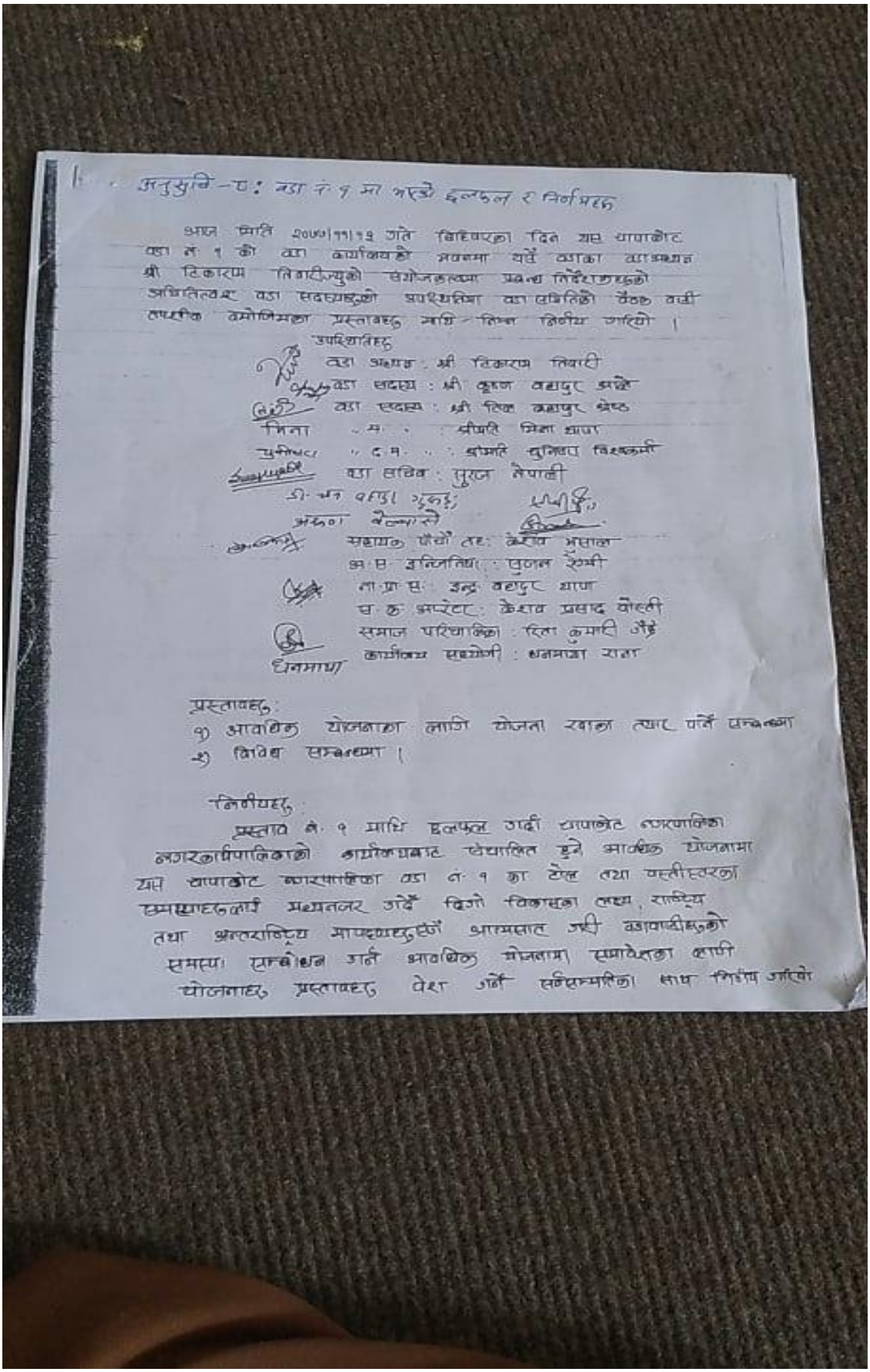

अनुसुचि-८: वडा नं १ मा भएको छलफल र निर्णयहरु

आज मिति २०७७।११।१३ गते बिहिवारका दिन यस थापाकोट वडा नं १ को वडा कार्यालयको भवनमा यसै वडाका वडाध्यक्ष श्री टिकाराम तिवारीज्यूको संयोजकत्वमा प्रस्तुत निर्देशनहरुको अधिनमा वडा सदस्यहरुको उपस्थितिमा वडा समितिको बैठक बसी तपशिल बमोजिमका प्रस्तावहरु माथि निम्न निर्णय गरियो ।

उपस्थितिहरु

वडा अध्यक्ष : श्री टिकाराम तिवारी
वडा सदस्य : श्री कृष्ण बहादुर अछेत
वडा सदस्य : श्री दिल बहादुर श्रेष्ठ
" " : श्रीमति मिना थापा
" " : श्रीमति सुनिता विश्वकर्मा
वडा सचिव : सुरज नेपाली
सहायक पाँचौं तह : केशव भुसाल
अ.स. इन्जिनियर : पुष्पन रेग्मी
ना.प्र.स. : इन्द्र बहादुर थापा
प्र.क. अपरेटर : केशव प्रसाद बोस्टी
समाज परिचालिका : रिता कुमारी गौड
कार्यालय सहयोगी : धनमाया राना

प्रस्तावहरु:

१) आवधिक योजनाका लागि योजना रखाका त्यार पर्ने सम्बन्धमा
२) विविध सम्बन्धमा ।

निर्णयहरु:

प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गर्दा थापाकोट नगरपालिकाको कार्यक्षेत्रबाट संचालित हुने आवधिक योजनामा यस थापाकोट नगरपालिका वडा नं १ का टोल तथा बस्तीहरुका समस्याहरुलाई मध्यनजर गर्दै दिगो विकासका लक्ष्य, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय मापदण्डहरुसँग आत्मसात गर्दै वडावासीहरुको समस्या सम्बोधन गर्ने आवधिक योजनामा समावेशका लागि योजनाहरु प्रस्तावहरु पेश गर्ने सहिसम्मतिका साथ निर्णय गरियो

आज मिति २०६६।०४।२८ गते का दिन यहाँ चापाकोट नगरपालिका वडा नं. ९ स्थित ९ नं. वडा कार्यालय भौघरा मा यहाँ वडा कार्यालय का वडा अध्यक्ष श्री टिकाराम तिवारी तथा यहाँ वडा समिति का सदस्य हरु को अध्यक्षता मा बैठक बसी तपशिल बमोजिम को उपस्थितिमा निम्न निर्णयहरु गरियो ।

तपशिल :-

वडा अध्यक्ष :- श्री टिकाराम तिवारी
" सदस्य :- श्री कृष्ण बहादुर लामिचाने
" " :- श्री तिल बहादुर श्रेष्ठ
म. " " :- श्री मिना थापा
द. स. " :- श्री चुनीसरा बि.क.
वडा सचिव :- श्री विष्णु प्रसाद अर्याल
कम्प्युटर अपरेटर :- श्री केशव पोखरेल
सा. प. :- श्री रिता कु. गैह

प्रस्तावहरु :-

१. योजना हरु (टोल तथा बस्तीहरु) संकलन गरी प्राथमिकीकरण सम्बन्धमा ।
२. विविध सम्बन्धमा ।

निर्णयहरु :-

प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गर्दा यस चापाकोट नगरपालिका वडा नं. ९ स्थित आ.व. ०६६।०६७ का लागि बस्ती तथा टोल समुदाय मा संकलन गरिएका योजनाहरु लाई क्रमगत कपमा राखी चापाकोट नगरपालिका हुँदै प्रदेश तथा केन्द्र मा मा पठाउने सर्वसम्मत निर्णय गरियो ।

संकलन भएका योजनाहरु

१. मैदान भवन निर्माण तथा मर्मत सम्भार ।
२. एच. आई. भी. संक्रमित का लागि प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम -
[illegible]

- पञ्च भवन निर्माण तथा व्यवस्थापन –
- कानी कुलो सिंचाई मर्मत संम्भार ।
- मैदान सामुदायिक भवन निर्माण तथा मर्मत –
- ढाँगा कुलो मर्मत तथा संम्भार ।
- डडधा मन्दिर तथा पौवा निर्माण तथा मिलीजुली ग्रेभल गर्ने
- डडधा लिफ्टिङ सिंचाई योजना
- रोञ्दी शिव मन्दिर पखाल्ने तथा फर्निचर व्यवस्था –
- जकना एस.पी. मर्मत सम्भार तथा निर्माण
- नहरे कुलो सिंचाई योजना निर्माण तथा मर्मत –
- गाँउ कार्यालय भुन्ने भवन निर्माण
- खोलागाउ प्रभागत भवन निर्माण तथा मर्मत –
- चौधेरा सामुदायिक भवन निर्माणतथा मर्मत –
- खोलागाउ एस.पी. तथा भुन्ने निर्माण –
- सिङ्घान मन्दीर मर्मत –
- जोगीनाम्सा एस.पी. मूल संरक्षण तथा भल व्यवस्थापन –
- पोखरीढाप एस.पी. ट्याङ्की निर्माण –
- दलित तथा जनजाति शौचालय निर्माण –
- चरिलु अन्तर्गत ढाका तान को व्यवस्थापन –
- तेउनाप कुलो मर्मत –
- स्वास्थ्य चौकी फर्निचर व्यवस्थापन –
- किम्खा एस.पी. योजना –
- मगरे मिली बाटो मर्मत –
- लाटी भीर
- सुखौरा कुलो मर्मत –
- कहरे बांध तथा कुलो निर्माण –
- भानु, जाम्पा, रोञ्दीछाँटी विद्यालय
- ठ्याङ्लाती कुलो मर्मत –
- बारीकुना देखि रोञ्दी, ढाप, चौधेरा पोखरीढाप हुँदै जोगीनाम्सा सडक स्तरोन्नति

भुवनेश्वरी कृषि सहकारी मार्फत कृषि पाठशाला संचालन –
हाते ट्याक्टर समूहगत वितरण गर्ने –
भल तथा विऊ विजन वितरण गर्ने –
नौमती बाला तथा आरन व्यवस्थापन –

* आंखर नियंत्रण तथा व्यवस्थापन योजना -
* सिंचाई का लागि पानी संकलन पोखरी (रोग्दी)
* राधा कृष्ण मंदिर निर्माण तथा व्यवस्थापन -
* पोखरी ठाप चौतारी निर्माण -
* शवदाह स्थल तथा घाट व्यवस्थापन -
* रोग्दी तथा आँधीघाट पुल निर्माण -
* पर्यटनशील सिकाई केन्द्र भवन निर्माण तथा मर्मत -
* जलवायु परिवर्तन न्यूनिकरण तथा वातावरण संरक्षण का लागि हरावरेक कार्यक्रम -
* कुनैला हजार दिन का महिला का लागि दीक्षा कार्यक्रम -
* वडा कार्यालय का लागि लेन लाइन जोत रोक्न प्रयत्नी -
* डुली खोला, भेण्डाडा र्वा.पा. अर्न्तगत पहिरा नियंत्रण, कोम संरक्षण तथा थमा -

* प्राथमिकीकरण गरी भएका योजना हरु :- *

आर्थिक विकास तर्फ :- (कृषि तर्फ :-)

१.
१. डुडुवा लिफ्टिङ, सिंचाई व्यवस्थापन
२. सुनैश्वरी कृषि बाटोसहित कृषि पाठशाला संञ्चालन
३. हाते टुपाटा साझा जात वितरण कार्यक्रम तथा भल बिउ बिजन
४. वितरण कार्यक्रम -
चरेलु कलेजात ढाक तान व्यवस्थापन -

४.
सामाजिक विकास तर्फ :-
→ भानु मा. वि, जाल्पा प्रा. वि, रोग्दी घाटी प्रा. वि, गहँकालिका शिशु स्याहार केन्द्र, भगतेश्वर शिशु स्याहार केन्द्र, रोग्दी ठाप शिशु स्याहार केन्द्र व्यवस्थापन -
→ कुनैला हजार दिन महिला का लागि दीक्षा कार्यक्रम -
→ कुनाकोट स्वास्थ्य चौकी फर्निचर व्यवस्थापन -
→ एच आई भी संक्रमित का लागि प्रोत्साहन मूलक कार्यक्रम -
→ सिद्ध थान मंदिर मर्मत -

आज मिति २०६५ साल असार २१ गते दिन यस चाणखोर नगरपालिका वडा नं. १ को समितिको बैठक यसै वडाका वडा अध्यक्ष श्री दि. म तिवारी ज्यूको अध्यक्षतामा बसी निम्नानुसारको उपस्थितिमा निम्नानुसारका प्रस्तावहरु माथि निर्णय गरियो।

उपस्थिति:

वडा अध्यक्ष	:	श्री दिकराम तिवारी
वडा सदस्य	:	श्री कृष्ण बहादुर आले
वडा सदस्य	:	श्री मित्र बहादुर थेवा
महिला म. वडा सदस्य	:	श्री मिना थापा
दलित म. वडा सदस्य	:	श्री चुनिस्सरा वि. क.
वडा सचिव	:	श्री विष्णु प्रसाद अर्याल

प्रस्तावहरु:

१.) खर्च अनुमोदन सम्बन्धमा।
२.) विविध सम्बन्धमा।

निर्णयहरु:

निर्णय नं. १ प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गरी यस चाणखोर नगरपालिका वडा नं. ९ मा आ.व. २०६५ को विभिन्न शिर्षमा गरी विभिन्न शिर्षका खर्च त्यस खर्च अनुसारको बिल भरपाइहरु हेरी सबै बाहेक ठिक ठाउ खर्च बुझिलिएको खर्च अनुमोदन ? सर्वसम्मत निर्णय गरियो साथै दाखिला व्यवस्थापन अवलोकनका लागि नगरपालिकाबाट वडा नं. १ को चुनाव आपि विनियोजित रकम प्राप्त गर्ने निर्णय गरियो।

अगामी बैठक आवश्यकता अनुसार बसे गरी समाप्त गरियो।

धन्यवाद।

आज मिति २०६४ साल असार ०४ गते का दिन बस चापाडोट नगरपालिका [redacted] वडा नं. १ को वडा कार्यालयमा वडा समितिको बैठक बसेर वडाका वडा अध्यक्ष श्री टिकाराम तिवारी ज्यूको अध्यक्षतामा बसी निम्नानुसारको छलफलपश्चात् देहायबमोजिमको निर्णय गरियो ।

उपस्थित :

वडा अध्यक्ष	:	श्री टिकाराम तिवारी
वडा सदस्य	:	श्री कृष्ण बहादुर आले
वडा सदस्य	:	श्री तिल बहादुर क्षेत्री
महिला म. वडा सदस्य	:	श्री मिना थापा
दलित म. वडा सदस्य	:	श्री चुनीमाया वि. क.
वडा सचिव	:	श्री विष्णु प्रसाद अर्याल

छलफल प्रस्तावहरु :

१) योजना प्राथमिकीकरण सम्बन्धमा ।
२) योजना पठाइने सम्बन्धमा ।
३) विविध सम्बन्धमा ।

निर्णयहरु :

निर्णय नं. १ : प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गरी यस चापाडोट नगरपालिका वडा नं. १ मा वडा भेलाबाट संकलन भई आएका योजनाहरुको आवश्यकता र औचित्यका आधारमा छनोट गरी तपशिल बमोजिम निर्णयहरुका प्राथमिकीकरण गर्ने सर्वसम्मत निर्णय गरियो ।

तपशिल :

१) आर्थिक विकास :
- डड्या लिफ्टिङ सिंचाई व्यवस्थापन
- भुवनेश्वरी कृषि सहकारीमार्फत कृषि पाठशाला सञ्चा

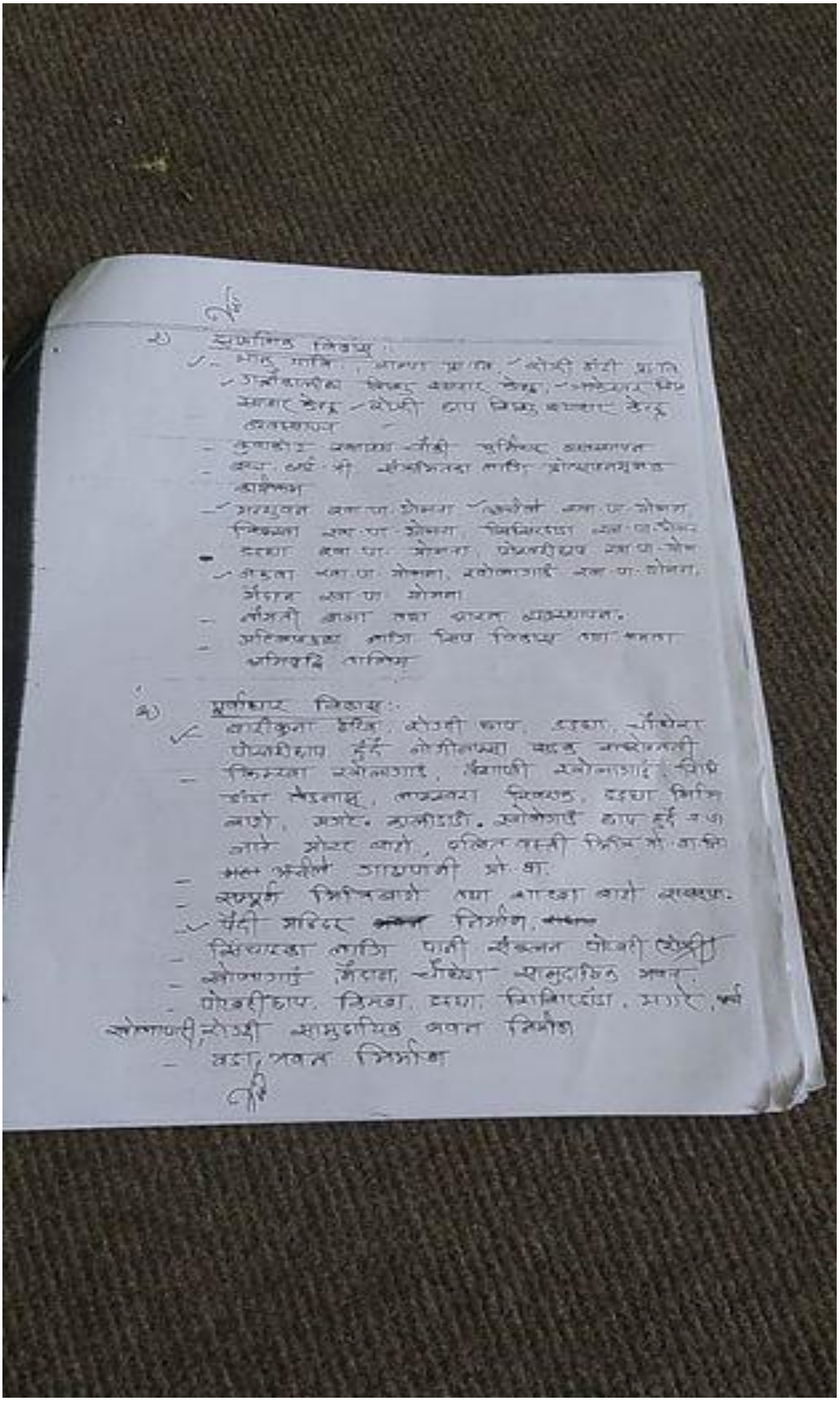

२) आकस्मिक निकाय :

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

अनुसुचि ९: वडा नं. ३ मा भएको छलफल र निर्णयहरु

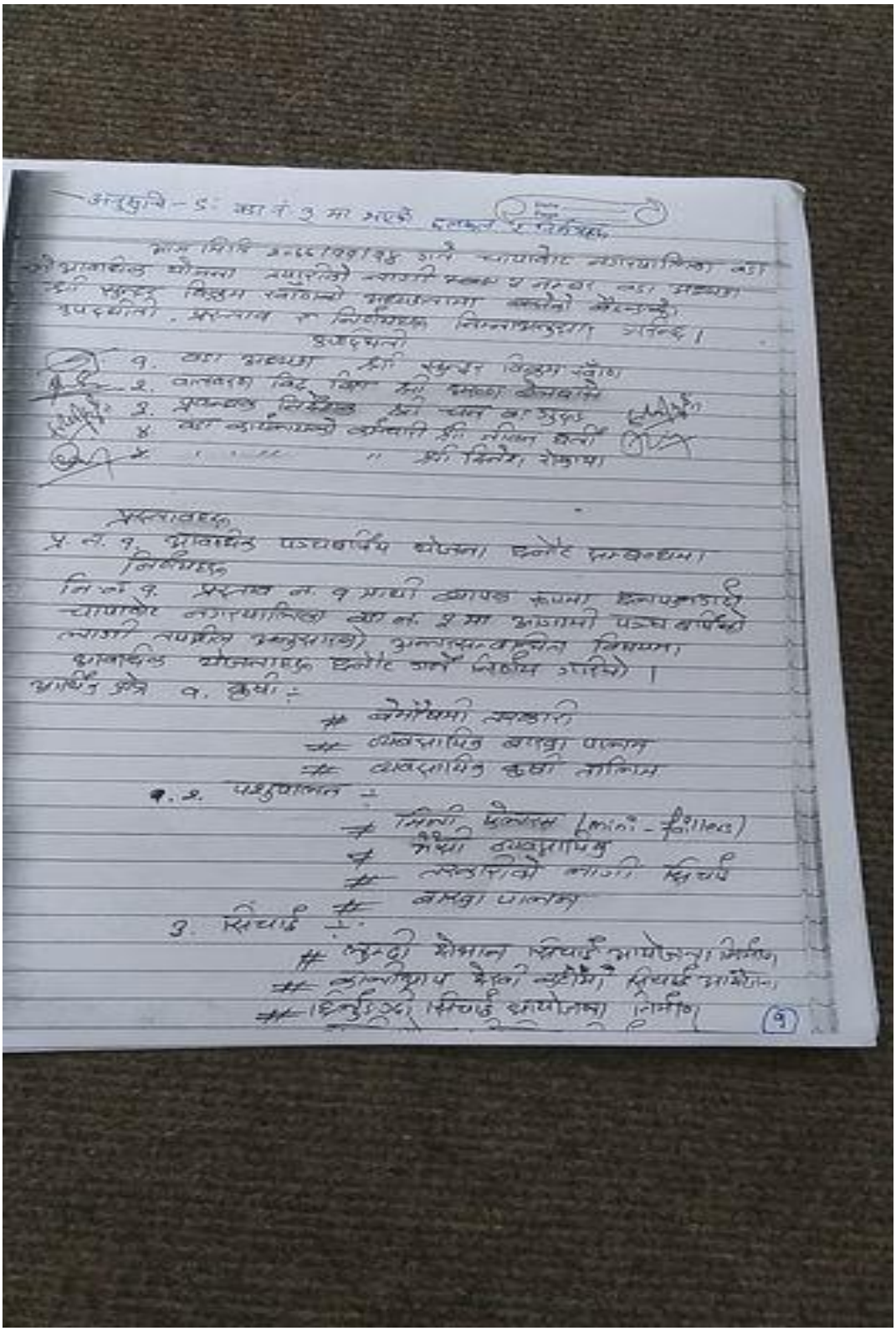

अनुसुचि – ९: वडा नं ३ मा भएको छलफल र निर्णयहरु

मिति २०८२/१२/१५ गते चापाकोट नगरपालिका वडा नं ३ को आवधिक योजना तर्जुमाको लागि स्थल र नरहर वडा अध्यक्ष श्री सुन्दर विक्रम रावलको अध्यक्षतामा बस्तीको बैठकको छलफलको, प्रस्ताव र निर्णयहरु निम्नानुसार गरिए।

छलफलको

१. वडा अध्यक्ष श्री सुन्दर विक्रम रावल
२. वडासदस्य विदुर विष्ट श्री सम्मा बोलबाले
३. प्रकल्प सिर्जक श्री चन्द्र बहादुर
४. वडा कार्यालयको कर्मचारी श्री नविन थेवा
५. " " " श्री विनोद रोकाया

प्रस्तावहरु

प्र.सं. १. आवधिक पञ्चवर्षीय योजना छनोट सम्बन्धमा निर्णयहरु

नि.नं १. प्रस्ताव नं. १ माथी छलफल कपना छलफलपछि चापाकोट नगरपालिका वडा नं. ३ मा आउने पञ्च वर्षिय लागी तपशिल बमोजिमको अन्तरसम्बन्धित विषयमा आवधिक योजनाहरु छनोट गर्ने निर्णय गरिए।

आर्थिक क्षेत्र १. कृषि :-

- बेमौसमी तरकारी
- व्यवसायिक बारुवा पालन
- व्यवसायिक कुखुरा तालिम

२. पशुपालन :-

- भिन्नी फेलास (Mini - fillies)
- भेडा व्यवसायिक
- तरकारीको लागि सिंचाई
- बारुवा पालन

३. सिंचाई :-

- खुन्दी थोमान सिंचाई आयोजना निर्माण
- लालीकोप केवी खोलामा सिंचाई आयोजना
- हिर्नुङ्गा सिंचाई आयोजना निर्माण

RUT निर्माण - इतपछाट

३. वनतथा वातावरण संरक्षण :-
- # बेगानिङ का व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम
- # जडिबुटी व्यवस्थापन
- # उन्नत जातको बिरुवा वितरण

४. उद्योग तथा उद्यमशीलता विकास :-
- # घरेलु उद्योग निर्माण (क्याडल)
- # कृषी सम्बन्धी उद्योग निर्माण

५. पर्यटन :-
- # होमस्टे निर्माण तथा पर्यटन तालिम
- # पिपलडाडा पार्क तथा पिकनिक स्पोट निर्माण
- # हाइकिङ ट्रयाक निर्माण

६. शिक्षा :-
- # स्कुल विद्यार्थी बस न्यापटप व्यवस्थापन
- # प्रोजेक्टर वितरण सम्पूर्ण विद्यालयमा
- # विद्यालय भवन निर्माण रुखे वा ना

८. स्वास्थ्य तथा पोषण :-
- # घरपैक्ल निर्माण
- # क्याम्प सेन्टर निर्माण
- # MBBS Doctor व्यवस्थापन

९. खानेपानी तथा सफाई :-
- # स्कुल घर स्कुल द्वारा निर्माण

१०. युवा तथा खेलकुद :-
- # विद्यालय भाकुड निर्माण अलिकम पुरबल
- # वाडवो प्रस्ताव

११. महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता व्यक्तीहरु
- # मनरोञ्जन पार्क निर्माण जेष्ठ० नागरिक

(२)

९२. पुर्वाधारभूत

- नैसर्गिक चुनौती (सोना लगर गेरा)
- 3 ते 4 वर्षाची सोना कमावणे

९३. रस्ते तथा वाहतूक व्यवस्थापन :-

- किनारे - कडाडा - पिंपळगाव - किनी - कडवे
- तुडुंबी रोपण - वृक्ष किती वाळोंडे निर्माण
- [illegible] - कडोली वाळोंडे निर्माण 2 km
- [illegible] कडवाल, शिंदिचे वाळोंडे निर्माण
- [illegible] - सोना - [illegible] - [illegible] वाळोंडे
- [illegible] - [illegible] वाळोंडे काटे निर्माण

९४. पाटबंधारे तथा सुचना प्रविधी पुर्वाधार :-

- नियंत्रणयंत्र एवं व्यवस्थापन
- MTC टॉवर निर्माण
- [illegible] स्कूलमा free wifi करने

९५. निर्माण तथा प्रविधी :-

- कास बनाने मेशिन
- टिनर मेशिन (tinker machine)
- [illegible] मिल निर्माण
- [illegible] थर

९६. सामाजिक तथा संस्कृती विकास :-

- संस्कृतिचे संरक्षण (नाच [illegible] सोना [illegible])

९७. विपद व्यवस्थापन :-

- पहाड़ [illegible]
- रिटेनिंग वाल, [illegible] वाल
- वृक्षारोपण
- [illegible] [illegible]

(2)

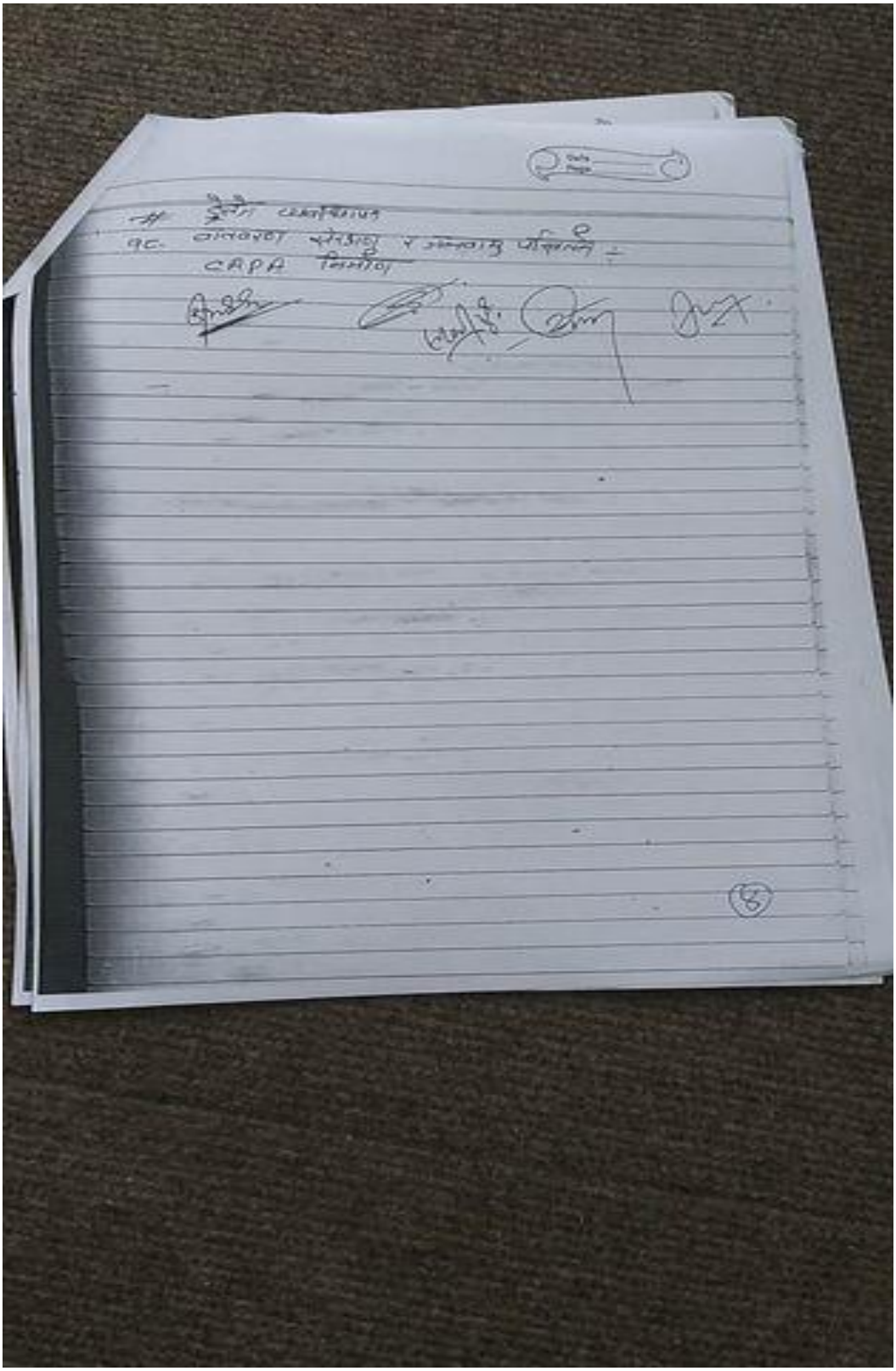
१८. वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन :
CAPA निर्माण
(8)

अनुसुचि १०: वडा नं. ४ मा भएको छलफल र निर्णयहरु

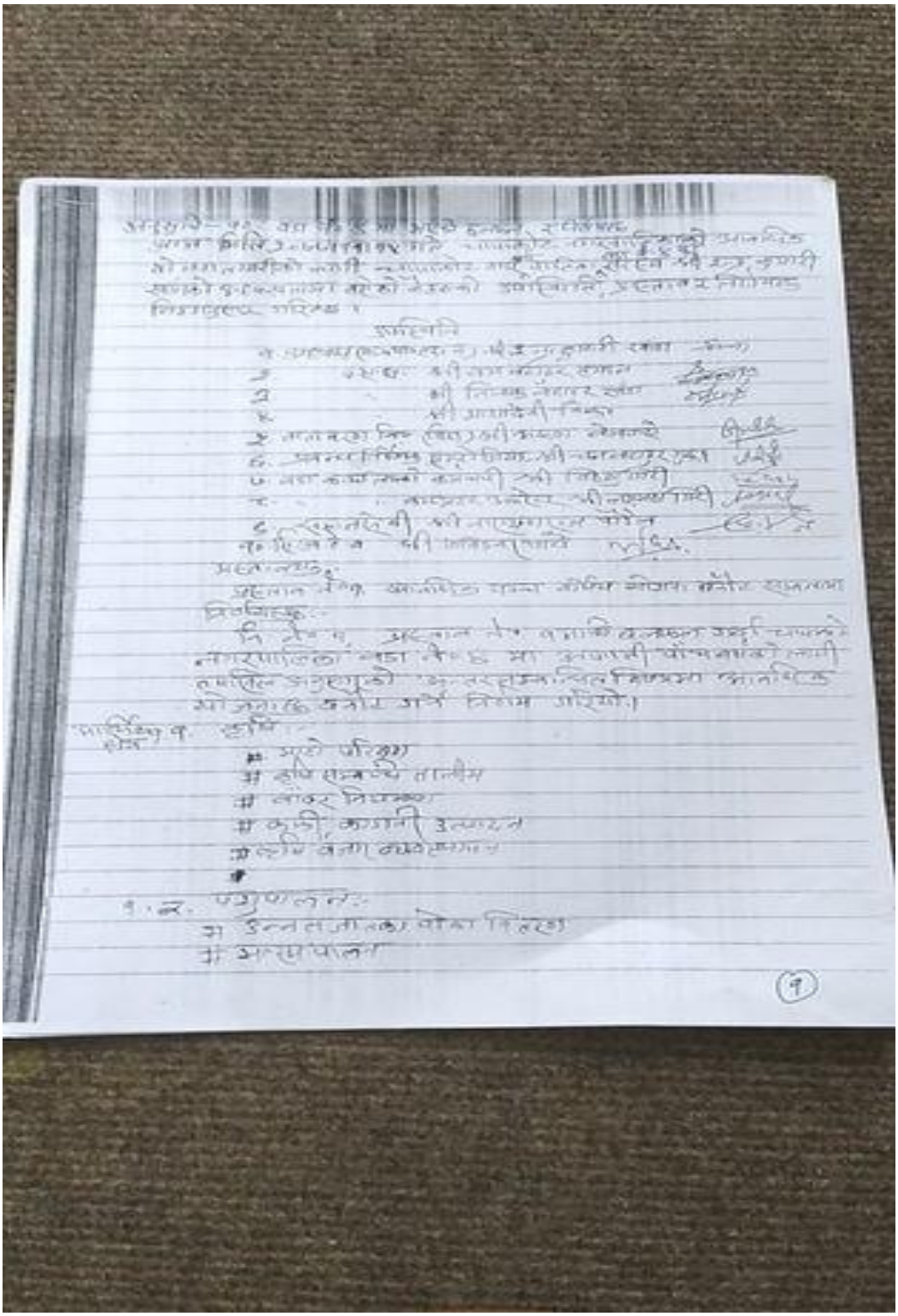

* उन्नत जातका भैंसीपालन
* मकाको सुधार एवं मलप्रशोधन एवं बेचिका

९.३. शिक्षा :-
* [illegible] खुले मर्दित
* [illegible] खुले मर्दित
* नरसेवाकोर शिक्षा खुले मर्दित
* बाह्य [illegible] शिक्षार्थ खुले मर्दित
* कोको खुले मर्दित
* शिक्षकोंका खुले मर्दित
* [illegible] खुले मर्दित
* निःशुल्क शिक्षार्थ योजना (छात्रवृत्ति र्वगैरे)

९.४. नगरका बाटाघाटा :-
* बुटा रोपण
* [illegible] इन्जीनीयरिङ
* धुल मापन यन्त्र
* नर्सरी स्थापना (जगेडुरी र [illegible])
* [illegible] फुलको कार्यक्रम

९.५. उद्योग तथा रोजगारीलाको विकास :-
* [illegible] उद्योग स्थापना
* जडीबुटी प्रशोधन
* सुन्चीत [illegible] प्रयोगको [illegible]

९.६. पर्यटन :-
* कोट गर्दैमा होम स्टे स्थापना
* [illegible] कोटगाउ [illegible] विकास
* होम स्टे तथा पर्यटन [illegible] तालीम

२. सामाजिक क्षेत्र :-

२.१. शिक्षा :-
* [illegible] स्थापना
* [illegible] शिक्षा
* छात्रवृत्ति (जिल्लाको बाँकी)

(2)

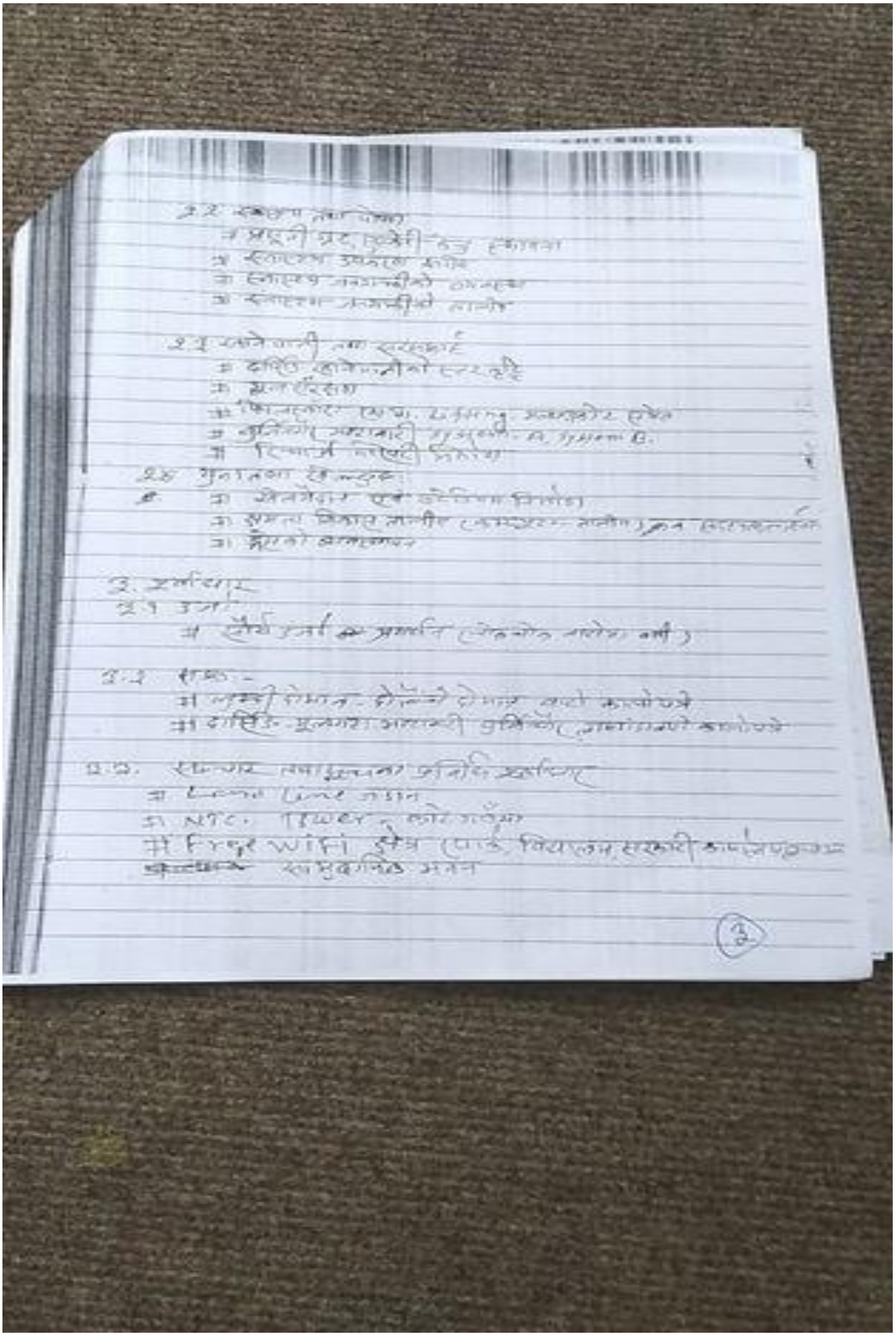

२.२ [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

२.३ [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

२.४ [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

३. [illegible]

३.१ [illegible]
- [illegible]

३.२ [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

३.३. [illegible]
- [illegible] Line [illegible]
- NTC [illegible]
- Free WiFi [illegible]

[illegible]

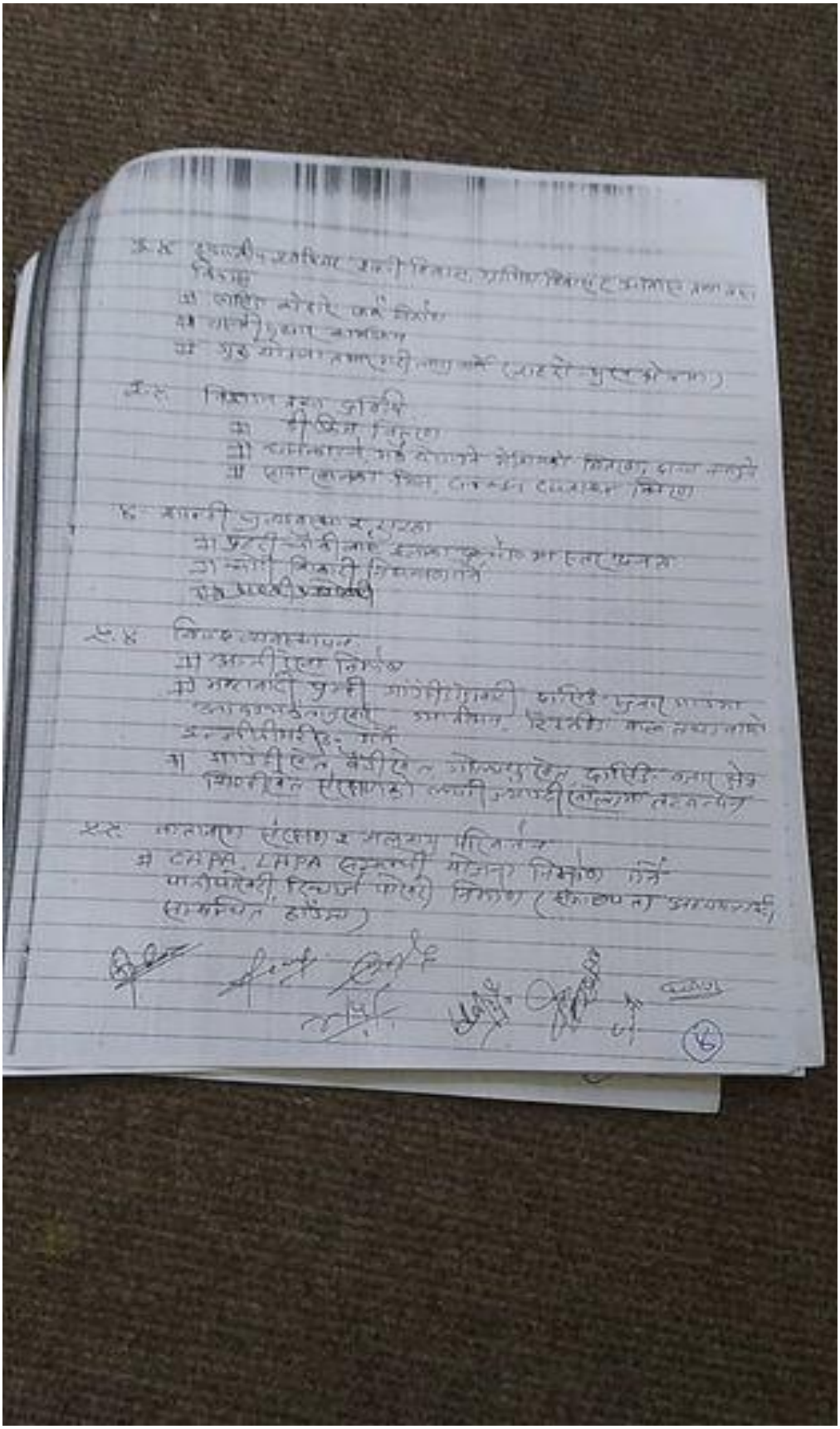

अनुसुचि ११: आवस्यक जानकारी संकलन गर्ने चेक लिष्ट

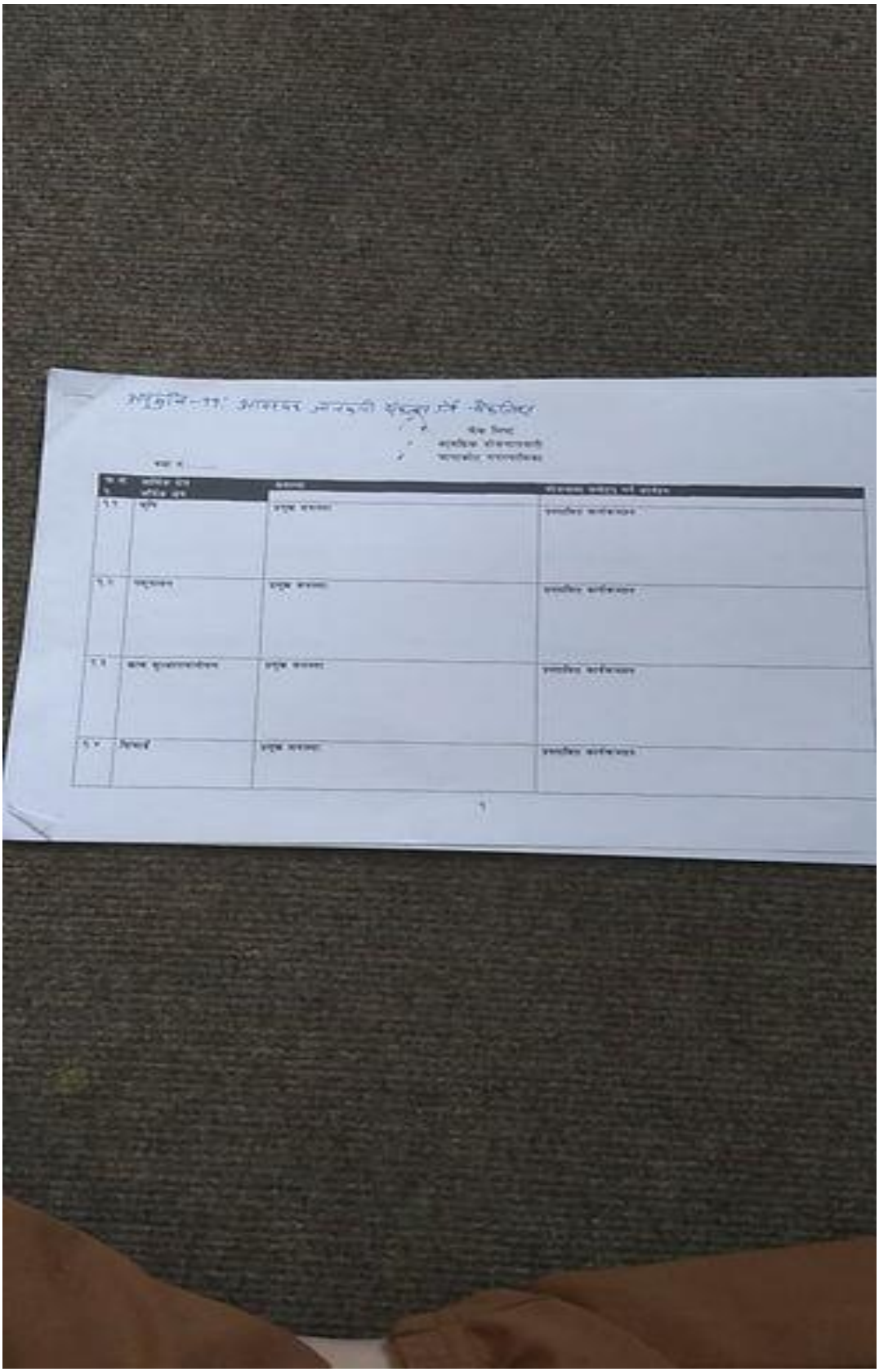

१.५	जनशक्ति	प्रमुख समस्या	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु
१.६	बजारव्यवस्थापनको सीमाङ्कन	प्रमुख समस्या	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु
१.७	उद्योग तथा उद्यमशीलताको विकास	प्रमुख समस्या	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु
१.८	वाणिज्य तथा आपूर्ति	प्रमुख समस्या	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

२.४	पुरातत्व क्षेत्रबुट	प्रमुख समस्या	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु
२.५	महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गतामा केन्द्रित	प्रमुख समस्या	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु
३	यातायात		
३.१	ट्रक्स	प्रमुख समस्या	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु
३.२	सडक तथा यातायात व्यवस्थापन	प्रमुख समस्या	प्रस्तावित कार्यक्रमहरु

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

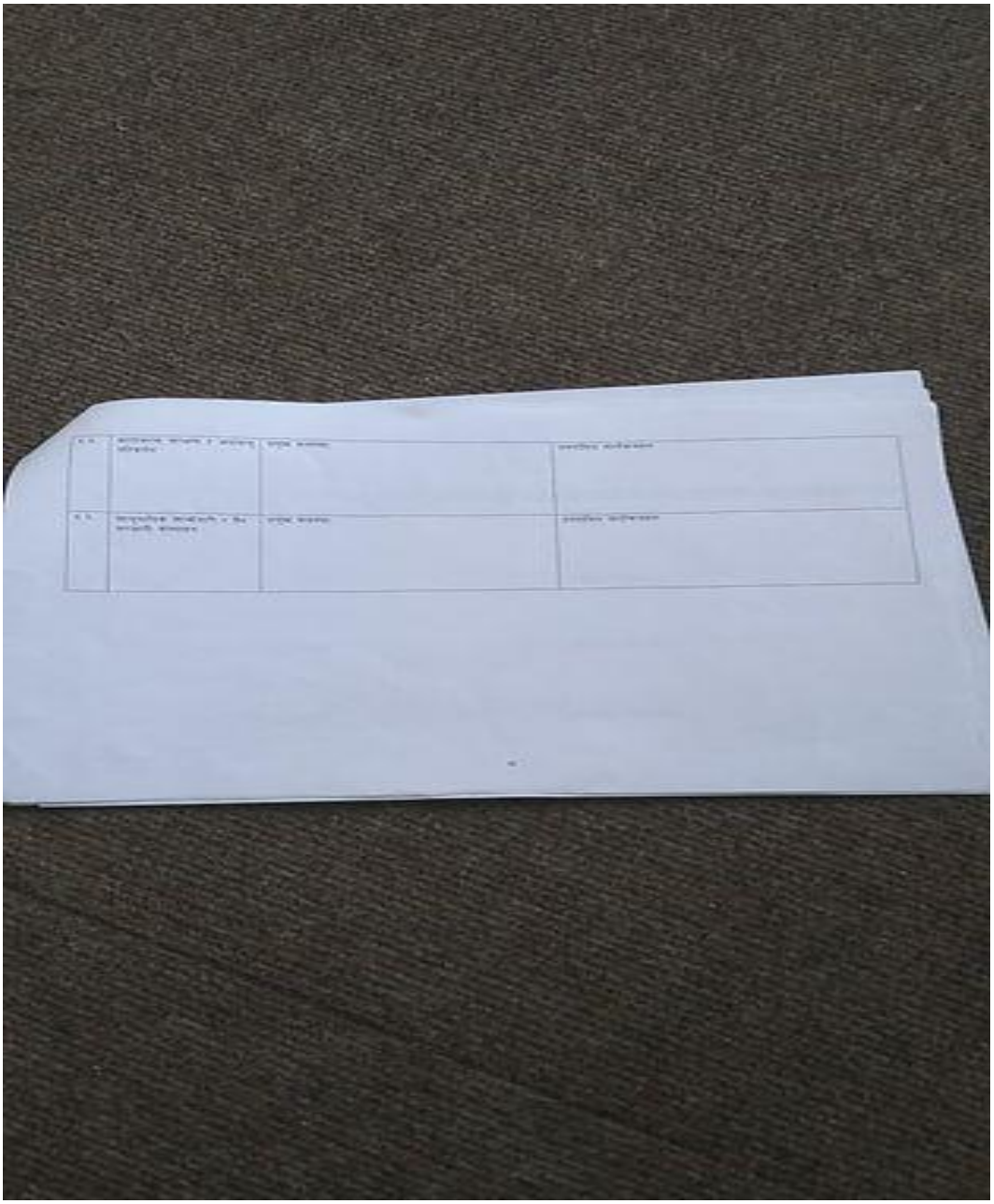

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]